

ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ.: 26019.....

ΕΛΗΦΘΗ: 8/12/2015.....

«Έν φαντασία και λόγῳ»

Οι φιλόλογοι δημιουργούν και επικοινωνούν

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1982

ΕΔΡΑ: ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ 13 (Γραφεία Ε.Λ.Μ.Ε.Σ), 62125-ΣΕΡΡΕΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
(2013-2015)

Πρόεδρος : Ζέττα Βασιλική

Αντιπρόεδρος: Ζουρνατζή Τάνια

Γενικός Γραμματέας: Μπαγανά Θεοδώρα

Οργανωτικός Γραμματέας: Σκέμπερη Ευαγγελία

Ειδικός γραμματέας: Καραθανάση Μαρία

Ταμίας: Πετρομελίδου Ελένη

Έφορος Βιβλιοθήκης: Τυμπανίδου Καλλιόπη

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ Ν. ΣΕΡΡΩΝ

«Έν φαντασία και λόγῳ»

Οι φιλόλογοι δημιουργούν και επικοινωνούν

Συλλογικός Τόμος

Πρόλογος-Επιμέλεια
Ιωάννης Κιορίδης-Πηνελόπη Τζιώκα

ΣΕΡΡΕΣ 2015

ISBN: 978-618-81104-1-0

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Ν. Σερρών έχει ως κύριο στόχο σύμφωνα με τις καταστατικές του αρχές, την προώθηση και προβολή του επιστημονικού και διδακτικού έργου των φιλολόγων. Η σχολική χρονιά που πέρασε ήταν για ακόμη μια φορά ιδιαίτερα γόνιμη και δημιουργική και επιβεβαίωσε τη σταθερή παρουσία του Συνδέσμου μας στα εκπαιδευτικά και γενικότερα στα πολιτισμικά δρώμενα του τόπου μας.

Σε μια εποχή που ο Έλληνας εκπαιδευτικός καλείται να αντιμετωπίσει τις συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις του πολυσχιδούς ρόλου του αλλά και την απαξίωση της κοινωνίας, το Δ.Σ του Συνδέσμου Φιλολόγων, το οποίο έχω την τιμή να εκπροσωπώ ως Πρόεδρος, έχει θέσει ως άμεση προτεραιότητα του τη στήριξη και επιμόρφωση των συναδέλφων διοργανώνοντας εδώ και χρόνια σε συνεργασία με τους Σχολικούς Συμβούλους Φιλολόγων τη διημερίδα πλέον ανάδειξης του έργου των μάχιμων φιλολόγων του Νομού μας στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς.

Η έκδοση του παρόντος συλλογικού τόμου που περιλαμβάνει κατά βάση εισηγήσεις των συναδέλφων που συμμετείχαν στις διημερίδες του Ιουνίου του 2013 και του Ιουνίου του 2014 και στον οποίο περιέχονται καινοτόμοι διδακτικές προτάσεις, αποτελεί πλέον μια σταθερή και θεσμοθετημένη προσφορά του Δ. Σ στην εκπαιδευτική κοινότητα των φιλολόγων.

Με ομόφωνη δε απόφασή του ο συλλογικός αυτός τόμος διανέμεται δωρεάν σε όλες τις σχολικές μονάδες του Νομού μας, ώστε να αποτελεί αφορμή γόνιμου και δημιουργικού προβληματισμού για την ανάδειξη καλών πρακτικών και την προώθηση σύγχρονων διδακτικών μεθόδων,

Το Δ.Σ. του Συνδέσμου ευχαριστεί όλους τους συναδέλφους που συνέδραμαν με τις εργασίες τους στην παρουσίαση του πολύπτυχου έργου που παράγεται στα σχολεία μαζί με τους μαθητές, οι οποίοι είναι και οι κύριοι αποδέκτες της δημιουργικότητάς τους.

Πολύτιμοι αρωγοί στην ολοκλήρωση της προσπάθειας και των στόχων του Δ.Σ του Συνδέσμου Φιλολόγων στάθηκαν οι Σχολικοί Σύμβουλοι Φιλολόγων Ν. Σερρών Δρ. Πηνελόπη Τζιώκα και Δρ. Ιωάννης Κιορίδης, τους οποίους και ευχαριστούμε θερμά για την επιστημονική καθοδήγηση, τη γόνιμη και ισότιμη συνεργασία τους, καθώς και την επιμέλεια του παρόντος συλλογικού τόμου.

Με μεράκι, αίσθημα ευθύνης, ανιδιοτελή προσφορά και αγάπη πάνω από όλα για το έργο του φιλόλογου συνεχίζουμε να υπηρετούμε το Σύνδεσμο Φιλολόγων και να σχεδιάζουμε τα επόμενα βήματά μας.

Για το Δ.Σ. του Συνδέσμου

Σύλια Ζέττα

Πρόεδρος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5-6
Πρόλογος	9-15
Αγάπη Παπαγεωργίου <i>Τα ναλοπωλεία στην Αθήνα του 19^{ου} αιώνα με όχημα το Ροϊδειο ύφος και ήθος</i>	17-27
Μαρία Παπαδημητρίου-Ευαγγελία Σκέμπερη <i>Διαβάζω ένα βιβλίο: κρίνω, εμπνέομαι, δημιουργώ</i>	29-39
Άννα Αλεξιάδου-Μαρία Ζωγράφου <i>Η έκφραση της αγάπης στη Λογοτεχνία: ένα διαθεματικό Project</i>	41-57
Αλεξάνδρα Μάλαμμα <i>Διδακτικό σενάριο για τη Νεοελληνική Γλώσσα της Α' Γυμνασίου: οι χρονικές βαθμίδες του ρήματος και το ποιόν ενέργειας των χρόνων στην οριστική έγκλιση μέσα από μια βιωματική προσέγγιση</i>	59-66
Παναγιώτα Λαζαρίδου <i>Το γαϊτανάκι των δικαιωμάτων: μαθαίνω να αναγνωρίζω- μαθαίνω να διεκδικώ τα δικαιώματά μου</i>	67-82
Μαργαρίτα Κώστογλου <i>Ολυμπιακοί Αγώνες-Αθλητισμός. Ελάτε να παρακολουθήσουμε την ιστορία τους!</i>	83-99
Πέρση Τσάνα <i>Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες: Η διδασκαλία των τοπικών διαλέκτων- ιδιωμάτων και η σημασία της διατήρησής τους</i>	101-114
Ελένη Πετρομελίδου <i>Εναισθητοποίηση στην ενδοσχολική βία και επιθετικότητα: οι μαθητές του 5ου Γυμνασίου Σερρών παρακολουθούν και συμμετέχουν σε ημερίδα μέσω τηλεδιάσκεψης</i>	115-130
Γραμματική Γουναρά <i>Οι γυναίκες στην Αρχαία Αθήνα μέσα από τους ποιητές: μία διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Η συγκρότηση της Αθηναϊκής κοινωνίας – Η καθημερινή ζωή –Οι γυναίκες» από την Ιστορία της Α' Γυμνασίου</i>	131-144
Άναστάσιος Δελέογλου <i>Οι έννοιες της «Θείας Πρόνοιας» και της «Τύχης» στην Ιστορία του Ιωάννου Κιννάμου σε σχέση με τον όρθολογισμό του ιστορικού και την πίστη του στον άνθρωπο ως βασικό παράγοντα της Ιστορίας</i>	145-156

Όλγα Μπαλουκτσή <i>Εμφύλιος Σπαραγμός στην Κέρκυρα: homo homini lupus</i>	157-170
Μάρθα Καμαράκη-Ελένη Μούσα-Δέσποινα Ντινίδου- Δήμητρα Τομαρά-Ελισάβετ Χατζή <i>Παρουσίαση της θεατρικής παράστασης «Τα Ομηρομυθέματα ζυπνούν και εμπνέουν ακόμα...»</i>	171-174
Ελένη-Αικατερίνη Δομουχτσή & Στεργιανή Ουζούνη <i>Οι μαθητές εντρυφούν στα Φιλολογικά μαθήματα ως μικροί δημοσιογράφοι</i>	175-180
Ευάγγελος Τσαμουρτζής <i>Φιλοσοφικές αναζητήσεις των μαθητών</i>	181-192
Ελένη Κατσαρίδου <i>Κάποτε Γυμνάσιο Θηλέων...σήμερα 3^ο Γυμνάσιο Σερρών</i>	193-201
Αποστολίνα Λιούσα <i>Διδάσκοντας ιστορία με τη βοήθεια των ΤΠΕ: Η εμπειρία από το Γυμνάσιο Αγίου Πνεύματος</i>	203-214
Κωνσταντίνος Τζίκας <i>Η διαστρωμάτωση της σερραϊκής κοινωνίας μετά τον 14ο αιώνα μέσα από την περίπτωση της ίδρυσης και λειτουργίας της Μονής του Τιμίου Προδρόμου</i>	215-223
Μαρία Ξενίδου <i>«Οι ανακαλύψεις των Νέων Χωρών»: Σενάριο για τη διδασκαλία της ιστορίας στη Β' Γυμνασίου</i>	225-237
Χριστίνα Μεγαλομύστακα <i>Επιτυχής και αποτελεσματική επικοινωνία. Ενότητα του Project: «στηρίζομαι στα πόδια μου: αυτοπεποίθηση και αποφασιστικότητα»</i>	239-243
Ευαγγελία Σκέμπερη <i>Δύο χρόνια χωρίς Σχολικές Βιβλιοθήκες: το χρονικό ενός προαναγγελθέντος(;)θανάτου</i>	245-258

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αργά ή γρήγορα ως εκπαιδευτικοί και ειδικά ως φιλόλογοι αναρωτιόμαστε για την ιδιαιτερότητα του επαγγελματικού, επιστημονικού, κοινωνικού και ανθρώπινου ρόλου και λόγου μας. Καθώς αναζητούμε το περιεχόμενο αυτής της ιδιαιτερότητας, βρίσκουμε να μας απασχολούν οι σύνθετες και πολυεπίπεδες σχέσεις λόγου και πραγματικότητας, γνώσης και πράξης, φύσης και πολιτισμού, ατομικού και συλλογικού, παλαιού και νέου, σχέσεις αντιπαλότητας αλλά και συνδιαλλαγής, υπό όρους όμως διδασκαλίας, δηλαδή μετάλλαξης του συγκεκριμένου αντικείμενου της επιστημονικής μας ειδίκευσης σε διδακτικό αντικείμενο. Αυτό σημαίνει ότι η ιδιαιτερότητά μας συνίσταται στο ότι διδάσκουμε το γνωστικό αντικείμενο ειδίκευσης, με άλλα λόγια παίρνουμε κριτική θέση βοηθώντας το παιδί να κατακτήσει τη διαδικασία ανακάλυψης της λέξης και του κόσμου, να διαμορφώσει το ιδεώδες της ζωής του και τη στάση του απέναντι στον κόσμο.

Αυτή τη βαθιά συνειδητοποίηση του ρόλου και του λόγου μας αλλά και την αγωνία να ανταποκριθούμε με επάρκεια στις ευθύνες μας εκφράζει «*Έν φαντασία καί λόγῳ*» το περιεχόμενο του παρόντος τόμου (2014-2015) που διαδέχεται τον προηγούμενο (2013-2014). Οι διδακτικές προτάσεις των φιλολόγων συναδέλφων, οι οποίες έχουν ήδη εφαρμοστεί στην τάξη τους και κοινοποιούνται προφορικά στις ημερίδες και γραπτά στον ανά χείρας τόμο, αποτελούν αναμφισβήτητα μορφές λεκτικής κοινωνικής διάδρασης με τους μαθητές, διαδικασίες δημοκρατικής διανομής του λόγου με διανοητικές και συναισθηματικές απαιτήσεις στοχεύοντας στην αυτορρύθμιση του μαθητή. Με τις προτάσεις τους οι συνάδελφοι καθιστούν την τάξη τους πράγματι χώρο συλλογικής αναζήτησης προς όφελος της ατομικής. Για αυτό αξιοποιούν τη διερώτηση και την αμφιβολία, τον προοδευτικό ορισμό των εννοιών, την ορθολογική επιχειρηματολογία, τη θέση και την αντίθεση, για να συγκροτήσουν μια «κοινότητα έρευνας» στη βάση της συνεργασίας, των συμφωνημένων κανόνων διαλόγου και μιας επικοινωνιακής ηθικής που αποβλέπει στη δημοκρατική κοινωνικοποίηση του μαθητή.

Την επιτυχία των προτεινόμενων διδακτικών εγχειρημάτων εγγυάται ο διδάσκων λειτουργώντας ως καταλύτης και ρυθμιστής των κοινωνιο-γνωστικών συγκρούσεων, αναδεικνύοντας σταδιακά τα τρία επίπεδα εκδίπλωσης της διδακτικής πρακτικής των φιλολογικών μαθημάτων:

-το διανοητικό (κατανόηση, ανάλυση, επιχειρηματολογία, ανάπτυξη της κρίσης, της λογικής κτλ.)

-το υπαρξιακό (αυτο-διερεύνηση, σταδιακή αυτο-αναγνώριση και αποκάλυψη της ταυτότητας και της ετερότητας στη συνάφειά τους)

και το κοινωνικό (διερεύνηση του «περιβάλλοντος κόσμου», λειτουργική και δυναμική διάνοιξη προς την ομάδα, δυναμική ένταξη στο κοινωνικό συγκρότημα αξιών).

Έτσι προετοιμάζονται ομαλά τα παιδιά να αναπτύξουν τη διανοητική, συναισθηματική και ηθική αυτονομία τους υπό όρους συλλογικότητας και πολιτικής συν-παρουσίας, όντας ικανά να κάνουν λεκτικο-εννοιολογικές διακρίσεις, να στηρίζουν επαρκώς την κρίση τους, να αξιοποιούν τα εφόδιά τους για σύνθετη παρατήρηση και έρευνα στη συγχρονία και διαχρονία τους, και να κατακτούν δεξιότητες σκέψης υψηλού επιπέδου.

Ακριβώς, λοιπόν, επειδή το διδάσκει/μανθάνει αποτελεί τη βάση της παραγωγής πολιτισμού και της ποιότητάς του, ο τόμος αυτός υπερασπίζεται το αυτόνομο που συνιστά και την ουσία του ρόλου και του λόγου μας, υπερασπίζεται δηλαδή το δικαίωμα της ελευθερίας στη διδασκαλία, της κριτικής, το δικαίωμα των καλύτερων συνθηκών άσκησης του εκπαιδευτικού έργου, το δικαίωμα ο εκπαιδευτικός να επιμορφώνεται, να επικοινωνεί να συνομιλεί, να προτείνει, να κρίνει και να κρίνεται, να συμμετέχει, να δημιουργεί, να φαντάζεται, να ονειρεύεται και να αγωνίζεται. Γιατί μόνο ο δάσκαλος που είναι συγκροτημένη προσωπικότητα και επαρκές παραγωγικό υποκείμενο νοήματος με τον λόγο και την πράξη του μπορεί να συμβάλει ώστε να γίνει και ο μαθητής του παραγωγικό υποκείμενο νοήματος με λόγο και πράξη, οντότητα ελεύθερη και υπεύθυνη, δηλαδή πολίτης.

Το περιεχόμενο των μελετών είναι συνοπτικά το εξής: η **Αγάπη Παπαγεωργίου** εφάρμοσε διδακτικό σενάριο κειμενοκεντρικής παρουσίασης του χρονογραφήματος «Τα υαλοπωλεία» του Εμμ. Ροΐδη με τη χρήση ΤΠΕ. Με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας οι μαθητές ανακαλύπτουν τον κόσμο, το ύφος και το ήθος του έργου του Ροΐδη. Με την αναγνωστική προσπάθεια μύηθηκαν στην απόλαυση του κειμένου και της δημιουργίας.

Η προσέγγιση του βιβλίου «*Ο Άκης και οι άλλοι*» του Κυριάκου Ντελόπουλου απασχόλησε την **Μαρία Παπαδημητρίου** και την **Ευαγγελία Σκέμπερη** στο πλαίσιο παρουσίασης ολοκληρωμένου λογοτεχνικού έργου στο μάθημα της λογοτεχνίας κατά το σχολικό έτος 2012-13. Οι μαθητές των τμημάτων α1, α2 και α3 έκαναν τη δική

τους ανάγνωση του έργου με την καθοδήγηση των δύο συναδέλφων και εμπνεύστηκαν και δημιούργησαν.

Η **Άννα Αλεξιάδου** και η **Μαρία Ζωγράφου** παρουσιάζουν ένα διαθεματικό project με θέμα την έκφραση της αγάπης στη Λογοτεχνία. Με αφετηρία το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου διερευνούν την έννοια και τις μορφές της αγάπης σε κείμενα –κυρίως ποιητικά- της ελληνικής λογοτεχνίας. Στόχος του εγχειρήματος ήταν οι μαθητές να κατανοήσουν, να συγκρίνουν τις μορφές αγάπης και να διαπιστώσουν πως η καταλυτική δύναμη της αγάπης εμπνέει διαχρονικά τους λογοτέχνες. Στη συνέχεια επιχειρούν τη βιωματική προσέγγιση της έννοιας της αγάπης μέσα από τη δραματοποίηση, την παραγωγή ποιητικού λόγου, την εικαστική δημιουργία και το χορό.

Η **Αλεξάνδρα Μάλαμμα**, προσαρμόζοντας τη διδακτική της πρόταση σε σενάριο, εστίασε στη διδασκαλία των χρονικών βαθμίδων του ρήματος, του ποιού ενέργειας των χρόνων στην οριστική έγκλιση και στην κατανόηση εκ μέρους των μαθητών των διαφόρων σημασιών του Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αορίστου. Οι διδακτικοί στόχοι της ήταν: α) να αναγνωρίζουν οι μαθητές τις μορφοσυντακτικές και λεξιλογικές επιλογές που κάνουν οι συνομιλητές τους, ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας και β) να κάνουν οι ίδιοι τη σωστή επιλογή των ρηματικών τύπων, προκειμένου να παράγουν αφηγηματικά κείμενα, διαμορφώνοντας το δικό τους προσωπικό ύφος. Αξιοποίησε την ομαδοσυνεργατική τεχνική και αυθεντικές συνθήκες επικοινωνίας.

Το διδακτικό σενάριο στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας Β' Γυμνασίου (ενότητα 2) και συγκεκριμένα στο θέμα της παραβίασης αλλά και της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών παρουσιάζει η **Παναγιώτα Λαζαρίδου**. Το σενάριο διαρκεί τέσσερις διδακτικές ώρες και αξιοποιεί τον διαδραστικό πίνακα, το εργαστήριο πληροφορικής με Η/Υ, τη δεξιότητα των μαθητών στη χρήση προγράμματος επεξεργασίας κειμένου, στη δημιουργία βίντεο, στην περιήγηση στο διαδίκτυο και την εξοικείωση τους με ιστότοπο συνεργατικής δράσης (wiki).

Η **Μαργαρίτα Κώστογλου** στο διδακτικό σενάριο, που παρουσιάζει, επικεντρώνεται στη διδασκαλία της 8^{ης} ενότητας του σχολικού βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α' Γυμνασίου, με τίτλο «Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες: Παρακολουθώ και συμμετέχω». Επιχειρεί την ιστορική και συγκριτική προσέγγιση των Ολυμπιακών Αγώνων και του αθλητισμού. Αξιοποιεί τη

διαθεματικότητα, την ενσυναίσθηση, τη χρήση ΤΠΕ, την ομαδική και ανακαλυπτική εργασία των μαθητών.

Η **Πέρση Τσάνα** αξιοποιώντας το εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου της και τρόπους ομαδικής εργασίας δίδαξε τη Γλωσσική Ποικιλότητα. Οι μαθητές κατά τη μαθησιακή διαδικασία ανακάλυψαν τον πλούτο των νεοελληνικών διαλέκτων, απόλαυσαν την εκφραστική τους δύναμη και δοκιμάστηκαν στην επικοινωνιακή αξιοποίηση της γνώσης τους.

Το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας έδωσε τη δυνατότητα στην **Ελένη Πετρομελίδου** να συνδέσει τη διδασκαλία της γλώσσας με τις αξίες της ανεκτικότητας και του ανθρωπισμού. Το απόλυτα επίκαιρο μήνυμα για ειρηνική συνύπαρξη, ανεκτικότητα και ανοχή ανάμεσα στους ανθρώπους υπηρετήθηκε με μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα διδακτική πρόταση της οποίας πρωτοτυπία ήταν η συμμετοχή των μαθητών σε τηλεδιάσκεψη για το θέμα αυτό.

Η γυναίκα και η θέση της μέσα στην κοινωνία είναι δύο θέματα εξαιρετικού ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα όταν εξετάζονται ιστορικά. Η **Γραμματική Γουναρά** αξιοποιώντας πολλές πηγές επιχείρησε να οδηγήσει τους μαθητές της να αντιληφθούν τη θέση της γυναίκας στην αθηναϊκή κοινωνία με τρόπο γλαφυρό, διερευνητικό, ανακαλυπτικό και δημιουργικό.

Ο **Αναστάσιος Δελέογλου** μελετώντας και εμβαθύνοντας στο ιστορικό έργο του Ιωάννου Κιννάμου ασχολείται με τις έννοιες της Θείας Πρόνοιας και της Τύχης. Δείχνει ότι η Θεία Πρόνοια και η Τύχη αποτελούν μέρος της απάντησης που έδωσαν οι Βυζαντινοί Λόγιοι του 12^{ου} αιώνα και ο Ι. Κίνναμος στο ερώτημα «Ποια θέση πρέπει να πάρει κανείς στον καθορισμό των γεγονότων πέρα του ανθρώπινου παράγοντα;». Σύνάμα η απάντηση φανερώνει τη συνέχεια αλλά και την ασυνέχεια του σχετικού προβληματισμού αναφορικά με την αρχαία παράδοση.

Η **Όλγα Μπαλουκτσή** ασχολείται διδακτικά με το κεφ. 81 της ιστορίας του Θουκυδίδη. Με σκοπό την ανάδυση της ιστορικής γνώσης από πηγή και την καλλιέργεια ιστορικής και κριτικής σκέψης στους μαθητές προτείνει δραστηριότητες με τις οποίες προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών και καλλιεργεί φιλειρηνικές στάσεις και πολιτική συνείδηση, ώστε οι μαθητές να καταδικάσουν τον πόλεμο σε κάθε του μορφή. Ακολουθεί το μαθητοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας, την ολιστική προσέγγιση της γνώσης και την ανακαλυπτική – διερευνητική μάθηση.

Οι **Μ. Καμαράκη, Ε. Μούσα, Δ. Ντινίδου, Δ. Τομαρά** και **Ε. Χατζή** με την υποδειγματική συνεργασία τους οδήγησαν τους μαθητές τους να ανακαλύψουν

βιωματικά την αξία του θεάτρου, του ομηρικού έργου και του τραγικού λόγου. Όπως σημειώνουν και οι ίδιες «η πρωτοτυπία του εγχειρήματος έγκειται στην παρουσίασή τους (θέατρο, ομηρικό και τραγικό λόγο) σε ενιαία θεατρική παράσταση ακολουθώντας τη γραμμική εξέλιξη των γεγονότων. Έτσι προέκυψαν τα «Ομηρομυθεύματα».

Η **Ελένη-Αικατερίνη Δομουχτσή** και η **Στεργιανή Ουζούνη** επιχείρησαν να συνδέσουν το σχολείο με την κοινωνία και γενικότερα να υλοποιήσουν στόχους είτε σε επίπεδο δεξιοτήτων-αξιών, είτε σε επίπεδο γνώσεων. Αξιοποίησαν τις τεχνικές της δημοσιογραφίας και ιδιαίτερα της συνέντευξης για να οργανώσουν οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης του Γυμνασίου Σιδηροκάστρου τη γιορτή της 28^η Οκτωβρίου και στη συνέχεια να προσεγγίσουν την Ιλιάδα και την Ελένη.

Ο **Ευάγγελος Τσαμουρτζής** στην παρουσίασή του αναφέρθηκε στη συνεχόμενη συμμετοχή μαθητών του ΓΕΛ Προβατά στον πανελλήνιο διαγωνισμό Φιλοσοφικού Δοκιμίου και στο Εργαστήριο Φιλοσοφίας που συστάθηκε στο πλαίσιο του διαγωνισμού αυτού. Καταγράφονται τα οφέλη για τους μαθητές από την εμπειρία τους να ανακαλύψουν τη φιλοσοφία και το φιλοσοφείν σε ακαδημαϊκό επίπεδο.

Με αφορμή τον εορτασμό των εκατό χρόνων από την απελευθέρωση των Σερρών (1913-2013), η **Ελένη Κατσαρίδου** παρουσιάζει τη μελέτη της για το ιστορικό κτήριο του Γυμνασίου Θηλέων μόνον όμως όπως λειτούργησε ως Νοσοκομείο. Το συγκεκριμένο ιστορικό κτήριο με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και εκκλησιαστική σημασία, όπως σημειώνει η κ. Κατσαρίδου, αρχικά ήταν νοσοκομείο, στη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής (1916–1918) λειτούργησε ως στρατιωτικό νοσοκομείο και στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940 περιέθαλπε τραυματίες στρατιώτες, ενώ από το 1952 λειτουργεί ως σχολείο.

Η **Αποστολίνα Λιούσα** το 2013-14 υλοποίησε δύο σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας στη Γ' Γυμνασίου με τα εξής θέματα: «Καποδίστριας. Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας μάς αποκαλύπτεται με τη βοήθεια των ΤΠΕ» και «Μικρασιατικός πόλεμος: μια προσέγγιση του θέματος με τη βοήθεια των ΤΠΕ». Αξιοποίησε την ομαδοσυνεργατική τεχνική, τις δημιουργικές εργασίες από τους μαθητές και τις αρχές των γνωστικών και κοινωνικοπολιτισμικών θεωριών μάθησης προκειμένου οι μαθητές να προσεγγίσουν και να κατακτήσουν τη γνώση ενεργητικά.

Ο **Κωνσταντίνος Τζίκας** στηρίζει την παρουσίασή του σε ατομική επιστημονική ιστορική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας και η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί διδακτικά στην τοπική Ιστορία της Γ'

Γυμνασίου, στη Βυζαντινή Ιστορία της Β' Γυμνασίου και της Β' Λυκείου. Όπως ο ίδιος επισημαίνει ο διδακτικός στόχος που υπηρετεί η έρευνά του είναι σημαντικός γιατί η μελέτη της περιοχής των Σερρών ως τυπικής περίπτωσης βαλκανικής βυζαντινής επαρχίας, μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν την κοινωνική διαστρωμάτωση της βυζαντινής κοινωνίας κατά την ίδια ιστορική περίοδο.

Η διδακτική πρόταση της **Μαρίας Ξενίδου** αφορά στην ιστορία της Β' τάξης του Γυμνασίου. Με την αξιοποίηση πρωτογενών πηγών της περιόδου και δευτερογενών πηγών, διαθέσιμων στο διαδίκτυο, οι μαθητές διερεύνησαν τις συνθήκες που οδήγησαν στις ανακαλύψεις των νέων χωρών κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, γνώρισαν τους πρωταγωνιστές, τις διαδρομές τους και τα μέσα που χρησιμοποίησαν, και τέλος εξέτασαν τις συνέπειες που είχαν αυτές στους πληθυσμούς των περιοχών και στη γενικότερη πορεία της Ευρώπης και του κόσμου.

Η **Χριστίνα Μεγαλομύστακα** παρουσιάζει την ενότητα του project Αγωγής Υγείας με θέμα: «Στηρίζομαι στα πόδια μου αυτοπεποίθηση – αποφασιστικότητα» που υλοποίησε με τους μαθητές του τμήματος Α₂ του Παλλατίδειου ΓΕΛ Σιδηροκάστρου. Το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης στους μαθητές καθώς και στην ικανότητά τους να παίρνουν σωστές και έγκαιρες αποφάσεις στη ζωή τους. Αξιοποιήθηκαν βιωματικές πρακτικές, η διάλεξη, ο διάλογος και οι ερωτοαποκρίσεις, οι ΤΠΕ, ερωτηματολόγια και ιστολόγιο.

Η **Ευαγγελία Σκέμπερη**, έχοντας την εμπειρία των Σχολικών Βιβλιοθηκών (ΣΒ), στην παρουσίαση αυτή επιχειρεί ένα σύντομο απολογισμό της παρουσίας τους στην Ελλάδα, δηλαδή το χρονικό της κατάργησής τους, την παρούσα κατάσταση και τις συνέπειες της αιφνίδιας κατάργησής τους. Επίσης διερευνά τους λόγους κατάργησής τους. Τέλος, επισημαίνει την αναγκαιότητα ύπαρξης των ΣΒ για να διαμορφώσουν οι νέοι αναγνωστική συνείδηση και την ανάγκη αναθεώρησης της απόφασης κατάργησής τους.

Κλείνουμε με τις πρόπουσες ευχαριστίες: προς τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς που μας εμπιστεύτηκαν τη δουλειά τους και αγκάλιασαν με εμπιστοσύνη μία προσπάθεια που στόχευε στην ευρεία συμμετοχή όλων χωρίς ψευδο-ελιτίστικους αποκλεισμούς.

Στο Δ.Σ του Συνδέσμου Φιλολόγων Σερρών, για την ηθική και οικονομική στήριξη που ήταν απαραίτητες για την ευόδωση της παρούσας προσπάθειας.

Στις κυρίες Θεοδώρα Μπαγανά και Καλλιόπη Τυμπανίδου, Γενική Γραμματέα και Έφορο Βιβλιοθήκης αντίστοιχα του Δ.Σ του Συνδέσμου, για τη σημαντική συμβολή στη διόρθωση των δοκιμίων και τον τελικό οπτικό έλεγχο του κειμένου.

Στο Σχολικό Σύμβουλο Πληροφορικής, κ. Βασίλη Εφόπουλο, για τη βοήθειά του στην αντιμετώπιση τεχνικών ζητημάτων.

Στο Δ.Σ της Ε.Λ.Μ.Ε Σερρών, για την οικονομική ενίσχυση που προσέφερε.

Στο επιτελείο του Εργαστηρίου Γραφικών Τεχνών «Ένθεσις» για τον επαγγελματισμό και την υπευθυνότητά του.

Σέρρες, Οκτώβριος 2015

Οι επιμελητές του τόμου
Ιωάννης Κιορίδης-Πηνελόπη Τζιώκα
Σχολικοί Σύμβουλοι Φιλολόγων Π.Ε. Σερρών

Τα υαλοπωλεία στην Αθήνα του 19^{ου} αιώνα με όχημα το Ροϊδείο ύφος και ήθος

Αγάπη Παπαγεωργίου
3^ο Γυμνάσιο Σερρών

Περίληψη

Διδακτικό σενάριο το οποίο σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της Επιμόρφωσης Β' επιπέδου και εφαρμόστηκε σε τμήμα είκοσι δύο μαθητών της Γ' Γυμνασίου του 3^{ου} Γυμνασίου Σερρών. Στο σενάριο παρουσιάζεται μια κειμενοκεντρική προσέγγιση του χρονογραφήματος «Τα υαλοπωλεία» του Εμμ. Ροΐδη, έτσι ώστε και με τη συνδρομή των Τ.Π.Ε. αυτό να λειτουργήσει αποκαλυπτικά για μια εποχή μακρινή, από την οποία φτάνουν κάποιοι απόηχοι έως σήμερα, προσφέροντας παράλληλα αναγωγές στη σύγχρονη πραγματικότητα. Παρέχονται, επίσης, αποκαλυπτικά στοιχεία για το ύφος και το ήθος του συγγραφέα, που κάθε άλλο παρά απαρατήρητα πέρασαν στην εποχή του. Υπάρχει ενεργός συμμετοχή των μαθητών οι οποίοι επιχειρούν να έρθουν σε επαφή με πτυχές της προσωπικότητας του συγγραφέα, να κατανοήσουν τον κόσμο που τον περιβάλλει και να αξιοποιήσουν δημιουργικά το Ροϊδείο κείμενο.

Ταυτότητα σεναρίου: Το διδακτικό αυτό σενάριο σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της Επιμόρφωσης Β' επιπέδου και εφαρμόστηκε σε τμήμα είκοσι δύο μαθητών της Γ' Γυμνασίου του 3^{ου} Γυμνασίου Σερρών.

Διδακτικό αντικείμενο: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, ενότητα: Οι Φαναριώτες και οι παλιοί Ρομαντικοί των Αθηνών.

Διαθεματικοί άξονες σεναρίου: Γεωγραφία, Γεωμετρία, Πληροφορική, Αισθητική Αγωγή.

Χρονική διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες.

Προϋποθέσεις υλοποίησης σεναρίου

- ✓ Εξοικείωση εκπαιδευτικού και μαθητών με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία.
- ✓ Εξομάλυνση δυσκολιών που σχετίζονται με τη γλώσσα του κειμένου.
- ✓ Εξοικείωση με τη μεταγλώσσα της λογοτεχνίας.
- ✓ Εξοικείωση με τη χρήση λογισμικών και προγραμμάτων (π.χ. Movie maker, mp3 converter, πρόγραμμα wordle).

Επιδιωκόμενες δεξιότητες μαθητών

- ✓ Καλλιέργεια προσληπτικότητας ενός κειμένου λογοτεχνικού χαρακτήρα με ανίχνευση πληροφοριών μέσα στο κείμενο.
- ✓ Αξιοποίηση Τ.Π.Ε. για επιβεβαίωση ή διάψευση, αλλά και για εμπλουτισμό των κειμενικών πληροφοριών.
- ✓ Δυνατότητα σύνδεσης του «χθες» με το «σήμερα» (αναγωγή στα καθ' ημάς).

Ειδικότεροι στόχοι

α. γνωστικοί

- ✓ Οι μαθητές να προσεγγίσουν όψεις της παλιάς Αθήνας που προβάλλει το κείμενο αναζητώντας πληροφορίες για τοποθεσίες, στέκια - ορόσημα.
- ✓ Ν' αναρωτηθούν αν στο κείμενο ενός λογοτέχνη αποτυπώνονται σημάδια του ήθους και της προσωπικότητάς του και να προσπαθήσουν να τα ανιχνεύσουν.
- ✓ Να επιβεβαιώσουν ή να διαψεύσουν και να επανεκτιμήσουν τα συμπεράσματά τους, συλλέγοντας πληροφορίες από βιογραφίες και μελέτες για το έργο του λογοτέχνη.
- ✓ Να προβληματιστούν γύρω από το νόημα των λέξεων χιούμορ, σάτιρα, ειρωνεία (εστιάζοντας στη λεκτική ειρωνεία) και να εξετάσουν τα υλικά του Ροΐδειου ύφους.

β. μαθησιακοί – παιδαγωγικοί

- ✓ Να ασκηθούν στην ομαδοσυνεργατικότητα.
- ✓ Ν' ανακαλύψουν και να δώσουν διέξοδο σε καλλιτεχνικές πτυχές της προσωπικότητάς τους, επιχειρώντας λ.χ. μια ανασύσταση της καθημερινότητας της παλιάς Αθήνας, με τη δημιουργία video clip ή δραματοποιώντας ένα τμήμα του χρονογραφήματος.
- ✓ Να επισημάνουν αναλογίες ανάμεσα στα όσα περιγράφονται στο κείμενο και στη σημερινή εποχή και να επιχειρήσουν να μεταφέρουν τα βιώματά τους σε κείμενο, το οποίο να εμπεριέχει το στοιχείο της κριτικής στα κακώς κείμενα. Να πειραματιστούν με τη σάτιρα και την ειρωνεία και να δημοσιοποιήσουν τις εργασίες τους.

- ✓ Να καλλιεργήσουν δεξιότητες που σχετίζονται με την ανακαλυπτική μάθηση.
- ✓ Να αναπτύξουν μια υπεύθυνη στάση απέναντι στο λόγο που δημοσιοποιούν και να προβληματιστούν γύρω από την έννοια της ελευθερίας της έκφρασης.
- ✓ Να αποκτήσουν ένα κίνητρο για φιλιαναγνωσία.

γ. τεχνολογικοί

- ✓ Ν' αποκτήσουν ευχέρεια στη χρήση των Τ.Π.Ε (ως ένα βαθμό και με τρόπο παιγνιώδη) και στην αξιοποίηση των υπάρχοντων ψηφιακών πόρων.
- ✓ Να αξιοποιήσουν εκπαιδευτικά τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η επικοινωνία μέσω μιας ψηφιακής κοινότητας, όπως κι ενός ιστολογίου (Web2) και να απολαύσουν τη χαρά αυτής της επικοινωνίας.
- ✓ Να μάθουν να χρησιμοποιούν, αποτελεσματικά, συγκεκριμένα προγράμματα και λογισμικά.

Αφόρμηση σεναρίου

- ✓ Παρουσιάζεται στους μαθητές φωτογραφικό υλικό από την παλιά Αθήνα ή κι από πολυσύχναστους δρόμους της πόλης τους, όπως ήταν σε παλιότερες εποχές, και με βάση αυτό καλούνται οι μαθητές να εκφράσουν τις σκέψεις τους.
- ✓ Εναλλακτικά, παρουσιάζεται ένα ηχητικό εφέ γυαλικών που θρυμματίζονται και ζητείται από τους μαθητές να το συσχετίσουν με το κείμενο που θα διαβαστεί.

Θεωρητικό πλαίσιο

- ✓ Κονστρουκτιβιστικό: οι μαθητές παίρνουν ερεθίσματα από το κείμενο, οδηγούνται σε σκέψεις, δημιουργούν εντυπώσεις και αναζητώντας πληροφορίες από πηγές, επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν τα αρχικά τους συμπεράσματα, κρίνουν και οικοδομούν τη γνώση.
- ✓ Κοινωνικοπολιτιστικό: οι μαθητές συζητούν, συναποφασίζουν, δημιουργούν συνεργατικά.

Εργαλεία

Διαδίκτυο	Web 2
ΠΕΚ	Ψηφιακή κοινότητα
Λογισμικό movie maker	Ιστολόγιο, ως πλατφόρμα για αναρτήσεις
Εννοιολογικός χάρτης	
Πρόγραμμα wordle	

Φάσεις υλοποίησης σεναρίου

Α' φάση

✓ Στο εργαστήριο πληροφορικής: δημιουργία ψηφιακής κοινότητας στο πλαίσιο διδακτικής παρέμβασης (για τις ανάγκες ασύγχρονης επικοινωνίας σε εξωδιδακτικό χρόνο).

✓ Στην τάξη: α) ανάγνωση του κειμένου και εξομάλυνση γλωσσικών δυσκολιών β) χωρισμός ομάδων, διαμοιρασμός ρόλων.

Β' φάση

Στο εργαστήριο πληροφορικής:

✓ Οι μαθητές προχωρούν σταδιακά τις εργασίες τους με συνεχείς αναρτήσεις. Ολοκληρώνουν - εφόσον δεν επαρκεί ο χρόνος - στο σπίτι.

✓ Κάθε ομάδα προβάλλει με βιντεοπροβολέα τις εργασίες της στην ολομέλεια.

✓ Η ολομέλεια αποφασίζει ποιες εργασίες θα αναρτηθούν στο ιστολόγιο της τάξης (κάθε ομάδα μετέχει με μία τουλάχιστον εργασία).

✓ Με τη βοήθεια του καθηγητή της πληροφορικής κάθε ομάδα πραγματοποιεί τις αναρτήσεις της.

Γ' φάση

Στην τάξη:

✓ Οι μαθητές στην ολομέλεια συζητούν για ό,τι τούς δυσκόλεψε και για όσα τους ευχαρίστησαν, αξιολογώντας το όλο εγχείρημά τους.

✓ Κρίνουν την αποτελεσματικότητα της προσπάθειας, κατά πόσο τούς βοήθησε να προσεγγίσουν τον συγγραφέα και την εποχή του με την αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων.

✓ Βιβλιοπρόταση («Ο χαρταετός» της Α. Κακούρη που αναφέρεται στην ίδια εποχή).

Δραστηριότητες μαθητών

✓ Δημιουργία video-clip ή ηλεκτρονικής παρουσίασης (ppt) με θέμα την παλιά Αθήνα και την ανάλογη μουσική επένδυση.

✓ Συσχετισμός ερεθισμάτων από το κείμενο με εξωκειμενικές πληροφορίες.

✓ Χαρτογράφηση περιοχών.

✓ Παραγωγή κειμένων με αξιοποίηση γλωσσικών στοιχείων του χρονογραφήματος.

✓ Δραματοποίηση τμήματος του χρονογραφήματος.

Φύλλα εργασίας

Ομάδα Α΄

✓ Σε μια μηχανή αναζήτησης πληκτρολογήστε τη φράση «οδός Αιόλου, Ερμού» (προτείνονται ιστοσελίδες και blogs).¹

✓ Συγκεντρώστε και αποθηκεύστε φωτογραφικό υλικό (8–10 φωτογραφίες) σχετικό με τις οδούς Αιόλου – Ερμού σ' ένα φάκελο στην επιφάνεια εργασίας.

✓ Επιλέξτε ένα τραγούδι που να μπορεί να επενδύσει μουσικά το φωτογραφικό υλικό σας κι αποθηκεύστε το κι αυτό στον ίδιο φάκελο.

✓ Χρησιμοποιήστε τους παραπάνω ιστότοπους/ιστοσελίδες για να συμπληρώσετε κάποιες πληροφορίες στον πίνακα που ακολουθεί. Για το καφενείο «η Ωραία Ελλάδα», μπορείτε να ανατρέξετε στο αφιέρωμα της *Καθημερινής*.²

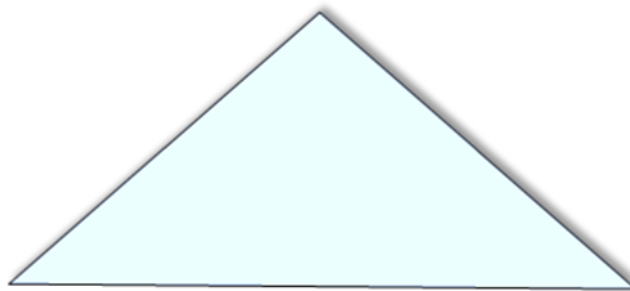
Επισημάνετε περιγραφές των οδών Αιόλου, Ερμού και αντιγράψτε αυτήν που θεωρείτε ότι συμφωνεί	
--	--

¹ Παλιά Αθήνα. Σε: <http://www.paliaathina.com/gr/content/fwtografia-tis-ebdomadas/index.html>. Επίσης, 54^ο ΓΕΛ. Αθήνας. Σε: http://anakaluptontas-thn-athina.blogspot.gr/p/blog-page_6132.html.

² Οδός Ερμού, η εμπορική καρδιά της Αθήνας. Σε: <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/2002/09/22092002.pdf>. Σελ. 24

καλύτερα με την περιγραφή του Ροΐδη.	
Καφενείον «η Ωραία Ελλάς»: Να συγκρίνετε τον πολιτικό ρόλο του ιστορικού καφενείου στην Οθωνική Αθήνα με τον ρόλο ενός σύγχρονου καφενείου.	

✓ Στο αφιέρωμα της *Καθημερινής*³ διαβάστε με προσοχή τη δεύτερη παράγραφο στην 3^η σελίδα. Στο νοητό ορθογώνιο τρίγωνο, τοποθετείστε στην ορθή του γωνία, στο σημείο του Βορρά, την Ομόνοια. Σε ποια πλευρά του τριγώνου πρέπει να βρίσκεται η οδός Ερμού; Στη συνέχεια, μέσω του χάρτη που περιλαμβάνεται στην ιστοσελίδα «Ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική της Αθήνας»⁴ εντοπίστε τη συγκεκριμένη περιοχή. Τοποθετήστε στο σχήμα σας τις οδούς Πειραιώς (Π. Τσαλδάρη), Σταδίου και Αιόλου. Συμπληρώστε δίνοντας κατά προσέγγιση τη θέση της Ακρόπολης και της πλατείας Συντάγματος.

✓ Με το φωτογραφικό υλικό που έχετε αποθηκεύσει προσπαθήστε να δημιουργήσετε ένα video clip, χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα movie maker ή κάποιο άλλο σχετικό λογισμικό, με θέμα την παλιά Αθήνα ή τις οδούς Αιόλου – Ερμού και επενδύστε το με την κατάλληλη μουσική. Αποθηκεύστε το στην επιφάνεια εργασίας και αναρτήστε το στο ιστολόγιο της τάξης.

³ Οδός Ερμού, η εμπορική καρδιά της Αθήνας. Σε: <http://www.kathimerini.gr/kath/7days/2002/09/22092002.pdf>.

⁴ Ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική της Αθήνας. Σε: <http://www.zee.gr/architecture>.

Ομάδα Β΄

✓ Αναζητήστε βιογραφικά του συγγραφέα στην ιστοσελίδα της Wikipedia⁵ ή και σε άλλες ιστοσελίδες,⁶ δίνοντας έμφαση στη θέση που κατείχε στα ελληνικά γράμματα και στην κοινωνία της εποχής του (κρατήστε πρόχειρες σημειώσεις στο τετράδιό σας), με σκοπό να πληροφορήσετε σχετικά τους συμμαθητές σας.

✓ Με ποιες πνευματικές δραστηριότητες ασχολήθηκε κυρίως; Με ποια καθόλου;

✓ Ποια στοιχεία της πνευματικής ζωής και της κοινωνίας της εποχής του μπήκαν στο στόχαστρο της κριτικής του; Ποια σημεία του κειμένου παρέχουν ενδείξεις για τις πληροφορίες που συλλέξατε;

Η στάση του Ροΐδη	Πληροφορίες	Κειμενικές ενδείξεις
Πνευματική κίνηση του καιρού του		
Κοινωνική ζωή		

✓ Αν γράφατε ένα χρονογράφημα με αφορμή ένα οξύ πρόβλημα της πόλης μας ποιο θα ήταν αυτό; Δώστε τον τίτλο του χρονογραφήματος αξιοποιώντας τη γλώσσα και το ύφος του Ροΐδη.

✓ Καταγράψτε σ' ένα χαρτί με λέξεις - κλειδιά 6 – 8 αρνητικά στοιχεία, που θα μπορούσαν να μπουν στο στόχαστρο της κριτικής σας για το σχολείο σας και να αποτελέσουν το θέμα ενός χρονογραφήματος. Χρησιμοποιήστε το πρόγραμμα wordle.com και δημιουργήστε ένα σχετικό συννεφόλεξο με τις λέξεις-κλειδιά που επιλέξατε. Αποθηκεύστε το στη δημόσια γκαλερί wordle και αντιγράψτε το συννεφόλεξό σας στο φύλλο εργασίας σας.

Ομάδα Γ΄

✓ Αναζητήστε μέσα στο κείμενο τρεις τουλάχιστον ενδείξεις για το ήθος και την προσωπικότητα του Ροΐδη. Μπορείτε επίσης να ανατρέξετε και στην

⁵ Εμμανουήλ Ροΐδης. Σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AE%CE%BB_%CE%A1%CE%BF%CE%90%CE%B4%CE%B7%CF%82.

⁶ Ποίηση δεν υπάρχει. Σε: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=396106>.

ιστοσελίδα

Βλιώρας,

(βλ. http://www.vlioras.gr/Philologia/Literature/Prose/Roidis/2005_01_09_Kathimerini_Loxos.htm.)

✓ Ανατρέχοντας στην Wikipedia⁷ διαβάστε για τα χαρακτηριστικά του Ροΐδειου ύφους και αναζητήστε ενδείξεις αυτού του ύφους μέσα στα «Υαλοπωλεία» (προτείνονται ενδεικτικά και άλλες ιστοσελίδες).⁸

Χαρακτηριστικά ύφους	Κειμενικές ενδείξεις

✓ Να διαβάσετε αποφθεγματικές φράσεις του Ροΐδη που σταχυολογούνται στη wikipedia (βικιφθέγματα) και να επιλέξετε μία που κρίνετε πως θα μπορούσε να συνδεθεί καλύτερα με το περιεχόμενο και το σατιρικό πνεύμα του κειμένου, ώστε να αποτελέσει το motto του ιστολογίου της τάξης.

✓ Υποδύομενοι έναν ιστορικό της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας να συντάξετε ένα κείμενο 100-150 λέξεων, όπου θα περιγράφετε τον Ροΐδη ως πνευματική προσωπικότητα. Δώστε έναν τίτλο στο κείμενό σας, ο οποίος να προβάλλει ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητάς του (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε κάποιον από τους χαρακτηρισμούς που βρήκατε στα κείμενα που διαβάσατε).

Ομάδα Δ'

✓ Πληκτρολογήστε σε μια μηχανή αναζήτησης ξεχωριστά καθεμία από τις λέξεις *χιούμορ*, *σάτιρα*, *ειρωνεία* και επιλέξτε τη σελίδα της wikipedia και τα βικιφθέγματα. Μπορείτε επίσης να αναζητήσετε τη σημασία των λέξεων αυτών στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα.⁹ Μπορείτε, επίσης, να αξιοποιήσετε το σχολικό εγχειρίδιο του *Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων*.¹⁰

⁷ Εμμανουήλ Ροΐδης. Σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AE%CE%BB_%CE%A1%CE%BF%CE%90%CE%B4%CE%B7%CF%82.

⁸ Ροΐδης Εμμανουήλ. Σε:

<http://www.potheg.gr/TT.aspx?lan=1&Type=WRITER&writerId=7710931&TextType=BIBLIO>.

⁹ Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Σε: <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>.

¹⁰ Παρίσης κ Παρίσης (2003).

✓ Για καθεμία από τις λέξεις αυτές κρατήστε μερικές λέξεις/φράσεις-κλειδιά, οι οποίες νομίζετε ότι σας βοηθούν να προσεγγίσετε το νόημά τους.

Χιούμορ	
Σάτιρα	
Ειρωνεία	

✓ Χρησιμοποιώντας τις παραπάνω σημειώσεις επιλέξτε μία από τις έννοιες αυτές και δημιουργήστε τον εννοιολογικό της χάρτη (χρησιμοποιήστε γι' αυτό το σκοπό το πρόγραμμα `text2mindmap`), αποθηκεύστε τον και αντιγράψτε τη διεύθυνση η οποία θα προβληθεί στην οθόνη σας. Σ' αυτήν τη διεύθυνση θα μπορέσει κάποιος να βρει τον χάρτη που δημιουργήσατε.

✓ Βρείτε το κείμενο του βιβλίου σας στη διεύθυνση του ψηφιακού σχολείου και αντιγράψτε το στο φύλλο εργασίας σας. Εντοπίστε σημεία με χιούμορ και χωρίστε τα σε δύο κατηγορίες: α) χιούμορ που προκύπτει από καταστάσεις / δρώμενα (3 παραδείγματα) και χρωματίστε με μπλε, με τη βοήθεια του επεξεργαστή κειμένου και β) χιούμορ που προκύπτει από τη χρήση της γλώσσας (3 παραδείγματα) και χρωματίστε με κόκκινο.

✓ Προσπαθήστε να προσδιορίσετε τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνει την ειρωνεία ο Ροΐδης (τρεις)

✓ Να γράψετε ένα κείμενο (100-150 λέξεων) κριτικού χαρακτήρα, πειραματιζόμενοι με το χιούμορ, τη σάτιρα, την ειρωνεία, αξιοποιώντας και τη γλώσσα του κειμένου (λέξεις, φράσεις, στοιχεία της καθαρεύουσας) και να το αναρτήσετε στο ιστολόγιο της τάξης.

Ενδεικτικά θέματα:

- 3^ο Γυμνάσιο Σερρών
- Δρόμοι και πεζοδρόμια των Σερρών εν έτει 2013

(Για να έρθετε σε επαφή με μια παρόμοια προσπάθεια επισκεφτείτε τα «χρονογραφήματα κατ' απομίμησιν του Ροΐδη» (γραμμένα από μαθητές).¹¹

¹¹ *Δημιουργική γραφή, χρονογραφήματα κατ' απομίμησιν του Ροΐδη*. Σε: <http://annboukou.blogspot.gr/search/label/%CE%A7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%27%20%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%A1%CE%BF%CE%AF%CE%B4%CE%B7>

Φύλλο εργασίας κοινό

Κάθε ομάδα επιχειρεί να παρουσιάσει με τη γλώσσα του σώματος (παντομίμα γκριμάτσες, χειρονομίες) το αφηγηματικό τμήμα του χρονογραφήματος, προσπαθώντας να κάνει κατανοητή την υπόθεση. Η τάξη αποφασίζει ποιο από τα δρώμενα αξίζει να βιντεοσκοπηθεί και να αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης (Προτείνεται ως επέκταση του σεναρίου).

Αξιολόγηση μετά την εφαρμογή

✓ Χρονισμός: απαιτήθηκε επιπλέον χρόνος για την εξοικείωση των μαθητών με λογισμικά/προγράμματα, αλλά τα παιδιά έμαθαν γρήγορα.

✓ Υλικοτεχνική υποδομή: Το μεγάλο «αγκάθι». Στη διάρκεια υλοποίησης του σεναρίου χρησιμοποιήθηκαν 7 υπολογιστές από 22 άτομα. Η σωτηρία: η ψηφιακή κοινότητα.

✓ Μαθητές /αντιμετώπιση:

❖ Δυσκολίες στην κατανόηση των πηγών (κλασικός γραμματισμός).

❖ Κάποιες διαμαρτυρίες για την κατανομή των εργασιών.

❖ Ικανοποίηση από την εξοικείωση με τον νέο γραμματισμό και τη χρήση του web 2.

❖ Μεγάλο ενδιαφέρον για τα δημιουργικά τμήματα του σεναρίου (π.χ.movie maker).

Δείγματα μαθητικών εργασιών

Είναι διαθέσιμα στο Ιστολόγιο του Γ2 Τμήματος, 3ου Γυμνασίου Σερρών, Σχολικό Έτος 2013-2014.¹²

Βιβλιογραφία

Παρίσης Ιωάννης και Νικήτας Παρίσης. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. 3^η έκδοση. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β, 2003.

¹² *Σερραϊκός Ιστός (ΣΕΡΡΙΣ)*. Σε: <http://calesma1920.blogspot.gr>

Δικτυογραφία

Βλιώρας. Σε:

http://www.vlioras.gr/Philologia/Literature/Prose/Roidis/2005_01_09_Kathimerini_Loxos.htm. Προσβάσιμο στις 4/8/2013.

Δημιουργική γραφή, χρονογραφήματα κατ'απομίμησιν του Ροΐδη. Σε:

<http://annboukou.blogspot.gr/search/label/%CE%A7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%27%20%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%A1%CE%BF%CE%AF%CE%B4%CE%B7>.

Προσβάσιμο στις 4/8/13

Εμμανουήλ Ροΐδης. Σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AE%CE%BB_%CE%A1%CE%BF%CE%90%CE%B4%CE%B7%CF%82. Προσβάσιμο στις 4/8/13.

Ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική της Αθήνας. Σε: <http://www.zee.gr/architecture>.

Προσβάσιμο στις 4/8/13.

Οδός Ερμού, η εμπορική καρδιά της Αθήνας. Σε:

<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/2002/09/22092002.pdf>. Προσβάσιμο στις 4/8/13.

Παλιά Αθήνα. Σε: <http://www.paliaathina.com/gr/content/fwtografia-tis-ebdomadas/index.html>. Προσβάσιμο στις 4/8/2013.

Ποίηση δεν υπάρχει. Σε: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=396106>.

Προσβάσιμο στις 4/8/2013.

Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Σε: <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>.

Προσβάσιμο στις 4/8/2013.

Ροΐδης Εμμανουήλ. Σε:

<http://www.potheg.gr/TT.aspx?lan=1&Type=WRITER&writerId=7710931&TextType=BIBLIO>. Προσβάσιμο στις 4/8/2013

Σερραϊκός Ιστός (ΣΕΡΠΙΣ). Σε: <http://calesma1920.blogspot.gr>. Προσβάσιμο στις 18/7/2014.

54^ο ΓΕΛ. Αθήνας. Σε: http://anakaluptontas-thn-athina.blogspot.gr/p/blog-page_6132.html.

Προσβάσιμο στις 4/8/2013.

Διαβάζω ένα βιβλίο: κρίνω, εμπνέομαι, δημιουργώ

Μαρία Παπαδημητρίου-Ευαγγελία Σκέμπερη
Μουσικό Σχολείο Σερρών

Περίληψη

Η εργασία αυτή αποτελεί μία παρουσίαση και καταγραφή μιας καινοτόμου δράσης που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας, με τη συμμετοχή όλων των μαθητών των τμημάτων α1, α2, β1 Γυμνασίου, στη διάρκεια όλου του σχολικού έτους 2012-2013 στο Μουσικό Σχολείο Σερρών. Αφορά στη μελέτη, στην κριτική και στη δημιουργική προσέγγιση ενός ολοκληρωμένου λογοτεχνικού έργου. Η δράση εντάχθηκε στο θεσμό των πολιτιστικών προγραμμάτων με τον τίτλο «Διαβάζω ένα βιβλίο: κρίνω, εμπνέομαι, δημιουργώ».

Συγκεκριμένα, παρακολουθούμε τα βήματα που ακολουθήθηκαν από την επιλογή του έργου (επιλέχθηκε το βιβλίο «*Ο Ακης και οι άλλοι*» του Κυριάκου Ντελόπουλου, απόσπασμα του οποίου υπάρχει στο βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α΄ Γυμνασίου) έως την ολοκληρωμένη παρουσίαση των εργασιών των μαθητών σε ένα ενιαίο διαθεματικό σύνολο σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο του Μουσικού Σχολείου στις 7/4/2013, ημέρα Κυριακή, ώστε να μπορεί να το παρακολουθήσει όλη η τοπική κοινωνία. Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία του αυτοπροσώπως ο συγγραφέας του βιβλίου κ. Κυριάκος Ντελόπουλος και πλήθος κόσμου.

Παρουσιάζονται, επίσης, οι τρόποι με τους οποίους οι μαθητές επεξεργάστηκαν δημιουργικά το πρωτότυπο υλικό, ώστε να καταλήξουν σε αναγνώσεις τύπου θεατρικού αναλογίου, σε εικαστικές δημιουργίες (ζωγραφίες, φιλοτέχνηση αφίσας), σε μουσικές συνθέσεις, συγγραφή ποιητικών και πεζών κειμένων, χορό-κίνηση, σε έρευνα στοιχείων πολιτισμού μιας συγκεκριμένης εποχής κ.ά.

Αφόρμηση-Στοχοθεσία

Διδάσκοντας το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας επί σειρά ετών θεωρήσαμε ότι οφείλαμε να πειραματιστούμε με νέες μεθόδους διδασκαλίας και να κάνουμε το μάθημα της Λογοτεχνίας πιο ελκυστικό στους μικρούς μαθητές ώστε να μη το θεωρήσουν ως ένα επιπλέον μάθημα-βάρος στη σχολική ζωή, αλλά ως ένα προνομιακό πεδίο ανάπτυξης πολύπλευρης έκφρασης, κοινωνικών δεξιοτήτων, συνεργασίας για επίτευξη παιδευτικών στόχων¹.

Επιπλέον, θέσαμε ως στόχο να ενισχύσουμε τη φιλιαναγνωσία στο χώρο του Γυμνασίου. Κινηθήκαμε από τη θλιβερή διαπίστωση ότι, αν και η καλλιέργεια της

---

¹ Κακούρου-Χρόνη (2002)

φιλαναγνωσίας σε μικρότερα παιδιά προωθείται με ποικίλους τρόπους, τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι ευκαιρίες που παρέχονται στους εφήβους για να καλλιεργήσουν τη σχέση με το βιβλίο είναι ελάχιστες². Το γεγονός αυτό οδηγεί κατά κανόνα σε μία αναγνωστική κάμψη εφ' όρου ζωής, αφού σε αυτή την ηλικία πλάθονται οι αναγνωστικές συνήθειες και διαμορφώνονται οι τάξεις των μελλοντικών αναγνωστών³. Είναι άλλωστε γνωστή η κρίση στο χώρο του βιβλίου, το οποίο, ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό παραμένει αναντικατάστατο στη διδακτική πράξη.

Θεωρήσαμε ότι μόνο με ανάλογες πρακτικές θα εδραιωθεί μια μόνιμη σχέση αναγνώστη-βιβλίου. Αυτή η σχέση θα ακολουθεί τα παιδιά μια ζωή. Η ανάγνωση είναι ένα ενδιαφέρον που προάγει την κοινωνικοποίηση, την παρέα, τις φιλίες της εφηβείας, τον προβληματισμό. Είναι ζωντανό βίωμα που οδηγεί σε πειραματισμό, χαρά, δημιουργία, ζύμωση, κινητοποίηση της δημιουργικότητας, της φαντασίας⁴.

Επιμέρους στόχοι

1ος στόχος: η ανάγνωση ολοκληρωμένου λογοτεχνικού έργου, η οποία, παρ' όλο που προβλέπεται από το ΔΕΠΠΣ⁵ στα πλαίσια του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, σπάνια εφαρμόζεται, καθώς οι διδάσκοντες συχνά διστάζουν να εγκαταλείψουν την πεπατημένη και να μπουν στην περιπέτεια μιας αχαρτογράφητης περιοχής.

2ος στόχος: Να εργαστούν οι μαθητές κατά ομάδες με θέματα ανάλογα των ενδιαφερόντων τους.

3ος στόχος: Να αναπτύξουν κριτική ικανότητα και σκέψη με αφορμή ένα λογοτέχνημα.

4ος στόχος: Να ερμηνεύσουν τα ήθη, τις αξίες, τα προβλήματα των ανθρώπων που έζησαν σε άλλη εποχή και σε άλλον τόπο.

5ος στόχος: Να εμπνευστούν από ένα καλλιτεχνικό γεγονός και να εκφραστούν και οι ίδιοι καλλιτεχνικά, να προσεγγίσουν το κείμενο βιωματικά. Για το σκοπό αυτό αναζητήθηκε πρωτότυπος τρόπος παρουσίασης. Κύριο ερώτημα που τέθηκε εδώ ήταν: *«Πώς θα μπορούσατε να παρουσιάσετε την εργασία σας με πρωτότυπο και δημιουργικό τρόπο;»*

² Ντελόπουλος (2005) 38.

³ Τσουρβάκας (2005).

⁴ ΕΚΕΒΙ-ΠΟΕΒ (1998).

⁵ ΥΠΕΠΘ, 2003.

Οι κύριοι **τρόποι-μέσα** που προτάθηκαν από τους μαθητές ήταν:

-η εικόνα, η οποία επιμερίστηκε σε πρωτότυπες εικαστικές δημιουργίες, φιλοτέχνηση αφίσας και βιντεοπροβολή

-η μουσική ως σύνθεση πρωτότυπης δημιουργίας και παραγωγής στίχων

-ο χορός-κίνηση, ως απαραίτητο συμπλήρωμα των θεατρικών δρώμενων⁶ και ως εναλλακτικός τρόπος παρουσίασης των θεωρητικών και ιδεολογικών τοποθετήσεων ενός λογοτεχνήματος

-η ανάγνωση τύπου θεατρικού αναλογίου

-η παραγωγή πρωτότυπων κειμένων από τους μαθητές, απόρροια είτε ερευνητικών είτε λογοτεχνικών αναζητήσεων, η οποία πήρε τη μορφή θεατρικών κειμένων, βιογραφικών σημειωμάτων, κριτικής αποτίμησης των έργων και της παράστασης, σύνταξης κειμένων πρόσκλησης, σύνταξης επιστολών που απευθύνονταν στον συγγραφέα.

Ας σημειωθεί εδώ ότι οι επιστολές όλων των παιδιών συγκεντρώθηκαν σε έναν τόμο-corpus ο οποίος παραδόθηκε ως δώρο στον συγγραφέα που παραβρέθηκε στην παράσταση.

Κύριοι συντελεστές

Το όλο εγχείρημα εμπνεύστηκε και καθοδήγησε η φιλόλογος κ. Μαρία Παπαδημητρίου, η οποία είχε και τη γενική σκηνοθετική επιμέλεια, με τη συμβολή της φιλόλογου κ. Ευαγγελίας Σκέμπερη και του οικονομολόγου κ. Σταματούρου Σταύρου.

Λοιποί συντελεστές

Για να πάρει την τελική μορφή της η εργασία, και σύμφωνα πάντα με τις απαιτήσεις των προτάσεων των μαθητών, χρειάστηκε η συμβολή και η συνεργασία και άλλων καθηγητών του σχολείου. Για την ολοκλήρωση της όλης προσπάθειας συνεργάστηκαν η καθηγήτρια των μουσικών συνόλων κ. Μελίτα Τσαλουχίδου, η καθηγήτρια της Πληροφορικής κ. Θωμαή Χατζηβασιλείου, η καθηγήτρια της Φυσικής Αγωγής κ. Κυριακή Κεραμιτσή, η υπεύθυνη των θεατρικών συνόλων κ. Μαρία Μεντίζη.

---

⁶ Αυδή Α. & Χατζηγεωργίου Μ. (2007).

Επιλογή βιβλίου

Το βιβλίο⁷ προτάθηκε από την υπεύθυνη καθηγήτρια κα Μαρία Παπαδημητρίου, έγινε αποδεκτό από τους διδάσκοντες και τους μαθητές και το προμηθεύτηκαν όλα τα παιδιά.

Κριτήρια επιλογής του βιβλίου

α) ο αφηγητής είναι σχεδόν συνομήλικος με τα παιδιά, ένα δεκάχρονο αγόρι από την επαρχία και μπορούν εύκολα να ταυτιστούν μαζί του

β) η πρωτοτυπία γραφής: πρωτοπρόσωπη σχοινοτενής αφήγηση, η οποία με όχημα την παιδική αφέλεια ξεσκεπάζει τον μικροαστισμό, την επιτήδευση, την υποκρισία και τα πολιτικά ήθη της προπολεμικής κοινωνίας της Πάτρας

γ) το χαρακτηριστικό χιούμορ που προδιαθέτει ευχάριστα, διδάσκει και προβληματίζει χωρίς διδακτικό τόνο

δ) η ιστορική περίοδος στην οποία αναφέρεται, πολύ σημαντική για την Ελλάδα, η οποία θα διδαχθεί στην Γ΄ Γυμνασίου

ε) το αντιπολεμικό του μήνυμα

στ) η δυνατότητα πρόσκλησης του ίδιου του συγγραφέα.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν

-Μέθοδος project στην πορεία, στην εξελικτική διαδικασία και στη σύνθεση.⁸

-Βιοματικές τεχνικές θεάτρου.

-Η μέθοδος της δημιουργικής γραφής.⁹

Αναλυτική περιγραφή

Η δράση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας, με τη συμμετοχή όλων των μαθητών των τμημάτων α1, α2, β1 Γυμνασίου και εντάχθηκε στο θεσμό των πολιτιστικών προγραμμάτων με τον τίτλο «Διαβάζω ένα βιβλίο: κρίνω, εμπνέομαι, δημιουργώ». Συμτείχαν όλα τα παιδιά, συνολικά 70, ανεξαρτήτως σχολικής επίδοσης. Αυτή ήταν, ίσως, μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του εγχειρήματος καθώς δεν εξαιρέθηκε ούτε ένα παιδί.

⁷ Ντελόπουλος (2007).

⁸ Frey (1999).

⁹ Μηλιώρη (2006).

Οι μαθητές, αφού διάβασαν το προτεινόμενο, από την υπεύθυνη καθηγήτρια του μαθήματος, βιβλίο («*Ο Άκης και οι άλλοι*» του Κ. Ντελόπουλου), χωρίστηκαν σε ομάδες 4-5 ατόμων, ανάλογα με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους και, σε προκαθορισμένο χρόνο, ολοκλήρωσαν και κατέθεσαν τις εργασίες τους προτείνοντας συγχρόνως έναν τρόπο για να παρουσιαστούν οι εργασίες αυτές. Δημιουργήθηκε έτσι ένα υλικό που παρουσιάστηκε στο τέλος ως ένα ενιαίο οργανικό σύνολο στην αίθουσα εκδηλώσεων του ΜΣΣ, που περιείχε θεατρικά δρώμενα, εικαστικές δημιουργίες, αναγνώσεις, τραγούδια πρωτότυπα, μουσικές επενδύσεις, χορό, κείμενα μαθητών, βιντεοπροβολές¹⁰.

Τα εμπλεκόμενα μαθήματα

Ήταν μια καθαρά διαθεματική προσέγγιση αφού ενεπλάκησαν πάρα πολλοί γνωστικοί τομείς: Νεοελληνική Γραμματεία και Νέα Ελληνική Γλώσσα, Μουσικά Σύνολα, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή, Θεατρικά Σύνολα και Ιστορία.

Τρόπος εργασίας

Συγκεκριμένα, για παράδειγμα, στο μάθημα της **Νεοελληνικής γλώσσας** οι μαθητές βίωσαν τη διαφορά προφορικού-γραπτού λόγου καθώς τα κείμενα των γραπτών εργασιών τους αναμορφώθηκαν ως προς το ύφος, τη συντακτική δομή τους και τη διάρθρωση του υλικού τους για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες κειμένων που παρουσιάζουν την πληροφορία με μορφή ανακοίνωσης ενώπιον κοινού και απέκτησαν την αμεσότητα, τη ζωντάνια και την παραστατικότητα του προφορικού λόγου (ενότητα 2η του σχολικού εγχειριδίου).

Ασχολήθηκαν με την περιγραφή και την αφήγηση αξιοποιώντας τη θεωρητική υποδομή που προσφέρει η 3^η ενότητα του βιβλίου τους καθώς έγραψαν τα δικά τους περιγραφικά κείμενα ή εντόπισαν τις περιγραφές στο σώμα του βιβλίου, αναδιηγήθηκαν το μύθο, απέδωσαν περιληπτικά το περιεχόμενο και μεταποίησαν το κείμενο που προέκυψε σε έμμετρο κείμενο.

Επεξεργάστηκαν τα θέματα των ενοτήτων 3, 5, 6, 9 του σχολικού εγχειριδίου παράγοντας γραπτό λόγο, κύριο ζητούμενο του γλωσσικού μαθήματος. Έγραψαν,

¹⁰ Μπορεί κανείς να παρακολουθήσει ένα 25λεπτο απόσπασμα-δείγμα της τελικής διαθεματικής παρουσίασης του πρότζεκτ στο Μουσικό Σχολείο Σερρών στο <https://www.youtube.com/watch?v=dTqZrzvnCPk> και φωτογραφικό υλικό από τις πρόβες στο <http://www.musikoserron.gr/index.php/ekdiloseis/2012-13/84-o-akis-kai-oi-alloi>

λοιπόν, κείμενα που άπτονται των διδακτικών στόχων των ενοτήτων αυτών. Ειδικότερα, κλήθηκαν να επιχειρηματολογήσουν γραπτώς για τις θετικές και αρνητικές πλευρές του βιβλίου. Επιπλέον ασχολήθηκαν με τη θεατρική επεξεργασία επιλεγμένων αποσπασμάτων: απέδωσαν το περιεχόμενο σκηνών με μορφή θεατρικών διαλόγων, επέλεξαν τους κατάλληλους ηθοποιούς, δραματοποίησαν σκηνές, έκριναν το τελικό θεατρικό δρώμενο και το αισθητικό αποτέλεσμα που προέκυψε.

Στο μάθημα της **Νεοελληνικής Γραμματείας** «με το βιβλίο ανά χείρας» μιλήσαμε για αφηγηματικές τεχνικές, για τη σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας, για τη μετουσίωση του προσωπικού βιώματος σε μυθολογικό καμβά, για την έμπνευση του δημιουργού, για το εργαστήρι του συγγραφέα και μάλιστα με την παρουσία του ίδιου του συγγραφέα.

Χρόνος που αφιερώθηκε

Για το τελικό αποτέλεσμα αυτό απαιτήθηκε:

-η αφιέρωση ενός δεκάλεπτου/δεκαπεντάλεπτου κάθε φορά από την ώρα των Νεοελληνικών Κειμένων για επιλογή των μαθητών/συντελεστών (έγινε ενώπιον των μαθητών οι οποίοι και συμμετείχαν στις τελικές αποφάσεις), για διόρθωση κειμένων, αναγνώσεις, καθοδήγηση και συντονισμό του πρότζεκτ. Σημειωτέον, δεν υπήρχε προκαθορισμένο, προδιαγεγραμμένο σχέδιο, αλλά ένας κεντρικός κορμός και γενικές κατευθυντήριες γραμμές και όλα αυτά εξελίσσονταν σε διαλεκτική σχέση με τις εργασίες και τις ιδέες των μαθητών,

-τρεις γενικές πρόβες τα τελευταία Σαββατοκύριακα πριν την παράσταση και αρκετές επιμέρους πρόβες με τους άλλους συντελεστές της παράστασης για τη διδασκαλία της κίνησης και της μουσικής.

Διάχυση στη σχολική μονάδα και στην τοπική κοινωνία

Οι μαθητές παρουσίασαν τη δουλειά τους οργανικά δεμένη σε ένα ενιαίο σύνολο σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο του Μουσικού Σχολείου στις 7/4/2013, ημέρα Κυριακή, ώστε να μπορεί να την παρακολουθήσει όλη η τοπική κοινωνία. Το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Σερρών μάς εφοδίασε με θεατρικά κοστούμια από το βεστιάριο του θεάτρου. Ο Σύλλογος Γονέων του ΜΣΣ υπήρξε πολύτιμος αρωγός και συμπαραστάτης μας.

Επίσκεψη στο σχολείο του συγγραφέα Κ. Ντελόπουλου

Η μέρα της παράστασης ήταν ιδιαίτερα φορτισμένη για μας. Ο κ. Κ. Ντελόπουλος, ο εθνικός μας βιβλιοθηκονόμος, πατέρας της ελληνικής βιβλιοθηκονομίας και συγγραφέας του βιβλίου, επισκέφτηκε το σχολείο μας την ημέρα της τελικής παρουσίασης των εργασιών των μαθητών στο αμφιθέατρο του σχολείου μετά από σχετική πρόσκλησή μας στην οποία ανταποκρίθηκε με μεγάλη προθυμία και χαρά, παρ' όλο το προχωρημένο της ηλικίας του. Οι μαθητές τον περίμεναν με μεγάλη ανυπομονησία. Είχαν τη μοναδική ευκαιρία και το ακριβό προνόμιο να γνωρίσουν τον συγγραφέα του βιβλίου από κοντά, να συνομιλήσουν μαζί του, να τον δουν με έκπληξη να συγκινείται και να δακρύζει.

Αξιολόγηση

Τα θετικά σημεία

Η συγκεκριμένη εργασία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί καινοτόμος, καθώς οι μαθητές προσέγγισαν με έναν εναλλακτικό τρόπο το κείμενο της λογοτεχνίας, «συνομίλησαν» με τον ιδεολογικό πυρήνα του και, αφού τον ανίχνευσαν, τον αξιοποίησαν για τις ανάγκες της τελικής εκδήλωσης.

Το υλικό που συγκεντρώθηκε (γραπτά κείμενα, εικαστικά έργα, video) θεωρούμε ότι ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητών καθώς οι ιδιαίτερα δύσκολες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές συνθήκες που βιώνουν στις μέρες μας, γεννούν προβληματισμούς και ερωτήματα που ζητούν δημιουργική διέξοδο για να εκφραστούν.

Η παιδαγωγική αξία του έργου έγκειται στην καλλιέργεια του διαλόγου γύρω από τα θέματα που απασχολούν τα παιδιά, τα οποία αναζήτησαν λύσεις, συνεργάστηκαν με έναν κοινό σκοπό και συνειδητοποίησαν ότι οι ιδέες στηρίζουν τις παρεμβάσεις και η πράξη η οποία έχει θεωρητικό υπόβαθρο φέρνει την αλλαγή. Μέσα σε αυτό το κλίμα συνεργασίας που αναπτύχθηκε, κατανόησαν περισσότερο τις ανάγκες του άλλου και έδειξαν αρχικά ανοχή και τελικά σεβασμό στη διαφορετική άποψη.

Πολύ σημαντικό, θεωρούμε επίσης, ότι αναπτύχθηκε μια ιδιαίτερη σχέση πνευματικής και συναισθηματικής επικοινωνίας ανάμεσα στα παιδιά και στον συγγραφέα, ο οποίος ενθουσιασμένος και συγκινημένος ως αντίδωρο/ανταπάντηση στο corpus των παιδιών απέστειλε προσωπική συγχαρητήρια επιστολή στον κάθε μαθητή χωριστά με ξεχωριστές παρατηρήσεις για τον καθένα, ιδιόχειρη σημείωση και

χειρόγραφη αφιέρωση. Τα παιδιά έτριβαν κυριολεκτικά τα μάτια τους. Οι ενθουσιώδεις φωνές που ακούστηκαν αντήχησαν σ' όλο το κτήριο. Επιστολές από τον συγγραφέα λάβαμε και όλοι οι συντελεστές.

Η προσπάθεια αξιολογήθηκε πολύ θετικά και από όσους την παρακολούθησαν κατά κοινή ομολογία γονέων, εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας αλλά και του ιδίου του συγγραφέα, του οποίου η γνώμη είναι ιδιαίτερα βαρύνουσα για μας. Ο κ. Ντελόπουλος χαρακτήρισε τον τρόπο παρουσίασης εντυπωσιακό, πρωτότυπο και τόνισε πολύ την παιδαγωγική πλευρά του όλου εγχειρήματος, καθώς δεν αποκλείσαμε κανέναν μαθητή και δόθηκε σ' όλους εξίσου η ευκαιρία να εκφραστούν, να συνεργαστούν, να δημιουργήσουν.

Συνοψίζοντας, η στοχευμένη δράση:

-Βοήθησε τη διαδικασία του μαθήματος.

-Η συνεργασία των καθηγητών ενίσχυσε τη συνεργασία των μαθητών.

-Η βιωματική προσέγγιση του γνωστικού αντικειμένου ενεργοποίησε ικανότητες και δυνατότητες που ο παραδοσιακός τρόπος μάθησης αφήνει σε ατονία.

-Η δημιουργία ανέπτυξε το διάλογο και ο διάλογος οδήγησε σε σύνθεση που στηρίχτηκε στις επιμέρους απόψεις και σε δημιουργική ανασύνθεσή τους.

-Η εκπαιδευτική διαδικασία απέκτησε άλλα σημεία αναφοράς και τροφοδοτώντας χειροπιαστούς στόχους, διεξήχθη πιο εύκολα και πιο γόνιμα.

Στα θετικά ας σημειωθεί, επίσης, ότι δεν είχαμε καμία διαρροή.

Οι δυσκολίες

Η πρώτη και μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε, όπως έχουμε ήδη υπαινιχθεί, ήταν το μεγάλο εύρος των συμμετεχόντων. Πολύ δύσκολος αποδείχτηκε ο συντονισμός, όχι τόσο ο επιμέρους αλλά κυρίως της τελικής παράστασης (συνολικές πρόβες κλπ.). Και ιδιαίτερα σε ένα σχολείο όπως το δικό μας, όπου λαμβάνουν χώρα πολλές και απανωτές εκδηλώσεις.

Η δεύτερη δυσκολία ήταν πρακτικής φύσεως: η εύρεση κοινού χρόνου για τη συνάντηση και συνέντευξη όλων των συντελεστών και παραγόντων του εγχειρήματος, που όσο διαμορφωνόταν και όδευε στην ολοκλήρωσή του τόσο πρόβαλλε επιτακτική. Όλοι γνωρίζουμε πόσο φορτωμένο είναι το πρόγραμμα των παιδιών σήμερα. Επιπλέον, τα παιδιά φεύγουν με λεωφορεία αμέσως μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου και πολλά απ' αυτά μένουν σε χωριά. Το να έρθουν απογεύματα Σαββατοκύριακου για πρόβες ήταν σχεδόν ακατόρθωτο καθώς δεν υπήρχε κοινός

ελεύθερος χρόνος. Τελικά καταλήξαμε εκπαιδευτικοί και μαθητές να αφιερώσουμε άφθονο προσωπικό χρόνο εκτός ωραρίου και σχολικής ζωής (πολλά Σαββατοκύριακα) για να πραγματοποιηθεί η τελική εκδήλωση με άρτιο τρόπο. Ως εκ τούτου, για να είναι ο θεσμός των καινοτόμων δράσεων βιώσιμος,¹¹ θεωρούμε απαραίτητη τη θεσμοθέτηση κοινής ζώνης διαθεματικών/καινοτόμων δραστηριοτήτων εντός του σχολικού curriculum.

Η τρίτη δυσκολία ξεπεράστηκε με τον καιρό. Αρχικά γίναμε αποδέκτες κάποιων πρώτων αρνητικών αντιδράσεων και αμφισβητήσεων από μέρος των μαθητών οι οποίες έτειναν να γενικευτούν, του τύπου: «*Το βιβλίο δεν είναι μοντέρνο*», «*εγώ δεν γέλασα καθόλου*». Στο τέλος όμως υπήρξαν δηλώσεις σε σχέση με τις πρώτες αντιδράσεις αντιδιαμετρικά αντίθετες του τύπου: «*Κοιμάμαι με το βιβλίο κάτω από το μαξιλάρι μου*» ή «*Διαβάζω τα αποσπάσματα που μου αρέσουν ξανά και ξανά*».

Προοπτικές για το μέλλον

Τα παιδιά ζητούν επιμόνως να συνεχιστεί η εμπειρία την επόμενη χρονιά. Στο σημείο αυτό τίθεται η προβληματική για την ύπαρξη συνέχειας, το follow up, καθώς η υιοθέτηση των μεθόδων και αρχών της συγκεκριμένης δράσης σε ευρύτερο πλαίσιο, θα μπορούσε να συμβάλλει στη λειτουργία της σχολικής μονάδας στα εξής:

-*Η εφαρμογή του τρόπου εργασίας στις σχολικές γιορτές*, θα ανανέωνε το θεσμό και θα κινητοποιούσε το ενδιαφέρον εκπαιδευτικών και μαθητών ώστε να συμπράξουν με άλλους στόχους και με άλλες αισθητικές προοπτικές.

-*Επιμέρους μαθήματα* θα μπορούσαν να εμπλουτιστούν και να ανανεώσουν μεθόδους και στόχους. Ειδικά η εφαρμογή των μεθόδων του συγκεκριμένου πρότζεκτ στα μαθήματα του Γενικού Λυκείου, που στοχεύουν στο να ανταποκριθούν οι μαθητές στις απαιτήσεις των πανελληνίων εξετάσεων, θα βοηθούσε τα παιδιά να ανανεώσουν το ενδιαφέρον τους για την ουσιαστική μόρφωση και να αναπτύξουν μια κριτική ματιά και μια ευρύτερη θεώρηση των γνωστικών αντικειμένων των επιμέρους μαθημάτων.

Γ. *Προγράμματα* (πολιτιστικά, αγωγής υγείας κ.λπ.) θα μπορούσαν να έχουν έναν διαθεματικό ενιαίο τρόπο προσέγγισης¹². Έτσι, οι μαθητές θα έχουν καλύτερη αντίληψη του μέρους σε σχέση με το όλον και το πλαίσιο κατάθεσης ιδεών και

¹¹ Σπυροπούλου Δ. et al (2008).

¹² Ματσαγγούρας, (2003).

απόψεων και, καθώς θα είναι ευρύτερο, θα είναι και περισσότερο ελκυστικό. Συνεπώς θα ενισχύεται και η συνεργασία ανάμεσα στις επιμέρους ομάδες, στα τμήματα των τάξεων και στις τάξεις της σχολικής μονάδας. Μια τέτοια συντονισμένη δράση θα βοηθούσε την επικοινωνία της σχολικής μονάδας με τοπικούς φορείς διοικητικούς, πολιτισμικούς κ.ά. και τη σύνδεση του εκπαιδευτικού έργου με τις τοπικές ανάγκες.

Οι προσδοκίες για την επόμενη χρονιά είναι μεγάλες. Εξίσου μεγάλος είναι και ο προβληματισμός μας σχετικά με το πώς θ' ανταποκριθούμε σε αυτές. Στο σημείο αυτό έρχονται να προστεθούν και θεσμικές δυσκολίες που προκύπτουν ιδιαίτερα από την αύξηση του ωραρίου και εντατικοποίηση του Λυκείου.

Συμπεράσματα

Διαπιστώθηκε για άλλη μια φορά ότι τα παιδιά δεν είναι πάντα εξοικειωμένα με τη λογοτεχνία, δεν είναι εξ' ορισμού φίλοι με το βιβλίο. Το περιβάλλον, η οικογένεια, η κοινωνία και δυστυχώς συχνά και το ίδιο το σχολείο δεν βοηθούν την υπόθεση του βιβλίου. Το μάθημα της Λογοτεχνίας με τον τρόπο που συνήθως πραγματοποιείται, με την επιλογή δηλαδή αποσπασμάτων λογοτεχνικού έργου που καταλήγουν συχνά σε θραύσματα, αλλά και με την παραδοσιακή προσέγγιση που χρησιμοποιούμε συχνά εμείς οι διδάσκοντες, τοποθετώντας τα κείμενα ή στο κρεβάτι του Προκρούστη για να τα κόψουμε στα μέτρα μας ή κάτω από μεγεθυντικό φακό προσπαθώντας να τα εξαντλήσουμε, δεν είναι πλέον αρεστό ούτε αποτελεσματικό. Χρειάζεται αναπροσαρμογή στόχων και τρόπων διδακτικής ώστε η ενασχόληση με τη λογοτεχνία να γίνει βίωμα και να οδηγήσει στην αγάπη για το βιβλίο. Μέσα από αναγνωστικές προτάσεις ανάλογου τύπου με αυτή που παρουσιάσαμε και δημιουργικές προσεγγίσεις της μυθοπλασίας μπορούν οι έφηβοι όχι μόνο να εξοικειωθούν με τη λογοτεχνία, με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο, αλλά και να θεμελιώσουν τα αναγνωστικά τους κριτήρια. Μόνο έτσι η Λογοτεχνία από τέχνη του λόγου μπορεί να γίνει τέχνη ζωής.

Βιβλιογραφία

Αυδή Α. & Χατζηγεωργίου Μ. (2007). *Η τέχνη του δράματος στην εκπαίδευση: 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*. Μεταίχμιο.

ΕΚΕΒΙ-ΠΟΕΒ (1998). Στο: *Η βιβλιοθήκη και το βιβλίο στην εκπαίδευση*. Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

Κακούρου-Χρόνη (2002). «Αναλυτικό Σχολικό πρόγραμμα και Τέχνες» στο: Γλύτση Ε. et al. *Πολιτισμός και Εκπαίδευση*. Πάτρα. ΕΑΠ.

Ματσαγγούρας, Ηλίας (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Μηλιώρη, Πόλυ (2006). *Δημιουργική γραφή για μελλοντικούς ομότεχνους*. Αθήνα: Ψυχογιός.

Ντελόπουλος, Κυριάκος (2005). *Για τις σχολικές βιβλιοθήκες (4+3 κείμενα από βιβλιοθηκονομική άποψη)*. Αθήνα: Gutenberg.

---. (2007). *Ο Άκης και οι Άλλοι*, Αθήνα: Καστανιώτη.

Σπυροπούλου Δ. et al (2008). «Τα καινοτόμα Προγράμματα στην πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Λειτουργική Διεσδυτικότητα και Βιωσιμότητα» στο: *Εκπαίδευση και Ποιότητα στο Ελληνικό Σχολείο*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

ΥΠΕΠΘ (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την Υποχρεωτική Εκπ/ση*, Τόμ. Α' (ΦΕΚ τεύχος Β', αρ. φύλλου 303/13-03-03).

Frey, Karl (1999). *Η Μέθοδος Project: μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Απόσπασμα από το βιβλίο «Ο Άκης και οι Άλλοι». Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=dTqZrzvnCPk..> Τελευταία ανάκτηση 5/9/2014.

Τσουρβάκας, Γιώργος (2005). «Το αναγνωστικό κοινό στην Ελλάδα, τα δημογραφικά του χαρακτηριστικά και η συμπεριφορά του». Έρευνα του Ινστιτούτου Επικοινωνίας- εισήγηση στο Συμπόσιο: *Διαβασμένη ή αδιάβαστη Ελλάδα; Το πρόβλημα της ανάγνωσης στον 21^ο αιώνα*. 30 Νοεμβρίου 2005 - Στοά του Βιβλίου. Διαθέσιμο στο <http://www.instofcom.gr>
<http://www.instofcom.gr/%ce%ad%cf%81%ce%b5%cf%85%ce%bd%ce%b5%cf%82-%ce%bc%ce%b5%ce%bb%ce%ad%cf%84%ce%b5%cf%82/%ce%bc%ce%b5%ce%bb%ce%ad%cf%84%ce%b5%cf%82/>. Τελευταία ανάκτηση 12/5/2013.

Φωτογραφικό Υλικό «Ο Άκης και οι Άλλοι» στο: <http://www.musikoserron.gr/index.php/ekdiloseis/2012-13/84-o-akis-kai-oi-alloi>.

Τελευταία ανάκτηση 5/9/2014.

Η έκφραση της αγάπης στη Λογοτεχνία: ένα διαθεματικό Project

Άννα Αλεξιάδου-Μαρία Ζωγράφου
Παλλατίδειο Γυμνάσιο Σιδηροκάστρου

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση έχει στόχο να παρουσιάσει ένα διαθεματικό project στη λογοτεχνία, στη μουσική, στη ζωγραφική και στο θέατρο με τη χρήση των ΤΠΕ έχοντας τίτλο «Η έκφραση της αγάπης στη λογοτεχνία». Με αφετηρία το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου διερευνήθηκε η έννοια και οι μορφές της αγάπης σε κείμενα –κυρίως ποιητικά- της ελληνικής λογοτεχνίας. Στόχος του εγχειρήματος ήταν οι μαθητές να κατανοήσουν, να συγκρίνουν τις μορφές αγάπης και να διαπιστώσουν πως η καταλυτική δύναμη της αγάπης εμπνέει διαχρονικά τους λογοτέχνες. Στη συνέχεια επιχειρήθηκε η βιοματική προσέγγιση της έννοιας της αγάπης μέσα από τη δραματοποίηση, την παραγωγή ποιητικού λόγου, την εικαστική δημιουργία και το χορό. Οι μαθητές εργάστηκαν άοκνα εντός και εκτός σχολικού ωραρίου από την αρχή του σχολικού έτους 2013-2014 μέχρι και το τέλος με την παρουσίαση του συνολικού τους έργου στο χώρο εκδηλώσεων του σχολείου μας στις 20 Μαΐου 2014. Οι εργασίες υλοποιούνταν ως επί το πλείστον σε ομάδες, αλλά και ατομικά στη σχολική αίθουσα, στο εργαστήριο πληροφορικής και ελάχιστες φορές στο σπίτι. Στη συγκεκριμένη εισήγηση θα παρουσιαστεί αναλυτικά το σκεπτικό του προγράμματος, τα βήματα, οι στόχοι και τα αποτελέσματα της πολύμηνης εργασίας.

Πρόλογος

Η αγάπη και το πάθος της νιότης είναι ούτως ή άλλως ένα από τα πιο προσφιλή θέματα στους εφήβους μαθητές. Αυτό εξάλλου αποδείχθηκε και μετά από διανομή ερωτηματολογίων στους μαθητές μας σχετικά με την επιλογή του θέματος του project. Στον καταγισμό ιδεών που ακολούθησε όλα τα παιδιά είχαν να δώσουν μία απάντηση στο ερώτημα «τί είναι αγάπη». Βέβαια κανείς δεν μπορούσε να πει με σιγουριά τί είναι αγάπη, καθώς γρήγορα διαπιστώθηκε πως ο καθένας «βλέπει» την έννοια από την προσωπική του σκοπιά και δίνει τη δική του ερμηνεία.

Είναι αλήθεια πως στη σημερινή εποχή της τεχνολογίας, με την ανατροπή των αξιών και τον κατακερματισμό όλων των κοινωνικών δεσμών, η αγάπη έχασε το νόημά της. Έγινε ιδιοτελής και ναρκισσιστική. Ο σύγχρονος άνθρωπος βρήκε νέες

αξίες κινούμενος από την πλεονεξία και τη ματαιοδοξία: την ανέλιξη, την πρόσβαση στην εξουσία, τη δόξα, τον πλουτισμό.

Ωστόσο, η αγάπη παραμένει το πιο σημαντικό γεγονός στη ζωή των ανθρώπων. Η αγάπη κινητοποιεί τη διάθεση για ζωή, κινητοποιεί δυνάμεις που μένουν κρυμμένες, ανανεώνει τους ανθρώπους και αποτελεί, πολλές φορές, τη θετική διέξοδο από τη μίζερη και καταθλιπτική καθημερινότητα. Με τη δύναμή της παρασύρει τους ανθρώπους να υπερβούν τον εαυτό τους, να σπάσουν τα δεσμά του ατομικισμού και να βιώσουν την αμοιβαιότητα, το πάθος και τη μαγεία. Έπειτα η αγάπη είναι ικανή να υπερνικήσει πλήθος από εμπόδια, όπως η κοινωνική τάξη, η οικονομική κατάσταση, η ηλικία, η γεωγραφική απόσταση.

Και η λογοτεχνία –ιδιαίτερα η ποίηση– τί σχέση έχει με όλα αυτά; Μα η αγάπη υμνήθηκε από τους ποιητές από την αρχαιότητα και συνεχίζει να υμνείται και σήμερα. Το σημασιολογικό φορτίο, όμως, της «αγάπης» ποικίλλει από ποιητή σε ποιητή, γιατί τα συναισθήματα που γεννά είναι ξεχωριστά και εξατομικευμένα.

Έτσι η αγάπη έχει πολλές αποχρώσεις: είναι ο θεός Έρωτας που υμνείται στην αρχαία ελληνική τραγωδία του Σοφοκλή «Αντιγόνη», είναι ο μυστικός έρωτας δύο νέων που τους χωρίζει η κοινωνική τάξη στην «Ερωφίλη», είναι ο έρωτας δύο νέων που αντιστέκεται στο χρόνο στον «Ερωτόκριτο», είναι ο προσωποποιημένος Έρωτας που λειτουργεί ως «πειρασμός» στους «Ελεύθερους Πολιορκημένους» του Διονύσιου Σολωμού, είναι η αυτοκαταστροφική αγάπη που βιώνει ο Κώστας Καρυωτάκης στο ποίημά του «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα», είναι η δύναμη που μεταμορφώνει στο ποίημα «Γιατί μ' αγάπησες» της Μαρίας Πολυδούρη, είναι το πάθος του Ζορμπά για το σαντούρι στον «Βίο και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» του Νίκου Καζαντζάκη, είναι η σύγχρονη ερωτική τραγωδία στο «Μονόγραμμα» του Οδυσσέα Ελύτη, είναι η ανώτατη αξία και ο υπέρτατος προορισμός της ζωής στο ποίημα του Ανδρέα Εμπειρίκου «Τριαντάφυλλα στο παράθυρο», είναι η απώλεια και η δυστυχία στον «Πληθυντικό αριθμό» της Κικής Δημουλά.

Το θέμα της έκφρασης της αγάπης στη λογοτεχνία είναι βέβαια πλατύτερο, εμείς δεν το εξαντήσαμε, αλλά περιοριστήκαμε στις διαστάσεις που μας έδωσαν τα κείμενα που μελετήσαμε. Έτσι, μας δόθηκε η ευκαιρία να ταξιδέψουμε από την αρχαία ελληνική λογοτεχνία μέχρι και τη σύγχρονη.

Η μελέτη αυτή των λογοτεχνικών κειμένων στάθηκε πηγή έμπνευσης για δραματοποιήσεις και χορογραφίες για ποιητικές και εικαστικές δημιουργίες, αλλά και για μουσικές συνθέσεις και εκτελέσεις. Έτσι μέρα με τη μέρα το project έπαιρνε

μεγαλύτερες διαστάσεις. Η θεατρική ομάδα ήταν πρόθυμη να ενσαρκώσει πολλούς ρόλους, καθώς οι βασικοί ήρωες των δραματοποιημένων κειμένων ήταν νέοι, πάνω-κάτω στην ηλικία των μαθητών μας, γεγονός που βοηθούσε στην κατανόηση της ψυχολογίας τους και στην εμβάθυνση των συναισθημάτων. Η επιλογή των δραματοποιημένων κειμένων -ένα από την αρχαία ελληνική τραγωδία, δύο από την κρητική λογοτεχνία, ένα από τη νεότερη ελληνική λογοτεχνία- έγινε και με κριτήριο την αντιπροσώπευση της κάθε λογοτεχνικής περιόδου, κυρίως όμως ήταν κείμενα που είχαν απήχηση στους μαθητές μας. Παράλληλα μία χορογραφία εμπνευσμένη από τραγωδία της αγγλικής Αναγέννησης έκανε φανερό το διάλογο των ποιητικών κειμένων.

Το ενδιαφέρον των μαθητών κινητοποιήθηκε μέσα από παιδαγωγικά διαμορφωμένα φύλλα εργασίας και δημιουργικές δραστηριότητες. Οι μαθητές μελέτησαν και ερμήνευσαν τα ποιήματα με το δικό τους δημιουργικό τρόπο. Συνεργαζόμενοι και χωρισμένοι σε ομάδες παρήγαγαν, με αφετηρία τα ίδια ποιήματα και αξιοποιώντας κατάλληλα λογισμικά Web. 2, διαφορετικά πολυτροπικά κείμενα, video ψηφιακής αφήγησης σχετικό με την αγάπη και διερεύνησαν τις γλωσσικές επιλογές των ποιητών μέσα από ευέλικτα περιβάλλοντα εργασίας, όπως είναι τα ηλεκτρονικά λεξικά.

Σχέση με το Αναλυτικό Πρόγραμμα

Στα πλαίσια των νέων Α.Π.Σ. και ΔΕΠΠΣ, που εφαρμόζονται στο Γυμνάσιο από το σχολικό έτος 2006-2007, εισάγεται η έννοια της διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης των γνωστικών αντικειμένων στην ολιστική κατάκτηση της γνώσης.

Το συγκεκριμένο project είναι μια διδακτική πρόταση που σκοπεύει στην ολιστική και ανακαλυπτική κατάκτηση της γνώσης. Εντάσσεται στην παραπάνω προβληματική και με αφορμή τη διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων με θέμα την αγάπη και τον έρωτα επεκτείνει τις δράσεις των μαθητών, με στόχο μέσα από βιωματικές δραστηριότητες να προσλάβουν τη θεωρητική γνώση. Κύριο ρόλο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του project κατέχουν οι νέες τεχνολογίες, ώστε να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους ωθήσουν στην ενεργό συμμετοχή τους καθιστώντας τους τεχνολογικά εγγράμματους.

Το συγκεκριμένο project αποτέλεσε Πολιτιστικό Πρόγραμμα του Παλλατιδείου Γ/σίου Σιδηροκάστρου το σχολικό έτος 2013-14. Οι εισηγήτριες Αλεξιάδου Άννα και

Ζωγράφου Μαρία -υπεύθυνες του προγράμματος- δίδαξαν Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ΄ τάξης, η εκπαιδευτικός Μυλωνά Ξανθούλα ΠΕ 08, Εικαστικά και ο εκπαιδευτικός Πουτιός Πέτρος ΠΕ 16, Μουσική.

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές

Οι μαθητές προσέγγισαν το θέμα σε πολλαπλά επίπεδα, σχεδόν ολιστικά, καθώς το πρόγραμμα ήταν διαθεματικό. Οι εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές ήταν η ελληνική λογοτεχνία- αρχαία, νεότερη και σύγχρονη- με αναφορές και στην ξένη, η νεοελληνική γλώσσα, τα καλλιτεχνικά, η θεατρική αγωγή, η μουσική, η πληροφορική, ακόμη και ο χορός.

Στόχοι

A) Γνωστικοί:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώχθηκε:

- Να έρθουν σε επαφή με ποικίλα λογοτεχνικά έργα (κυρίως ποιητικά) διαφορετικών λογοτεχνικών περιόδων και εποχών σχετικά με την «αγάπη».
- Να συγκρίνουν την έννοια της «αγάπης» όπως αυτή προσδιορίζεται στα εξεταζόμενα λογοτεχνικά κείμενα.
- Να διαπιστώσουν το διαφορετικό περιεχόμενο που αποκτά η έννοια της «αγάπης» ανάλογα με τον ποιητή, το είδος του λογοτεχνικού κειμένου, ακόμη και την περίοδο της λογοτεχνίας.
- Να συνειδητοποιήσουν την καταλυτική δύναμη και επίδραση της «αγάπης» στη ζωή του ανθρώπου ως θέματος που ενέπνευσε τη λογοτεχνία από την αρχαία μέχρι και τη νεότερη περίοδο της.
- Να προσεγγίσουν τα βασικά γνωρίσματα της ποίησης κάθε εποχής (παραδοσιακή-νεωτερική).
- Να βιώσουν την έννοια της «αγάπης» μέσα από τη δραματοποίηση ποικίλων ειδών ποιητικού λόγου.
- Να έρθουν σε επαφή με μελοποιημένα ποιήματα, να αντιληφθούν το συνδυασμό του λόγου με τη μουσική και να συνθέσουν μουσική σχετική με την υπόθεση και το είδος των δραματοποιημένων κειμένων .
- Να προχωρήσουν σε ατομικές και εικαστικές αποδόσεις εικόνων των ποιημάτων.

- Να ασκηθούν στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου και να προχωρήσουν σε δοκιμές γραφής δικών τους ποιητικών συνθέσεων.

B) Δεξιότητων / Ικανοτήτων:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώχθηκε:

- Να αισθανθούν την αισθητική απόλαυση που προσφέρει η ανάγνωση και η μελέτη λογοτεχνικών ποιημάτων, η απαγγελία, η δραματοποίηση, η μελοποίηση και η απεικόνιση του ποιητικού λόγου και να συνειδητοποιήσουν ότι η Λογοτεχνία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που συνδέεται εύκολα με άλλες τέχνες.

- Να χρησιμοποιούν τα ηλεκτρονικά και άλλα ειδικά λεξικά προκειμένου να προσαρμόζουν γλωσσικά κείμενα άλλων εποχών στη Νέα Ελληνική για την ευκολότερη επεξεργασία τους, αλλά και για να διαπιστώσουν την ενότητα και τη συνέχεια της Ελληνικής γλώσσας στο πέρασμα των χρόνων.

- Να καταρτίζουν πίνακες και να συγκεντρώνουν εκεί στοιχεία από τα αποτελέσματα των ερευνών τους.

- Να σχηματίζουν εννοιολογικούς χάρτες με τα δεδομένα των ερευνών τους.

- Να καλλιεργήσουν την ικανότητα επικοινωνιακής πλοήγησης στο διαδίκτυο και επιλογής κατάλληλων πληροφοριών από αυτό.

- Να ασκηθούν στις τεχνικές διαχείρισης, αξιολόγησης και αξιοποίησης της πληροφορίας.

- Να οδηγούνται σε συμπεράσματα ύστερα από συγκριτική μελέτη ομόθεμων ποιημάτων.

- Να εξάγουν συμπεράσματα έπειτα από έρευνα.

- Να εξοικειωθούν με τη μελέτη και την παραγωγή πολυτροπικών κειμένων (ψηφιακός γραμματισμός).

- Να παράγουν λόγο ηλεκτρονικό (προφορικό και γραπτό), πολυτροπικό και υπερμεσικό, μέσα σε περιβάλλοντα συνεργατικής μάθησης, έπειτα από έρευνα.

- Να μάθουν να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ και τους υπάρχοντες σημειωτικούς πόρους, ώστε να παράγουν δικό τους έργο.

- Να αποτυπώνουν την ένταση των συναισθημάτων της «αγάπης» που βίωσαν με την παραγωγή ποιητικού λόγου και την εικαστική απόδοση τους.

Γ) Παιδαγωγικοί:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώχθηκε:

- Να έρθουν σε επαφή με ένα σύγχρονο μοντέλο διδασκαλίας έξω από το παραδοσιακό δασκαλοκεντρικό.
- Να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τη μαθητοκεντρική και ομαδοσυνεργατική μέθοδο και να οδηγηθούν στην αλληλοδιδασκτική μάθηση.
- Να καλλιεργήσουν κοινωνικές δεξιότητες μέσα από τη συνεργατική μάθηση όπως συνεργασία, ομαδικότητα, σεβασμό, αλληλοϋποστήριξη (περιβάλλον κοινωνικής αλληλεπίδρασης).
- Να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία και να αναπτύξουν την πρωτοβουλία και την αυτενέργεια.
- Να αντιληφθούν ότι η επιστημονική προσέγγιση οποιουδήποτε γνωστικού πεδίου προϋποθέτει ανακάλυψη, σύγκριση, σύνθεση, συνεργασία και παρουσίαση των αποτελεσμάτων, αλλά και διαμεσολάβηση του ερευνητικού υποκειμένου (υποκειμενικότητα).
- Να εργάζονται ατομικά συντονισμένοι για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.
- Να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους στην ολομέλεια της τάξης.
- Να ανατροφοδοτούνται μέσα από την προφορική ή γραπτή αξιολόγηση του παραγόμενου προϊόντος.
- Να ασκηθούν στην έρευνα, συλλογή και αξιολόγηση υλικού από ιστοσελίδες και ηλεκτρονικά λεξικά και να καλλιεργήσουν την αφαιρετική, τη συνθετική και την κριτική τους ικανότητα.

Δ) Ψηφιακού Γραμματισμού

Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώχθηκε:

- Να εξοικειωθούν με τη χρήση του υπολογιστή ως περιβάλλοντος έρευνας, εργασίας, μάθησης, επικοινωνίας.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες αναζήτησης, επιλογής και κριτικής επεξεργασίας πληροφοριών μέσα από το Διαδίκτυο.
- Να παράγουν πολυτροπικά κείμενα νέων τρόπων αφήγησης με τη βοήθεια κατάλληλων υπολογιστικών εργαλείων (video ψηφιακής αφήγησης).
- Να εξοικειωθούν με τη χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών και των σωμάτων κειμένων και να τα αξιοποιούν στη μελέτη τους για οποιοδήποτε λεξιλογικό θέμα.

- Να δημοσιεύουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους σε ιστολόγια (blog) και να τα παρουσιάζουν στην τάξη.

Εργαλεία (έντυπα και ηλεκτρονικά):

- Σχολικά εγχειρίδια: Κ.Ν.ΛΓ Γ΄ Γυμνασίου
- Τα βιβλία του καθηγητή
- Διαδίκτυο (φυλλομετρητής)
- Λογισμικό επεξεργασίας και παρουσίασης κειμένων
- Βιντεοπροβολέας και προτζέκτορας

Χρησιμοποιήθηκε ακόμη σημαντική βιβλιογραφία σε θεωρητικό επίπεδο¹ αλλά και δικτυογραφία που επίσης παρατίθεται στο τέλος του κειμένου.

Πορεία υλοποίησης

Φάση Α΄

Η αφορμή έγινε με καταιγισμό ιδεών: ζητήθηκε από τους μαθητές να καταγράψουν στον πίνακα μορφές «αγάπης», αλλά και συναισθήματα που τους προκαλεί η έννοια της «αγάπης». Έτσι, ενεργοποιήθηκε το ενδιαφέρον τους και τους δόθηκε η ευκαιρία να εκφράσουν ελεύθερα τις σκέψεις τους. Στη συνέχεια, έχοντας μπροστά τους το σχολικό εγχειρίδιο και το ανθολογούμενο απόσπασμα της *Ερωφίλης* του Γ.Χορτάση (στίχοι 147-184) άκουσαν το διάλογο Ερωφίλης-Πανάρητου (Νίκος Μαμαγκάκης, *Ερωφίλη*).² Μετά την ακρόαση δόθηκαν διευκρινίσεις σχετικά με τη σημασία λέξεων που δε γνώριζαν οι μαθητές και ακολούθησε συζήτηση, με τη βοήθεια στοχευμένων ερωτήσεων από τη διδάσκουσα, για την κατανόηση του κειμένου αλλά και της μορφής της αγάπης που διαπιστώνεται εδώ. Διερευνήθηκε επίσης η δομή και τα θεματικά κέντρα του κειμένου. Αφού ολοκληρώθηκε αυτή η διαδικασία, οι μαθητές χωρίστηκαν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους σε τέσσερις ανομοιογενείς, ως προς το φύλλο και την επίδοση, ομάδες των πέντε ατόμων κι ενημερώθηκαν συνοπτικά για τα επόμενα στάδια της εργασίας τους. Κάθε ομάδα ανέλαβε και μια δραστηριότητα. Έτσι, σχηματίστηκαν η ομάδα θεάτρου, η ομάδα μουσικής, η ομάδα ποίησης, η ομάδα δημοσιογραφίας και η ομάδα εικαστικών

¹ Η βιβλιογραφία παρατίθεται στο τέλος της εργασίας και διακρίνεται σε πέντε κατηγορίες: δραματολογία, μελέτες, γενικές ανθολογίες, θεωρητικά κείμενα, άρθρα.

² Νίκος Μαμαγκάκης, *Ερωφίλη*. <https://www.youtube.com/watch?v=kCIO5H9e8rQ>.

και σκηνογραφίας. Τα μέλη των ομάδων, ανάλογα με τις δυνατότητες τους, χώρισαν τις αρμοδιότητές τους: ένας χειριζόταν τον Η/Υ, δύο κρατούσαν σημειώσεις, ένας έγραφε τα κείμενα και ένας ανέλαβε το ρόλο του παρουσιαστή του αποτελέσματος των εργασιών της ομάδας του στην ολομέλεια της τάξης. Τα φύλλα εργασίας διανεμήθηκαν στις ομάδες και σε έντυπη μορφή. Μετά το τέλος της εργασίας των ομάδων οι μαθητές μελέτησαν ένα ευρύτερο απόσπασμα από τη γ' πράξη (στίχοι 1-373), το α' χορικό της τραγωδίας και άλλο ένα απόσπασμα από τον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου (γ' μέρος, στίχοι 1337-1572) και κατά τον ίδιο τρόπο κάθε ομάδα ανέλαβε δραστηριότητες. Στο τέλος της α' φάσης, οι μαθητές είχαν κατασταλαγμένη άποψη για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής, για την παραγωγή λογοτεχνικού έργου στην Κρήτη, για τα είδη, τους εκπροσώπους, τα αντιπροσωπευτικά έργα της κρητικής λογοτεχνίας και την υπόθεση της *Ερωφίλης* και του *Ερωτόκριτου*.

Φάση Β'

Δόθηκαν στους μαθητές ομόθεμα ποιήματα της αρχαίας, μεσαιωνικής και νεότερης λογοτεχνίας, εγχώριας και ξένης, με σκοπό να διαπιστώσουν **τη διαχρονικότητα του θέματος της «αγάπης» και το διαφορετικό τρόπο πραγμάτευσής της από τον κάθε ποιητή, ώστε να προσδιορίσουν τις διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις της έννοιας.** Μετά την προσεκτική ανάγνωση και ερμηνευτική ανάλυση των κειμένων τα παιδιά κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Το τρίτο στάσιμο της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή είναι ένας ύμνος στον θεό Έρωτα, από τον οποίο κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να ξεφύγει όπου και αν βρεθεί, σε όποιο μέρος της γης και αν ταξιδέψει. Ο έρωτας θα τον μανίζει για πάντα και παντού. Η ιδέα που θέλει να μας μεταφέρει ο ποιητής είναι πως «ο έρωτας δεν υπακούει σε νόμους, γιατί είναι από μόνος του νόμος».

Στην τρίτη πράξη της *Ερωφίλης* του Χορτάτση, της πιο γνωστής τραγωδίας του κρητικού Θεάτρου, ο ποιητής προσεγγίζει το θέμα της αγάπης μέσα από την άδοξη ιστορία δύο ερωτευμένων νέων. Η τραγωδία παρουσιάζει τις ακραίες καταστάσεις τις οποίες μπορεί να προκαλέσει ο έρωτας, αλλά και την ψυχική δύναμη που χαρίζει σε όσους τον αισθάνονται. Έτσι, ο Χορτάτσης καταφέρνει να παρουσιάσει την ανεκπλήρωτη αγάπη ενός καταδικασμένου-αδικοχαμένου ζευγαριού.

Στον *Ερωτόκριτο*, το πολύστιχο αφηγηματικό ποίημα, θίγεται και πάλι το θέμα της κοινωνικής διαφοράς ανάμεσα στην οικογένεια της Αρετούσας, κόρης του

βασιλιά της Αθήνας, και του Ερωτόκριτου. Στο ποίημα, όμως, αναδεικνύεται η παντοδύναμη αγάπη μεταξύ δύο αισιόδοξων νέων ενάντια στο βασιλιά. Αψηφώντας κάθε κίνδυνο, επιδιώκουν να ζήσουν τον έρωτά τους ανεξάρτητα από τις ενστάσεις του βασιλιά και τα εμπόδια που τους επιφυλάσσει η μοίρα. Και έτσι η αγάπη αυτή τη φορά θριαμβεύει.

Ο Διονύσιος Σολωμός, στο Β΄ Σχεδιάσμα των *Ελεύθερων Πολιορκημένων*, χρησιμοποιεί τον προσωποποιημένο Έρωτα για να δείξει την αντίθεση ανάμεσα στην τραγική κατάσταση που βρίσκονται οι Μεσολογγίτες και στην οργιαστική χαρά της ζωής που κορυφώνεται δίπλα τους. Ο Έρωτας συμβολίζει τη ζωντάνια και την ευτυχία, καλεί τους Μεσολογγίτες να απολαύσουν τη ζωή και ν' αφήσουν τον πόλεμο, λειτουργεί δηλαδή σαν «πειρασμός» για τους πολιορκημένους, οι οποίοι όμως τελικά τον υπερνικούν με το θάνατό τους.

Το ποίημα του Καρυωτάκη «**Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα**» ανήκει στην πρώτη ενότητα της συλλογής *Ελεγεία και Σάτιρες* του 1927. Διακρίνουμε την κρυφή επιθυμία του ποιητή να μπορέσει να δοκιμάσει και να ζήσει απλές και όμορφες στιγμές. Παράλληλα, όμως, κυριαρχεί στο ποίημα η θλίψη, η μελαγχολία και ο ελεγειακός τόνος. Έτσι, βλέπουμε έναν Καρυωτάκη πληγωμένο, αυτοκαταστροφικό και απαισιόδοξο, ο οποίος θέλει να ξεφύγει από το ερωτικό κλίμα.

Το ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη «**Γιατί μ' αγάπησες**», που ανήκει στην συλλογή *Οι Τρίλλιες που σβήνουν* του 1928, έχει τη μορφή ανοιχτού γράμματος που απευθύνεται στον νεκρό Κ.Γ. Καρυωτάκη. Η ποιήτρια εξομολογείται την αγάπη της προς τον σύντροφό της και παραδέχεται ότι ο έρωτάς της προς αυτόν είναι η κινητήριος δύναμη που την ωθεί να γράψει ποιήματα. Η αγάπη αυτή μεταμορφώνει την Πολυδούρη σε βασίλισσα, την εξυψώνει σε μια σφαίρα ιδανική και την καθιστά αναλλοίωτη στο χρόνο.

Στο ποίημα του Ανδρέα Εμπειρικού «**Τριαντάφυλλα στο παράθυρο**» που ανήκει στη συλλογή *Υψικάμινος* του 1935, ο πρώτος υπερρεαλιστής ποιητής παρουσιάζει την αγάπη ως σκοπό της ζωής του ανθρώπου. Μας παρακινεί να αποκτήσουμε βιώματα και να εμπλουτίσουμε τη ζωή μας με πράγματα που της δίνουν νόημα. Η αγάπη για τον Α. Εμπειρικό αποτελεί διαχρονική αξία της ανθρώπινης ύπαρξης και ύψιστο προορισμό της ζωής.

Ο Οδυσσέας Ελύτης συνθέτοντας «**Το μονόγραμμα**», δημιουργεί μια σύγχρονη ερωτική τραγωδία, έναν ερωτικό ύμνο γεμάτο νεανικότητα και πάθος. Το βασικό σημείο είναι πως το ερωτευμένο ζευγάρι αντιμετωπίζει τη σφοδρή εναντίωση του

κόσμου για τον έρωτά του. Ο ήρωας του ποιήματος δείχνει τον πόνο και τη θλίψη για τον άδικο χαμό της αγαπημένης του. Επιπλέον γίνεται αντιληπτή η δυνατή αγάπη του ήρωα, καθώς και η άρνησή του να συνυπάρξει με την πραγματικότητα. Θα λέγαμε πως το ποίημα μοιάζει με ερωτική εξομολόγηση παρ' όλο που η σύντροφός του δεν βρίσκεται πια στη ζωή.

Στο διαδεδομένο έργο του Νίκου Καζαντζάκη, «*Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*», προβάλλεται η ιδιόρρυθμη προσωπικότητα του ήρωα και η ιδιαίτερη αγάπη που τρέφει για το σαντούρι. Το μουσικό αυτό όργανο αποτελεί πολύτιμο φίλο για τον Α. Ζορμπά, καθώς του προσφέρει συναισθηματική κάλυψη και οικονομική βοήθεια, όταν την χρειάζεται. Η λατρεία του ήρωα του μυθιστορήματος για το σαντούρι μόνο με το ερωτικό πάθος μπορεί να παραλληλιστεί, όπως μας εξομολογείται. Γι αυτό και δείχνει πίστη, στοργή και αφοσίωση σ' αυτό, σαν να είναι παντοτινός του σύντροφος.

Τέλος, στο ποίημα της Κικής Δημουλά «*Πληθυντικός αριθμός*» η ποιήτρια μάς αναλύει την αγάπη ως μια απώλεια. Στο ποίημα υπάρχει η αίσθηση της έλλειψης, την οποία η ποιήτρια μάς μεταφέρει μέσα από τις λέξεις φόβος, μνήμη και νύχτα. Η μνήμη τής υπενθυμίζει την αγάπη, αλλά παράλληλα και το φόβο. Η νύχτα τής υπενθυμίζει τη δυστυχία της αγάπης. Επίσης, επαναλαμβάνει τη λέξη «πληθυντικός», η οποία παραπέμπει ίσως στα ποικίλα συναισθήματα που βίωσε μέσα από την αγάπη.

Φάση Γ΄

Η κάθε ομάδα ασχολήθηκε με διαφορετικές δραστηριότητες, αυτές που αναγράφονταν στα φύλλα εργασίας, αλλά αυτενεργούσε παράλληλα.

Πιο συγκεκριμένα, στην ομάδα θεάτρου μέσα από το φύλλο εργασίας ανατέθηκε α) να ηθογραφήσει τους κεντρικούς ήρωες της *Αντιγόνης*, της *Ερωφίλης*, του *Ερωτόκριτου* και του *Μονόγραμματος*, 2) να βρει τις ομοιότητες και τις διαφορές στον ψυχισμό των ηρώων των παραπάνω κειμένων, 3) να εντοπίσει κοινά σημεία μεταξύ των υποθέσεων της *Ερωφίλης* και *Ρωμαίου και Ιουλιέτας* και να τα καταγράψει -ύστερα από προβολή αποσπάσματος της ταινίας του Φράνκο Τζεφινέλι «*Ρωμαίος και Ιουλιέτα*»- 4) να δραματοποιήσει διασκευασμένα αποσπάσματα από τα παραπάνω ποιητικά κείμενα. Τέλος, χορογράφησε το χορό των Ιπποτών από τον *Ρωμαίο και Ιουλιέτα* με δική της πρωτοβουλία.

Η ομάδα μουσικής κλήθηκε 1) να συλλέξει μελοποιημένη ποίηση με θέμα την «αγάπη», 2) να ακούσει όλο το υλικό που συγκεντρώθηκε, 3) να ηχογραφήσει τις ποιητικές δημιουργίες της ομάδας ποίησης, 4) να επενδύσει μουσικά την προβολή

παρουσίασης της ομάδας ποίησης και τέλος 5) να συνθέσει και να εκτελέσει με τη βοήθεια του καθηγητή της μουσικής μία μελωδία με την οποία θα επενδυόταν μουσικά το γ' στάσιμο της *Αντιγόνης* και το γ' χορικό της *Ερωφίλης*.

Η ομάδα ποίησης μετά από έρευνα για τη ζωή και το έργο των ποιητών 1) δημιούργησε και παρουσίασε ένα πολυτροπικό κείμενο με σχετικό περιεχόμενο, 2) εντόπισε τα χαρακτηριστικά του ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου, αλλά και του ελεύθερου στίχου, 3) συνέλεξε είδη τραγουδιών γραμμένων σε ιαμβικό 15σύλλαβο και σε ελεύθερο στίχο και 4) πειραματίστηκε με τη σύνθεση τέτοιων στίχων. Στα πλαίσια της δημιουργικής γραφής δημιούργησε και απήγγειλε ποιητικό λόγο είτε σε παραδοσιακό είτε σε ελεύθερο στίχο με θέμα την «αγάπη». Τέλος, προετοίμασε την παρουσίαση των ποιητικών δημιουργιών αξιοποιώντας την ηχογράφησή τους από τη μουσική ομάδα.

Η ομάδα δημοσιογραφίας 1) συνέλεξε στοιχεία για όλους τους λογοτέχνες και για όλες τις περιόδους της λογοτεχνίας με τις οποίες ασχοληθήκαμε, 2) δημιούργησε πολυτροπικά κείμενα ήχου και εικόνας με τα στοιχεία που συγκέντρωσε και 3) ασχολήθηκε με τη δημιουργία αφίσας και πρόσκλησης για την παρουσίαση του προγράμματος στο χώρο του σχολείου.

Η ομάδα εικαστικών και σκηνογραφίας α) συνέλεξε πίνακες διαφορετικών σχολών, εποχών και ρευμάτων με θέμα την αγάπη και τον έρωτα, β) ασχολήθηκε με την προετοιμασία της έκθεσης ζωγραφικής και γ) κατασκεύασε σκηνικό σύμφωνο με το χαρακτήρα των δραματοποιημένων κειμένων με τη βοήθεια της καθηγήτριας των εικαστικών.

Οι ομάδες έχοντας πια ολοκληρώσει τις εργασίες τους τις παρουσίασαν στην ολομέλεια της τάξης. Στην αίθουσα προβολών και με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα παρουσίασε η κάθε ομάδα το υλικό της και τα προϊόντα της εργασίας της. Ακολούθησε συζήτηση και αξιολόγηση των προσπαθειών της κάθε ομάδας ως προς την ευστοχία και την πληρότητα των απαντήσεων, τις γνώσεις που αποκόμισαν, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τον τρόπο συνεργασίας και λειτουργίας των μελών της ομάδας.

Φάση Δ΄

Οι μαθητές προετοίμασαν κυρίως εκτός σχολικού ωραρίου την παρουσίαση του πολιτιστικού προγράμματος στο χώρο του σχολείου στις 20 Μαΐου 2014. Ήταν υπεύθυνοι για την αποστολή προσκλήσεων, τη μουσική κάλυψη της εκδήλωσης και

βοήθησαν για την επιτυχημένη παρουσίαση της. Δημιούργησαν, αυτενέργησαν, απελευθέρωσαν τη φαντασία και το συναίσθημά τους. Έτσι, με τον τρόπο αυτό αναδείχθηκαν οι δεξιότητές τους, οι καλλιτεχνικές τους ικανότητες και η δημιουργικότητά τους.

Ενδεικτικές εργασίες ομάδων

Ομάδα δημοσιογράφων

- Αφού διαβάσετε την αφιέρωση του Γεώργιου Χορτάτση³ στην αρχή του πρωτότυπου κειμένου της *Ερωφίλης* και την υπόθεση της «Ερωφίλης»⁴ από την Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του Γυμνασίου, να αναφέρετε σε ποιο είδος του δραματικού λόγου ανήκει η *Ερωφίλη* και να δημιουργήσετε ένα πολυτροπικό κείμενο (4-5 διαφάνειες) με τίτλο «Ερωφίλη» με τα βασικά στοιχεία του έργου (ποιητής, χρόνος γραφής, χρόνος έκδοσης, στίχοι, σκηνές, θέμα, χώρος, χρόνος, πρωταγωνιστές, υπόθεση).

- Στη συνέχεια να το αναρτήσετε στο ιστολόγιο του τμήματος με την ετικέτα «Ομάδα δημοσιογράφων».

Ομάδα μουσικής

- Η παντοδυναμία του έρωτα έχει υμνηθεί τόσο στην αρχαία όσο και στη σύγχρονη λογοτεχνία. Αφού ακούσετε τον «Ύμνο του Έρωτα»⁵ από το Γ΄ στάσιμο της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή, να καταγράψετε τις ομοιότητες που βρίσκετε ανάμεσα στο απόσπασμα αυτό και στο μονόλογο της *Ερωφίλης* (ηχογραφημένη απαγγελία από τη Λυδία Κονιόρδου)⁶ σχετικά με την καταλυτική επίδραση του έρωτα στη ζωή των ανθρώπων. Να συγκεντρώσετε τις απόψεις σας σε μια παράγραφο 80 περίπου λέξεων.

- Στη συνέχεια με τη βοήθεια του καθηγητή της μουσικής να συνθέσετε μία μελωδία για το Γ΄ στάσιμο της *Αντιγόνης*, την οποία θα αναρτήσετε στο ιστολόγιο του τμήματος με την ετικέτα «Ομάδα μουσικής».

³ *Ερωφίλη, Αφιέρωση*. http://www.snhell.gr/anthology/content.asp?id=44&author_id=55.

⁴ *Η προεπαναστατική περίοδος (1453-1821)*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/582/3806,16721/>

⁵ *Αντιγόνη, ο ύμνος του έρωτα*. <https://www.youtube.com/watch?v=eU5M1bVD4sA>.

⁶ *Ερωφίλη-Λυδία Κονιόρδου*. <https://www.youtube.com/watch?v=u2DZed5jOUU>.

Ομάδα θεάτρου

• Αφού διαβάσετε από τα αποσπάσματα των «όρκων της αγάπης», στα οποία σας παραπέμπει η ενότητα⁷ του ψηφιακού βιβλίου, το απόσπασμα από τον «Ερωτόκριτο» του Βιτσέντζου Κορνάρου, να εντοπίσετε ομοιότητες-διαφορές στους όρκους της αγάπης της Ερωφίλης-Πανάρετου και της Αρετούσας-Ερωτόκριτου εστιάζοντας στη σχέση Έρωτας-Θάνατος. Για να απαντήσετε, δείτε και τη δραματοποιημένη σκηνή του όρκου της Αρετούσας.⁸ Να γράψετε την απάντησή σας σε μία παράγραφο 80 λέξεων και να την αναρτήσετε στο ιστολόγιο του τμήματος με την ετικέτα «Ομάδα θεάτρου».

• Να δραματοποιήσετε τα δύο αποσπάσματα που επεξεργαστήκατε και να τα παρουσιάσετε στην ολομέλεια του τμήματός σας.

Ομάδα ποίησης

• Να διαβάσετε το ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη «Γιατί μ' αγάπησες»⁹ και να ακούσετε και τη μελοποίηση του ποιήματος.¹⁰ Το ποίημα αυτό εμπνέεται από την αγάπη, αλλά ανήκει στην περίοδο της νεότερης ποίησης. Αφού μελετήσετε την 7^η στροφή του ποιήματος να τη συγκρίνετε με τους στίχους 147-150 του ανθολογημένου αποσπάσματος¹¹ της «Ερωφίλης» και να βρείτε ομοιότητες και διαφορές ως προς το μέτρο, τη στιχουργική, την ομοιοκαταληξία, τη μορφή και το νόημα των δύο ποιημάτων. Στη συνέχεια να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας σε έναν πίνακα και να τον αναρτήσετε στο ιστολόγιο του τμήματος με την ετικέτα «Ομάδα ποίησης».

• Γράψτε ένα ποίημα με θέμα την «αγάπη» είτε σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο είτε σε ελεύθερο στίχο.

Ομάδα εικαστικών και σκηνογραφίας

• Να διαβάσετε το ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη «Γιατί μ' αγάπησες»¹² και να ακούσετε και τη μελοποίηση του ποιήματος.¹³ Το ποίημα αυτό εμπνέεται από την αγάπη, αλλά ανήκει στην περίοδο της νεότερης ποίησης. Αφού μελετήσετε ιδιαίτερα

⁷ Γεώργιος Χορτάτσος, *Ερωφίλη*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8974/>.

⁸ Νταλάρας-Κονιόρδου, *Ερωτόκριτος*. <https://www.youtube.com/watch?v=vGqln5N0WIk>.

⁹ *Γιατί μ' αγάπησες*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2368,9017/>.

¹⁰ *Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες*. <https://www.youtube.com/watch?v=NNg6b4ITSTQ>.

¹¹ Γεώργιος Χορτάτσος, *Ερωφίλη*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8974/>.

¹² *Γιατί μ' αγάπησες*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2368,9017/>.

¹³ *Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες*. <https://www.youtube.com/watch?v=NNg6b4ITSTQ>.

την 7^η στροφή του ποιήματος να την συγκρίνετε με τους στίχους 147-150 του ανθολογημένου αποσπάσματος¹⁴ της *Ερωφίλης* και να εντοπίσετε τις εικόνες των δύο ποιημάτων. Στη συνέχεια να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας σε μια παράγραφο 80 λέξεων και να την αναρτήσετε στο ιστολόγιο του τμήματος με την ετικέτα «Ομάδα εικαστικών και σκηνογραφίας». Να ζωγραφίσετε αντλώντας έμπνευση από τους παραπάνω στίχους των δύο λογοτεχνημάτων (στίχοι 147-150 «Ερωφίλη», 7^η στροφή «Γιατί μ' αγάπησες»).

- Να φιλοτεχνήσετε σκηνικό σύμφωνο με το χαρακτήρα των έργων της κρητικής λογοτεχνίας που θα δραματοποιηθούν κατά την τελική παρουσίαση του project.

Αποτελέσματα-συμπεράσματα

Υπήρξε ένας γενικότερος ενθουσιασμός με τις εργασίες των ομάδων από την αρχή ως και την τελική παρουσίαση του έργου στο χώρο του σχολείου. Ο μεγάλος και συνεχώς αυξανόμενος αριθμός συμμετοχών καταδεικνύει ακριβώς αυτό. Τα παιδιά αγάλιασαν το πρόγραμμα με αγάπη, επιμέλεια, συνέπεια, αφοσίωση και απέδειξαν ότι είναι ικανά να φέρουν εις πέρας με επιτυχία και το πιο σύνθετο έργο που τους ανατίθεται. Οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση, αλλά και οι απομονωμένοι μαθητές απέδειξαν ότι δεν στερούνται δυνατοτήτων ή ικανοτήτων, αλλά ότι δεν καλύπτονται από τη μονοδιάστατη οργάνωση του σχολείου. Ο δάσκαλος οφείλει να ανοίγει πόρτες στα παιδιά, να τα στηρίζει, να πιστεύει σε αυτά και πρώτα απ' όλα να τα αγαπά. Οι μαθητές συμμετείχαν αλόγιστα και επέδειξαν ιδιαίτερο ζήλο, χωρίς την προσμονή κάποιου βαθμού, γεγονός που καταδεικνύει ότι η εκπαίδευση είναι καλύτερη, όταν είναι βιωματική.

Αναλυτικότερα, η ενασχόληση με κορυφαία έργα της λογοτεχνίας- ιδιαίτερα ποίησης- και η δραματοποίησή τους ήταν εξαιρετικά εποικοδομητική:

- Οι μαθητές ανέπτυξαν την κριτική τους σκέψη μέσω της εξοικείωσής τους με τη σύγκριση λογοτεχνικών κειμένων.

- Ανέπτυξαν τη δημιουργικότητά τους μέσα από τη βιωματική μάθηση.

- Κατανόησαν βαθύτερα το θέμα των κειμένων και τα συναισθήματα των ηρώων βιώνοντάς τα μέσα από το παιχνίδι των ρόλων και τη δραματοποίηση. Τα γνωστικά και συναισθηματικά όρια του καθενός περιορίζονται από τα εμπειρικά του

¹⁴ Γεώργιος Χορτάσης, *Ερωφίλη*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8974/>.

δεδομένα. Το θέατρο βοηθά στη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων, στην άσκηση κριτικής στις πράξεις των ηρώων, στην αναζήτηση της έννοιας του καλού και του κακού. Προβάλλει πρότυπα προς μίμηση και προς αποφυγή.

- Έμαθαν να αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες, με την αναζήτηση και άντληση πληροφοριών από τον παγκόσμιο ιστό, για την λογοτεχνική τους ενημέρωση.

- Ανέπτυξαν την αυτενέργεια, τη συνεργασία, την αυτοεκτίμηση, το σεβασμό για τους άλλους, την ανάληψη πρωτοβουλιών, ανακάλυψαν ικανότητες που δε γνώριζαν ότι διέθεταν.

- Καλλιεργήθηκαν αισθητικά μέσω της επαφής με άλλες τέχνες, τη μουσική, τα εικαστικά, το χορό, μέσα από μία βιωματική και εποικοδομητική μαθησιακή διαδικασία.

- Εξέφρασαν τις εσωτερικές τους αγωνίες, κάνοντας την τέχνη μέρος της καθημερινότητάς τους.

- Απέκτησαν γνώσεις σε θέματα όπως η δημιουργική γραφή.

- Βοήθησαν στην προώθηση του πολιτισμού της τοπικής κοινωνίας.

Επίσης αξίζει να σημειωθεί πως μέσω των δράσεων:

- υπήρξε αυξημένη κινητικότητα στους χώρους της βιβλιοθήκης και των Η/Υ για την αναζήτηση πληροφοριών

- δημιουργήθηκε θετικό κλίμα στο σχολείο

- καλλιεργήθηκε κουλτούρα συνεργασίας και καινοτομίας μεταξύ των εκπαιδευτικών.

Το πιο σημαντικό, όμως, κέρδος ήταν η αγάπη προς τη λογοτεχνία και ιδιαίτερα την ποίηση, κάτι ιδιαίτερα δύσκολο στα πλαίσια του σχολείου και για παιδιά αυτής της ηλικίας. Απόλαυσαν την ενασχόλησή τους με τη λογοτεχνία.

Βιβλιογραφία

Α. Δραματουργία

Στ. Αλεξίου- Μ. Αποσκήτη, *Ερωφίλη*, τραγωδία Γεωργίου Χορτάτη, εκδόσεις Στιγμή, Αθήνα 1996

Σαίξπηρ Ουίλλιαμ, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*, μετάφραση Αλέξανδρος Κοσματόπουλος, Κέδρος Αθήνα, 1993

Σαίξπηρ Ουίλλιαμ, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*, μετάφραση Βασίλη Ρώτα, Επικαιρότητα, Αθήνα, 1997

Β. Μελέτες

Στ. Αλεξίου, *Η Κρητική Λογοτεχνία και η εποχή της*, εκδόσεις Στιγμή, Αθήνα 1985

Α. Σολομός, *Το Κρητικό Θέατρο*, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1998 (αναστοιχειοθεσία της πρώτης έκδοσης του 1973)

Γ. Γενικές ανθολογίες

Clark, B. H., *European Theories of the Drama*, Crown Publishers Inc., New York, 1978 (¹ 1947).

Dukore, B. F., *Dramatic Theory and Criticism*, Holt, Rinehart & Winston Inc., New York & Toronto, 1974.

Λ. Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, 1980.

Δ. Θεωρητικά κείμενα

Adams, H. H. & Hathaway, B., *Dramatic Essays of Neoclassic Age*, Benjamin Blom, New York / London, 1965.

Hédelin, F., Abbé d' Aubignac, *The Whole Art of the Stage*, Benjamin Blom, New York / London, 1968.

Ε. Άρθρα

Diderot, D., «Το παράδοξο του ηθοποιού», μτφ. Τ. Δραγώνας, *Θέατρο*, **7** (1963) 37-46 / **8** (1963) 40-50.

Dryden, J., *Ένα δοκίμιο περί δραματικής ποιήσεως*, μτφ. Φ. Ν. Ιερωνυμίδης, *Παλίμνηστον*, **5** (1987) 21-90.

Von Goethe, J. W., «Κανόνες για τους ηθοποιούς», μτφ. Δ. Μυράτ, *Θέατρο*, **13** (1964) 9-13.

Δικτυογραφία. Προσβάσιμη στις 9/4/2015

Αντιγόνη, ο ύμνος του έρωτα. Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=eU5M1bVD4sA>.

Γεώργιος Χορτάτσης, Ερωφίλη. Διαθέσιμο σε:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8974/>.

Γιατί μ' αγάπησες. Διαθέσιμο σε:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2368,9017/>.

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες. Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=NNg6b4ITSTQ>.

Ερωφίλη, Αφιέρωση. Διαθέσιμο σε:

http://www.snhell.gr/anthology/content.asp?id=44&author_id=55.

Ερωφίλη-Λυδία Κονιόρδου. Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=u2DZed5jOUU>.

Νίκος Μαμαγκάκης, Ερωφίλη. Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=kCIO5H9e8rQ>.

Νταλάρας-Κονιόρδου, Ερωτόκριτος. Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=vGqIn5N0Wlk>.

Η προεπαναστατική περίοδος (1453-1821). Διαθέσιμο σε:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/582/3806,16721/>

**Διδακτικό σενάριο
για τη Νεοελληνική Γλώσσα της Α' Γυμνασίου:
οι χρονικές βαθμίδες του ρήματος και το ποιόν ενέργειας των
χρόνων στην οριστική έγκλιση μέσα από μια βιοματική προσέγγιση**

Αλεξάνδρα Μάλαμμα
Γυμνάσιο Αλιστράτης

Περίληψη

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί εφαρμόστηκε, ελαφρώς παραλλαγμένη, στο Γυμνάσιο Αλιστράτης, όπου υπηρετώ, κατά τη σχολική χρονιά 2013-14. Εδώ παρουσιάζεται με τη μορφή σεναρίου. Αντικείμενό της αποτελεί η διδασκαλία των χρονικών βαθμίδων του ρήματος, του ποιού ενέργειας των χρόνων στην οριστική έγκλιση και η κατανόηση εκ μέρους των μαθητών των διαφόρων σημασιών του Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αορίστου, με απώτερο σκοπό αφ' ενός να αναγνωρίζουν οι μαθητές μας τις μορφοσυντακτικές και λεξιλογικές επιλογές που κάνουν οι συνομιλητές τους, ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας και αφ' ετέρου να κάνουν οι ίδιοι τη σωστή επιλογή των ρηματικών τύπων, προκειμένου να παράγουν αφηγηματικά κείμενα, διαμορφώνοντας το δικό τους προσωπικό ύφος. Κατά τη διδασκαλία, χρησιμοποιώντας την ομαδοσυνεργατική μέθοδο (τα παιδιά χωρίζονται σε τρεις ομάδες εργασίας), ακολουθούμε επικοινωνιακή προσέγγιση, καθώς αναθέτουμε στα παιδιά δραστηριότητες κοινωνιοκεντρικού χαρακτήρα, τα εμπλέκουμε σε αυθεντικές συνθήκες επικοινωνίας, αξιοποιώντας και πρόσφατα βιώματά τους (*non scholae, sed vitae discimus*), ενώ παράλληλα αξιοποιούμε τις ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία.

Ταυτότητα σεναρίου

Τίτλος: Οι χρονικές βαθμίδες του ρήματος και το ποιόν ενέργειας των χρόνων στην οριστική έγκλιση.

Γνωστικό αντικείμενο: Νεοελληνική Γλώσσα Α' Γυμνασίου

Διδακτική ενότητα: Ρήμα-Χρόνοι-Ποιόν ενέργειας (ενότητα 5^η, Β')

Χρονική διάρκεια: Δύο διδακτικές ώρες

Τόπος: Γυμνάσιο Αλιστράτης Σερρών

Προϋποθέσεις υλοποίησης: εξοικείωση των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση Η/Υ

Προαπαιτούμενες γνώσεις μαθητών: βασικές γνώσεις για τη διάκριση ονοματικού και ρηματικού μέρους μιας φράσης, για τους χρόνους των ρημάτων, για την περιγραφή και την αφήγηση

Απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή: τουλάχιστον τρεις Η/Υ, πρόσβαση στο διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας, φύλλα εργασίας

Σύντομη περιγραφή: εκμεταλλευόμαστε τις πρόσφατες εμπειρίες των μαθητών μας, προκειμένου να προσεγγίσουμε βιωματικά τις χρονικές βαθμίδες και το ποιόν ενέργειας των ρημάτων. Με αναζήτηση στο ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη (στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα), καθώς και στο λεξικό των Liddell- Scott οι μαθητές «ανακαλύπτουν» την ετυμολογία κάποιων χρόνων και συνειδητοποιούν καλύτερα τη σημασία τους.¹

Στόχοι:

Γνωστικοί: η κατανόηση των χρονικών βαθμίδων και του ποιού ενέργειας, η γνώση των διάφορων σημασιών του Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αορίστου και η συνακόλουθη ικανότητα παραγωγής αφηγηματικού λόγου με σωστή χρήση των χρόνων (επιδιώκουμε να καταλάβουν τα παιδιά ότι η επιλογή του χρόνου του ρήματος μπορεί να διαμορφώνει το ύφος του αφηγηματικού κειμένου).

Παιδαγωγικοί: η ανάπτυξη της συνεργασίας των μαθητών, η άσκηση στη συνεργατική παραγωγή λόγου μέσα από την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας και η μετατροπή της μάθησης σε παιχνίδι με τη συνακόλουθη ευχαρίστηση των μαθητών.

Τεχνολογισμοί: η άσκηση στη χρήση α) του ηλεκτρονικού λεξικού του Τριανταφυλλίδη του ιστότοπου της Πύλης για την ελληνική γλώσσα και του ηλεκτρονικού λεξικού των Lidell-Scott (στόχοι πρωταρχικοί) και β) η εξοικείωση με το πρόγραμμα monie maker (στόχος δευτερευόν).

Απώτερος σκοπός: η εμπέδωση και κατανόηση της κειμενικής και υφολογικής λειτουργίας των γραμματικών φαινομένων και η ικανότητα παραγωγής λόγου με προσωπικό ύφος.

Μεθοδολογικό πλαίσιο: εφαρμόζουμε το μαθητοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας, συνδυάζοντας τον εποικοδομισμό με την ολιστική προσέγγιση της γνώσης. Το μάθημα ξεκινάει με μετωπική διδασκαλία (προσφορά της διδακτέας ενότητας), αξιοποιεί προηγούμενες γνώσεις των παιδιών, στη συνέχεια ακολουθείται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος (χωρισμός σε ομάδες και ανάθεση εργασιών-ρόλων) και οι μαθητές αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης (με τις ποικίλες

¹ Για τη θεωρητική θεμελίωση της εργασίας μας αξιοποιήσαμε και την παρακάτω βιβλιογραφία: Μουμτζάκης (1994), Μπαμπινιώτης (2012), Παπαναστασίου (2009), Φράγκος (1976).

δραστηριότητες των φύλλων εργασίας, αυτενεργούν, ενώ παράλληλα καλλιεργείται η κριτική και δημιουργική τους σκέψη). Γίνεται προσπάθεια για κειμενοκεντρική, διαθεματική και κοινωνιοκεντρική προσέγγιση, καθώς οι μαθητές ασχολούνται με θέματα επίκαιρα, που έχουν σχέση με την κοινωνία που ζουν. Τέλος, αξιοποιούνται οι νέες τεχνολογίες στη μαθησιακή διαδικασία.

Λεπτομερής παρουσίαση της πρότασης: Έχει προηγηθεί η διδασκαλία των διαθέσεων του ρήματος, με χρήση της πρότασης Καραδημητρίου-Λανάρη από τις παλιές Εισηγήσεις του ΚΕΜΕ², η οποία αξιοποιεί τα βιώματα των παιδιών σχετικά με τα έθιμα των Απόκρεω (επίκαιρα κατά την περίοδο που διδάσκεται η 5^η ενότητα στην Α΄ Γυμνασίου) και καθιστά τη μάθηση παιχνίδι. Στο παρόν δίωρο καταθέτουμε ως εξής τις δραστηριότητες:

1^η διδακτική ώρα: χρησιμοποιούμε ως αφορμή ένα βιντεάκι με το έθιμο που λαμβάνει χώρα κάθε Τσικνοπέμπτη στην Αλιστράτη και αφορά στο «κάψιμο του ψύλλου» ή την ίδια την εμπειρία των μαθητών μας από τη συμμετοχή τους στο έθιμο. Στη συνέχεια χωρίζουμε τα παιδιά σε τρεις ομάδες και μοιράζουμε σε κάθε ομάδα φωτοτυπία με τραγούδι σχετικό με τον ψύλλο. (Εναλλακτικά, έχουμε εισαγάγει το τραγούδι στο διαδίκτυο και ζητούμε από τα παιδιά να το βρουν σε διδόμενη διεύθυνση). Ζητούμε αρχικά από το σύνολο των παιδιών να τραγουδήσουν το τραγούδι αυτό, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα όλα τα ρήματα. Κάνουμε έπειτα στον πίνακα τρεις στήλες, στην πρώτη γράφουμε τα επιρρήματα «ΠΡΙΝ» ή «ΧΘΕΣ», στη δεύτερη «ΤΩΡΑ» ή «ΣΗΜΕΡΑ» και στην τρίτη «ΜΕΤΑ» ή «ΑΥΡΙΟ». Στη συνέχεια ζητούμε από κάθε ομάδα να υπογραμμίσει στη φωτοτυπία τα ρήματα που αντιστοιχούν σε μία, διαφορετική για κάθε ομάδα, στήλη. Σε περίπτωση ηλεκτρονικής εύρεσης του τραγουδιού, δίνουμε στα παιδιά φύλλα εργασίας (βλ. παρακάτω), στα οποία υπάρχουν αυτές οι στήλες και γίνεται η χρήση κοινού πίνακα από το πρόγραμμα Google drive, ώστε να μπορούν οι μαθητές κάθε ομάδας να βλέπουν, ταυτόχρονα με τις δικές τους αναρτήσεις, και αυτές των άλλων ομάδων. Δίνουμε στη συνέχεια τον όρο «χρονική βαθμίδα», αντικαθιστούμε τα επιρρήματα στον πίνακα με τις λέξεις «ΠΑΡΕΛΘΟΝ», «ΠΑΡΟΝ», «ΜΕΛΛΟΝ» και ζητούμε από κάθε ομάδα να τραγουδήσει μόνο το κομμάτι του τραγουδιού που αντιστοιχεί σε μια συγκεκριμένη χρονική βαθμίδα. Έπειτα γράφουμε σ' ένα σημείο του πίνακα αρκετά χρονικά επιρρήματα και χρονικές φράσεις και ζητούμε από όλα τα παιδιά να

² Καραδημητρίου-Λανάρη (1976).

κατατάξουν αυτές τις λέξεις και φράσεις στην κατάλληλη στήλη. Εναλλακτικά, ζητούμε από τα παιδιά να βρουν χρονικά επιρρήματα ή φράσεις στη διεύθυνση της Πύλης για την Ελληνική γλώσσα (στα σώματα κειμένων).

Μετά ζητούμε από τα μέλη της πρώτης ομάδας να γράψουν στο τετράδιό τους τα ρήματα που βρίσκονται σε παρελθοντικούς χρόνους και να τα κατατάξουν σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το αν η πράξη που περιγράφουν παρουσιάζεται ως ολοκληρωμένη ή ως εξελισσόμενη («εδώ γίνεται συνήθως ένα λάθος [...] δεν είναι σωστό ότι αόριστος είναι ο χρόνος που φανερώνει ό, τι έγινε μια στιγμή. Το σωστό είναι ότι με τον αόριστο αντικρίζουμε την πράξη και τη διάρκειά της στο σύνολό της, παρμένη συνοπτικά, αδιάφορο αν έγινε μια στιγμή ή αν βάσταξε ή αν έγινε με διακοπές»)³. Από τα μέλη της δεύτερης ομάδας ζητούμε να γράψουν τα ρήματα σε μελλοντικούς χρόνους και να τα κατατάξουν με κριτήριο το αν η πράξη που περιγράφουν διαρκεί για μια στιγμή ή για μεγάλο διάστημα. Στην τρίτη ομάδα αναθέτουμε την αντικατάσταση των ρημάτων του διδόμενου τραγουδιού ως εξής: τα ρήματα που βρίσκονται σε ενεστώτα να αντικατασταθούν με παρακείμενο, τα ρήματα σε αόριστο με υπερσυντέλικο και τα ρήματα του απλού μέλλοντα με συντελεσμένο. Φτάνουμε έτσι στη διάκριση α) Παρατατικού και Αορίστου και β) Μέλλοντα Συνοπτικού, Εξακολουθητικού και Συντελεσμένου. Μπορούμε τώρα να δώσουμε τον όρο «ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ» και να ζητήσουμε από τα παιδιά να κατατάξουν τους χρόνους της νεοελληνικής ανάλογα με τη χρονική βαθμίδα στην οποία βρίσκονται και το ποιόν ενέργειας που έχουν.

Ζητούμε, τέλος, από όλους τους μαθητές να επισκεφτούν το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη στη διεύθυνση www.greek-language.gr, καθώς και το ηλεκτρονικό λεξικό των Liddell-Scott (http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/tools/liddel-scott/index.html) και να βρουν τη σημασία των χρόνων μέσα από την ετυμολογία τους. Η πρώτη ομάδα αναλαμβάνει να βρει την ετυμολογία του Παρατατικού και Αορίστου, η δεύτερη του Ενεστώτα και Παρακειμένου και η τρίτη του Μέλλοντα και της λέξης «συνοπτικός» και «συντελεσμένος». Η ετυμολογική ερμηνεία, εκτός από την ευχαρίστηση που δίνει στους μαθητές, είναι και απαραίτητη για το ξεκαθάρισμα των εννοιών στο μυαλό του μαθητή και για την καλύτερη κατανόηση του γραμματικού φαινομένου που εκφράζει. «Όταν με αυτήν τη μέθοδο προχωρούμε, [...] ξεκαθαρίζουμε τους καθιερωμένους

³ Χρ. Τσολάκης (1976) 330.

όρους και μέσα από την ονοματική τους υπόσταση προσπελάζουμε το πραγματικό τους περιεχόμενο»⁴.

2^η διδακτική ώρα: δείχνουμε στο βιντεοπροβολέα εικόνες από ένα καρναβάλι και ζητούμε απ' όλους τους μαθητές, κατά ομάδες και με βάση τις εικόνες, να γράψουν μια ιστορία. Κάθε ομάδα θα διηγηθεί στη συνέχεια την ιστορία της, τοποθετώντας την σε διαφορετική χρονική βαθμίδα. Είμαστε τώρα έτοιμοι να μιλήσουμε για τις διαφορετικές σημασίες των χρόνων. Παραπέμπουμε τα παιδιά στη διεύθυνση www.ebooks.edu.gr και στο ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη και ζητούμε από τους μαθητές της πρώτης, δεύτερης και τρίτης ομάδας να βρουν ποικίλες σημασίες του ενεστώτα, αορίστου και μέλλοντα αντίστοιχα. Τους ζητούμε επίσης να βρουν παροιμίες, στις οποίες χρησιμοποιείται ο γνωμικός ενεστώτας (π.χ. «όποιος πεινάει, καρβέλια ονειρεύεται»), ο γνωμικός μέλλοντας κλπ. Ως εναλλακτική της τελευταίας άσκησης μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την άσκηση 7 της σελ. 48 και την άσκηση 3 της σελ. 49 του σχολικού τετραδίου εργασιών. Τέλος, ζητούμε από τα παιδιά, με χρήση του προγράμματος *monie maker*, να δημιουργήσουν ένα βιντεάκι σχετικό με την ιστορία που έγραψαν. Η τελευταία εργασία μπορεί να γίνει όχι μόνο κατά ομάδες, αλλά και από το σύνολο των μαθητών, αν δεν ξεπερνούν τους δεκαπέντε.

Ως εργασία για το σπίτι και για την καλύτερη εμπέδωση των διδαχθέντων, αναθέτουμε την εξής: δίνουμε φράσεις σχετικές με τις Απόκριες στις οποίες βρίσκονται και ποικίλοι χρονικοί προσδιορισμοί και ζητούμε να εντοπίσουν οι μαθητές μας λάθη κατά τη χρήση των χρόνων και να τα διορθώσουν. Π.χ. η πρόταση «έχω αρχίσει να ετοιμάζομαι για την αποκριάτικη παρέλαση στις πέντε» είναι λαθεμένη, επειδή ο παρακείμενος δεν τοποθετεί το αναφερόμενο γεγονός σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο και γι' αυτό δεν μπορεί να συνδυαστεί με εκφράσεις που δηλώνουν συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Μπορεί, όμως, να συνδυαστεί με εκφράσεις που δηλώνουν χρονική περίοδο (έτσι η προηγούμενη πρόταση θα ήταν σωστή ως εξής: «έχω αρχίσει να ετοιμάζομαι για την αποκριάτικη παρέλαση από τις πέντε»). Επίσης η πρόταση «έχει ανοίξει ένα μαγαζί με μάσκες εδώ και δύο χρόνια, αλλά αναγκάστηκε να το κλείσει» είναι λαθεμένη, επειδή ο παρακείμενος, συνδέοντας τη χρονική βαθμίδα του παρελθόντος με το παρόν, δηλώνει ότι η ενέργεια του ρήματος έχει συντελεστεί, αλλά το αποτέλεσμα της διατηρείται και

---

⁴ Χρ. Τσολάκης (1976) 332.

ενδιαφέρει το παρόν. Η παραπάνω πρόταση θα διορθωθεί ως εξής: «άνοιξε ένα μαγαζί με μάσκες εδώ και δύο χρόνια, αλλά αναγκάστηκε να το κλείσει».

Παράρτημα

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΨΥΛΛΟΥ (διασκευή)

Τον ψύλλο κυνηγούσανε, εν- δυο- τρία- τέσσερα,

Τον ψύλλο κυνηγούσανε, πέντε-έξι-επτά.

Στο τέλος τον επιάσανε, εν- δυο- τρία- τέσσερα,

Στο τέλος τον επιάσανε, πέντε-έξι-επτά.

Στη φυλακή τον πάνε, εν-δυο-τρία-τέσσερα,

στη φυλακή τον πάνε, πέντε-έξι-επτά.

Το σκάει ο ψύλλος φεύγει, εν- δυο- τρία- τέσσερα,

το σκάει ο ψύλλος φεύγει, πέντε-έξι-επτά.

Από την κλειδαρότρυπα, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Τον κυνηγάει το ιππικό, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Μαζί κι η αεροπορία, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Αμάν θα τον δικάσουνε, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Και θα τον τιμωρήσουν, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Θα κλαίνε τα παιδάκια του, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Και η κυρά-ψυλλίνα, εν- δυο- τρία- τέσσερα, ...

Φύλλα Εργασίας

1^ο φύλλο εργασίας

1. Στο τραγούδι του ψύλλου να υπογραμμίσετε τα ρήματα και να γράψετε στην πρώτη στήλη από τις διδόμενες παρακάτω τα ρήματα που αναφέρονται στη χρονική βαθμίδα του παρελθόντος.

ΠΡΙΝ (ΧΘΕΣ)	ΤΩΡΑ (ΣΗΜΕΡΑ)	ΜΕΤΑ (ΑΥΡΙΟ)

2. Να αντικαταστήσετε τα επιρρήματα της α', β' και γ' στήλης με τις λέξεις ΠΑΡΕΛΘΟΝ», «ΠΑΡΟΝ», «ΜΕΛΛΟΝ».

3. Να τοποθετήσετε (στον πίνακα που σας δίνεται) τα χρονικά επιρρήματα και τις χρονικές φράσεις που δίνονται παρακάτω στην κατάλληλη χρονική βαθμίδα: *προχθές, του χρόνου, πριν από λίγες μέρες, σε λίγες μέρες, αύριο, τώρα δε, αμέσως, σήμερα, το περασμένο καλοκαίρι, εν ευθέτω χρόνω, την ερχόμενη Κυριακή, αυτοστιγμεί, προηγουμένως.*

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ

4. Να βρείτε στο τραγούδι του ψύλλου τα ρήματα που βρίσκονται σε παρελθοντικούς χρόνους και να τα κατατάξετε σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το αν η πράξη που περιγράφουν γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά ή αν έγινε και τελείωσε στο παρελθόν.

5. Επισκεφτείτε την επιτομή του Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας στην ακόλουθη διεύθυνση http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/tools/liddel-scott/index.html και βρείτε την ετυμολογία της λέξης «Παρατατικός». Σκεφτείτε τη σημασία του χρόνου αυτού σε σχέση με την ετυμολογία του.

6. Θυμηθείτε παροιμίες στις οποίες χρησιμοποιείται ο γνωμικός αόριστος («ο τρελός είδε το μεθυσμένο κι έφυγε»).

7. Αφού δείτε προσεκτικά τις εικόνες (εισάγουμε εικόνες σχετικές με το καρναβάλι από πριν ή παραπέμπουμε τα παιδιά σε σχετικές ιστοσελίδες), να διηγηθείτε μια ιστορία βασισμένη σ' αυτές, τοποθετώντας τα ρήματα στη χρονική βαθμίδα του παρελθόντος.

8. ΣΩΣΤΟ Ή ΛΑΘΟΣ; Δικαιολογήστε την άποψή σας και τροποποιήστε όσες απαιτείται από τις παρακάτω φράσεις, ώστε να είναι σωστές:

α. Έχω αρχίσει να διαβάζω για τις εξετάσεις το Πάσχα.

β. Έχω αρχίσει να διαβάζω για τις εξετάσεις από το Πάσχα.

γ. Άνοιξε ένα μαγαζί εδώ και δυο χρόνια, αλλά αναγκάστηκε να το κλείσει.

δ. Έχει ανοίξει ένα μαγαζί εδώ και δυο χρόνια, αλλά αναγκάστηκε να το κλείσει.

ε. Ο καθηγητής ζήτησε πολλά από τους μαθητές του.

στ. Ο καθηγητής έχει ζητήσει πολλά από τους μαθητές του.

Σημείωση: Το δεύτερο και τρίτο φύλλο εργασίας περιλαμβάνουν αντίστοιχες ασκήσεις, που αφορούν και σε άλλους χρόνους.

Βιβλιογραφία

Καραδημητρίου Α.–Λανάρης Ε. (1976). «Διάγραμμα διδασκαλίας Γραμματικής-Διάθεση του ρήματος». Σε: *Εισηγήσεις Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως*. Αθήνα: Εθνικόν Τυπογραφείον. Σελ. 383-390.

Μουτζάκης Α. (1994). *Η Γλώσσα μας και τα προβλήματά της*. Δράμα: Ηχώ.

Μπαμπινιώτης Γ. (2012). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Παπαναστασίου Γιάννης. (2009). *Σύγχρονο Συντακτικό της Νεοελληνικής με ασκήσεις*. Αθήνα: Πρωτεύς.

Τσολάκης Χρήστος. (1976). «Το ρήμα στη Γραμματική της Δημοτικής». Σε: *Εισηγήσεις Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως*. Σελ. 323-334.

Φράγκος Χρ. (1976). «Εισήγηση για τις μεθόδους διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γραμματικής». Σε: *Εισηγήσεις Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως*. Σελ. 343-358.

Δικτυογραφία

Λεξικό Τριανταφυλλίδη. Διαθέσιμο σε: www.greek-language.gr (τελευταία προσπέλαση: 27/1/2015)

Liddell-Scott, Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο σε: http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html. (τελευταία προσπέλαση: 27/1/2015).

**Το γαϊτανάκι των δικαιωμάτων:
μαθαίνω να αναγνωρίζω-μαθαίνω να διεκδικώ
τα δικαιώματά μου**

Παναγιώτα Λαζαρίδου
Γυμνάσιο Αλιστράτης

Περίληψη

Το παρόν σενάριο αφορά στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Β' γυμνασίου (ενότητα 2) και συγκεκριμένα στο θέμα της παραβίασης αλλά και της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών. Το θέμα αυτό επιλέχθηκε καθώς το πρόβλημα της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης είναι δυστυχώς πάντα επίκαιρο και αφορά σε έναν ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό παιδιών και εφήβων.

Οι μαθητές καλούνται να εργασθούν συνεργατικά και να περιηγηθούν σε επιλεγμένους διαδικτυακούς τόπους, ώστε να αποκτήσουν γνώσεις που αφορούν στα δικαιώματά τους. Στη συνέχεια καλούνται να μετουσιώσουν αυτή τη γνώση είτε σε πρωτότυπο κείμενο παραγωγής λόγου είτε σε δημιουργία αφίσας, σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (word), είτε σε παραγωγή βίντεο με αξιοποίηση ανάλογου προγράμματος Η/Υ. Στο τέλος η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα αποτελέσματα της δραστηριότητάς της στα μέλη των υπόλοιπων ομάδων με τη βοήθεια του διαδραστικού πίνακα.

Σενάριο Διδασκαλίας

Ταυτότητα του σεναρίου¹

Τίτλος: «Το γαϊτανάκι των δικαιωμάτων: μαθαίνω να αναγνωρίζω-μαθαίνω να διεκδικώ τα δικαιώματά μου»

Δημιουργός: Λαζαρίδου Παναγιώτα

Διδακτικό αντικείμενο: Νεοελληνική Γλώσσα

Διδακτική ενότητα: Ενότητα 2-ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου-Ακούω και μιλώ: άσκηση 3

Τάξη: Β' γυμνασίου

Απαιτούμενος χρόνος διδασκαλίας: 4 ώρες

Προϋποθέσεις υλοποίησης: Διαδραστικός πίνακας, εργαστήριο πληροφορικής με Η/Υ, δεξιότητα των μαθητών στη χρήση προγράμματος επεξεργασίας κειμένου, στη δημιουργία βίντεο, στην περιήγηση στο διαδίκτυο και εξοικείωσή τους με ιστότοπο συνεργατικής δράσης (wiki).

---

¹ Κουτσογιάννης Δ. (2013γ) 2-17.

Εργαλεία–Διδακτικό υλικό: Διαδίκτυο και συγκεκριμένες ηλεκτρονικές διευθύνσεις, λογισμικό επεξεργασίας κειμένου, πρόγραμμα επεξεργασίας βίντεο, εννοιολογικός χάρτης, δημιουργία ιστοτόπου (wiki), εκτυπωτής, φύλλα εργασίας (θα δοθούν και εκτυπωμένα, εκτός από ηλεκτρονικά)

Σύντομη περιγραφή

Το παρόν σενάριο αφορά στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Β' Γυμνασίου (ενότητα 2) και συγκεκριμένα στο θέμα της παραβίασης αλλά και της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών. Το θέμα αυτό επιλέχθηκε καθώς το πρόβλημα της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης είναι δυστυχώς πάντα επίκαιρο και αφορά σε έναν ολόένα και μεγαλύτερο αριθμό παιδιών και εφήβων.

Οι μαθητές καλούνται να εργασθούν συνεργατικά και να περιηγηθούν σε επιλεγμένους διαδικτυακούς τόπους, ώστε να αποκτήσουν γνώσεις που αφορούν στα δικαιώματά τους. Στη συνέχεια καλούνται να μετουσιώσουν αυτή τη γνώση είτε σε πρωτότυπο κείμενο παραγωγής λόγου είτε σε δημιουργία αφίσας, με πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (word), είτε σε παραγωγή βίντεο με αξιοποίηση ανάλογου προγράμματος Η/Υ. Στο τέλος η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα αποτελέσματα της δραστηριότητάς της στα μέλη των υπόλοιπων ομάδων με τη βοήθεια του διαδραστικού πίνακα.

Στόχοι – σκεπτικό²

Γνώσεις για το γνωστικό αντικείμενο

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να εξασκηθούν στη χρήση των χρόνων και των εγκλίσεων
- να παραγάγουν πρωτότυπο γραπτό κείμενο
- να παραγάγουν πολυτροπικό κείμενο.³

Γνώσεις για τον κόσμο

Οι μαθητές επιδιώκεται:

² Κουτσογιάννης Δ.(2013β) 3-9.

³ *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (Πάτρα 2010) 96-98.

- να συνειδητοποιήσουν τη σημασία των δικαιωμάτων τους και το σημαντικό ρόλο που αυτά παίζουν στην ομαλή ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξή τους
- να αντιληφθούν το πρόβλημα της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης
- να κατανοήσουν την αξία της διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους
- να αντιληφθούν τη σημασία της ισότιμης αντιμετώπισης των διαφορετικών απόψεων, καθώς η εργασία απαιτεί την ανταλλαγή απόψεων στην τελική διατύπωση του κειμένου που θα συντάξουν
- να καλλιεργήσουν την αισθητική τους και να κατανοήσουν πόσο ένα αισθητικά ωραίο αποτέλεσμα δουλειάς μπορεί να επηρεάζει καταλυτικότερα και πιο ουσιαστικά τους αποδέκτες (το κοινό).

Γνωστικό αντικείμενο και Γραμματισμοί

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να εξοικειωθούν και να αξιοποιήσουν τη χρήση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία (φυλλομετρητής, διαδίκτυο, επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό δημιουργίας βίντεο)
- να συνειδητοποιήσουν την αξία των ΤΠΕ ως μέσο βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς επιλύει προβλήματα πρόσβασης σε ευρύ πεδίο πληροφοριών⁴
- να αναπτύξουν συνεργατική κουλτούρα μέσα από την ομαδική διερεύνηση, την αλληλεξάρτηση και τη συνυπευθυνότητα κατά την επίτευξη των δραστηριοτήτων τους⁵
- να μάθουν να παρουσιάζουν το υλικό τους με σαφήνεια και πληρότητα
- να εκτιμούν την αξιολόγηση από τον εκπαιδευτικό και τους συμμαθητές τους και να αποτιμούν την ανατροφοδότηση που θα δεχθούν.

Λεπτομερής παρουσίαση της πρότασης

Διδακτικές πρακτικές

Η πραγματοποίηση του σεναρίου δε θα βασιστεί στην παραδοσιακή διδασκαλία αλλά οι μαθητές, με άξονα τις δραστηριότητες που ορίζονται στα φύλλα εργασιών, θα

⁴ *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (Πάτρα 2013) 48.

⁵ Ματσαγγούρας (2000) 183-206, Ράπτης-Ράπτη (2007).

προσεγγίσουν ομαδοσυνεργατικά και διερευνητικά την ενότητα και θα παράγουν γραπτό λόγο.

Οι μαθητές σε πρώτη φάση επισκέπτονται στο Διαδίκτυο επιλεγμένους διαδικτυακούς τόπους και εντοπίζουν τις πληροφορίες που τους ζητούνται. Στη συνέχεια προχωρούν στη σύνταξη γραπτού κειμένου ή και στη δημιουργία ηλεκτρονικής αφίσας και βίντεο.

Διδακτική διαδικασία

Κατά τη διδασκαλία οι μαθητές:

- θα ακούσουν το τραγούδι «Here I am» του Frank Posch, που σχετίζεται με τα δικαιώματα του παιδιού και θα ακολουθήσει συζήτηση

- με τη βοήθεια του διαδικτύου θα δημιουργήσουν εννοιολογικό χάρτη με κεντρική έννοια τα δικαιώματα του παιδιού

- με τη βοήθεια ηλεκτρονικού λεξικού θα εξομαλύνουν γλωσσικά βασικές έννοιες που σχετίζονται με τα δικαιώματα των παιδιών

- θα αναζητήσουν πληροφορίες στις προτεινόμενες ιστοσελίδες για τα δικαιώματα των παιδιών, ώστε να συνειδητοποιήσουν ποια είναι αυτά

- θα ασχοληθούν με δραστηριότητα σχετικά με το γραμματικό φαινόμενο της ενότητας

- θα συντάξουν γραπτό κείμενο γύρω από θέματα σχετικά με την αναζήτησή τους

- θα δημιουργήσουν αφίσα και βίντεο σε ψηφιακή μορφή.

Προαπαιτούμενα

- Έχει προηγηθεί η διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων της ενότητας, ώστε η γνώση αυτή να αξιοποιηθεί από τους μαθητές στα φύλλα εργασίας.

- Σε συνεργασία με την καθηγήτρια των αγγλικών οι μαθητές έχουν μεταφράσει στίχους τραγουδιού σχετικού με τα δικαιώματα των παιδιών, που θα χρησιμεύσει ως αφορμή στο υπό έρευνα θέμα.

- Ο καθηγητής της πληροφορικής έχει εξασκήσει τα παιδιά σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου, βίντεο και αποθήκευσης των παραγόμενων γραπτών εργασιών.

- Η διδάσκουσα έχει δημιουργήσει έναν ιστότοπο συνεργατικής δράσης (wiki), όπου οι μαθητές θα βρουν σε ηλεκτρονική μορφή τα φύλλα εργασίας και όπου θα ανατρέχουν για να αντλούν απαραίτητο υλικό, που θα αξιοποιήσουν στα φύλλα εργασίας.⁶ Τους έχει δώσει τόσο τη διεύθυνση του ιστότοπου όσο και τους προσωπικούς τους κωδικούς πρόσβασης σ' αυτόν.

Πορεία διδασκαλίας

1^η ώρα:

Την πρώτη ώρα συγκεντρώνεται η ολομέλεια στην αίθουσα του διαδραστικού πίνακα. Εκεί η διδάσκουσα κάνει μια σύντομη περιγραφή του υπό έρευνα θέματος και διατυπώνει με σαφήνεια τους στόχους της δράσης στους μαθητές. Στη συνέχεια γίνεται ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των μαθητών, οι οποίοι προηγουμένως έχουν ενημερωθεί για τα ονόματα (οι γραφίστες-οι δημοσιογράφοι-οι σκηνοθέτες) των ομάδων και για το τελικό προϊόν που κάθε ομάδα πρέπει να παραγάγει. Η διδάσκουσα σ' αυτή τη φάση επεμβαίνει συμβουλευτικά αφήνοντας μια σχετική ελευθερία επιλογής στους μαθητές. Πάντως, σε κάθε περίπτωση φροντίζει ώστε οι ομάδες να είναι μεικτές τόσο από άποψη φύλου (αγόρια-κορίτσια) όσο και από άποψη επιδόσεων, ώστε η αλληλεπίδραση να είναι όσο το δυνατόν πιο ουσιαστική.⁷ Στη συνέχεια οι μαθητές κάθονται κατά ομάδα και συντάσσουν ένα «συμβόλαιο» καλής λειτουργίας της ομάδας καταγράφοντας κανόνες κοινά αποδεκτούς. Έπειτα η διδάσκουσα με τη βοήθεια του διαδραστικού πίνακα παρουσιάζει το τραγούδι «Here I am» του Frank Posch από την ιστοσελίδα <http://www.youtube.com/watch?v=XE1nku6fVrE>, το οποίο αφορά στα δικαιώματα των παιδιών. Στόχος είναι να δοθεί μια ευχάριστη αφορμή εισαγωγής στο διδασκόμενο θέμα. Η γλώσσα του τραγουδιού είναι τα αγγλικά. Οι μαθητές έχουν ήδη μεταφράσει τους στίχους με τη βοήθεια της καθηγήτριας των αγγλικών, χωρίς όμως να γνωρίζουν εκ των προτέρων για ποιο λόγο διδάσκονται το συγκεκριμένο τραγούδι (γι' αυτό το σκοπό υπήρξε προσυνεννόηση μεταξύ των δύο συναδέλφων, ώστε τα παιδιά να βιώσουν μια ευχάριστη έκπληξη ακούγοντας και βλέποντας το βίντεο κλιπ του τραγουδιού). Έπειτα ακολουθεί καταιγισμός ιδεών σε σχέση με το

⁶ *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (Πάτρα 2010) 232.

⁷ Σολωμονίδου Χ. (1999) 54.

θέμα. Η διδάσκουσα καταγράφει στον πίνακα όσες λέξεις σχετίζονται με το θέμα και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

Στην αίθουσα του εργαστηρίου πληροφορικής, όπου μεταφέρονται οι μαθητές, κάθονται ως ομάδες πια και τους ζητείται να μπουν στο πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικού χάρτη (xmind), το οποίο θα βρουν στην επιφάνεια εργασίας. Τους ζητείται να επιλέξουν κάποιον απ' τους προτεινόμενους εννοιολογικούς χάρτες και να τοποθετήσουν στο κέντρο τη φράση «δικαιώματα του παιδιού». Στη συνέχεια η κάθε ομάδα μόνη της συμπληρώνει τα υπόλοιπα πεδία του εννοιολογικού χάρτη με δικαιώματα του παιδιού, αξιοποιώντας το τραγούδι που άκουσαν προηγουμένως και τη συζήτηση που ακολούθησε τον καταιγισμό ιδεών. Τέλος, η κάθε ομάδα αποθηκεύει τον εννοιολογικό της χάρτη σε φάκελο με την ονομασία «Δικαιώματα του παιδιού» στην επιφάνεια εργασίας.

2^η και 3^η ώρα

Το μάθημα γίνεται στο εργαστήριο πληροφορικής, όπου οι μαθητές κάθονται ως ομάδες μπροστά σε υπολογιστή. Η διδάσκουσα τους ζητάει να μπουν στο wiki που έχει δημιουργηθεί για το σκοπό του σεναρίου με τους προσωπικούς τους κωδικούς πρόσβασης. Εκεί αναζητά η κάθε ομάδα το φύλλο εργασίας της και ασχολείται με την πρώτη δραστηριότητα που είναι κοινή για όλες τις ομάδες. Συγκεκριμένα τους ζητείται να μπουν στην ιστοσελίδα της πύλης για την ελληνική γλώσσα <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και να εντοπίσουν το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη.⁸ Εκεί πρόκειται να αναζητήσουν τη σημασία λέξεων που σχετίζονται με το θέμα έρευνας και που τους δίνονται σε πίνακα στο φύλλο εργασίας, ώστε να το εξομαλύνουν γλωσσικά. Οι σημασίες γράφονται στον πίνακα πάνω στο φύλλο εργασίας. Στη συνέχεια καλούνται να δημιουργήσουν προτάσεις σχετικές με τα δικαιώματα των παιδιών αξιοποιώντας αυτές τις λέξεις, σε έγγραφο επεξεργασίας κειμένου. Πρέπει να προσέξουν ώστε τα ρήματα των προτάσεών τους να ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές βαθμίδες (παρελθοντικοί, παροντικοί, μελλοντικοί χρόνοι). Ο στόχος είναι διττός, τόσο να ευαισθητοποιηθούν πάνω στο ερευνώμενο θέμα, όσο και να εξασκηθούν στο γραμματικό φαινόμενο της

⁸ *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (Πάτρα 2010) 302.

ενότητας, το οποίο έχουν ήδη διδαχθεί. Τέλος αποθηκεύουν το έγγραφο σε φάκελο στην επιφάνεια εργασίας με όνομα «Δικαιώματα».

Στη συνέχεια όλες οι ομάδες πρόκειται να ασχοληθούν με την δεύτερη και τρίτη δραστηριότητα των φύλλων εργασίας τους. Έτσι όλοι αναζητούν στο wiki τα φύλλα εργασίας τους. Συγκεκριμένα η ομάδα **των γραφιστών** αναζητά στο wiki φάκελο με όνομα «Το λυπημένο αρκουδάκι», όπου μπαίνει και διαβάζει προσεκτικά το παραμύθι του Ευγένιου Τριβιζά. Συζητούν μεταξύ τους προκειμένου να εντοπίσουν το θέμα του παραμυθιού. Στη συνέχεια τους ζητείται να μπου στην ιστοσελίδα της Unicef <http://www.unicef.gr/news/2009/crc20.php>, όπου πρόκειται να βρουν τα δικαιώματα των παιδιών σε απλοποιημένη μορφή, όπως αυτά καθορίστηκαν στη διεθνή σύμβαση του ΟΗΕ. Έπειτα προσπαθούν να εντοπίσουν ποια από τα δικαιώματα που διάβασαν στη σύμβαση καταπατούνται στο παραμύθι και να τα καταγράψουν σε έγγραφο επεξεργασίας κειμένου (word) κάνοντας παραπομπές στο παραμύθι. Προτού αρχίσουν την καταγραφή επισκέπτονται την ιστοσελίδα «ο συνήγορος του παιδιού» <http://www.0-18.gr/videos>, όπου αναζητούν, καθώς περιηγούνται στην ιστοσελίδα, βίντεο του Ευγένιου Τριβιζά που αναφέρεται στην κακοποίηση των παιδιών. Το βίντεο αυτό λειτουργεί επικουρικά στην καλύτερη κατανόηση του παραμυθιού και δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν και οπτικά το συγγραφέα του. Τέλος αποθηκεύουν το έγγραφο με την απάντησή τους στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

Αφού ολοκληρώσουν τη δεύτερη δραστηριότητα προχωρούν στην τρίτη, όπου τους ζητείται να δημιουργήσουν μια αφίσα κατά της παιδικής κακοποίησης σε ΠΕΚ. Πρέπει να σκεφτούν ένα σύνθημα για τον τερματισμό της παιδικής κακοποίησης και τα μηνύματα που θα επιλέξουν να εκπέμπει η αφίσα θα πρέπει να βρίσκονται είτε στην υποτακτική είτε στην προστακτική έγκλιση. Μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να εξασκηθούν στη χρήση των εγκλίσεων, γραμματικό φαινόμενο της 2^{ης} ενότητας που προηγουμένως έχουν διδαχθεί. Βοήθεια στη δημιουργία της αφίσας τους δίνεται μέσα σε φάκελο στο wiki με εικόνες σχετικές με την καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν, αν το επιθυμούν, όποια εικόνα τους εξυπηρετεί στη δημιουργία της αφίσας. Επίσης τους ζητείται να χρησιμοποιήσουν χρώματα, έντονα γράμματα και ό, τι άλλο χρειάζεται για να δημιουργήσουν ένα όσο το δυνατόν ωραιότερο αισθητικά αποτέλεσμα. Στόχος της αφίσας είναι να ευαισθητοποιήσουν και να επηρεάσουν ένα όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κοινό μεγάλων και μικρών κατά της παιδικής κακοποίησης.

Η ομάδα των δημοσιογράφων στη δεύτερη δραστηριότητα καλείται να επισκεφθεί την ιστοσελίδα «Ο συνήγορος του παιδιού» <http://www.0-18.gr/gia-paidia/ta-dikaiomata-soy>, όπου πρόκειται να βρει γραμμένα σε απλή μορφή τα δικαιώματα του παιδιού σύμφωνα με τη διεθνή σύμβαση του ΟΗΕ. Αφού τα διαβάσουν προσεκτικά και συζητήσουν μεταξύ τους, ακολουθούν την επόμενη προτεινόμενη σύνδεση της Unicef <http://www.unicef.gr/videoofcr.php>, όπου καλούνται να παρακολουθήσουν τα βίντεο με animation που προβάλλονται και καταδεικνύουν μορφές καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών. Έπειτα τους ζητείται να εντοπίσουν ποιο δικαίωμα θεωρούν ότι παραβιάζεται στο καθένα από αυτά και γιατί. Στη συνέχεια επιλέγουν τρία από αυτά και καταγράφουν τις απαντήσεις τους σε ΠΕΚ. Αποθηκεύουν το έγγραφο με τις απαντήσεις στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

Στην τρίτη δραστηριότητα η ομάδα των δημοσιογράφων καλείται να γράψει ένα άρθρο στη σχολική εφημερίδα σχετικά με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών αντλώντας παραδείγματα από την καθημερινότητα, τις ειδήσεις και τις μέχρι τώρα εμπειρίες τους. Αφού καταγράψουν την ένταση του προβλήματος, ενημερώνουν τους συμμαθητές τους για το ποια είναι τα δικαιώματά τους και πως μπορούν να τα διεκδικούν. Τους δίνονται και οι ακόλουθες ιστοσελίδες: «Συνήγορος του παιδιού» <http://www.0-18.gr/gia-paidia/pos-mporoyme-na-se-boithisoyme> και η <http://www.youthforhumanrights.org/el/voices-for-human-rights/human-rights-abuses.html>, που περιέχει στατιστικά στοιχεία καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών. Αυτές λειτουργούν επικουρικά στη σύνταξη του άρθρου από τους μαθητές. Στόχος είναι να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη των μέσων μαζικής ενημέρωσης τόσο στην ενημέρωση για τα δικαιώματά τους όσο και στη διεκδίκησή τους.

Η ομάδα των σκηνοθετών στη δεύτερη δραστηριότητα καλείται να επισκεφθεί το ψηφιακό σχολείο στην ιστοσελίδα:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B109/375/2509,9673/>.

Πρόκειται για το σχολικό βιβλίο της Οικιακής Οικονομίας που στο παράρτημά του αναφέρει τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ προκειμένου να διατυπώσουν τα άρθρα της διεθνούς σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού. Αφού διαβάσουν προσεκτικά αυτές τις αρχές, αναζητούν στο wiki φάκελο με εικόνες και φάκελο με ειδήσεις παρμένες από το διαδίκτυο. Παρατηρούν, διαβάζουν και συζητούν ποιες αρχές παραβιάζονται κάθε φορά και γιατί. Έπειτα επιλέγουν δύο εικόνες και δύο ειδήσεις και καταγράφουν τα

συμπεράσματά τους σε ΠΕΚ. Αποθηκεύουν το έγγραφο στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

Στην τρίτη δραστηριότητα η ομάδα των σκηνοθετών θα δημιουργήσει ένα βίντεο σε πρόγραμμα επεξεργασίας βίντεο (movie maker), με σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τους συμμαθητές τους κατά της παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Τους δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσουν εικόνες αποθηκευμένες από τη διδάσκουσα στο wiki. Τους ζητείται να βάλουν κείμενο με τη μορφή συνθήματος κατά της παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού σε κάθε φωτογραφία που θα επιλέξουν. Τέλος προσθέτουν ως μουσικό χαλί στο βίντεο τη μουσική του ύμνου για τα δικαιώματα του παιδιού (σύνθεση δημιουργημένη από τη Unicef), την οποία θα βρουν στο wiki.

Αφού ολοκληρώσουν όλες οι ομάδες τις δραστηριότητές τους, τους ζητείται να επεξεργαστούν για άλλη μια φορά τον εννοιολογικό χάρτη που είχαν δημιουργήσει στην αρχή του σεναρίου. Αν το επιθυμούν μπορούν να κάνουν αλλαγές προσθέτοντας ή αφαιρώντας απ' αυτόν δικαιώματα. Η επεξεργασία εκ νέου τους δίνει τη δυνατότητα ανατροφοδότησης με το πέρας του σεναρίου.

4^η ώρα

Την τελευταία ώρα η ολομέλεια συγκεντρώνεται στην αίθουσα του διαδραστικού πίνακα, όπου πρόκειται η κάθε ομάδα να παρουσιάσει με τη βοήθεια του διαδραστικού την τρίτη δραστηριότητά της καθώς και τον εννοιολογικό χάρτη που δημιούργησε η καθεμιά. Στους μαθητές δίνονται σε φωτοτυπία οι εννοιολογικοί χάρτες και των τριών ομάδων και τους ζητείται να τους συγκρίνουν μεταξύ τους εστιάζοντας κυρίως στις διαφορές. Σκοπός αυτής της δραστηριότητας είναι η μέγιστη δυνατή αλληλεπίδραση μεταξύ των ομάδων. Σ' αυτό το σημείο η διδάσκουσα με τη βοήθεια του διαδικτύου μπαίνει στο πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικού χάρτη και ζητά από την ολομέλεια να δημιουργήσουν όλοι μαζί πια έναν κοινό εννοιολογικό χάρτη συνθέτοντας όλους τους προηγούμενους και προσθέτοντας όσα νέα δικαιώματα έχουν μάθει. Ο κοινός αυτός εννοιολογικός χάρτης των δικαιωμάτων του παιδιού εκτυπώνεται και διαμοιράζεται σε όλους. Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με την εμπειρία που αποκόμισαν από τη διδακτική αυτή παρέμβαση. Είναι η ώρα των μαθητών να ασκήσουν εποικοδομητική κριτική.

Αξιολόγηση μαθητών

Η αξιολόγηση θα αφορά συνολικά στην κάθε ομάδα και θα βασιστεί στα παρακάτω κριτήρια:

α) **για το περιεχόμενο:** αν έχουν εντοπιστεί στις ιστοσελίδες τα σχετικά με το θέμα που εξετάζεται στοιχεία και αν τεκμηριώνονται οι απόψεις

β) **για την οργάνωση και δομή των κειμένων:** αν υπάρχει λογική αλληλουχία και συνοχή

γ) **για την ομαδική εργασία:** αν οι εργασίες είναι αποτέλεσμα αμοιβαίας συνεισφοράς και ανταλλαγής απόψεων και αν έχουν αξιοποιηθεί οι δεξιότητες όλων των μαθητών

δ) **για τη χρήση των ΤΠΕ:** αν έχουν αξιοποιηθεί όλες οι δυνατότητες των ΤΠΕ για την εκπόνηση των εργασιών.

Άλλες εκδοχές

Το σενάριο θα μπορούσε να πάρει τη μορφή project και να επεκταθεί στη διάρκεια ενός τριμήνου. Οι μαθητές θα μπορούσαν να επισκεφθούν φορείς όπως τα *Παιδικά Χωριά SOS* ή το *Χαμόγελο Του Παιδιού* και να ενημερωθούν από αρμόδιους σχετικά με το θέμα. Η αλληλεπίδραση που θα δέχονταν από την επαφή τους με τα παιδιά του *Παιδικού Χωριού* και τις μαμάδες SOS ή τα παιδιά από το *Χαμόγελο του Παιδιού* θα ήταν ανεκτίμητη. Στην επιστροφή τους από την εκδρομή οι μαθητές θα μπορούσαν να καταγράψουν την εμπειρία τους σε ΠΕΚ και να ανεβάσουν τα έγγραφα στην ιστοσελίδα του σχολείου. Ή να καταγράψουν σε πίνακα excel στατιστικά στοιχεία από ερωτηματολόγιο που είχαν μαζί τους και το συμπλήρωσαν τα παιδιά του *Παιδικού Χωριού* ή του *Χαμόγελου του Παιδιού*. Ή να δημιουργήσουν βίντεο σε πρόγραμμα επεξεργασίας βίντεο με τις φωτογραφίες που τράβηξαν στη διάρκεια της εκδρομής (ρετουσαρισμένες στο πρόγραμμα gimp), ώστε να μην αποκαλύπτονται τα παιδικά πρόσωπα και να το στείλουν στα παιδιά του *Παιδικού Χωριού* ή του *Χαμόγελου του Παιδιού* με e-mail.

Κριτική

Το παρόν σενάριο έχει υλοποιηθεί σε μαθητές/τριες της Β' Γυμνασίου. Το εργαστήριο πληροφορικής με λίγη προσπάθεια (προσαρμογή ωρολογίου προγράμματος- συνεργασία και συνεννόηση με τον καθηγητή πληροφορικής) ήταν προσβάσιμο. Η απόκριση των Η/Υ του Εργαστηρίου Πληροφορικής ήταν

ικανοποιητική ενώ ο βαθμός δυσκολίας των φύλλων εργασίας και η ανταπόκριση των μαθητών σε αυτά δημιούργησε κάποιες δυσκολίες. Οι μαθητές, αν και εξοικειώθηκαν πάρα πολύ γρήγορα με το διαδίκτυο, το wiki, τα διάφορα προγράμματα και την πληκτρολόγηση, άργησαν στην παραγωγή των γλωσσικών κυρίως ασκήσεων και των κειμένων. Έτσι κάποιες ομάδες δεν τήρησαν το χρονοδιάγραμμα και καθυστέρησαν την όλη διαδικασία. Το σενάριο δηλαδή δεν ολοκληρώθηκε σε 4 ώρες αλλά χρειάστηκαν άλλες 3 για να ολοκληρωθεί η τρίτη δραστηριότητα, καθώς και η παρουσίαση των εργασιών των παιδιών. Προβλήματα παρουσιάστηκαν και στη συνεργασία των μελών των δύο από τις τρεις ομάδες, μιας και ορισμένοι μαθητές δε συμμετείχαν ενεργά στην παραγωγή των ζητούμενων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντάσεις και συγκρούσεις. Σ' αυτό το σημείο η διδάσκουσα παρενέβαινε πυροσβεστικά και συμφιλιοτικά, ώστε να υπάρξει ομαλότητα, τις περισσότερες φορές με επιτυχία. Η πλειοψηφία των μαθητών/τριών πάντως ενθουσιάστηκαν με τη νέα προσέγγιση του εκπαιδευτικού υλικού του βιβλίου τους, ζήτησαν να διατηρήσουμε ανοιχτό τον συνεργατικό ιστότοπο wiki, ώστε να τον χρησιμοποιούμε καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς για τη δημιουργία συνεργατικών εργασιών και ασύγχρονης επικοινωνίας εκτός διδακτικών ωρών. Τέλος αξίζει να επισημανθεί ότι οι σχέσεις τόσο κάποιων μελών των ομάδων όσο και της διδάσκουσας με τα παιδιά συσφίχθηκαν και η εκπαιδευτική διαδικασία έγινε πιο ευχάριστη για όλους.

Φύλλα εργασίας:⁹

Ομάδα 1-Οι γραφίστες

1) Κοινή δραστηριότητα

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και συγκεκριμένα το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη και σημειώστε τη σημασία των παρακάτω λέξεων στον πίνακα που ακολουθεί. Προσοχή, επιλέξτε τη σημασία εκείνη που ανταποκρίνεται στο θέμα που μελετάμε: «τα δικαιώματα των παιδιών».

<u>Δικαίωμα:</u>
----

⁹ Κουτσογιάννης Δ.(2013α) 3-17.

<u>Αξιοπρέπεια:</u>
<u>Αλληλοσεβασμός:</u>
<u>Κακοποίηση:</u>
<u>Βιαιοπραγία:</u>
<u>Εκμετάλλευση:</u>
<u>Διεκδίκηση:</u>

Στη συνέχεια, αφού έχετε κατανοήσει τις σημασίες που βρήκατε, δημιουργήστε με τις λέξεις **προτάσεις** σχετικές με τα δικαιώματα των παιδιών. Προσπαθήστε τα ρήματα των προτάσεών σας να ανήκουν σε διαφορετικές **χρονικές βαθμίδες (παρόν, παρελθόν, μέλλον)**. Γράψτε τις προτάσεις σας σε έγγραφο επεξεργασίας κειμένου και αποθηκεύστε το σε φάκελο με όνομα: «Δικαιώματα».

2) Αφού διαβάσετε το παραμύθι «**Το λυπημένο αρκουδάκι**» του Ευγένιου Τριβιζά (θα το βρείτε σε φάκελο στο wiki της ομάδας), προσπαθήστε να εντοπίσετε το θέμα του. Συζητώντας μεταξύ σας βρείτε το θέμα του παραμυθιού. Στην ιστοσελίδα «Ο Συνήγορος του Παιδιού» <http://www.0-18.gr/videos> ψάξτε και θα βρείτε ένα βιντεάκι, όπου εμφανίζεται ο Ευγένιος Τριβιζάς και στέλνει ένα μήνυμα που πολύ θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε το παραμύθι. Στη συνέχεια μπειτε στην ιστοσελίδα της UNICEF <http://www.unicef.gr/news/2009/crc20.php> και διαβάστε προσεκτικά τα άρθρα της σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού. Γράψτε ποια δικαιώματα καταπατούνται στην ιστορία του παραμυθιού και γιατί. Σημειώστε τις απαντήσεις σας σε έγγραφο word και αποθηκεύστε το στον φάκελο που δημιουργήσατε στην προηγούμενη δραστηριότητα.

3) Στη συνέχεια δημιουργήστε σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (word) μια **αφίσα** με θέμα τον τερματισμό της παιδικής κακοποίησης. Δημιουργήστε ένα **σύνθημα** κατά της παιδικής κακοποίησης, χρησιμοποιήστε την **υποτακτική** και την **προστακτική** έγκλιση στα μηνύματα που η αφίσα θα εκπέμπει, χρησιμοποιήστε χρώματα, εικόνες και ό, τι άλλο κρίνετε απαραίτητο για ένα αισθητικά όμορφο αποτέλεσμα. Στο wiki μπορείτε να βρείτε φάκελο με εικόνες για να τις αξιοποιήσετε. Στόχος της αφίσας σας είναι να ευαισθητοποιήσετε και να επηρεάσετε ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό μεγάλων και μικρών σε ηλικία κατά της παιδικής κακοποίησης. Αποθηκεύστε την αφίσα στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

Φύλλο εργασίας

Ομάδα 2- Οι δημοσιογράφοι

1) Κοινή δραστηριότητα

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και συγκεκριμένα το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη και σημειώστε τη σημασία των παρακάτω λέξεων στον πίνακα που ακολουθεί. Προσοχή, επιλέξτε τη σημασία εκείνη που ανταποκρίνεται στο θέμα που μελετάμε: «τα δικαιώματα των παιδιών».

<u>Δικαίωμα:</u>
<u>Αξιοπρέπεια:</u>
<u>Αλληλοσεβασμός:</u>
<u>Κακοποίηση:</u>
<u>Βιαιοπραγία:</u>
<u>Εκμετάλλευση:</u>
<u>Διεκδίκηση:</u>

Στη συνέχεια, αφού έχετε κατανοήσει τις σημασίες που βρήκατε, δημιουργήστε με τις λέξεις **προτάσεις** σχετικές με τα δικαιώματα των παιδιών. Προσπαθήστε τα ρήματα των προτάσεών σας να ανήκουν σε διαφορετικές **χρονικές βαθμίδες (παρόν, παρελθόν, μέλλον)**. Γράψτε τις προτάσεις σας σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου και αποθηκεύστε το σε φάκελο με όνομα: «Δικαιώματα».

2) Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα «Ο συνήγορος του παιδιού» <http://www.0-18.gr/gia-paidia/ta-dikaiomata-soy> και διαβάστε προσεκτικά τα άρθρα της σύμβασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Στη συνέχεια μπειτε στην ιστοσελίδα της UNICEF <http://www.unicef.gr/videoofcr.php> και παρακολουθείστε τα βιντεάκια. Συζητήστε ποιο δικαίωμα καταπατάται στο καθένα από αυτά σύμφωνα με τη σύμβαση που διαβάσατε προηγουμένως και γιατί. Επιλέξτε δύο βιντεάκια και σημειώστε τις απαντήσεις σας σε έγγραφο word. Έπειτα αποθηκεύστε το στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

3) Γράψτε ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου σας, όπου:

α) θα καταγράφετε το πρόβλημα της καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών χρησιμοποιώντας παραδείγματα από τη μέχρι τώρα εμπειρία σας (καθημερινότητα, ειδήσεις κτλ.)

β) θα ενημερώνετε τους συμμαθητές σας για το ποια είναι τα δικαιώματα αυτά και

γ) πώς μπορούν να τα διεκδικήσουν.

Οι ιστοσελίδες «Συνήγορος του παιδιού» <http://www.0-18.gr/gia-paidia/pos-mporoyme-na-se-boithisoyme>, όπως και η ακόλουθη, που περιέχει στατιστικά στοιχεία καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών <http://www.youthforhumanrights.org/el/voices-for-human-rights/human-rights-abuses.html>, μπορούν να σας βοηθήσουν σ' αυτή την προσπάθεια. Συντάξτε το κείμενό σας σε έγγραφο επεξεργασίας κειμένου (word) και αποθηκεύστε το στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

Φύλλο εργασίας

Ομάδα 3-Οι σκηνοθέτες

1) Κοινή δραστηριότητα

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και συγκεκριμένα το ηλεκτρονικό λεξικό του Τριανταφυλλίδη και σημειώστε τη σημασία των παρακάτω λέξεων στον πίνακα που ακολουθεί. Προσοχή, επιλέξτε τη σημασία εκείνη που ανταποκρίνεται στο θέμα που μελετάμε: «τα δικαιώματα των παιδιών».

<u>Δικαίωμα:</u>
<u>Αξιοπρέπεια:</u>
<u>Αλληλοσεβασμός:</u>
<u>Κακοποίηση:</u>
<u>Βιαιοπραγία:</u>
<u>Εκμετάλλευση:</u>
<u>Διεκδίκηση:</u>

Στη συνέχεια, αφού έχετε κατανοήσει τις σημασίες που βρήκατε, δημιουργήστε με τις λέξεις **προτάσεις** σχετικές με τα δικαιώματα των παιδιών. Προσπαθήστε τα

ρήματα των προτάσεών σας να ανήκουν σε διαφορετικές **χρονικές βαθμίδες (παρόν, παρελθόν, μέλλον)**. Γράψτε τις προτάσεις σας σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου και αποθηκεύστε το σε φάκελο με όνομα: «Δικαιώματα».

2) Επισκεφθείτε τη διεύθυνση:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B109/375/2509,9673/>

(Ψηφιακό Σχολείο). Βλέπετε το παράρτημα του σχολικού βιβλίου της Οικιακής Οικονομίας. Εντοπίστε και διαβάστε προσεκτικά τις αρχές της διεθνούς σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού. Έπειτα αναζητήστε στο wiki φάκελο με εικόνες και φάκελο με ειδήσεις παραβίασης των δικαιωμάτων των παιδιών παρμένες από το διαδίκτυο. Παρατηρήστε προσεκτικά τις εικόνες και συζητήστε ποια άρθρα της σύμβασης πιστεύετε ότι καταπατούνται σ' αυτές και γιατί. Επαναλάβετε την ίδια συζήτηση και για τις ειδήσεις (φροντίστε να εκφράζεστε με επιχειρήματα προκειμένου να ενισχύετε τις απόψεις σας). Στη συνέχεια επιλέξτε δύο από τις εικόνες και δύο από τις ειδήσεις και σημειώστε τα συμπεράσματά σας σε έγγραφο word. Αποθηκεύστε το έγγραφο στο φάκελο της προηγούμενης δραστηριότητας.

3) Δημιουργήστε ένα βιντεάκι (2 ή 3 λεπτών) κατά της παραβίασης των δικαιωμάτων των παιδιών χρησιμοποιώντας πρόγραμμα δημιουργίας βίντεο (movie maker) αξιοποιώντας τις εικόνες που θα βρείτε στο wiki. Προσθέστε κείμενο σε κάθε φωτογραφία που θα χρησιμοποιήσετε, το οποίο θα έχει τη μορφή συνθήματος κατά της παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Τέλος προσθέστε στο βιντεάκι σας ως μουσικό χαλί τη μουσική του ύμνου για τα δικαιώματα του παιδιού (σύνθεση δημιουργημένη από τη Unicef), για να το ολοκληρώσετε. Τον ύμνο θα τον βρείτε σε μορφή mp3 στο wiki.

Βιβλιογραφία

Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης (2013), τευχ.1: Γενικό μέρος, Γ' έκδοση, Πάτρα: ΙΤΥΕ.

Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης (2010), τευχ.3:Κλάδος ΠΕ02, Β' έκδοση, Πάτρα: ΙΤΥΕ.

Κουτσογιάννης Δ. (2013α). *Το μοντέλο των τριών κύκλων για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη γλωσσική εκπαίδευση*, Α' έκδοση, ΙΤΥΕ.

---. (2013β). *Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης- το παράδειγμα του παράγω*, Α' έκδοση, ΙΤΥΕ.

---. (2013γ). *Διδακτικά σενάρια: Δομή και περιεχόμενο*, Α' έκδοση, ΙΤΥΕ.

Ματσαγγούρας Ηλίας (1990). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση: Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας κατά Ομάδες*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Ράπτης Α.– Ράπτη Α. (2007). *Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας. Ολική Προσέγγιση*, Αθήνα.

Σολωμονίδου Χριστίνα (1999). *Εκπαιδευτική τεχνολογία. Μέσα, υλικά διδακτική χρήση και αξιοποίηση*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Δικτυογραφία

«Πύλη για την ελληνική γλώσσα». Διαθέσιμο σε: <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>. Προσβάσιμο στις 1/11/2013.

«Unicef, Δικαιώματα των παιδιών». Διαθέσιμο σε: <http://www.unicef.gr/news/2009/crc20.php>. Προσβάσιμο στις 1/11/2013.

«Ο συνήγορος του παιδιού». Διαθέσιμο σε: <http://www.0-18.gr/gia-paidia/tadikaiomata-soy>. Προσβάσιμο στις 1/11/2013.

«Στατιστικά στοιχεία καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών». Διαθέσιμο σε: <http://www.youthforhumanrights.org/el/voices-for-human-rights/human-rights-abuses.html>. Προσβάσιμο στις 1/11/2013.

«Τραγούδι για τα δικαιώματα των παιδιών “Here I am”». Διαθέσιμο σε: <http://www.youtube.com/watch?v=XE1nku6fVrE>. Προσβάσιμο στις 6/4/2015.

«Ψηφιακό Σχολείο». Σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B109/375/2509,9673/>. Προσβάσιμο στις 1/11/2013.

Ολυμπιακοί Αγώνες-Αθλητισμός. Ελάτε να παρακολουθήσουμε την ιστορία τους!

Μαργαρίτα Κώστογλου
Γυμνάσιο Κάτω Πορροΐων

Περίληψη

Το σενάριο διδασκαλίας που ακολουθεί αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α΄ Γυμνασίου και συγκεκριμένα στην 8^η ενότητα του σχολικού βιβλίου, η οποία έχει τίτλο «Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες: Παρακολουθώ και συμμετέχω». Στόχος του σεναρίου είναι οι μαθητές να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των Ολυμπιακών Αγώνων από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, να εντοπίσουν τις διαφορές μεταξύ των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας και αυτών της σύγχρονης εποχής και να επισημάνουν γενικότερα την αρνητική πλευρά του αθλητισμού σήμερα. Στην ουσία λοιπόν πρόκειται για μια διαθεματική δραστηριότητα, αφού επεκτείνεται, εκτός από τη Νεοελληνική Γλώσσα, και στις επιστήμες της Αρχαίας, της Νεότερης Ιστορίας και της Πληροφορικής. Το τελευταίο μάλιστα αντικείμενο εμπλέκεται ενεργά, γιατί η διδακτική πρόταση πραγματοποιείται με τη χρήση ΤΠΕ στο εργαστήρι Πληροφορικής. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο και μέσα από την ανακαλυπτική μάθηση καταλήγουν επαγωγικά στα δικά τους συμπεράσματα. Η παραγωγή λόγου, αξιοποιώντας τη μέθοδο της ενσυναίσθησης, συμπληρώνει την αναδρομή στο παρελθόν και την έρευνα στο παρόν. Να σημειωθεί τέλος ότι μπορεί να εφαρμοστεί και στην τάξη, χωρίς υπολογιστές, με το αντίστοιχο έντυπο υλικό, αν το σχολείο δεν διαθέτει την απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή. Το ενδιαφέρον των μαθητών όμως θα είναι κάπως μειωμένο, γιατί δε θα' χουν τη χαρά της προσωπικής αναζήτησης στο διαδίκτυο.

Θεωρητικό πλαίσιο

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο κινείται στο πλαίσιο της διαθεματικότητας και επιχειρεί να προσεγγίσουν οι μαθητές τη γνώση ολόπλευρα, χωρίς να είναι περιορισμένοι στα όρια μιας μόνο συγκεκριμένης επιστήμης, αλλά μέσα από ανοίγματα και προς άλλες επιστήμες¹. Άλλωστε αυτό διαφαίνεται και μέσα από τα νέα προγράμματα σπουδών στο Γυμνάσιο, όπου προτείνονται πολλές διαθεματικές δραστηριότητες. Μία από αυτές είναι και η διαθεματική εργασία της συγκεκριμένης ενότητας του βιβλίου, η οποία αξιοποιήθηκε στο σενάριο, ενώ παράλληλα εμπλουτίστηκε και με άλλα στοιχεία.

---

¹ Piaget (1979).

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση υλοποιείται με ομάδες μαθητών και όχι ατομικά, καθώς αυτός ο τρόπος εργασίας είναι ο προσφορότερος, γιατί παρέχει στον κάθε μαθητή συνεχείς εστίες ανατροφοδότησης. Στο πλαίσιο της ομάδας ακόμη και οι συνεσταλμένοι μαθητές μπορούν να εκφραστούν ευκολότερα χωρίς το φόβο της έκθεσης στο σύνολο των μαθητών της τάξης αλλά και το άγχος ότι ο διδάσκων μπορεί να κάνει μια αρνητική παρατήρηση ή επίπληξη ενόπιον όλων². Η παιδαγωγική αρχή μάλιστα, σύμφωνα με την οποία σχεδιάστηκε, στηρίζεται στον κοινωνικό εποικοδομισμό, καθώς αντιμετωπίζει τη μάθηση ως προϊόν αλληλεπίδρασης σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις και μέσα από την υλοποίηση κοινών δραστηριοτήτων³. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Vygotsky⁴ στο πλαίσιο της «ζώνης επικείμενης ανάπτυξης» κάθε μαθητής, χάρη στην αλληλεπίδραση με τον διδάσκοντα αλλά και τους συμμαθητές του, μπορεί να οδηγηθεί σε ένα επίπεδο γνώσης ανώτερο από αυτό που ήδη κατέχει.

Στόχοι γνωστικοί

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- να ενημερωθούν και να προβληματιστούν για τη σημασία που είχε και έχει ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί αγώνες στη ζωή των ανθρώπων και των κρατών
- να προσεγγίσουν τα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού στη σύγχρονη εποχή
- να ασκηθούν στην κριτική προσέγγιση της πληροφορίας
- να ασκηθούν στη χρήση λεξικών με εναλλακτικούς τρόπους και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους
- να ασκηθούν στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου σε όλα σχεδόν τα κειμενικά είδη που συναντήσαμε φέτος στο σχολικό βιβλίο.

Στόχοι τεχνολογικοί

- Να ασκηθούν στην ηλεκτρονική αναζήτηση γλωσσικού υλικού σε βάσεις γλωσσικών δεδομένων (π.χ. ηλεκτρονικά λεξικά, σώματα κειμένων)
- να καλλιεργήσουν την ικανότητα αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο
- να ασκηθούν στην παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου

---

² Jaques (2001).

³ Foulin & Mouchon (2001).

⁴ Vygotsky (2008).

-να εξοικειωθούν με την κατανόηση πολυτροπικών κειμένων (ψηφιακός γραμματισμός)

-να αντιληφθούν πως ο Η/Υ αποτελεί ένα περιβάλλον που διευκολύνει τη δημιουργική μάθηση.

Στόχοι παιδαγωγικοί

-Να εργαστούν αποτελεσματικά σε ομάδες, να μάθουν να επικοινωνούν με άλλους συμμαθητές τους και να συνεργάζονται μεταξύ τους.

Χρονική διάρκεια

5 ώρες που κατανέμονται ως εξής:

α' φάση: μία ώρα στο εργαστήριο της πληροφορικής για το κοινό φύλλο εργασίας

β' φάση: δύο ώρες συνεχόμενες στο εργαστήριο για έρευνα στο διαδίκτυο και συμπλήρωση των φύλλων εργασίας που είναι πλέον διαφορετικά για κάθε ομάδα

γ' φάση: δύο ώρες στη σχολική τάξη για παρουσίαση των εργασιών των ομάδων.

Οργάνωση της τάξης

Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες των τριών ή τεσσάρων μαθητών, ένας από τους οποίους τουλάχιστον είναι περισσότερο εξοικειωμένος με την πλοήγηση στο διαδίκτυο. Αν μάλιστα υπάρχει η δυνατότητα χρήσης δύο υπολογιστών σε κάθε ομάδα, τότε η εξέλιξη της διαδικασίας είναι πιο γρήγορη και ενδιαφέρουσα.

Απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή

-Σχολικό εργαστήριο υπολογιστών με τη δυνατότητα να υπάρχει ένας ή καλύτερα δύο υπολογιστές σε κάθε ομάδα μαθητών.

-Βιντεοπροβολέας, για να προβληθεί ένα λογισμικό παρουσίασης στην αρχή της δεύτερης φάσης ως αφόρμηση του κυρίως σεναρίου.

Περιγραφή σεναρίου

Α' φάση: 1^η ώρα-1^ο Φύλλο εργασίας (κοινό για όλες τις ομάδες)

Οι μαθητές στο χώρο του εργαστηρίου κάθονται στις θέσεις τους ανά ομάδες, οι οποίες έχουν οριστεί από πριν. Ακολουθεί ως αφόρμηση η παρακάτω εικόνα, όπου οι

μαθητές αναγνωρίζουν διάφορα αθλήματα και προετοιμάζονται για το θέμα που θα επεξεργαστούν.

Κατόπιν οι μαθητές ξεκινούν το 1^ο φύλλο εργασίας που είναι κοινό για όλες τις ομάδες. Σκοπός είναι η συλλογή και κατάκτηση λεξιλογίου σχετικού με τον αθλητισμό καθώς και η παραγωγή γραπτού λόγου και συγκεκριμένα μιας μόνο παραγράφου.

1^ο φύλλο εργασίας (κοινό για όλες τις ομάδες)

Μπορείτε να βρείτε λέξεις για τον αθλητισμό; Αλήθεια είναι ωφέλιμο να αθλούμαστε;

Ασκήσεις

1. Επισκεφτείτε το δικτυακό τόπο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα⁵. Στο λευκό πλαίσιο γράψτε τη λέξη «% αθλητ %» και πατήστε «Βρες». Γράψτε παράγωγες και σύνθετες λέξεις για τη λέξη «αθλητής» στον παρακάτω πίνακα (2

⁵ Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html.

παράγωγες και 8 σύνθετες). Μην σημειώσετε τις λέξεις που έχουν σχέση με συγκεκριμένα είδη αθλητισμού.

ΑΘΛΗΤΗΣ

ΠΑΡΑΓΩΓΑ ⁶	ΣΥΝΘΕΤΑ ⁷
1.	1.
2.	2.
	3.
	4.
	5.
	6.
	7.
	8.

2. Επαναλάβετε την ίδια διαδικασία και για τη λέξη «% αγων %». Από τα αποτελέσματα που θα βρείτε, διαλέξτε τις λέξεις που έχουν σχέση με τον αθλητισμό και κατατάξτε τις στον παρακάτω πίνακα.

ΑΓΩΝΑΣ

ΠΑΡΑΓΩΓΑ	ΣΥΝΘΕΤΑ
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
	6.
	7.

⁶ Σας υπενθυμίζω ότι παράγωγες είναι οι λέξεις που παράγονται από άλλες, με την προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης-επιθήματος.

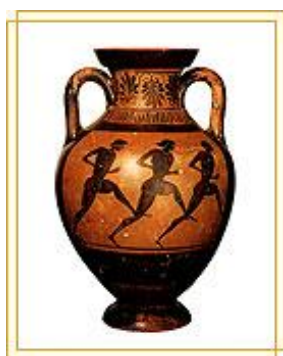
⁷ Σύνθετες είναι οι λέξεις που προέρχονται από την ένωση δύο άλλων λέξεων. Το α' συνθετικό μπορεί να είναι και ένα πρόθημα.

	8.
	9.
	10.

3. Να γράψετε μια παράγραφο⁸ (50-60 λέξεων) όπου να εξηγείτε γιατί είναι ωφέλιμο να ασχολείται κάποιος με τον αθλητισμό αξιοποιώντας και τις λέξεις που γράψατε στους παραπάνω πίνακες.

Β' φάση: 2^η και 3^η ώρα (συνεχόμενες)

Οι μαθητές στο χώρο του εργαστηρίου παρακολουθούν ως αφορμή μια παρουσίαση (power point) με εικόνες από τους Ολυμπιακούς αγώνες και τον αθλητισμό από την αρχαιότητα ως σήμερα. Ενδεικτικά προβάλλονται οι ακόλουθες εικόνες:

⁸ Μην ξεχάσετε να γράψετε οπωσδήποτε Θεματική περίοδο. Καλό θα ήταν βέβαια να κλείσετε ομαλά την παράγραφο σας με μια περίοδο-κατακλείδα. Επίσης θυμηθείτε τις συνδεδεμένες λέξεις που μάθαμε και ενώστε τις προτάσεις και περιόδους της παραγράφου.

Κατόπιν ξεκινούν χωρισμένοι στις ίδιες ομάδες να εργάζονται. Δίνεται, όμως, τώρα ένα διαφορετικό φύλλο εργασίας σε κάθε ομάδα ως εξής:

1^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα»

Οι μαθητές μέσα από έγκυρους δικτυακούς τόπους αντλούν πληροφορίες για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας αλλά και της σύγχρονης εποχής και προβαίνουν σε σύγκριση μεταξύ τους. Καταλήγουν επαγωγικά στο συμπέρασμα ότι οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες έχουν γιγαντωθεί. Επίσης διαπιστώνουν τον αποκλεισμό των γυναικών κατά την αρχαιότητα και μελετούν το ποίημα του Λορέντζου Μαβίλη «Καλλιπάτειρα». Τέλος παράγουν γραπτό λόγο μέσα από την ενσυναίσθηση.

1^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα»

Οι σημαντικότερες αθλητικές εκδηλώσεις στην αρχαία Ελλάδα ήταν οι Ολυμπιακοί αγώνες, οι οποίοι ξεκίνησαν το 776 π.Χ. Τελούνταν μάλιστα κάθε τέσσερα χρόνια, όπως και σήμερα.

1. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού⁹ και απαντήστε στην ερώτηση: Πόσα και ποια ήταν τα αγωνίσματα στους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες; (Αν δε γνωρίζετε κάποιο από αυτά μπορείτε, πατώντας το όνομά του στα αριστερά της ιστοσελίδας, να δείτε κάποιες πληροφορίες και αντίστοιχες εικόνες γι' αυτό).

2. Είναι περισσότερα ή λιγότερα σε σύγκριση με σήμερα; (Για να απαντήσετε με ασφάλεια, επισκεφθείτε τη Βικιπαίδεια¹⁰ στον σύνδεσμο *Ολυμπιακά αθλήματα*, για να σημειώσετε πόσα περίπου είναι στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες).

3. Ποιοι συμμετείχαν στους Ολυμπιακούς αγώνες κατά την κλασική περίοδο της αρχαιότητας; (Επισκεφθείτε και πάλι το δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού).¹¹

4. Συμβαίνει το ίδιο και σήμερα; (Απαντήστε σύμφωνα με όσα γνωρίζετε).

5. Οι γυναίκες είχαν δικαίωμα στην αρχαιότητα να συμμετέχουν και να παρακολουθούν τους Ολυμπιακούς αγώνες; (Αναζητήστε την απάντηση στο δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού).

6. Ποια γυναίκα παραβίασε αυτό τον κανόνα και ποια ήταν η κατάληξη; (Αναζητήστε την απάντηση στον ίδιο δικτυακό τόπο).

7. Μελετήστε το ποίημα του Λορέντζου Μαβίλη «Καλλιπάτειρα». Συζητήστε μεταξύ σας για την απάντηση που έδωσε η Καλλιπάτειρα, σύμφωνα με τον ποιητή, στους Ελλανοδίκες. Υπογραμμίστε μάλιστα τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε, προκειμένου να υπερασπιστεί την απόφασή της να παρακολουθήσει παράνομα τους Ολυμπιακούς αγώνες.

Καλλιπάτειρα

*"Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μπήκες;
Γυναίκες διώχνει μια συνήθεια αρχαία*

⁹ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/205.html>.

¹⁰ *Ολυμπιακά Αθλήματα*. Σε: <http://el.wikipedia.org>.

¹¹ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/204a.html>.

*εδώθε"¹². "Έχω ένα ανίμι, τον Ευκλέα,
 τρία αδέρφια, γιο, πατέρα, Ολυμπιονίκες.
 Να με αφήσετε πρέπει, Ελλανοδίκες,
 και εγώ να καμαρώσω μες στα ωραία
 κορμιά, που για το αγρίλι του Ηρακλέα
 παλεύουν, θιαμαστές ψυχές αντρίκες.
 Με τες άλλες γυναίκες δεν είμαι όμοια·
 στον αιώνα το σόι μου θα φαντάζει
 με της αντριάς τ' αμάραντα προνόμια.
 Με μάλαμα γραμμένος το δοξάζει
 σ' αστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
 ύμνος χρυσός τ' αθάνατου Πινδάρου."*

8. Τώρα ας φανταστεί ο καθένας από εσάς ότι είναι η ίδια η Καλλιπάτειρα τη στιγμή της κρίσης της από τους Ελλανοδίκες. Τι θα τους λέγατε για να υπερασπιστείτε τον εαυτό σας και να αποφύγετε την εσχάτη τιμωρία; Γράψτε ένα κείμενο 100 λέξεων περίπου με επιχειρήματα για να δικαιολογήσετε αυτό που κάνατε. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και στοιχεία από το ποίημα.

Αξιότιμοι κύριοι Ελλανοδίκες,

...

2^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα»

Οι μαθητές μέσα από την εύρεση αντίστοιχων πληροφοριών καταλήγουν στη διαπίστωση ότι μόνο στην αρχαιότητα επικρατούσε εκειχειρία κατά τη διεξαγωγή των αγώνων, πράγμα που δυστυχώς δε συμβαίνει σήμερα. Επίσης προβαίνουν σε σύγκριση ανάμεσα στο έπαθλο των αρχαίων αγώνων και στις απολαβές των Ολυμπιονικών σήμερα. Τέλος μπαίνουν στη θέση ενός Ολυμπιονίκη, του Αρίστωνα, (ενσυναίσθηση) προκειμένου να παραγάγουν προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.

2^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα»

¹² Όλα αυτά τα λόγια τα λένε οι Ελλανοδίκες στην Καλλιπάτειρα, αφού συνελήφθη στους Ολυμπιακούς αγώνες. Όλο το υπόλοιπο ποίημα είναι η απάντηση της Καλλιπάτειρας.

1. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού¹³ και απαντήστε την εξής ερώτηση: Στη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων στην αρχαιότητα συνεχίζονταν οι πόλεμοι μεταξύ των πόλεων-κρατών;

2. Συμβαίνει και στις μέρες μας το ίδιο; (Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών¹⁴ και γράψτε με δυο λόγια τι επιδιώκει η ολυμπιακή εκεχειρία να πετύχει στη σύγχρονη εποχή).

3. Επισκεφθείτε και πάλι το δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού¹⁵ και σημειώστε ποιο ήταν το έπαθλο για έναν Ολυμπιονίκη και τι σήμαινε αυτό. (Πατήστε τους συνδέσμους *Ολυμπιάδα* και *Απονομή*).

4. Πιστεύετε ότι το ίδιο ισχύει και σήμερα; (Παρατηρήστε προσεκτικά το σκίτσο του Ηλία Μακρή που θα βρείτε στο σχολικό σας βιβλίο πατώντας στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο¹⁶).

5. Επισκεφθείτε και πάλι τον δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού¹⁷ για να απαντήσετε:

α. Ποια από τις ειδικές τιμές που απολάμβαναν στην πόλη τους οι Ολυμπιονίκες θεωρείτε εσείς ως πιο σημαντική;

β. Οι Ολυμπιακοί αγώνες της αρχαιότητας καταργήθηκαν το 393 μ. Χ. Τι άλλαξε στη Ρωμαϊκή εποχή και οδήγησε στην κατάργηση των αγώνων; (Πατήστε *Σημασία* και *Αλλαγές*)

6. Πατώντας τώρα στον υπερσύνδεσμο που ακολουθεί έχετε μπροστά σας την πραγματική μαρτυρία ενός Ολυμπιονίκη, του Αρίστωνα¹⁸, ο οποίος αναφέρεται στην προετοιμασία του για τους Ολυμπιακούς αγώνες μέχρι την τελική νίκη. Να μελετήσετε την 1^η παράγραφο του κειμένου και κατόπιν από την 4^η παράγραφο («Όταν πλησίαζε ο καιρός για τους Ολυμπιακούς αγώνες ...») ως το τέλος και να απαντήσετε στην παρακάτω ερώτηση: Η μαρτυρία αυτή σε ποιο κειμενικό είδος ανήκει (περιγραφή, αφήγηση ή επιχειρηματολογία);

7. Υπόθεσε τώρα ότι είσαι εσύ ο Αρίστωνας και μετά από μια τόσο μεγάλη προσπάθεια δικαιώθηκαν οι κόποι σου και είσαι πράγματι ένας Ολυμπιονίκης. Όταν

¹³ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/201.html>.

¹⁴ *Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών*, http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=21.

¹⁵ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/203b5.html>.

¹⁶ *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*, http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/glossa_a/BM/123-136.PDF.

¹⁷ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/203b6.html>.

¹⁸ *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/ariston.html>.

επέστρεψες στην πόλη σου, οι συμπολίτες σου σε υποδέχθηκαν με μεγάλες τιμές και σε παρακάλεσαν να τους πεις δυο λόγια γι' αυτό που έζησες, για τις σκέψεις και τα συναισθήματα σου. Γράψε ένα κείμενο με 100 περίπου λέξεις, που θα απευθύνεις στο συγκεντρωμένο πλήθος, το οποίο κυριολεκτικά κρέμεται από τα χείλη σου.

Αγαπητοί συμπολίτες,

...

3^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896»

Οι μαθητές μετά από την άντληση αντίστοιχων πληροφοριών συγκρίνουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 με τους Ολυμπιακούς Αγώνες σήμερα και αβίαστα εξάγουν το συμπέρασμα ότι οι αγώνες στη σημερινή εποχή γιγαντώθηκαν. Μια άλλη σύγκριση αφορά στον αριθμό των χωρών που συμμετείχαν τότε με αυτόν των χωρών που συμμετέχουν σήμερα, πράγμα που τους βοηθά να συνειδητοποιήσουν την παγκοσμιότητα των αγώνων στη σημερινή εποχή. Τέλος, καλούνται να μπουν στη θέση του Σπύρου Λούη (ενσυναίσθηση) και να συντάξουν μια επιστολή.

3^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896»

Οι Ολυμπιακοί αγώνες της αρχαιότητας καταργήθηκαν το 393 μ. Χ. Από τότε αναβίωσαν το 1896 και πάλι στην Ελλάδα. Η στιγμή αυτή ήταν ιστορική για την ιστορία του θεσμού, ο οποίος υπάρχει βέβαια ως τις μέρες μας.

1. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο [Βικιπαίδεια](#) και καταγράψτε τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των αγώνων του 1896 απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

α. Σε ποιο χώρο έγινε η τελετή έναρξης και ποιος ύμνος ερμηνεύτηκε;

β. Πόσα ήταν τα αθλήματα και πόσες περίπου οι αθλητικές εγκαταστάσεις;

γ. Στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες ο αριθμός των αθλημάτων είναι ο ίδιος ή μεγαλύτερος; Τι συμπέρασμα βγάζετε για τον αριθμό των αθλητικών εγκαταστάσεων σήμερα; Απαιτούνται δηλαδή οι ίδιες εγκαταστάσεις ή περισσότερες;

2. α. Πόσοι ήταν περίπου οι αθλητές που συμμετείχαν στους Ολυμπιακούς του 1896;

β. Στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες πόσοι αθλητές συμμετέχουν περίπου; (Δε χρειάζεται να γράψετε τον ακριβή αριθμό, αλλά κατά προσέγγιση, για να φανεί αν είναι μεγαλύτερος και κατά πόσο).

γ. Τι συμπέρασμα βγάξετε για την εξέλιξη των Ολυμπιακών αγώνων ως προς το μέγεθος (ως προς τον αριθμό των αθλημάτων, των εγκαταστάσεων και των αθλητών);

3. α. Ο Έλληνας αθλητής που διακρίθηκε στους Ολυμπιακούς του 1896 ήταν ο Σπύρος Λούης. Τερμάτισε πρώτος στο μαραθώνιο δρόμο. Μελετήστε τη ζωή του Σπύρου Λούη¹⁹ (κείμενο 5) και συζητήστε τι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από τον αγώνα του και γενικότερα από τη ζωή του.

β. Υπόθεσε τώρα ότι είσαι εσύ ο Σπύρος Λούης και μετά από τόσα χρόνια που αναβίωσαν οι Ολυμπιακοί αγώνες στην πατρίδα σου κατάφερες να κερδίσεις την πρώτη νίκη στο μαραθώνιο. Η συγκίνηση σου είναι μεγάλη και αποφασίζεις να στείλεις μια επιστολή (100 περίπου λέξεων) σε ένα συμπατριώτη σου, που είναι ξενιτεμένος στην Αμερική, για να μοιραστείς μαζί του τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου.

Αγαπητέ μου φίλε, Αναστάση,

...

4^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 στην Αθήνα»

Οι μαθητές συγκρίνουν τους Ολυμπιακούς αγώνες στην Αθήνα το 2004 με τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι αγώνες έχουν γιγαντωθεί στη σημερινή εποχή. Τέλος καλούνται να μπουν στη θέση ενός Έλληνα Ολυμπιονίκη εκείνων των αγώνων (ενσυναίσθηση) και να στείλουν ένα e-mail προς τον καλύτερο του φίλο.

4^η ομάδα: «Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 στην Αθήνα»

Οι Ολυμπιακοί αγώνες του 2004 πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα και θεωρήθηκε σπουδαίο το γεγονός ότι επέστρεψαν στον τόπο που γεννήθηκαν.

1. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο Βικιπαίδεια²⁰ και απαντήστε στην παρακάτω ερώτηση: Πόσα ήταν περίπου τα αγωνίσματα;

2. Στην αρχαία Ελλάδα πόσα περίπου ήταν τα αγωνίσματα; Πατήστε στο δικτυακό τόπο του Ιδρύματος του Μείζονος Ελληνισμού²¹ για να απαντήσετε.

¹⁹ Ψηφιακό σχολείο, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A112/337/2298,8771/>.

²⁰ Βικιπαίδεια, <http://el.wikipedia.org/>.

²¹ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/205.html>,

3. Επισκεφθείτε τώρα τη Βικιπαίδεια και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004:

α. Πόσες ήταν περίπου οι αθλητικές και μη αθλητικές εγκαταστάσεις;

β. Πόσες ήταν περίπου οι χώρες που συμμετείχαν;

γ. Πόσοι περίπου οι αθλητές;

δ. Από όλους αυτούς τους αριθμούς κρίνετε ότι η έκταση των σύγχρονων γενικά Ολυμπιακών αγώνων είναι μεγάλη ή μικρή;

4. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής²², πατήστε σε 2-3 ονόματα Ελλήνων Ολυμπιονικών, διαβάστε τις δηλώσεις μετά τη νίκη τους και σημειώστε ποια σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση και γιατί.

5. Υπόθεσε ότι είσαι ένας Έλληνας αθλητής που διακρίθηκε με μετάλλιο στους Ολυμπιακούς αγώνες στην Αθήνα το 2004. Ο καλύτερός σου φίλος, που μένει στη Γερμανία, παρακολούθησε τους αγώνες από την τηλεόραση και σου έστειλε ένα e-mail με τα θερμά του συγχαρητήρια. Απάντησέ του με ένα e-mail²³ 100 περίπου λέξεων, όπου θα εκφράσεις τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου γι' αυτήν την υπέροχη νίκη που χάρισες στον εαυτό σου και στην πατρίδα σου.

Φίλε μου Αντώνη,

...

5^η ομάδα: «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες-Σύγχρονος Αθλητισμός»

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τα αρνητικά φαινόμενα του σύγχρονου αθλητισμού και παράγουν γραπτό λόγο, υποδυόμενοι έναν αθλητή (ενσυναίσθηση), ο οποίος βρέθηκε ντοπαρισμένος και αποκλείστηκε από τους αγώνες.

5^η ομάδα: «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες-Σύγχρονος Αθλητισμός»

1. Επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου²⁴, ανατρέξτε στη σελίδα 54 και εξής, όπου είναι το κεφάλαιο που αναφέρεται στον αθλητισμό και μελετήστε τα αρνητικά φαινόμενα που εμφανίζονται σ' αυτόν. Το ίδιο θα κάνετε και στο κείμενο 3 από το τετράδιο εργασιών²⁵. Κατόπιν να καταγράψετε επιγραμματικά τα αρνητικά φαινόμενα που εντοπίσατε.

²² Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή,

http://www.hoc.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=80&lang=el

²³ Το e-mail να το γράψετε στο Outlook Express (διεύθυνση παραλήπτη: nikosaro@gmail.com).

²⁴ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/pol_agog_c/bm/bm_50-99.pdf

²⁵ Ψηφιακό Σχολείο, <http://ebooks.edu.gr/courses/DSGYM-A112/document/4bdf08464itx/4bdf0912>

2. Το έπαθλο για έναν Ολυμπιονίκη στην αρχαία Ελλάδα ήταν ο κότινος, δηλαδή ένα στεφάνι αγριελιάς. Σήμερα ποιο είναι το έπαθλο;

3. Δείτε το σκίτσο του Ηλία Μακρή που υπάρχει στο βιβλίο σας. Τι το περίεργο παρατηρείτε; Ποιο είναι τελικά το έπαθλο για τον Ολυμπιονίκη; Σε τι συμπέρασμα καταλήγετε γενικά για το έπαθλο των σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων;

4. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις που έχουν σχέση με τον αθλητισμό στον πίνακα ανάλογα με τη σημασία τους. Αν δεν ξέρετε τη σημασία κάποιων λέξεων, πατήστε στο δικτυακό τόπο της Πύλης για την ελληνική γλώσσα²⁶ και στο λευκό πλαίσιο γράψτε την άγνωστη λέξη και πατήστε «Βρες»: άμιλλα, γιγαντισμός, χουλιγκανισμός, καταξίωση, βία, ειρήνη, αναβολικά, εμπορευματοποίηση, εθελοντισμός, αγωνιστικότητα.

Θετική σημασία	Αρνητική σημασία

5. Να αναζητήσετε στο δικτυακό τόπο της Πύλης για την ελληνική γλώσσα²⁷ τη λέξη «ντοπάρω». Να γράψετε την ερμηνεία της που έχει σχέση με τον αθλητισμό.

6. Επισκεφθείτε τώρα το δικτυακό τόπο του Εθνικού Θησαυρού Ελληνικής Γλώσσας²⁸, γράψτε στο κενό τη λέξη «ντοπάρισμα» και πατήστε το κουμπί «Εύρεση». Από τα 4 παραδείγματα που σας δίνει, επιλέξτε ένα που έχει σχέση με τον αθλητισμό και καταγράψτε το.

7. Υπόθεσε ότι είσαι ένας αθλητής που από μικρό παιδί αγωνίζεσαι σκληρά να διακριθείς και να έχεις άριστες επιδόσεις. Όμως μεγαλώνοντας δέχεσαι να πάρεις αναβολικά, όπως σου προτείνει ο προπονητής σου, για να βελτιώσεις τις επιδόσεις

go54/4bdf091242sq.pdf.

²⁶ Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα,

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html.

²⁷ Πύλη για την ελληνική γλώσσα,

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html.

²⁸ Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας, <http://hnc.ilsp.gr/find.asp>.

σου. Τελικά σε έλεγχο ντόπινγκ σε πιάνουν, αποκλείεσαι από τους αγώνες και κινδυνεύουν και τα μετάλλια που έχεις πάρει ήδη. Πώς νιώθεις που μετά από τόσα χρόνια τίναξες την αθλητική σου ταυτότητα στον αέρα; Γράψε σε μορφή ημερολογίου ένα κείμενο των 100 περίπου λέξεων, με τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου.

Αγαπημένο μου ημερολόγιο,

...

Γ' φάση: 2 ώρες (στη σχολική τάξη)

Οι μαθητές παρουσιάζουν τις εργασίες τους στην ολομέλεια της τάξης και έτσι έχουν όλοι τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των αγώνων ως σήμερα. Αποτιμούμε θετικά την προσπάθεια που κατέβαλαν οι μαθητές και τέλος ως επιβράβευση ακούμε τον μελοποιημένο «Ολυμπιακό ύμνο» του Κωστή Παλαμά²⁹.

Ο ρόλος του διδάσκοντος

Σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος ο διδάσκων ενεργεί υποστηρικτικά και συμβουλευτικά. Ενθαρρύνει τους μαθητές στην επίτευξη των καθηκόντων τους, αλλά δεν παρέχει έτοιμη γνώση, αφήνοντας περιθώρια για την ενεργό εμπλοκή των μαθητών σε κάθε στάδιο της μαθησιακής διαδικασίας.

Πρόσθετες πληροφορίες-Κριτική

Το συγκεκριμένο σενάριο υλοποιήθηκε αρκετές φορές μέσα στην τάξη. Το μαθησιακό κλίμα που επικρατούσε στη διάρκειά του αλλά και η τελική συζήτηση με τους μαθητές οδηγεί σε θετική αποτίμηση της προσπάθειας. Αναμφίβολα, ο μικρός αριθμός των μαθητών (περίπου 20) επέτρεψε την καλύτερη διαχείριση των δυσκολιών. Οι στόχοι που τέθηκαν επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό, ενώ οι μαθητές δήλωσαν ικανοποιημένοι με τη διαφορετική πρακτική του μαθήματος και ζήτησαν επανάληψη της εμπειρίας. Οι συνεργασίες κύλησαν ομαλά, ενώ η χρονική διάρκεια των 5 διδακτικών ωρών αποδείχτηκε επαρκής.

Βιβλιογραφία

Foulin, J. & Mouchon, S. (2001). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

²⁹ Ολυμπιακός Ύμνος, <https://www.youtube.com/watch?v=hHYt4MJxh2s>.

Jaques, D. (2001). *Μάθηση σε ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Riaget, J. (1979). *Το μέλλον της εκπαίδευσης*. (μτφρ. Α. Καντάς) Αθήνα: Υποδομή.

Vygotsky, L. (2008). *Γλώσσα και Σκέψη*. Αθήνα: Γνώση.

Δικτυογραφία

Βικιπαίδεια. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://el.wikipedia.org/>.

Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο σε: <http://hnc.ilsp.gr/find.asp>.

Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.hoc.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=80&lang=el

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/201.html>

---. <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/203b5.html>.

---. <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/203b6.html>.

---. <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/205.html>

---. <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/204a.html>

---. <http://www.fhw.gr/olympics/ancient/gr/ariston.html>

Ολυμπιακός Ύμνος. Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=hHYt4MJxh2s>.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/pol_agog_c/bm/bm_50-99.pdf

---. http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/glossa_a/BM/123-136.PDF.

---. http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/Keimena_b/math/155-190.pdf

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων εθνών. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.unric.org/el/peace-and-security-greek/24>

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html.

Ψηφιακό σχολείο. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A112/337/2298,8771/>.

---. <http://ebooks.edu.gr/courses/DSGYM-A112/document/4bdf08464itx/4bdf0912>

qo54/4bdf091242sq.pdf.

(Τελευταία προσπέλαση ιστοσελίδων: 25/8/2014)

Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες: Η διδασκαλία των τοπικών διαλέκτων – ιδιωμάτων και η σημασία της διατήρησής τους

Πέρση Τσόνα
Γενικό Λύκειο Νέας Ζίχνης Σερρών

Περίληψη

Στο εκπαιδευτικό σενάριο που ακολουθεί οι μαθητές προσεγγίζουν το θέμα της Γλωσσικής Ποικιλότητας μέσα από μια διερευνητική μάθηση αξιοποιώντας τις δυνατότητες ενός κατάλληλου λογισμικού αλλά και του διαδικτύου. Με τη χρήση του εργαστηρίου ηλεκτρονικών υπολογιστών οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να περιηγηθούν σε δικτυακούς τόπους και μέσα από την πληθώρα των πληροφοριών που τους παρέχονται να εντοπίσουν τις πιο αξιόπιστες, καθώς και αυτές που θα τους βοηθήσουν να απαντήσουν ορθά και τεκμηριωμένα στις ερωτήσεις που τους τίθενται. Τους παρέχεται η δυνατότητα να απολαύσουν την εκφραστική δύναμη των νεοελληνικών διαλέκτων που εξακολουθούν να μιλιούνται σε διάφορες περιοχές της χώρας μας, αλλά και έξω από αυτήν και να αποτιμήσουν την αξία τους. Επίσης, με την αξιοποίηση της δυναμικής των ομάδων, προάγεται η συνεργασία και ενισχύεται η ανταλλαγή απόψεων γύρω από το θέμα της γλωσσικής ποικιλότητας. Τέλος, οι μαθητές καλούνται υπεύθυνα και τεκμηριωμένα να παράγουν λόγο κατάλληλο σε διαφορετικές επικοινωνιακές περιστάσεις, διαδικασία που προϋποθέτει την κριτική στάση τους απέναντι σε καθημερινά προβλήματα και αποδεικνύει την ικανότητά τους να πείθουν για την προσωπική τους θέση.

A.1. Παιδαγωγικά στοιχεία του σεναρίου

Τα τελευταία είκοσι χρόνια η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων και η ανάπτυξη της υψηλής τεχνολογίας, της Επιστήμης της Πληροφορικής και του Διαδικτύου συνέβαλαν στην αναζήτηση της γνώσης και στην απαίτηση για πληροφόρηση. Ταυτόχρονα, εμφανίστηκαν και πολλά σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που οφείλονται στο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός μελών της κοινωνίας μας δεν έχει αναπτύξει ούτε τις κοινωνικές δεξιότητες παρέμβασης στο κοινωνικό γίγνεσθαι ούτε τις ψυχικές στάσεις ευαισθησίας στα ατομικά και συλλογικά προβλήματα. Έτσι, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, σήμερα υπάρχει η ανάγκη προσαρμογής του Σχολείου σ' έναν κόσμο που διαρκώς μεταβάλλεται. Στο πλαίσιο αυτό τονίζεται η ανάγκη ανάπτυξης μεθοδολογικών ικανοτήτων, αξιών, στάσεων, δεξιοτήτων μάθησης και νέου τρόπου σκέψης των μαθητών, ώστε να

μπορούν ως ενήλικες να ενταχθούν δυναμικά στη Νέα Κοινωνία της Πληροφορίας. Αυτό προϋποθέτει την ανάπτυξη δεξιοτήτων, που είχαν παραμεληθεί στο παραδοσιακό–συντηρητικό πλαίσιο διδασκαλίας, όπως αυτής της επικοινωνίας, της συνεργασίας με άλλα άτομα, της έρευνας σε πραγματικές συνθήκες, της επίλυσης προβλημάτων κ.ά.¹ Μέσα στο πλαίσιο αυτό προτείνεται ένα σενάριο βασισμένο στη μέθοδο της Ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας η οποία συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση, στην οποία στοχεύει το σχολείο, και θεωρείται ιδανικό πλαίσιο μάθησης και ανάπτυξης ολοκληρωμένων και αυτόνομων προσωπικοτήτων, ικανών να διαχειρίζονται τα προβλήματα που αναδεικνύονται μέσα σε διάφορες κοινωνικο-ιστορικές περιστάσεις.²

Μέσα στα πλαίσια της ομαδικής εργασίας ο ρόλος του εκπαιδευτικού έγκειται στη γνωστική στήριξη και στη διαμεσολάβηση για την αφομοίωση των κοινωνικών και πολιτισμικών μηνυμάτων. Αυτά τα στοιχεία θα τον οδηγήσουν στη διαμόρφωση των δικών του γνωστικών σχημάτων.³

Ταυτόχρονα αξιοποιείται και η παραδοσιακή μέθοδος διδασκαλίας, η οποία ξεκινάει με την από κοινού αποδοχή του Μαθησιακού Συμβολαίου μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού, για την εξασφάλιση της συναίνεσης των μαθητών στις διδακτικές επιλογές και την προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους.

Στη συνέχεια γίνεται από τη διδάσκουσα η εισαγωγή στο διδακτικό αντικείμενο και η στοχοθεσία. Ως αφόρμηση αξιοποιούνται οι εμπειρίες και οι ήδη κατακτημένες από άλλες τάξεις γνώσεις των μαθητών, καθώς και λέξεις και φράσεις από την τοπική διάλεκτο. Η παραπάνω επιλογή αφόρμησης βασίζεται στη θεωρία του *Κονστρουκτιβισμού (Εποικοδομισμού)*, σύμφωνα με την οποία κατανοούμε τον κόσμο που μας περιβάλλει αντανακλώντας στις εμπειρίες μας. Οι εμπειρίες μας δέχονται επεξεργασία από τα προσωπικά «νοητικά μοντέλα», με αποτέλεσμα η μάθηση να

¹ Βλ. *Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη*, 2010.

² Το κίνημα της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας αντιλαμβάνεται την ανάπτυξη της ομαδικότητας και ως βασική αποστολή του σχολείου, αφού η ομαδικότητα ταυτίζεται με την κοινωνικοποίηση, στην οποία στοχεύει το σχολείο, και ως ιδανικό πλαίσιο μάθησης και ανάπτυξης του ατόμου σε ολοκληρωμένο και αυτόνομο πρόσωπο. Βλ. Ματσαγγούρας (2000) 10, διαθέσιμο σε http://2gym-malak.thess.sch.gr/files/syllogos%20goneon/i%20omadosynergatiki%20didaskalis_matsagouras.pdf. Για την ομαδοσυνεργατική μέθοδο βλ. επίσης Ματσαγγούρας (2002).

³ Ο Vygotsky υποστηρίζει με τη θεωρία του *Κοινωνικού Εποικοδομισμού* ότι η γνώση προηγείται της ανάπτυξης, οδηγώντας σε αυτή, οπότε και ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι περισσότερο ενεργός και απαραίτητος ώστε να δοθεί στο μαθητή η κατάλληλη γνωστική στήριξη και πολύ πιο σημαντικός όσον αφορά τη "λειτουργία του" ως διαμεσολαβητή των κοινωνικών και πολιτισμικών μηνυμάτων που προσφέρονται στο μαθητή ως στοιχεία που θα τον οδηγήσουν στην οικοδόμηση των δικών του γνωστικών σχημάτων. Βλ. Ράπτης-Ράπτη (2007) 116).

είναι η προσαρμογή (accommodation) αυτών των μοντέλων στις νέες εμπειρίες. Η μάθηση θα πρέπει να έχει αφετηρία σε θέματα που οι μαθητές επιχειρούν να κατανοήσουν. Τα επιμέρους θέματα θα πρέπει να εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο τους και έμφαση θα πρέπει να δίνεται σε πρωταρχικές έννοιες. Η κατάλληλη διδασκαλία λαμβάνει υπόψη τα νοητικά μοντέλα που χρησιμοποιούν οι μαθητές, για να κατανοήσουν τον κόσμο.⁴

Ακόμα, αξιολογείται η μέθοδος της έρευνας σε πραγματικό κοινωνικό περιβάλλον και η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της από τους ίδιους τους μαθητές. Στο τέλος της ενότητας προτείνεται η Αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, του εκπαιδευτικού και των μαθητών σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων. Ο κάθε μαθητής θα πρέπει να δομεί το δικό του νόημα και όχι να αποστηθίζει τις «σωστές» απαντήσεις που έχουν δώσει άλλοι.

Α.2. Προστιθέμενη παιδαγωγική αξία

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι σε όλο τους το φάσμα, κρίνεται αναγκαίο να χρησιμοποιηθεί πολυμορφικό εκπαιδευτικό υλικό, που λειτουργεί σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και λαμβάνει υπόψη τους προτιμώμενους τρόπους μάθησης και το μαθησιακό στυλ (ενεργητικό, στοχαστικό κ.ά.) του μαθητή. Ειδικότερα η χρήση των ΤΠΕ εισάγεται για τους παρακάτω λόγους:⁵

Μαθησιακοί λόγοι: Οι ΤΠΕ βοηθούν τους μαθητές να προσεγγίσουν τη μάθηση μέσω της διερεύνησης και της εμβάθυνσης σε αυθεντικές καταστάσεις, ώστε να μπορούν να επιτευχθούν οι στόχοι της μάθησης, αλλά και μεταγνωστικές ικανότητες υψηλού επιπέδου, όπως η δημιουργική ικανότητα, η κριτική σκέψη, η επιλογή και η λήψη απόφασης.

Κοινωνικοί λόγοι: Οι νέες τεχνολογίες έχουν καταστεί εργαλεία της καθημερινής μας ζωής και παίζουν σημαντικό ρόλο στην εργασία και τις συναλλαγές μας. Επομένως, ο μαθητής οφείλει να γίνει καλός χρήστης των εργαλείων αυτών, καθώς η κοινωνικοποίησή του σήμερα σε όλους τους τομείς - καλώς ή κακώς- εξαρτάται από την εξοικείωσή του με αυτά. Εξάλλου, η νέα εποχή των υψηλών τεχνολογιών και της Πληροφορικής δημιουργεί νέα κοινωνικά δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία ευνοούνται και εξελίσσονται μόνο όσοι έχουν πρόσβαση στην Πληροφορία.

⁴ Κοινωνικοπολιτισμικές Θεωρίες της Μάθησης. Βλ. σε: http://archives.ictscenarios.gr/Theories_Mathisis/koinonikopolitismikes.htm.

⁵ Ράπτης και Ράπτη (2007).

B. Γνωστικά/διδασκτικά προβλήματα

Καθώς στη σημερινή εποχή ο όγκος των γνώσεων γύρω από κάθε επιστήμη είναι τεράστιος, δεν είναι δυνατόν ο άνθρωπος να τις κατέχει στο σύνολό τους. Επομένως ο στόχος της μαθησιακής διαδικασίας πρέπει να ξεφύγει από το **τι** θα γνωρίζουν οι μαθητές μας βγαίνοντας από την τάξη και να επικεντρωθεί περισσότερο στο **πώς** θα μαθαίνουν (όχι μόνο το συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο, αλλά και ό, τι άλλο η καθημερινότητα καθιστά αναγκαίο) και με ποιον τρόπο θα αξιοποιούν στην πραγματική ζωή και σε βάθος χρόνου το απόσταγμα της συγκεκριμένης γνώσης.

Γ. Στόχοι

Με δεδομένο ότι μέσα από τη διδασκαλία του κάθε μαθήματος επιδιώκεται η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με το γνωστικό αντικείμενο του συγκεκριμένου μαθήματος, οι ειδικότεροι στόχοι, αρχικά, είναι καθαρά γλωσσικοί. Όμως, το γλωσσικό μάθημα σχετίζεται άμεσα με την κοινωνία, γι' αυτό είναι προφανές ότι μέσω αυτού καλλιεργούνται, επίσης, αξίες και στάσεις απέναντι στην κοινωνία και τον κόσμο. Επομένως, παράλληλα με τους γλωσσικούς επιδιώκονται και ευρύτεροι αξιακοί στόχοι. Δεδομένης δε της κυριαρχίας των νέων τεχνολογιών στη ζωή μας – και κυρίως στη ζωή των μαθητών μας – επιδιώκονται και στόχοι που σχετίζονται με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη μαθησιακή διαδικασία και στη γλωσσική διδασκαλία.

Γ.1. Ως προς το γνωστικό αντικείμενο⁶

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τη γλωσσική ποικιλότητα ως εγγενές χαρακτηριστικό όλων των γλωσσών.
- Να εννοήσουν ότι οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα συνθέτουν την Κοινή Νέα Ελληνική και την τροφοδοτούν με γλωσσικό υλικό.
- Να εκτιμήσουν και να αγαπήσουν τις πηγές του γλωσσικού μας πλουτισμού.

---

⁶ Τσολάκης (2006). Βλ. επίσης τα ψηφιακά αρχεία *Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της Α' τάξης Γενικού και Α' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχ. έτος 2012-2013* και *Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α' τάξης Γενικού Λυκείου*.

- Να εξοικειωθούν με τα βασικά χαρακτηριστικά των κειμενικών ειδών (π.χ. δοκίμιο, επιστολή κ.τ.λ.) και των κειμενικών τύπων (π.χ. κείμενο επιχειρηματολογίας).

- Να κατανοήσουν τη δομή των κειμένων ως συνδυασμό των γλωσσικών επιλογών (συνοχή) με το νοηματικό επίπεδο (συνεκτικότητα).

- Να ασκηθούν στην παραγωγή λόγου τεκμηριωμένου και σύνθετου.

- Να ασκηθούν στη συγκέντρωση και επεξεργασία υλικού από διάφορες πηγές και στην κατάλληλη επεξεργασία του για τη σύνθεση ενός δικού τους κειμένου.

Γ.2. Ως προς τη μαθησιακή διαδικασία

- Να χρησιμοποιήσουν οι μαθητές την ομαδική συνεργασία για την κατάκτηση της γνώσης.

- Να εξοικειωθούν με τη διερευνητική – βιωματική μάθηση και να δραστηριοποιηθούν σ' αυτήν.

- Να εξοικειωθούν με τη διερεύνηση και επιλογή πληροφοριών από το Διαδίκτυο.

- Να καλλιεργήσουν την ικανότητα αξιολόγησης των προσφερόμενων πληροφοριών όσον αφορά στη χρησιμότητά τους.

Γ.3. Αξιακοί στόχοι

- Να εκτιμήσουν την εθνική μας γλώσσα για την ιστορική της πορεία και για τον πλούτο των ιδιωμάτων της.

- Να μάθουν να χειρίζονται το λόγο δημοκρατικά με σεβασμό στις απόψεις των άλλων.

Γ.4. Ως προς την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη μαθησιακή διαδικασία και στη γλωσσική διδασκαλία

- Να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά σε αυθεντικές επικοινωνιακές ανάγκες που οι Τ.Π.Ε. δημιουργούν.

- Να μπορούν να χρησιμοποιούν επιτυχώς τις μηχανές αναζήτησης.

- Να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά του ψηφιακού κειμένου και να αναπτύξουν τη δεξιότητα δημιουργίας κειμένου για τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα.

Δ. Λογισμικά που αξιοποιούνται

- Επεξεργαστής κειμένου (word)
- Υπολογιστικά φύλλα (excel)
- Πρόγραμμα παρουσιάσεων (power point)
- Διαδίκτυο
- Πρόγραμμα κατασκευής ιστολογίου (blogger)
- «Γλώσσα η ελληνική - οι περιπέτειες των λέξεων».

E.1. Οργάνωση της τάξης

Για τον καθορισμό του αριθμού των μαθητών που αποτελούν την ομάδα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο βαθμός εξοικείωσής τους στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Στη συγκεκριμένη διδασκαλία σχηματίζονται αρχικά πέντε ομάδες (το ιδανικό είναι να αποτελούνται από τέσσερις μαθητές). Κάθε ομάδα κάνει χρήση ενός υπολογιστή. Ως προς την επιλογή των μαθητών κάθε ομάδας, προτείνεται η ανομοιογενής σύνθεση ως προς τις μαθησιακές ικανότητες. Ένα επιπλέον κριτήριο είναι να κατέχει ένας, τουλάχιστον, μαθητής της ομάδας δεξιότητες χρήσης των Τ.Π.Ε, ο οποίος και θα αναλάβει υπεύθυνα το ρόλο του χειριστή υπολογιστή και του ιστολογίου του τμήματος. Στο χωρισμό των ομάδων λαμβάνονται υπόψη οι προτιμήσεις των μαθητών και υπάρχει μέριμνα ώστε να μην υπάρχουν αντιπάθειες μεταξύ τους. Σε κάθε ομάδα ανατίθεται επεξεργασία μιας επιμέρους πτυχής του θέματος. Σε ώρα που προηγείται της έναρξης του διδακτικού σεναρίου κατασκευάζεται με τη συμμετοχή των ομάδων το ιστολόγιο του τμήματος.

E.2. Απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή

Για τη διεξαγωγή του σεναρίου κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη υπολογιστών, ενός βιντεοπροβολέα, καθώς επίσης και η πρόσβαση στο διαδίκτυο. Για το λόγο αυτό το σενάριο υλοποιείται στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του σχολείου και στο εργαστήριο Πληροφορικής.

E.3. Η πορεία της διδασκαλίας

Την πρώτη ώρα αξιοποιείται ως αφορμή η χρήση διαλεκτικού-χιουμοριστικού διαφημιστικού λόγου και παρουσιάζονται στην τάξη τρεις διαφημίσεις από το Youtube.⁷

Ακολουθεί συζήτηση στην τάξη, η οποία εστιάζει στα παρακάτω στοιχεία:

- Διαλεκτικά χαρακτηριστικά
- Χρωματικές επιλογές
- Ηλικιακά χαρακτηριστικά
- Φυλετικά στερεότυπα

Στόχος της συζήτησης είναι να αντιληφθούν οι μαθητές:

- το ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα που χρησιμοποιείται
- τις διαφορές και τις ομοιότητές του σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική
- τους λόγους για τους οποίους γίνεται η συγκεκριμένη γλωσσική επιλογή από τους διαφημιστές.

Στο επόμενο δίωρο χρησιμοποιείται το Λογισμικό «Γλώσσα η ελληνική – οι περιπέτειες των λέξεων». Επιλέγεται η ενότητα *Γλωσσικές Ποικιλίες* και συγκεκριμένα η υποενότητα *Νεοελληνικές Διάλεκτοι*.⁸ Αρχικά γίνεται χρήση της Εισαγωγής, ώστε να διευκρινιστεί ο όρος «Γεωγραφικές Ποικιλίες». Στη συνέχεια από τις Ειδικές Παρατηρήσεις διευκρινίζονται οι όροι «Διάλεκτος» και «Ιδίωμα».⁹ Δίνονται παραδείγματα διαλεκτικού λόγου από την Ποντιακή, την Καπαδοκική, την Τσακωνική και την Κατωιταλική διάλεκτο.¹⁰

Στο επόμενο δίωρο παρουσιάζονται τέσσερα βίντεο από το Youtube.¹¹

⁷ Το τυχερό-προίκα, http://www.youtube.com/watch?v=W_ZNSzW9fkq,

Τυχερό-Ψαχνούλα, <http://www.youtube.com/watch?v=5rhBrh777Sc>,

Ιπποπόταμος, <http://www.youtube.com/watch?v=LMr4Xd1idb8>

⁸ Οι νεοελληνικές διάλεκτοι.

Σε: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/index.html.

⁹ Δελβερούδη Ρέα. *Γλώσσα και διάλεκτος*, Διαθέσιμο σε:

http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_a8/a_8_thema.htm.

¹⁰ Τζιτζιλής Χρήστος. *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*. Διαθέσιμο σε:

http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d5/d_5_thema.htm.

¹¹ Κυπριακό παραμύθι. <http://www.youtube.com/watch?v=gILDqgdU-5A>,

Σ' σή Ορτούς καικά τά στράτας, <http://www.youtube.com/watch?v=4eIRXjmV6Bw>,

Τσακωνικά: Η αρχαιότερη ζωντανή γλώσσα στην Ελλάδα,

<http://www.youtube.com/watch?v=GZJzNeGd97g>,

Ομιλείτε Γκρίκο; (<http://www.youtube.com/watch?v=RMnRg2WkKQE>).

Ταυτόχρονα μοιράζεται στους μαθητές ένα-κοινό για όλες τις ομάδες-φύλλο εργασίας, στο οποίο ζητιέται παρακολουθώντας τα βίντεο να σημειώνουν:

α) τις λέξεις που δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν στο διαλεκτικό λόγο

β) τις διαφορές των λέξεων που αναγνωρίζουν σε σχέση με τις αντίστοιχες στην Κοινή Νέα Ελληνική και

γ) τα χαρακτηριστικά της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας που εντοπίζουν στο διαλεκτικό λόγο.¹²

Προτείνεται η σύνδεση με τη χρήση του τοπικού ιδιώματος της Ανατολικής Θράκης από το Γεώργιο Βιζυηνό και του χιώτικου ιδιώματος στο ακριτικό τραγούδι («Το μόνον της ζωής του ταξειδίων» και «Η αρπαγή της γυναίκας του Διγενή» αντίστοιχα που διδάσκονται στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, στα πλαίσια της ενότητας «Λογοτεχνία και Φύλο»). Στη συνέχεια, διαβάζονται τα κείμενα του σχολικού βιβλίου στη σελίδα 27, γίνεται συζήτηση μέσα στην τάξη για τον εμπλουτισμό της τέχνης από τις τοπικές διαλέκτους και τη δυνατότητα που της δίνουν να προσεγγίσει τα πλατιά λαϊκά στρώματα¹³ και ζητιέται από τους μαθητές να γράψουν μία παράγραφο 80–100 λέξεων αναπτύσσοντας τη θέση τους για το παραπάνω θέμα με τη μέθοδο της αιτιολόγησης. Μοιράζεται Φύλλο Εργασίας (βλ. Παράρτημα) του οποίου οι τρεις πρώτες ερωτήσεις συζητιούνται μέσα στην τάξη, ενώ οι μαθητές καλούνται να κάνουν ατομική εργασία στο σπίτι με βάση το τέταρτο ερώτημα. Το φύλλο εργασίας αναρτάται στο ιστολόγιο του τμήματος και οι μαθητές καλούνται να αναρτήσουν τις εργασίες τους και να σχολιάσουν τις εργασίες των συμμαθητών τους.

Κατά το επόμενο δίωρο αφιερώνονται δέκα λεπτά για την ανάγνωση των παραγράφων της προηγούμενης φάσης. Παρουσιάζεται το κείμενο του Μιχάλη Αθανασίου, Λέκτορα ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στις σελίδες 8-10, και γίνεται συζήτηση στην τάξη για τα αίτια της υποχώρησης των τοπικών διαλέκτων και ιδιωμάτων στις μέρες μας. Οι μαθητές προτείνουν κατά ομάδες ερωτήσεις που χρησιμεύουν για την κατάρτιση ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα) στα πλαίσια μιας έρευνας που καλούνται οι ίδιοι να κάνουν στην τοπική τους κοινωνία για τη χρήση

¹² Αραποπούλου Μαρία. *Διαλεκτικοί θύλακοι της ελληνικής*. Διαθέσιμο σε: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d6/d_6_thema.htm.

¹³ Καρυσολαίμου Μαριλένα. *Η Ελληνική Γλώσσα στην Κύπρο*. Διαθέσιμο σε: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d7/d_7_thema.htm.

του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος. Οι συντονιστές των ομάδων συντάσσουν το ερωτηματολόγιο στον Η/Υ. Το κείμενο εγκρίνεται από την ολομέλεια, φωτοτυπείται και ο κάθε μαθητής παίρνει από πέντε αντίτυπα, τα οποία καλείται να δώσει προς συμπλήρωση σε άτομα διαφορετικών ηλικιών και των δύο φύλων στον κοινωνικό του περίγυρο.

Στην επόμενη συνάντηση της ομάδας οι μαθητές επιστρέφουν τα ερωτηματολόγια και δουλεύουν κατά ομάδες τα αποτελέσματα των ερωτήσεων. Οι συντονιστές των ομάδων εισάγουν τα δεδομένα στον Η/Υ και κατασκευάζουν γραφήματα για τις απαντήσεις στα επιμέρους ερωτήματα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σε πρόγραμμα παρουσίασης.

Στα πλαίσια της αξιολόγησης, τόσο του εκπαιδευτικού έργου όσο και της ίδιας της εκπαιδευτικού και των μαθητών, στο τελευταίο δίωρο οι μαθητές καλούνται να παράγουν λόγο συγγράφοντας ένα δοκίμιο για τη σημασία της διατήρησης των τοπικών διαλέκτων και ιδιωμάτων.

Παράρτημα

Φύλλο Εργασίας (Κοινό για όλες τις ομάδες)

Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες

1. Να καταγράψετε τις λέξεις που δεν είστε σε θέση να αναγνωρίσετε και να κατανοήσετε στα κείμενα των διαλέκτων που παρακολουθείται στα βίντεο.
2. Να σημειώσετε τις διαφορές των λέξεων που αναγνωρίζετε σε σχέση με τις αντίστοιχες στην Κοινή Νέα Ελληνική.
3. Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας στο διαλεκτικό λόγο.
4. «Οι τοπικές διάλεκτοι μπορούν να εμπλουτίσουν την τέχνη και να την κάνουν προσιτή στα πλατιά λαϊκά στρώματα». Να αναπτύξετε το περιεχόμενο της παραπάνω περιόδου σε μια παράγραφο 80 – 100 λέξεων ακολουθώντας τη μέθοδο της αιτιολόγησης.

Έρευνα για την αξία των τοπικών διαλέκτων και ιδιωμάτων

Ερωτηματολόγιο

Γενικά Στοιχεία

Φύλο:

ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ
--------	---------

Ηλικία:

15-20	
20-30	
30-40	
40-50	
50-60	
60-70	
70-80	
80+	

Επίπεδο σπουδών:

Απόφοιτος δημοτικού	
Απόφοιτος γυμνασίου	
Απόφοιτος/μαθητής λυκείου	
Απόφοιτος ΤΕΙ/ΑΕΙ	
Κάτοχος μεταπτυχιακού/διδακτορικού	

Περιοχή διαμονής:

Αγροτική	
Αστική	
Ημιαστική	

Ερωτήσεις

1. Χρησιμοποιείτε στον καθημερινό σας λόγο λέξεις ή φράσεις της τοπικής διαλέκτου ή της φυλής από την οποία κατάγεστε;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
-----	-----

2. Αν ναι, πόσο συχνά;

Σπάνια	
Λίγο	
Μέτρια	
Πολύ	
Πάρα πολύ	

3. Η χρήση της τοπικής διαλέκτου σας προκαλεί (σημειώστε μία ή περισσότερες απαντήσεις):

Υπερηφάνεια	
Γέλιο	
Ντροπή	
Άλλο:	

(Περιγράψτε το Άλλο)

4. Θα ωθούσατε τα παιδιά σας στη χρήση τοπικών διαλεκτικών στοιχείων;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
-----	-----

5. Αν ναι, γιατί; (Σημειώστε μία ή περισσότερες απαντήσεις)

Για να αποκτήσουν ζωντάνια και αυθορμητισμό στην έκφραση	
Για να διατηρήσουν τη γλωσσική τους ταυτότητα και να αναγνωρίζουν τη φυλή τους μέσα στον εθνικό κορμό	
Για να διατηρήσουν την εθνική τους συνείδηση	
Άλλο:	

6. Θεωρείτε σημαντική την εργασία των παιδιών/συμμαθητών σας;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
-----	-----

7. Αν ναι, γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Αν όχι, γιατί;

.....

.....

.....

.....

Ευχαριστούμε πολύ!

ΣΤ. Βιβλιογραφία

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02, β' έκδοση αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη, ΙΤΥ, Τομέας Επιμόρφωσης και Κατάρτισης, Πάτρα, Νοέμβριος 2010.

Ματσαγγούρας Ηλίας, εκδ. *Στρατηγικές Διδασκαλίας: Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*, Αθήνα, Gutenberg, 2002.

Ράπτης Α. και Α. Ράπτη, "Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας. Ολική Προσέγγιση", Αθήνα, 2007.

Τσολάκης Χρίστος et al. *Έκθεση Έκφραση, Ενιαίο Λύκειο, τεύχος α', βιβλίο του καθηγητή, αναθεωρημένη έκδοση.* ΥΠΕΠΘ-ΠΙ-ΟΕΔΒ. Αθήνα, 2006.

Ζ. Δικτυογραφία

Αραποπούλου Μαρία. *Διαλεκτικοί θύλακοι της ελληνικής.* Διαθέσιμο σε: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d6/d_6_thema.htm. Προσβάσιμο στις 29/7/2014.

Δελβερούδη Ρέα. *Γλώσσα και διάλεκτος,* Διαθέσιμο σε:

http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_a8/a_8_thema.htm.

Προσβάσιμο στις 29/7/2014

Ιπποπόταμος. Διαθέσιμο σε: <http://www.youtube.com/watch?v=LMr4Xd1idb8>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Καρυολαίμου Μαριλένα. *Η Ελληνική Γλώσσα στην Κύπρο*. Διαθέσιμο σε: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d7/d_7_thema.htm. Προσβάσιμο στις 29/7/2014.

Κοινωνικοπολιτισμικές Θεωρίες της Μάθησης. Διαθέσιμο σε: http://archives.ictscenarios.gr/Theories_Mathisis/koinonikopolitismikes.htm. Προσβάσιμο στις 12/2/2012.

Κυπριακό παραμύθι. <http://www.youtube.com/watch?v=gILDqgdU-5A>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Ματσαγγούρας Ηλίας, «Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: «Γιατί», «Πώς», «Πότε» και «για Ποιους». Εισήγηση στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο με τίτλο *Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας-Τάσεις και εφαρμογές, Θεσσαλονίκη, 8-9 Δεκεμβρίου 2000*.

Διαθέσιμο: http://2gym-malak.thess.sch.gr/files/sylogos%20goneon/i%20omadosynergatiki%20didaskalis_matsagouras.pdf. Προσβάσιμο στις 2/2/2013.

Οι νεοελληνικές διάλεκτοι. Διαθέσιμο σε: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/index.html. Προσβάσιμο στις 29/7/2014.

Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της Α' τάξης Γενικού και Α' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχ. έτος 2012-2013. Διαθέσιμο σε: http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/document/file.php/DSGL-A110/%CE%94%CE%95%CE%A0%CE%A0%CE%A3-%CE%91%CE%A0%CE%A3/odigies_glwssa_gel_esp_2012.pdf. Προσβάσιμο στις 2/2/2013.

Ομιλείτε Γκρίκο; Διαθέσιμο σε: <http://www.youtube.com/watch?v=RMnRg2WkKQE>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α' τάξης Γενικού Λυκείου. Διαθέσιμο σε:

http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoClrL8oegNIWStPL_nMRVjyfnPUeJInJ48_97uHrMts-

[zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtTflllQxgLnPtA4r5wmPJH13C6N_Ff-xqi355ZK8M1Lh](http://www.youtube.com/watch?v=zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtTflllQxgLnPtA4r5wmPJH13C6N_Ff-xqi355ZK8M1Lh).

Προσβάσιμο στις 2/2/2013.

Σ' σή Ορτούς καικά τά στράτας. Διαθέσιμο σε:
<http://www.youtube.com/watch?v=4eIRXjmV6Bw>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Τζιτζιλής Χρήστος. Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της. Διαθέσιμο σε:
http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d5/d_5_thema.htm. Προσβάσιμο στις 29/7/2014.

Τσακόνικα: Η αρχαιότερη ζωντανή γλώσσα στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε:
<http://www.youtube.com/watch?v=GZJzNeGd97g>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Το τυχερό-προίκα. Διαθέσιμο σε:
http://www.youtube.com/watch?v=W_ZNSzW9fkg. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

Τυχερό-Ψαχνούλα. Διαθέσιμο σε:
<http://www.youtube.com/watch?v=5rhBrh777Sc>. Προσβάσιμο στις 28/7/2014.

**Ευαισθητοποίηση στην ενδοσχολική βία και επιθετικότητα:
οι μαθητές του 5ου Γυμνασίου Σερρών παρακολουθούν
και συμμετέχουν σε ημερίδα μέσω τηλεδιάσκεψης**

Ελένη Πετρομελίδου
5ο Γυμνάσιο Σερρών

Περίληψη

Η Τηλεδιάσκεψη, σαν λέξη μόνο, κεντρίζει και κινητοποιεί τη φαντασία των μαθητών. Οι μαθητές του 5ου Γυμνασίου Σερρών είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν και να συμμετάσχουν σε ημερίδα, να βιώσουν την ξεχωριστή εμπειρία, “κάνοντας μάθημα” μέσω Τηλεδιάσκεψης. Με την παρούσα εισήγηση προτείνεται ένα σενάριο διδασκαλίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας Γ΄ Γυμνασίου. Συγκεκριμένα εντάσσεται στην τρίτη ενότητα του μαθήματος, που αναφέρεται στη διαφορετικότητα, στις προκαταλήψεις και στο ρατσισμό. Επιδιώχθηκε να προσεγγιστούν όλα τα παραπάνω θέματα με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο και με τη συνδρομή των ΤΠΕ. Στόχος της διδακτικής αυτής προσέγγισης υπήρξε η ευαισθητοποίηση των μαθητών στο θέμα της βίας και της επιθετικότητας, να μάθουν να συνεργάζονται, να ενεργοποιηθούν και να λειτουργήσουν ως ομάδα και τέλος να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες των Νέων Τεχνολογιών.

Εισαγωγή

Το Νοέμβρη του 2012 πληροφορήθηκα πως το Γυμνάσιο Λιβαδιάς θα διοργάνωνε για τους μαθητές του ημερίδα με αφορμή την παγκόσμια ημέρα του παιδιού. Αυτό που μου κέντρισε κυρίως το ενδιαφέρον ήταν το θέμα της: «Προκλητική συμπεριφορά και επιθετικότητα στο σχολικό περιβάλλον». Έδειξα ενδιαφέρον, γιατί σε όλους μας είναι γνωστό ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό μαθητών βιώνει στις μέρες μας την επιθετικότητα και τη βία στο οικογενειακό, στο σχολικό αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον.

Η πεποίθησή μου ότι το πρόβλημα πρέπει να το προσεγγίζεις και να το αντιμετωπίζεις, με οδήγησε στη σκέψη της συμμετοχής των παιδιών της τάξης μου στη συγκεκριμένη ημερίδα. Η υλοποίηση της συμμετοχής βέβαια είχε τις δυσκολίες της, όπως η μεταφορά των μαθητών σε ένα χωριό μακριά από τις Σέρρες. Η μεγάλη μου επιθυμία, όμως, ήταν οι μαθητές μου να παρακολουθήσουν αυτή την ημερίδα για να βοηθηθούν.

Έτσι, σκέφτηκα αντί να μεταφέρω τους μαθητές μου με λεωφορείο, να τους «μεταφέρω» στο χώρο της ημερίδας με τηλεδιάσκεψη. Το πρότεινα στους μαθητές μου, οι οποίοι φυσικά ενθουσιάστηκαν. Ενθουσιάστηκαν περισσότερο όταν τους ανακοίνωσα πως όχι μόνο θα παρακολουθήσουν αλλά και θα συμμετέχουν με προσωπικές τους παρεμβάσεις.

Ετοίμασα ένα διδακτικό σενάριο μέσα στο οποίο ενέταξα το θέμα της επιθετικής συμπεριφοράς και της βίας στο σχολικό περιβάλλον. Στα πλαίσια υλοποίησης του 2ου Φύλλου Εργασίας οι μαθητές κατέγραψαν σημαντικά ερωτήματα για να υποβάλλουν στους εισηγητές της Ημερίδας. Η τηλεδιάσκεψη ήταν το μεγαλύτερο κίνητρο για να εργαστούν με ενθουσιασμό και μεράκι. Εκείνη τη «μεγάλη μέρα», όπως έλεγαν τα παιδιά, η χαρά τους ήταν απερίγραπτη. Παρακολούθησαν με μεγάλο ενδιαφέρον όλες τις εισηγήσεις. Η χαρά τους βέβαια και ο ενθουσιασμός τους έφτασε στο αποκορύφωμα όταν στο τέλος της παρουσίασης συνομίλησαν και έθεσαν τα ερωτήματά τους στους εισηγητές.

Συνοπτική περιγραφή του σεναρίου

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού και λόγω της παρατηρούμενης αύξησης της ενδοσχολικής βίας και επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών μπορεί να αναπτυχθεί το ακόλουθο σενάριο ευαισθητοποίησης των μαθητών.

Εκτιμώμενη διάρκεια

Απαιτούνται περίπου 3 διδακτικές ώρες για ολοκλήρωση του σεναρίου από τους μαθητές σε εργαστήριο υπολογιστών ή σε τάξη με έναν υπολογιστή και βιντεοπροβολέα.

Σκοποί και στόχοι

Σκοπός:

Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η επιθετικότητα και η βία είναι κατάσταση με πολλές αρνητικές συνέπειες και αποτελεί έλλειψη πολιτισμού στο σχολικό περιβάλλον.

Στόχοι:

- Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές μας στο θέμα της επιθετικής συμπεριφοράς και να ενημερωθούν γι' αυτό.

- Να εξοικειωθούν και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών.
- Να μάθουν να συνεργάζονται, να ενεργοποιηθούν και να λειτουργήσουν ως ομάδα.
- Να εξοικειωθούν οι μαθητές στην άντληση και συλλογή στοιχείων και πληροφοριών σε ηλεκτρονική μορφή και στην παραγωγή σύνθετου και τεκμηριωμένου λόγου.
- Να παράγουν πολυτροπικά κείμενα (εικόνα, ήχος, βίντεο).

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές

Η διαφορετικότητα, οι προκαταλήψεις και ο ρατσισμός, που όλα οδηγούν στην επιθετική συμπεριφορά και βία, εντάσσονται στο πλαίσιο του μαθήματος «Νεοελληνική Γλώσσα» της Γ' Γυμνασίου. Ακόμη, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας γίνεται αναφορά σε συναφή θέματα Ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, καθώς και σε βασικές γνώσεις χρήσης υπολογιστών.

Προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών

Προαπαιτούμενες γνώσεις σε σχέση με το εν λόγω γνωστικό αντικείμενο είναι να έχουν διδαχθεί οι μαθητές και να έχει γίνει συζήτηση στην τάξη για τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα σε σχέση με τους άλλους και το ρατσισμό, καθώς και να υπάρχει εξοικείωση με τη χρήση λογισμικού τηλεδιάσκεψης (πχ. Skype) και διαδικτύου (απλή χρήση φυλλομετρητή για αναζήτηση πληροφοριών).

Συσχετισμός με το Αναλυτικό Πρόγραμμα

Η ανάπτυξη του σεναρίου διευρύνει το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Αποτελεί ευελιξία στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Το σενάριο μπορεί να ενταχθεί στην 3η ενότητα του μαθήματος «Νεοελληνική Γλώσσα» της Γ' Γυμνασίου που αναφέρεται στη διαφορετικότητα, στις προκαταλήψεις και στο ρατσισμό, που όλα οδηγούν στην επιθετική συμπεριφορά και βία.

Διδακτικό υλικό και απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή για το σενάριο

Απαιτούμενο διδακτικό υλικό είναι τα κείμενα της 3ης ενότητας του μαθήματος και η αναζήτηση πληροφοριών (προκαταλήψεις, στερεότυπα, ρατσισμός,

επιθετικότητα, βία & σχετικές εικόνες) στους υπολογιστές του εργαστηρίου Πληροφορικής ή στο μοναδικό υπολογιστή (με βιντεοπροβολέα) της τάξης.

Οι εναλλακτικές αντιλήψεις (αναπαραστάσεις, ιδέες, κλπ.) των μαθητών

Από προηγούμενη εμπειρία είναι γνωστό ότι κάποιοι μαθητές βιώνουν την επιθετικότητα και τη βία στο οικογενειακό ή στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον, όταν τυχαίνει να τους αντιμετωπίζουν ως «διαφορετικούς». Η προσέγγιση, όμως, του προβλήματος ίσως βοηθήσει να αφυπνιστούν οι μαθητές και να καταλάβουν ότι το πρόβλημά τους μπορεί να αντιμετωπιστεί. Πρέπει, δηλαδή, να δοθεί έμφαση από τον εισηγητή του σεναρίου στο ότι η κατάσταση αυτή δεν είναι δεδομένη και μπορούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Οργάνωση τάξης

Αν οι μαθητές δουλέψουν στο εργαστήριο Η/Υ, η τάξη μπορεί να χωριστεί σε μικρές ομάδες 3-4 μαθητών, δουλεύοντας συγκεκριμένο θέμα. Εναλλακτικά, αν υπάρχει μόνο ένας υπολογιστής, θα δουλέψουν πάλι σε ομάδες διαδοχικά στον υπολογιστή, απαιτώντας 5 διδακτικές ώρες. Προϋπόθεση είναι ότι οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με τους ψηφιακούς πόρους που θα χρησιμοποιηθούν όσον αφορά στον φυλλομετρητή και τη χρήση λογισμικού τηλεδιάσκεψης-skype. Τα προβλήματα που πιθανόν να υπάρξουν εστιάζουν στην ύπαρξη ή όχι σύνδεσης με το διαδίκτυο και την καλή ταχύτητα σύνδεσης.

Διδακτικές προσεγγίσεις και στρατηγικές/θεωρίες μάθησης

Ο ρόλος του καθηγητή είναι βοηθητικός-ενθαρρυντικός και διευκρινιστικός στα βήματα που ακολουθούνται. Εφαρμόζοντας την Ανακαλυπτική μάθηση και την Υποβοηθούμενη ανακάλυψη (Bruner), μετατρέπεται σε συντονιστή της σχολικής εργασίας με:

- την ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε μία διερευνητική μαθησιακή διαδικασία
- το περιβάλλον συνεργατικής μάθησης
- την «ελευθερία» στην επιλογή της μαθησιακής διαδρομής.

Οι μαθητές μαθαίνουν πώς να επιλέγουν, να χρησιμοποιούν και να αξιολογούν τις πληροφορίες, να συνεργάζονται σε μικρές ομάδες, να ανταλλάσσουν σκέψεις, μέσω της μεταξύ τους επικοινωνίας, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μιας εργασίας, που είναι αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας, καθώς και να δημιουργούν και να συνθέτουν κείμενα με τη βοήθεια των ΤΠΕ. Έτσι, οδηγούνται στη γνώση, αφού πρώτα αξιοποιήσουν τη φαντασία και την κριτική σκέψη τους.

Πιθανός «*διδασκτικός θόρυβος*» που μπορεί να προκύψει και να ανατρέψει το «*διδασκτικό συμβόλαιο*» στο συγκεκριμένο σενάριο θα μπορούσε να οφείλεται στο πρόβλημα σύνδεσης με το διαδίκτυο ή στην αργή ταχύτητα σύνδεσης, πράγμα που θα οδηγούσε στην επανάληψη του σεναρίου.

Περιγραφή δραστηριοτήτων σεναρίου

Το σενάριο αναδεικνύει την ορθολογική χρήση των ΤΠΕ, ενώ το προσδοκώμενο «*διδασκτικό κέρδος*», βεβαίως, είναι η δυνατότητα των μαθητών να διδαχθούν τις έννοιες της συγκεκριμένης ενότητας με διαφορετικό τρόπο -μέσα από το γνώριμο γι' αυτούς και οικείο περιβάλλον των υπολογιστών- αναπτύσσοντας έτσι και τις ιδιαίτερες δυνατότητες και ικανότητές τους.

Το σενάριο περιλαμβάνει δύο φύλλα εργασίας. Ένα για αναζήτηση του σχετικού υλικού, με σκοπό την δημιουργία ψηφιακού μέσου – cd και ένα δεύτερο για δράση σχετικά με συμμετοχή σε εκδήλωση-ημερίδα μέσω τηλεδιάσκεψης.

Πορεία διδασκαλίας που προτείνεται:

A' φάση: (1 ώρα στην τάξη)

- Δίδονται διευκρινίσεις στους μαθητές ώστε να κατανοήσουν τους στόχους της διδασκαλίας με τη χρήση των Τ.Π.Ε, τίθενται οι κανόνες που πρέπει να τηρηθούν, δίνονται εξηγήσεις για τους ρόλους που θα αναλάβει ο καθένας και τονίζεται η ιδιαίτερη σημασία της συμμετοχής τους σ' αυτή τη διδακτική προσέγγιση.

- Δημιουργούνται κίνητρα για τη συμμετοχή και κινητοποίηση των μαθητών. Η δυνατότητα δημοσίευσης των αποτελεσμάτων της εργασίας των μαθητών στη σχολική ή τοπική εφημερίδα, στην ιστοσελίδα του σχολείου ή η παρουσίαση των αποτελεσμάτων στη σχολική τάξη ή στους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου, αποτελούν σημαντικά κίνητρα και εξυπηρετούν έναν από τους διδακτικούς στόχους, εκείνον της σύνθεσης κειμένου, ενταγμένου σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.

Β΄ φάση: (Δύο ώρες στο εργαστήριο της πληροφορικής)

Οι μαθητές, αφού εισέλθουν στο εργαστήριο της πληροφορικής, χωρίζονται σε ομάδες των τριών ατόμων από τον καθηγητή/τρια, ο οποίος λαμβάνει υπόψη του και τις ικανότητες των μαθητών ως προς τη χρήση των ΤΠΕ. Για πρακτικούς λόγους απαραίτητη προϋπόθεση στο χωρισμό των ομάδων είναι ο ένας τουλάχιστον μαθητής να γνωρίζει να χειρίζεται επαρκώς τον υπολογιστή και συγκεκριμένα το φυλλομετρητή και τον επεξεργαστή κειμένου. Έτσι, η ομάδα των τριών ατόμων περιλαμβάνει: ένα άτομο που θα έχει το ρόλο του χειριστή του υπολογιστή και του πλοηγού στο διαδίκτυο, ένα δεύτερο άτομο της ομάδας που θα είναι ο συντονιστής της όλης διαδικασίας και ένα τρίτο άτομο που θα καταγράφει τις πληροφορίες, θα κρατά σημειώσεις και θα αποτελεί το γραμματέα της ομάδας.

Κατά την αφορμή έχει προηγηθεί ανάγνωση και προσέγγιση κειμένων με σχετικό θέμα.

Παροτρύνονται οι μαθητές προς αναζήτηση σχετικού υλικού.

➤ Κατόπιν οι μαθητές θα ασχοληθούν με τα φύλλα εργασίας, όπως είναι χωρισμένοι σε ομάδες και θα καταγράψουν στους υπολογιστές τους τις απόψεις τους και τις εργασίες τους.

➤ Τέλος, γίνεται από τους μαθητές η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των εργασιών τους ανά ομάδα στο σύνολο της τάξης.

Φύλλα εργασίας

1ο Φύλλο εργασίας

Ομάδα 1

Υποστηρίζεται η άποψη ότι η φτώχεια και η ανέχεια γεννούν τη βία, κάτι που το βιώνουν τα παιδιά όλης της χώρας και στο σπίτι τους και το μεταφέρουν στο σχολικό περιβάλλον.

Αναζητήστε τη σχετική δήλωση του κ. Γιαννόπουλου, Προέδρου του “Χαμόγελου του Παιδιού”, <http://www.hamogelo.gr/>. (Να καταγράψετε τις απόψεις σας σε ένα αρχείο του επεξεργαστή κειμένου (Word ή LibreOffice Writer). Για την απάντησή σας διαβάστε και άλλες σχετικές σελίδες, όπως www.saferinternet.gr/

Ομάδα 2

Αναζητήστε στο διαδίκτυο μορφές Βίας (Λεκτική, Σωματική, Ψυχολογική κ.ά.)

Βρείτε κείμενα και σχετικές εικόνες και καταγράψτε τα συμπεράσματά σας και τις εντυπώσεις σας σε επεξεργαστή κειμένου (πχ. Είναι ορατές όλες οι μορφές βίας;)

Ομάδα 3

Κατά πόσο διαφέρουν τα αίτια που συντηρούν το ρατσισμό στο σχολικό περιβάλλον με αυτά που τον συντηρούν και στο εξωσχολικό; Αναζητήστε στον παρακάτω δικτυακό τόπο σχετικά κείμενα και καταγράψτε σε επεξεργαστή κειμένου την απάντησή σας.

http://www.imlarisis.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=127.

Ομάδα 4

Ο υποτιμητικός και περιφρονητικός τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας των ανθρώπων είναι γνωστός από παλιά. Αναζητήστε στη Βικιπαίδεια <http://el.wikipedia.org/wiki>, καθώς και στις ιστοσελίδες <http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/h-klimaka/what-we-do/koinonikos-apokleismos>, <http://www.radionefeli.com/ViewArticle.aspx?aid=604> παραδείγματα «περιθωριοποίησης» και «κοινωνικού αποκλεισμού» ομάδων και ατόμων, από την ιστορία και την μυθολογία.

Ομάδα 5

Ρατσισμός είναι η θεωρία που υποστηρίζει την ανωτερότητα μιας φυλής και αποβλέπει στη διατήρηση της «καθαρότητάς» της και στην κυριαρχία της επί των άλλων. Μία μορφή Ρατσισμού είναι ο «Φυλετικός». Αναζητήστε στη Βικιπαίδεια <http://el.wikipedia.org/wiki> πληροφορίες σχετικές με το ρατσισμό απέναντι στις γυναίκες (συζητήστε και καταγράψτε τις απόψεις σας σε ένα αρχείο του επεξεργαστή κειμένου).

Ομάδα 6

Ρατσισμός είναι η θεωρία που υποστηρίζει την ανωτερότητα μιας φυλής και αποβλέπει στη διατήρηση της «καθαρότητάς» της και στην κυριαρχία της επί των άλλων. Μία μορφή Ρατσισμού είναι ο «Θρησκευτικός» (δόγματα). Αναζητήστε στη Βικιπαίδεια <http://el.wikipedia.org/wiki> πληροφορίες σχετικές με το ρατσισμό απέναντι στους αλλόθρησκους (συζητήστε και καταγράψτε τις απόψεις σας σε ένα αρχείο του επεξεργαστή κειμένου).

Ομάδα 7

Ρατσισμός είναι η θεωρία που υποστηρίζει την ανωτερότητα μιας φυλής και αποβλέπει στη διατήρηση της «καθαρότητάς» της και στην κυριαρχία της επί των άλλων. Μία μορφή ρατσισμού είναι απέναντι «στα άτομα με ειδικές ανάγκες». Αναζητήστε στον ιστοχώρο Βικιπαίδεια <http://el.wikipedia.org/wiki> πληροφορίες σχετικές με το ρατσισμό απέναντι στα άτομα αυτά (συζητήστε και καταγράψτε τις απόψεις σας σε ένα αρχείο του επεξεργαστή κειμένου).

2ο Φύλλο εργασίας

Όλη η τάξη αποτελεί μία ομάδα.

- Ένας μαθητής θα έχει το συντονισμό της όλης διαδικασίας.
- Ένας μαθητής θα χειρίζεται επαρκώς τον υπολογιστή και συγκεκριμένα το φυλλομετρητή και το ανοιχτό λογισμικό τηλεδιάσκεψης Skype.
- Ένας τρίτος μαθητής θα καταγράφει τις πληροφορίες, θα κρατά σημειώσεις και θα αποτελεί το γραμματέα της ομάδας-τάξης.

(Η επιλογή των ανωτέρω ρόλων έγινε με κλήρωση από αυτοπροτεινόμενους μαθητές)

Ομάδα 1 (όλοι οι μαθητές της τάξης)

Αναζητήστε ερωτήματα που θα μπορούσαν να υποβληθούν σε εισηγητές εκδήλωσης, όπως ημερίδας με θέμα σχετικό με την παρατηρούμενη αύξηση της ενδοσχολικής βίας και επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών, στις ακόλουθες ιστοσελίδες

http://www.epipsi.gr/pdf/2011/09_HBSC_2010_EIPSI_2012.pdf

http://www.antibullyingnetwork.gr/faq.aspx?main_menu=315&parent_id=161.

Να καταγράψετε τις ερωτήσεις που εσείς θεωρείτε βασικές και αναγκαίες να υποβληθούν (με βάση όσα μελετήσατε) σε ένα αρχείο του επεξεργαστή κειμένου (Word ή LibreOffice Writer).

Σύνδεση μέσω skype στην υπό υλοποίηση σχετική Ημερίδα Ευαισθητοποίησης «Προκλητική Συμπεριφορά και Επιθετικότητα στο Σχολικό Περιβάλλον», Διοργανωτές: Γυμνάσιο Λιβαδιάς & Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Δ.Ε. Σερρών,

Πέμπτη 13 Δεκεμβρίου 2012] και υποβολή των ερωτημάτων που καταγράφηκαν στην προηγούμενη ενότητα.

Σχετική ανακοίνωση: <http://gymnasiolivadias.gr/index.php/kainotomes-drasesis>

Πρόγραμμα Ημερίδας:

http://gymnasiolivadias.gr/files/hmerides/2012/2σελ_ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΗΜΕΡΙΔΑΣ2012.pdf

Πρόσκληση Ημερίδας:

http://gymnasiolivadias.gr/files/hmerides/2012/ΠΙΡΟΣΚΛΗΣΗ_ΗΜΕΡΙΔΑΣ.pdf

Αξιολόγηση σεναρίου

Ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές αξιολογούν τα αποτελέσματα των εργασιών τους και τη συμμετοχή τους και αποφασίζουν σαν ομάδα για τον τρόπο παρουσίασης της εργασίας τους (λογισμικό παρουσίασης ή κειμενογράφος), αλλά και της δημοσίευσής τους στη σχολική ή τοπική εφημερίδα ή στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Η αξιολόγηση θα στηριχθεί σε δύο άξονες: στην επιτυχία των στόχων που αρχικά είχαν τεθεί και στον τρόπο που λειτούργησε, συνεργάστηκε, συναποφάσισε η ομάδα

Στα πλαίσια υλοποίησης του 2ου Φύλλου εργασίας οι μαθητές πραγματοποίησαν την δραστηριότητα 1 και κατέγραψαν τα ακόλουθα σημαντικά ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις τις ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού στα παιδιά;
- Πώς φαίνεται ότι ένα παιδί έχει γίνει θύμα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού;
- Τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός ώστε να προλάβει την εμφάνιση της βίας και του εκφοβισμού σε σχολείο;
- Τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός ώστε να αντιμετωπίσει περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού;
- Υπάρχει κάποιος οργανισμός, στον οποίο μπορούμε να απευθυνθούμε ανώνυμα ή μη;
- Τα αγόρια ή τα κορίτσια και σε ποια ηλικία εμφανίζουν φαινόμενα ενδοσχολικής βίας;
- Ποιοι μαθητές είναι θύματα της ενδοσχολικής βίας και πώς επηρεάζεται η

συμπεριφορά των μαθητών αυτών;

- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των μαθητών που είναι θύτες της ενδοσχολικής βίας και πώς μπορούμε να τους βοηθήσουμε;

Υπήρξε τεχνική υποστήριξη της τηλεδιάσκεψης, μετά από σχετικό αίτημά μας, από το Κε.ΠΛΗ.ΝΕ.Τ. της Δ.Δ.Ε. Σερρών και κατά τις δοκιμαστικές συνδέσεις όλα στέφθηκαν από επιτυχία.

Η πρώτη μας τηλεπικοινωνία, την ημέρα της ημερίδας, με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς έγινε όταν μας καλωσορίσανε και εμείς με τη σειρά μας τους απευθύναμε τον χαιρετισμό μας και τις ευχαριστίες μας για την ευκαιρία που μας έδιναν να συμμετάσχουμε στην Ημερίδα τους και τους ευχηθήκαμε καλή επιτυχία σε αυτό που ανέλαβαν να κάνουν.

Οι μαθητές παρακολούθησαν με πολύ μεγάλο ενδιαφέρον όλες τις εισηγήσεις και η χαρά τους ήταν μεγάλη, όταν στο τέλος της παρουσίασης τούς δόθηκε η ευκαιρία να συνομιλήσουν και να θέσουν τα ερωτήματά τους στους εισηγητές.

Διαθέταμε μία πολύ καλή εικόνα και έναν καλό σχετικά ήχο (θα ήταν καλύτερος, αν είχαμε καλύτερη ταχύτητα μετάδοσης). Στο Γυμνάσιο Λιβαδιάς είχαν, επίσης, μία πολύ καλή εικόνα όλης της τάξης μας και πολύ καλό ήχο. Η τεχνολογία μάς βοήθησε ώστε να γίνουμε όλοι μία πολύ μεγάλη παρέα!

Αξιολόγηση της Τηλεδιάσκεψης και της Ημερίδας από τους Μαθητές

«Η τηλεδιάσκεψη ήταν έξυπνη ιδέα και πολύ ξεχωριστή εμπειρία για εμένα και πιστεύω για όλη την τάξη, οπότε είμαι ευχαριστημένος που συμμετείχα. Επίσης, ένα μεγάλο έπαινο στην κα. Πετρομελίδου, που ήταν υπεύθυνη ώστε να γίνει η τηλεδιάσκεψη με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς. Έμεινα πολύ ευχαριστημένος, επειδή κάλυψαν το θέμα πλήρως» (Κοσκινάς Δημήτρης).

«Η τηλεδιάσκεψη που έγινε μεταξύ του τμήματός μας και του Γυμνασίου Λιβαδιάς ήταν κατά τη γνώμη μου πάρα πολύ καλή ιδέα. Πρώτα από όλα, η τηλεδιάσκεψη μάς έλκυσε το ενδιαφέρον σε όλη τη διάρκειά της, χωρίς να βαρεθούμε καθόλου. Στη συνέχεια, η πρωτοβουλία της καθηγήτριάς μας, για την τηλεδιάσκεψη, ήταν πολύ εποικοδομητική, διότι εάν και χάσαμε μάθημα, μάθαμε πολλά πράγματα. Έπειτα, με την τηλεδιάσκεψη για τη σχολική βία, όλοι οι μαθητές εμπλουτίσαμε το μυαλό μας με χρήσιμες πληροφορίες, πάνω σε αυτό που στα επόμενα χρόνια θα μας βοηθήσει στη

δουλειά μας. Τέλος, αυτή η εμπειρία θα μείνει σε όλους μας αξέχαστη και όλοι ευχόμαστε να ξανακάνουμε τηλεδιάσκεψη με άλλο σχολείο» (Μπεριντζής Βαγγέλης).

«Η τηλεδιάσκεψη ήταν χρήσιμη για εμάς σε κάποια πράγματα που μας ενδιαφέρουν και που θέλαμε μία σίγουρη ενημέρωση. Έτσι μπορέσαμε να συζητήσουμε αυτά τα χρήσιμα πράγματα με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ» (Μαρβάκης Θεόδωρος).

«Η τηλεδιάσκεψη με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς ήταν πρωτόγνωρη. Ήταν για εμένα η πρώτη φορά που χρησιμοποίησα αυτό το μέσο και διέκρινα ευθύς αμέσως τις δυνατότητές του. Μπορούσαμε να βλέπουμε και να ακούμε τους συνομιλητές μας και να είμαστε ουσιαστικά μαζί τους. Αυτές ήταν οι βασικές προϋποθέσεις για να κατανοήσουμε το θέμα, την ενδοσχολική βία. Η βία στα σχολεία είναι σαφώς ένα ιδιαίτερα τετριμμένο φαινόμενο και έχει τις ρίζες του βαθιά, στα περισσότερα κοινωνικά προβλήματα και στην οικονομική κρίση που επικρατεί. Παρ' ότι υπάρχουν λύσεις στο θέμα, είναι δύσκολη η εφαρμογή τους και τα αποτελέσματα δεν είναι πλήρως σαφή. Μέσω λοιπόν της τηλεδιάσκεψης, ανταλλάξαμε απόψεις, ιδέες, προτάσεις και συντελέσαμε ώστε να βρεθούμε πιο κοντά στη λύση» (Παντούσας Απόστολος).

«Αυτό που μου άρεσε στην τηλεδιάσκεψη, ήταν ότι μπορούσαμε και παρακολουθούσαμε την ημερίδα από το σχολείο μας, αν και τα τεχνητά μέσα που διαθέτουμε, δεν ήταν ό,τι καλύτερο, αλλά εν πάση περιπτώσει, μπορέσαμε να ενημερωθούμε στο θέμα της ενδοσχολικής βίας. Πιστεύουμε ότι η πρωτοβουλία της καθηγήτριάς μας, ήταν πολύ καλή, διότι βιώσαμε κάτι για πρώτη φορά, πράγμα σχετικά δύσκολο στις μέρες μας. Πιστεύουμε, ότι η συμμετοχή μας στην ημερίδα άξιζε, διότι παρακολουθήσαμε το θέμα της ενδοσχολικής βίας, θέμα το οποίο καλύφθηκε πλήρως» (Μπιτζίδης Μπάμπης).

«Η τηλεδιάσκεψη που παρακολούθησα ήταν πολύ καλή και πολύ εποικοδομητική, όσον αφορά στον εαυτό μου, γιατί έμαθα πολλά για την ενδοσχολική βία και πώς να την αντιμετωπίζω. Η όλη προσπάθεια ήταν πολύ καλή και θα ήθελα να την επαναλάβουμε σύντομα. Συγχαρητήρια όμως και στην καθηγήτριά μας, για αυτήν την πρωτοβουλία που πήρε, η οποία ήταν πολύ ωφέλιμη» (Κρότκας Γιώργος).

«Η τηλεδιάσκεψη με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς ήταν μία μοναδική εμπειρία, αν και στον τεχνικό τομέα υπήρξαν κάποια προβλήματα. Το θέμα της τηλεδιάσκεψης αφορά άμεσα στους μαθητές και πιστεύω πως η παρουσίαση ήταν πλήρως ενημερωτική» (Μπούσουλας Ορφέας).

«Αν και είχαμε κάποιες τεχνικές δυσκολίες, μπορώ να πω πως ήταν μία από τις πιο καλά οργανωμένες ημερίδες που έχω παρακολουθήσει. Ετοιμάσαμε αρκετές ερωτήσεις, δεν τις υποβάλαμε όλες, διότι μας κάλυψαν. Το θέμα ήταν επίκαιρο και αφορά σε όλους τους μαθητές. Η ενδοσχολική βία έχει πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις και πρέπει κάποια στιγμή να μπει ένα τέλος. Μόνο με τέτοιες ημερίδες μπορούν οι μαθητές να ενημερωθούν» (Μελαχροινός Άγγελος).

«Η τηλεδιάσκεψη για εμάς ήταν κάτι το πρωτότυπο αλλά και διαφορετικό από το οποίο καταλάβαμε πολλά και μάθαμε αρκετά πράγματα τα οποία μάς προβληματίζουν. Η τηλεδιάσκεψη ήταν πολύ καλή και παρ' όλο του ότι δεν ήμασταν εκεί, συμμετείχαμε με έναν διαφορετικό τρόπο, ώστε να λύσουμε τις απορίες μας πάνω σε αυτό το θέμα» (Λιούτα Βάσω).

«Η τηλεδιάσκεψη με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς μου άρεσε πολύ. Πήραμε πολλές γνώσεις, ανταλλάξαμε γνώσεις με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς. Πρώτη φορά έκανα τηλεδιάσκεψη, ρωτήσαμε μερικά πράγματα και απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις μας. Μας άρεσε πολύ, και στο τέλος η κυρία μας για να μας ευχαριστήσει μας κέρασε τυροπιτάκια, ενώ εμείς θέλαμε μπισκοτολούκουμο» (Ανεσιάδης Γιώργος).

«Η τηλεδιάσκεψη είναι κάτι που βιώνουμε για πρώτη φορά και ίσως να έχουμε την ευκαιρία να ξαναζήσουμε στο μέλλον. Η διαδικασία που κάναμε μέχρι να ξεκινήσει η ημερίδα πήρε αρκετό χρόνο, παρ' όλα αυτά το αποτέλεσμα ήταν εξαιρετικό. Στην αρχή υπήρχαν κάποια προβλήματα ήχου, τα οποία λύθηκαν στη συνέχεια. Η απόφαση που πήρε και το Γυμνάσιο Λιβαδιάς, για την πραγματοποίηση αυτής της ημερίδας, αλλά και η καθηγήτριά μας, που μας έδωσε την ευκαιρία να την παρακολουθήσουμε, ήταν κάτι πολύ ξεχωριστό και όμορφο, διότι μιλούσε για ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα, τον σχολικό εκφοβισμό και τη βία. Το περιεχόμενο της ημερίδας ήταν πολύ ενδιαφέρον κατά τη γνώμη μου. Οι καθηγητές του Γυμνασίου Λιβαδιάς έκαναν πολύ καλή δουλειά, αλλά και εμείς οι μαθητές που θέσαμε τις ερωτήσεις από το δικό μας Γυμνάσιο» (Μητσίκαρη Πασχαλία).

«Η ίδια η τηλεδιάσκεψη, όσον αφορά στη διαδικασία, ήταν πολύ ωραία. Η καθηγήτριά μας, μας έδωσε την ευκαιρία να καταλάβουμε ότι μπορούμε μέσα από τα τεχνολογικά μέσα να έρθουμε κοντά με άλλα σχολεία και άλλες πόλεις, όπως το Γυμνάσιο Λιβαδιάς. Το περιεχόμενο την ημερίδας ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον, διότι είναι επίκαιρο και με τεράστιες διαστάσεις. Έτσι, αποκτήσαμε μία πλήρη γνώση για το ζήτημα της ενδοσχολικής βίας» (Μουρατίδης Αναστάσης).

«Πιστεύω πως η τηλεδιάσκεψη ήταν καλή. Υπήρχαν κάποια τεχνικά προβλήματα, αλλά ok, εντάξει. Στην αρχή μίλησε η κυρία Πετρομελίδου και μετά κάποιοι συμμαθητές μου κάνανε μερικές ερωτήσεις. Μιλήσαμε με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς» (Μπανάση Δανάη).

«Η τηλεδιάσκεψη που έγινε ανάμεσα στο Γυμνάσιο Λιβαδιάς και σε εμάς τους μαθητές του Γ4 του 5^{ου} Γυμνασίου Σερρών ήταν μία πολύ καλή ιδέα και σίγουρα μία εμπειρία που θα μας μείνει αξέχαστη. Από την τηλεδιάσκεψη προσωπικά με εντυπωσίασε που μάθαμε τόσα πολλά για την ενδοσχολική βία και πιστεύω θα μας είναι χρήσιμα για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα. Γενικά όλο αυτό ήταν εντυπωσιακό, γιατί πρώτη φορά στη ζωή μου συμμετέχω σε τηλεδιάσκεψη» (Ραμπότας Τάσος).

«Η τηλεδιάσκεψη η οποία έγινε στο Γυμνάσιο Λιβαδιάς και που παρακολούθησαμε εμείς το Γ4, μέσω Skype, μου άρεσε ιδιαίτερα. Ήταν μία πρωτόγνωρη εμπειρία για εμένα, με τα προβληματάκια της όμως, αλλά δεν πειράζει. Μπορώ να πω πως με προβληματίσαν αυτά τα οποία είπαν οι δυο κυρίες. Θα ήθελα να ξαναζήσω μία τέτοια εμπειρία με ένα ανάλογο θέμα, το οποίο θα με βοηθήσει να σκεφτώ κάποια πράγματα» (Παπαδόπουλος Στέλιος).

«Η τηλεδιάσκεψη, πιστεύω ότι για εμάς τα παιδιά ήταν κάτι το ξεχωριστό και μοναδικό, διότι, εκτός από το ότι μάθαμε πολλά πράγματα, ήταν μία εμπειρία, την οποία δεν θα έχουμε την ευκαιρία να ξαναζήσουμε. Η ιδέα της καθηγήτριάς μας ήταν πολύ καλή, ωστόσο το μάθημα έγινε ευχάριστο! Όσο για την ημερίδα, ήταν πολύ ενδιαφέρουσα, ειδικά για εμάς τα παιδιά που έχουμε δει τέτοιου είδους περιστατικά στο σχολείο και έπρεπε να ενημερωθούμε για να ξέρουμε από εδώ και πέρα πώς να αντιμετωπίσουμε τέτοιες καταστάσεις» (Λιάπη Ζωή).

«Η τηλεδιάσκεψη ήταν μία καλή πρωτοβουλία της καθηγήτριάς μας, κας. Πετρομελίδου και μας έδωσε τη δυνατότητα να παρακολουθήσουμε μία ενδιαφέρουσα τηλεδιάσκεψη από την οποία μάθαμε κάποια καινούρια πράγματα για τη σχολική βία. Ωστόσο, η τηλεδιάσκεψη είχε και τα αρνητικά της όπως την κακή ποιότητα ήχου και την καθυστερημένη ανταπόκριση της οθόνης. Παρ' όλα αυτά, όμως, πιστεύω πως ήταν μία πάρα πολύ ωραία ιδέα, η οποία πραγματοποιήθηκε και μας έδωσε την ικανότητα να συνδεθούμε με ένα μακρινό Γυμνάσιο και να παρακολουθήσουμε μαζί τους μία εκπαιδευτική ημερίδα» (Σωτήρογλου Βασίλης).

«Η τηλεδιάσκεψη που παρακολούθησα και συμμετείχα, ήταν κάτι εντυπωσιακό για μένα. Δεν έχω κάνει κάτι παρόμοιο στο παρελθόν και μου άρεσε ιδιαίτερα. Αν και

έμαθα πράγματα από αυτήν την τηλεδιάσκεψη, ίσως να ήθελα κάτι παραπάνω. Ακόμη, υπήρξαν αρκετά τεχνικά προβλήματα και, λόγω αυτών, δεν μπόρεσα να ακούσω κάποια πράγματα. Ίσως για αυτό να ήθελα κάτι παραπάνω. Παρ' όλα αυτά, η εμπειρία ήταν μοναδική, η ενημέρωση σε ένα καλό ή μάλλον σε ένα αρκετά καλό επίπεδο και πιστεύω πως θα μου μείνει αξέχαστο αυτό που έζησα» (Ντί Σάντο Μελανθία).

«Η τηλεδιάσκεψη στην οποία συμμετείχα με θέμα την ενδοσχολική βία κάλυπτε απόλυτα τα ερωτήματα που είχα. Βέβαια, η σύνδεση του σχολείου μας δεν ήταν πολύ καλή και δεν είχαμε καλό ήχο, αλλά αυτοί όπως μας είπαν, μάς άκουγαν καθαρά. Δεν ήταν κάτι πρωτότυπο για εμένα, γιατί έχω ξαναπάει σε τηλεδιάσκεψη, οπότε πάνω-κάτω ήξερα τί είναι» (Καράμπελας Νίκος).

«Η τηλεδιάσκεψη που παρακολουθήσαμε ήταν μία αρκετά ωραία εμπειρία. Πιστεύω πως ήταν κάτι διαφορετικό, κάτι σπάνιο, και πρόσφερε σε εμάς τους μαθητές αλλά και στις καθηγήτριες και στους καθηγητές μας πλήρη ενημέρωση για τα θέματα της σχολικής βίας. Μάθαμε κατά κάποιο τρόπο πώς πρέπει να δραστηριοποιούμαστε κατά των θεμάτων αυτών και τι πρέπει να κάνουμε όταν οι συμμαθητές μας γίνονται θύτες ή θύματα αυτών των βίαιων περιστατικών (π.χ. να ενημερώνουμε τους καθηγητές). Αυτή η ημερίδα που πραγματοποιήθηκε χάρη στους καθηγητές μας, μας πρόσφερε πολλές γνώσεις. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ κυρία Πετρομελίδου, που επιλέξατε εμάς, το τμήμα Γ4, για να παρακολουθήσουμε αυτήν την υπέροχη και γεμάτη πληροφορίες τηλεδιάσκεψη» (Παπαδοπούλου Ελευθερία-Κωνσταντίνα).

«Η τηλεδιάσκεψη ήταν κάτι το διαφορετικό και σπάνιο. Λόγω του γεγονότος ότι δεν το είχα ξαναεπιχειρήσει, στην αρχή ίσως να μην μου δημιούργησε τα ανάλογα αποτελέσματα ενθουσιασμού. Στη συνέχεια, όμως, μου φαινόταν όλο και πιο καλό! Όσο για τα συμπεράσματα που έβγαλα στο τέλος, ήταν ότι η πρωτοβουλία της καθηγήτριάς μας αλλά και των υπολοίπων προσώπων που συνέβαλαν στην ημερίδα, δεν έκαναν μία τρύπα στο νερό. Αντιλήφθηκα το νόημα της ενδοσχολικής βίας, αλλά και κατανόησα το γεγονός ότι η συνέχεια αυτής της μάστιγας βρίσκεται στα χέρια μας. Ακόμη, μας έκανε να δραστηριοποιηθούμε, σχετικά με αυτό το πρόβλημα, με στόχο την ελάττωση και γιατί όχι και την εξάλειψή του» (Μυλωνά Δήμητρα).

«Η ημερίδα με τη Λιβαδιά, ήταν μια πάρα πολύ ωραία και ξεχωριστή εμπειρία για όλους τους μαθητές και της Λιβαδιάς, αλλά και των Σερρών. Ιδιαίτερα για μένα, επειδή είχα την ευκαιρία να θέσω ένα από τα ερωτήματα στους μαθητές του Γυμνασίου Λιβαδιάς, ήταν κάτι το μοναδικό, το οποίο δεν θα μου δοθεί η ευκαιρία να το ξαναζήσω. Επιπλέον, θεωρώ πολύ αξιόλογη την πρωτοβουλία της καθηγήτριάς μου,

κας. Πετρομελίδου, που ανέλαβε να διοργανώσει, σε συνεργασία με το Γυμνάσιο Λιβαδιάς, μία τόσο εποικοδομητική δουλειά. Μέσα από αυτήν την ημερίδα, αποκομίσαμε πολλές πληροφορίες, που έγιναν αμέσως γνώσεις μας για όλη μας τη ζωή, για θέματα που αφορούν τη βία και την επιθετικότητα στα σχολεία, κάτι φυσικά που μας αφορά όλους. Σας ευχαριστούμε που μας προσφέρατε γνώσεις και παράλληλα την εμπειρία της τηλεδιάσκεψης και πραγματικά να συνεχίσετε να το διοργανώνετε. Συγχαρητήρια!» (Μπαρδάκη Μαρία).

Δυνατότητα τροποποίησης-επέκτασης

Η διδακτική πρόταση δύναται να επεκταθεί και να γίνει project με τη δημιουργία ψηφιακού cd. Σε αυτήν την περίπτωση, ίσως, είναι απαραίτητη η συμβολή του καθηγητή της Πληροφορικής.

Βιβλιογραφία-δικτυογραφία

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Γυμνασίου. Αθήνα: Μεταίχμιο-ΟΕΔΒ.

«Ενδοσχολικός ρατσισμός...»

http://www.imlaxis.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=127,

05/12/2012

«Κοινωνικός Αποκλεισμός»

<http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/h-klimaka/what-we-do/koinonikos-apokleismos>, <http://www.radionefeli.com/ViewArticle.aspx?aid=604>, 05/12/2012

«Ιστοχώρος Βικιπαίδεια»

<http://el.wikipedia.org/wiki>, 05/12/2012

«Ρατσισμός απέναντι στις γυναίκες & ρατσισμός απέναντι στους αλλόθρησκους» <http://el.wikipedia.org/wiki/Ρατσισμός>, 05/12/2012

«Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο»

<http://www.antibullyingnetwork.gr/>, 05/12/2012

«Σχολική βία-Τι νοείται ως σχολικός εκφοβισμός» <http://www.akappatou.gr/index.php/2010-10-12-20-47-20>, 05/12/2012

«Τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης» http://www.antibullyingnetwork.gr/page.aspx?id=106&main_menu=274&parent_id=161, 05/12/2012

«Βία στο σχολείο»

<http://www.0-18.gr/gia-megaloy/bia-sto-scholeio>, 05/12/2012

«Μελέτη Περίπτωσης Επιθετικού Παιδιού–Προτάσεις για την Αντιμετώπιση της Επιθετικής Συμπεριφοράς»

<http://www.5sek.gr/index.php/2009-11-15-14-20-01/469-2010-04-16-20-00-12>,
05/12/2012

«Η βία στο σχολικό χώρο και ο ρόλος του εκπαιδευτικού»
<http://psychografimata.com/2038/i-via-sto-scholiko-choro-ke-o-rolos-tou-ekpedeftikou/>, 05/12/2012

«Επιθετική συμπεριφορά των παιδιών: η σημασία του ρόλου των γονέων»
<http://blogs.sch.gr/nmanesis/2012/05/01/επιθετική-συμπεριφορά-των-παιδιών-η-σ/>,
05/12/2012

«Σχολική επιθετικότητα και πώς αντιμετωπίζεται»

<http://www.slideshare.net/mvaso/ss-11855525>, 05/12/2012

«ΔΕΠΠΣ (2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.
Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο»

<http://www.pi-schools.gr/programs/depps>, 05/12/2012

**Οι γυναίκες στην Αρχαία Αθήνα μέσα από τους ποιητές:
μία διδακτική προσέγγιση της ενότητας
«Η συγκρότηση της Αθηναϊκής κοινωνίας –
Η καθημερινή ζωή –Οι γυναίκες»
από την Ιστορία της Α΄ Γυμνασίου**

Γραμματική Γουναρά
Γυμνάσιο Αχλαδοχωρίου

Περίληψη

Το θέμα της εργασίας είναι ο ρόλος της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα. Ο στόχος είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τη θέση της γυναίκας μέσα στο πλαίσιο της αθηναϊκής πολιτείας και κοινωνίας κατά την κλασική εποχή, ένα ζήτημα που λόγω των μεγάλων διαφορών με τις σύγχρονες κοινωνίες είναι δύσκολο να κατανοηθεί. Για να συλλάβουν τη διαφορετική νοοτροπία των ανθρώπων εκείνης της εποχής είναι απαραίτητη η παρουσίαση συμπληρωματικού διδακτικού υλικού. Το υλικό αυτό -μέσα από μια παρουσίαση με Power Point- αποτελείται από ενδεικτικά παραδείγματα γραπτών μαρτυριών της εποχής αυτής, που προέρχονται από τον χώρο της αρχαίας ελληνικής δραματικής ποίησης, από την τραγωδία και την κωμωδία, καθώς τα θέματά τους πήγαζαν από στη δεύτερη περίπτωση ή αφορούσαν στην πρώτη την κοινωνία της κλασικής Αθήνας. Πηγές για τις κοινώς αποδεκτές λαϊκές - ηθικές θεωρίες (popular morality) θα αναζητήσουμε στις γραπτές μαρτυρίες που προέρχονται από τον χώρο της κωμωδίας, ενώ γενικότερα για τις ηθικές αξίες μπορούμε να βρούμε σε άλλα λογοτεχνικά είδη της εποχής, όπως στην τραγωδία και αλλού (philosophy of literature). Ενδεικτικά αναφέρω ότι θα παρουσιαστούν παραθέματα από διακεκριμένους ιστορικούς, όπως οι Mossé, Roger, Dover, που θα διευκολύνουν τους μαθητές στην ερμηνεία των αρχαίων συγγραφέων.

Προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές το ρόλο της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα κατά τα χρόνια της ακμής της είναι απαραίτητο να παρουσιαστεί επιπλέον διδακτικό υλικό πέραν αυτού του σχολικού εγχειριδίου. Στο διδακτικό υλικό που προσφέρεται προς παρουσίαση έχει δοθεί ο τίτλος: «Οι γυναίκες στην αρχαία Αθήνα μέσα από τους ποιητές και μέσα από τους σύγχρονους ιστορικούς». Και από τον τίτλο ακόμη φαίνεται ότι θα προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε τον κόσμο των γυναικών μέσα από τις γραπτές μαρτυρίες των πιο σημαντικών ποιητών εκείνης της εποχής: τον Αισχύλο, το Σοφοκλή και τον Ευριπίδη. Βέβαια, για να ερμηνεύσουμε την κοινωνική θέση των γυναικών, θα μας βοηθήσουν και τα σχόλια σύγχρονων και διακεκριμένων ιστορικών ερευνητών οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με το συγκεκριμένο θέμα.

Ξεκινώντας κατά χρονολογική σειρά, από τον Αισχύλο, το πρώτο κείμενο που παρουσιάζουμε είναι οι *Ικέτιδες*, αρχίζοντας με μια σύντομη αναφορά στην πλοκή τους, ότι δηλαδή οι 50 κόρες του Δαναού, αδελφού του Αιγύπτου και σφετεριστή του θρόνου, φτάνουν πανικόβλητες με το γέρο πατέρα τους στο Άργος για να ζητήσουν βοήθεια από το βασιλιά Πελασγό, προκειμένου να αποφύγουν το γάμο με τους ισάριθμους εξαδέλφους τους και γιους του βασιλιά Αιγύπτου που τις καταδιώκουν. Αρχικά φαίνεται πως πρόκειται για μια επαναστατική για την εποχή πράξη καθώς γνωρίζουμε ότι τα κορίτσια παντρεύονταν όποιον τους υποδείκνυαν, όμως η Mossé παρατηρεί ότι στην εξέγερση τις παρακίνησε ο πατέρας τους¹. Άρα δεν απομακρυνόμαστε από την παραδοσιακή ιδεολογία. Η γυναίκα δεν έχει αληθινή υπαρξη έξω από τον οίκο του πατέρα της ή από αυτόν του συζύγου της. Σε ένα πρώτο επίπεδο όμως θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ότι έχουμε μπροστά μας τα πρώτα σημάδια φεμινισμού. Στη συνέχεια παραθέτουμε απόσπασμα από το σύγχρονο ιστορικό Dover², ο οποίος μας θυμίζει ότι την εποχή εκείνη πατέρας και σύζυγος αποφάσιζαν για το γάμο κι ότι ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια για την επιλογή συζύγου ήταν η προίκα και η κοινωνική θέση του πατέρα της νύφης. Στο σημείο αυτό μπορούμε να ρωτήσουμε τους μαθητές μας αν γνωρίζουν για το θεσμό της προίκας κι αν αυτός συνεχίζει να υφίσταται στις μέρες μας. Προεκτείνοντας το θέμα, θα ήταν μια ευκαιρία να μιλήσουμε και για το θέμα επιλογής συζύγου και να συγκρίνουμε το τότε με το τώρα.

Η επόμενη τραγωδία που θα παρουσιαστεί είναι η *Ορέστεια*: αφού αφηγηθούμε την υπόθεση, θα εστιάσουμε σε κάποια αποσπάσματα που αναφέρονται στη θέση της γυναίκας. Το πρώτο απόσπασμα αποκαλύπτει κάποιες σκέψεις της Κλυταιμνήστρας σχετικά με το ποια οφείλει να είναι η θέση των γυναικών: «να μένουν στο σπίτι περιμένοντας τους άντρες να γυρίσουν από τη μάχη» ενώ τα στοιχεία που τις χαρακτηρίζουν είναι η ευπιστία, οι ορμές και η τεμπελιά³. Το δεύτερο απόσπασμα προέρχεται από τη δίκη της μητροκτονίας που διέπραξε ο Ορέστης, όπου επιτρέπεται στον ποιητή να αναπτύξει μέσα από τα λόγια του Απόλλωνα κι έπειτα της Αθηνάς μία θεωρία σχετικά με την αναπαραγωγή, για την οποία δεν υπάρχει αμφιβολία πως ήταν τότε γενικά αποδεκτή: «αυτή που λένε πως γεννάει το παιδί δεν είναι η μάνα, μονάχα θρέφει αυτή τον σπόρο που της σπείρανε. Γεννάει αυτός που σπέρνει, και σαν ξένη

¹ Mossé (1991) 114.

² Dover (1974) 96 – 97.

³ *Χοηφόροι*, στ. 599-601.

εκείνη για έναν ξένο, του φυλάει το βλαστό, σε όσους ο Θεός θα τον αφήσει ζωντανό»⁴. Στο σημείο αυτό σχολιάζουμε ότι αυτή η άποψη εκφράζεται από τον Αισχύλο αλλά εκπροσωπεί πιθανότατα και ένα τμήμα της κοινής γνώμης της εποχής του και φυσικά αναφέρουμε το χάσμα των αντιλήψεων σχετικά με τη σημερινή εποχή.

Συνεχίζουμε με τον *Αγαμέμνονα*, όπου επειδή οι γυναίκες θεωρούνται πιο εύπιστες και δεισιδαίμονες από τους άντρες⁵, τονίζεται ο υποτιμητικό ρόλος με τον οποίο παρουσιάζονται οι γυναίκες. Βέβαια δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε την Κλυταιμνήστρα, τη δόλια εκείνη γυναίκα, που γεμάτη μίσος για τον άντρα της παίρνει την τύχη της στα χέρια της, καταφέρνει να δολοφονήσει μαζί με τον Αίγισθο το σύζυγό της Αγαμέμνονα και να ανεβεί έστω και προσωρινά στο θρόνο. Βέβαια η πράξη της δικαιολογείται κάπως αν θυμίσουμε ότι βασικό κίνητρο για τη δολοφονία του άντρα της ήταν το ότι τον θεωρούσε υπεύθυνο για τη θυσία της κόρης της, Ιφιγένειας. Η ιστορικός αναφέρει ότι πρόκειται για μια σπάνια γυναίκα, που διεκδικεί τις ιδιότητες που αποτελούν προνόμιο του άνδρα αλλά όμως που δεν είναι στα μάτια του ποιητή ένα πρότυπο. Η υπερβολή της (ύβρις) δικαιολογεί την τιμωρία που τις επιφυλάσσεται στο δεύτερο μέρος της τριλογίας, το θάνατο που δέχεται από τα χέρια του γιού της Ορέστη⁶.

Επόμενος ποιητής είναι ο Σοφοκλής με πρώτη ηρωίδα την *Αντιγόνη*. Στην αρχή αναφέρεται συνοπτικά η πλοκή του έργου και στη συνέχεια συμπληρώνουμε ότι ύψωσε το ανάστημά της απέναντι στην εξουσία και προχώρησε σε μια πράξη που έδειχνε το σεβασμό της προς τους οικογενειακούς θεσμούς και κυρίως τους άγραφους νόμους. Εδώ μπορούμε να πούμε στους μαθητές μας ότι ο Σοφοκλής έδωσε μια εικόνα της γυναίκας πολύ διαφορετική και θετική. Ο Κρέων την κατηγορεί πως όχι μόνο καταπάτησε τους θεσπισμένους νόμους αλλά ακόμη πως με αυτή την πράξη της πήρε τη θέση του άνδρα.

Στη συνέχεια αναφέρεται η τραγωδία *Αίαντας* όπου, ενώ ο πρωταγωνιστής είναι άντρας, αναδεικνύεται μέσα από το έργο η προσωπικότητα μιας γυναίκας. Ο ήρωας του Τρωικού Πολέμου χάνει τη λογική του επειδή δεν κέρδισε τα όπλα του νεκρού πια Αχιλλέα, και θέλει να δώσει τέλος στη ζωή του ενώ η αφοσιωμένη σύζυγός του Τέκμησσα προσπαθεί να τον μεταπείσει. Η κεντρική ηρωίδα Τέκμησσα μπορεί από

⁴ *Ευμενίδες*, στ. 658-661.

⁵ *Αγαμέμνων*, στ. 483-7.

⁶ Mossé (1991) 114.

τη μια να επιδεικνύει την εξυπνάδα της και την προνοητικότητα της⁷ συμβουλευόντας τον Ευρυσάκη, ένα από τα δευτερεύοντα πρόσωπα της τραγωδίας, αλλά όταν πρόκειται να συμβουλευτεί τον ίδιο τον Αίαντα, τότε τα λόγια της πέφτουν στο κενό. Ο Αίαντας απαιτεί υπακοή⁸ από αυτή σα γυναίκα που είναι και καθώς δε συνετίζεται με τις παραινέσεις της, αυτοκτονεί.

Ο Ευριπίδης είναι ο τρίτος κατά σειρά ποιητής που παρουσιάζεται και πρώτη τραγωδία του είναι η *Ελένη*. Επισημαίνουμε στους μαθητές ότι πρόκειται για μια διαφορετική εκδοχή του μύθου που γνωρίζουμε από την *Ιλιάδα*: η Ελένη παρουσιάζεται ως θύμα του Τρωικού Πολέμου. Έχει κατηγορηθεί ως υπαίτια για τον πόλεμο ενώ η ίδια βρισκόταν στην Αίγυπτο, όπου προσπαθεί να κρατήσει καθαρή την τιμή της καθώς αρνείται να υποκύψει στο βασιλιά της χώρας Θεοκλύμενο, που θέλει να την παντρευτεί. Τέλος, ξαναβρίσκεται με τον άντρα της Μενέλαο, ο οποίος μαθαίνει την αλήθεια και την παίρνει πίσω στη Σπάρτη με ένα σχέδιο διαφυγής που καταστρώνουν μαζί. Επισημαίνουμε την ηθική αποκατάσταση της ηρωίδας.

Επόμενη τραγωδία είναι η *Ανδρομάχη*, όπου η τραγική ηρωίδα, γυναίκα του νεκρού πια Έκτορα, παρουσιάζεται ως ένα μεγάλο θύμα του Τρωικού Πολέμου, καθώς αναγκάζεται να παντρευτεί το γιο του φονιά του άντρα της και του παιδιού της, τον Νεοπτόλεμο. Είναι ώριμη, γενναία και πάσχει άδικα.

Παρόμοιο θέμα έχει και η *Εκάβη*. Εδώ παρακολουθούμε τις τύχες των γυναικών της Τροίας, αφού η πόλη τους είχε λεηλατηθεί, αφού οι άνδρες τους είχαν σκοτωθεί και οι ίδιες και οι οικογένειές τους είχαν πουληθεί ως σκλάβοι. Παρουσιάζονται ως εξιλαστήρια θύματα που βασανίζονται για κάτι που δε φταίνε. Είναι ένα ωραίο σημείο για να μιλήσουμε για τη ματαιότητα του πολέμου.

Περνάμε σε μια ακόμη ηρωίδα, τη *Μήδεια*, η οποία εγκαταλείπεται από τον αγαπημένο της και παρασύρεται από το πάθος της για εκδίκηση. Η Μήδεια φεύγει διωγμένη από την Κολχίδα με τον Ιάσονα, καθώς τον βοήθησε να πάρει το χρυσόμαλλο δέρας. Προκειμένου όμως να διαλύσει τον επικείμενο γάμο του Ιάσονα, δηλητηριάζει την αρραβωνιαστικιά του και σκοτώνει τα ίδια της τα παιδιά. Ο ποιητής απεικονίζει τη μανία και την αγριότητα μιας απατημένης γυναίκας.

Ακολουθεί ένα γενικό συμπέρασμα για τα χαρακτηριστικά της Μήδειας, της Ανδρομάχης και της Εκάβης που σε αντίθεση με τους άνδρες θρηγούν,

⁷ Fortenbaugh (1975) 59.

⁸ *Αίας*, στ. 527-528.

παραπονιούνται και κλαίνε με ευκολία καθώς δε μπορούν να υπομείνουν τα βάσανά τους με γενναιότητα.

Οι επόμενες δύο τραγωδίες έχουν να κάνουν με γυναίκες που με θάρρος αντιμετωπίζουν την τραγική τους θέση και θυσιάζονται η πρώτη, η Ιφιγένεια, για το καλό της πατρίδας της και η δεύτερη, η Άλκηστη, για την αγάπη προς τον άνδρα της. Έτσι στην *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* η Ιφιγένεια προσκαλείται από τον πατέρα της Αγαμέμνονα λίγο πριν τον απόπλου του για την εκστρατεία της Τροίας για να θυσιαστεί στη θεά Άρτεμη υπέρ της πατρίδας. Τόσο η ίδια όσο και η μητέρα της Κλυταιμνήστρα παρακαλούν για τη ζωή της, όμως ο στρατός απαιτεί τη θυσία της. Εδώ η ίδια δίνει την ηρωική λύση: προχωράει απτόητη στο θάνατο για τη σωτηρία της Ελλάδας.

Στην επόμενη περίπτωση βλέπουμε την ευγενική θυσία της *Άλκηστης*, γυναίκας του βασιλιά των Φερών Άδμητου, η οποία μετά την άρνηση του Φέρη να θυσιαστεί ο ίδιος στη θέση του γιου του δέχεται ολόψυχα να πεθάνει αντί για το σύζυγό της. Αποχαιρετάει με συγκίνηση τα εγκόσμια και πεθαίνει μπροστά στους θεατές. Έτσι θυσιάζεται με ηρωικό τρόπο και αποδεικνύεται δυναμική και αποφασιστική.

Συνολικά αναφερόμενοι στο έργο του Ευριπίδη, παραθέτουμε την άποψη μιας σύγχρονης ιστορικού σχετικά με τη γενικότερη στάση του ποιητή απέναντι στις γυναίκες. Η ίδια λοιπόν μας λέει ότι η συμπάθεια του Ευριπίδη για τις γυναίκες ήταν αληθινή και ερχόταν σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ιδέες. Αλλά αυτό δεν συνεπαγόταν καθόλου μια αμφισβήτηση της θέσης τους. Η γυναίκα παρέμενε πρώτα και πάνω απ' όλα φύλακας της εστίας, μια ύπαρξη ευάλωτη στην απόλυτη εξάρτηση από τους άνδρες που την περιβάλλουν, τον πατέρα της, τον αδελφό της, το σύζυγό της. Ακόμα και αυτές που εμφανίζονται πιο ανεξάρτητες μεταχειρίζονται την παραδοσιακή εικόνα της γυναικείας φύσης: η γυναίκα καταφεύγει εύκολα στα δάκρυα, στους θρήνους και σε κάθε είδους απάτη.⁹

Σχετικά με την κωμωδία, της οποίας η φύση των υποθέσεων ήταν τέτοια που απεικόνιζε σε πολύ μεγάλο βαθμό την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, το κλίμα που επικρατεί όσον αφορά στη θέση των γυναικών είναι λίγο πολύ το ίδιο. Με τον Αριστοφάνη επισημαίνουμε στους μαθητές ότι βρισκόμαστε στο γραμματειακό είδος της κωμωδίας. Αρχίζουμε με τις *Εκκλησιάζουσες*, όπου οι γυναίκες της Αθήνας

---

⁹ Mossé (1991) 114

με επικεφαλής την Πραξαγόρα, μεταμφιεσμένες σε άνδρες, καταλαμβάνουν με πραξικόπημα την εξουσία και επιβάλλουν την κοινοκτημοσύνη. Σατιρίζεται έτσι η ανικανότητα των ανδρών να κυβερνήσουν σωστά το κράτος.

Στη *Λυσιστράτη* περιγράφονται οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι γυναίκες για να πετύχουν τον τερματισμό του Πελοποννησιακού Πολέμου. Για το έργο αυτό οφείλουμε να ενημερώσουμε τους μαθητές ότι έχουμε μια ευτράπελη κατάσταση, πρόσχημα για χοντρά αστεία, όπως ήταν προσφιλές στην κωμωδία, που σε καμία περίπτωση δεν μπορούσε να παρουσιαστεί ως κάποια επιβεβαίωση της γυναικείας εξουσίας. Επιπλέον ο Αριστοφάνης, παρουσιάζοντας στη σκηνή γυναίκες, ευχαριστητά να αποδίδει σε αυτές λόγια αποκαλυπτικά της φύσης τους: είναι δολερές, αισθησιακές, φιλάρεσκες, και είναι αυτή ακριβώς η φιλαρέσκεια που θα χρησιμεύσει σε αυτές¹⁰. Και στις *Θεσμοφοριάζουσες* οι γυναίκες αποφασίζουν το θάνατο του Ευριπίδη επειδή τις συκοφαντούσε στα έργα του. Αναφέρουμε και τη γιορτή των Θεσμοφορίων που ήταν καθαρά γυναικεία υπόθεση.

Αμέσως παρακάτω παρατίθεται μια ανάλυση του Dover για το ρόλο των γυναικών μέσα στο έργο του Αριστοφάνη. Αν και εντοπίζει ότι στον Αριστοφάνη οι γυναίκες μιμούνται αποτελεσματικά τη συμπεριφορά των ανδρών πολιτών, αντιστρέφουν τους ως τότε αποδεκτούς αντίστοιχους ρόλους τους και φτάνουν στο σημείο να αποφασίζουν για θέματα όπως πόλεμος και ειρήνη, παρ' όλα αυτά η αποτελεσματική επιρροή των γυναικών στη ζωή της κοινότητας εξασκούσαν μάλλον μέσα από την επιρροή κάθε γυναίκας πάνω στον άνδρα της¹¹.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η Mossé όταν λέει ότι η γυναίκα, ακόμα κι όταν απαιτεί τη διακυβέρνηση, παραμένει πρώτα μια οικοδέσποινα, και ακόμη κι αν οι γυναίκες καταλαμβάνουν την ακρόπολη, ο πρωταρχικός τους στόχος είναι η εξασφάλιση του ταμείου που έχουν κατασπαταλήσει οι άνδρες. Αλλά ο Αθηναίος θεατής του 5ου αιώνα γνώριζε καλά πως στο τέλος όλα θα επανέρχονταν στην τάξη, ο ανεστραμμένος κόσμος θα επέστρεφε πάλι στη θέση του και οι γυναίκες θα ξανάβρισκαν το δρόμο για το σπίτι.

Συνοψίζοντας λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι η θέση της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα είναι μέσα στο σπίτι της, διακρίνοντας βέβαια κατά περίπτωση κάποιες ιδιαίτερες γυναικείες προσωπικότητες. Η συμμετοχή των γυναικών στην αθηναϊκή πόλη ήταν πάντα εξαρτημένη από τις σχέσεις τους με τους άνδρες, μέσω των οποίων

¹⁰ *Λυσιστράτη*, στ. 46-48.

¹¹ Dover (1974) 96.

κέρδιζαν το status τους και τα δικαιώματά τους. Όπως με άλλες ομάδες μη-πολιτών του αθηναϊκού πληθυσμού, η παρουσία τους ήταν απαραίτητη για την ύπαρξη της πολιτείας, ζωτική, αφού άφηναν τους απογόνους τους και μεταβίβαζαν τα πολιτικά τους δικαιώματα σε αυτούς - αλλά δεν ήταν μέλη της πόλης με τα δικά τους δικαιώματα, μίας πόλης η οποία παρέμενε club των ανδρών. Ήταν μέλη των οίκων, μέσω των οποίων γίνονταν μέλη του κράτους. Η θέση τους ήταν στο περιθώριο της πολιτικής ζωής. Ήταν απαραίτητες για τη διατήρηση της πόλης, αποκλεισμένες όμως από τις δραστηριότητές της¹². Ο διαχωρισμός των φύλων ήταν αυστηρός: δεν επιτρεπόταν να έρχονται σε επαφή τα αγόρια με τα κορίτσια μέχρι μιας ηλικίας και όταν ένα κορίτσι παντρευόταν, ο άνδρας της συνέχιζε να την απομονώνει, όσο αυτό μπορούσε να γίνει, από τη συντροφιά άλλων ανδρών¹³.

Βέβαια δε θα πρέπει να μείνει η εντύπωση ότι οι γυναίκες δεν είχαν ελευθερίες στην καθημερινή τους ζωή, αλλά, όπως τονίζουν οι σύγχρονοι ιστορικοί, αυτό είχε να κάνει με την κοινωνική τους θέση¹⁴. Δηλαδή, στα πιο χαμηλά κοινωνικά στρώματα υπήρχαν περισσότερες ευκαιρίες για να συναφθούν σχέσεις ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια καθώς εκεί οι γυναίκες έπρεπε να κάνουν διάφορα θελήματα, να δουλεύουν στα κτήματα και να πηγαίνουν στην αγορά, πράγμα που έκανε πρακτικά αδύνατη την απομόνωσή τους από τους άνδρες. Εδώ μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα αν είχαν μεγαλύτερες ελευθερίες οι κόρες των οικονομικά εύρωστων οικογενειών ή αυτές των πιο χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων.

Κάπου εδώ ολοκληρώνεται η διερεύνηση του θέματός μας για τη θέση της γυναίκας. Όμως πριν τελειώσουμε την περιήγηση αυτή στην αρχαία γραμματεία, οφείλουμε να ενημερώσουμε τους μαθητές μας για ένα ακόμη ιστορικό ζήτημα που έχει να κάνει με την αντικειμενικότητα των πηγών και να τους υποψιάσουμε για το πώς πρέπει να προσεγγίζουν ένα ιστορικό φαινόμενο μέσα από τις πηγές. Άλλωστε ο σκοπός του μαθήματος αυτού είναι να οδηγήσει τους μαθητές στη γνωριμία με το παρελθόν για να ανακαλύψουν στοιχεία σύνδεσης με το παρόν, τις αλλαγές που έχουν επέλθει στον τρόπο ζωής, στις αξίες και στις νοοτροπίες και να αναρωτηθούν στο πώς φτάσαμε στις αντιλήψεις των σύγχρονων κοινωνιών. Επίσης θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η ιστορία δεν είναι παραμύθι και ότι η ιστορική συγγραφή είναι προϊόν μελέτης. Ο ιστορικός για να μιλήσει για κάποιο ιστορικό φαινόμενο, στηρίζεται στα

¹² Just (1989) 192-3.

¹³ Κυρτάτας (1987) 38.

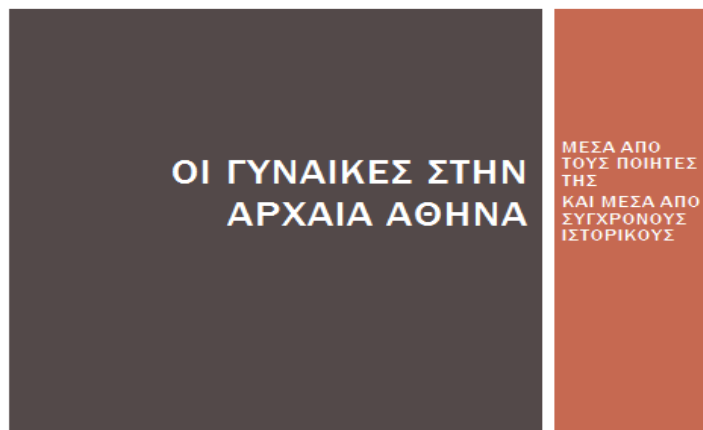
¹⁴ Dover (1974) 209.

κατάλοιπα του παρελθόντος είτε αυτά προέρχονται από τα αρχαιολογικά ευρήματα είτε, όπως στην περίπτωση μας, από γραπτές πηγές.

Γι' αυτό το λόγο παραθέτουμε την επισήμανση του Dover πως κάθε λέξη που έχει σωθεί από τον αρχαίο κόσμο σχετικά με τις γυναίκες είναι γραμμένη από τους άνδρες: στην τραγωδία και στην κωμωδία οι θηλυκοί χαρακτήρες είναι αριθμητικά όσοι και οι αρσενικοί, αλλά όλοι είναι δημιουργίες ανδρών συγγραφέων¹⁵.

Συνεπώς, δεν μπορούμε να είμαστε ποτέ σίγουροι για τον τρόπο σκέψης και κοινωνικής συμπεριφοράς των γυναικών από τη στιγμή που οι πληροφορίες που έχουμε γι' αυτές είναι έμμεσες καθώς προέρχονται από άνδρες συγγραφείς. Υπάρχουν βέβαια και γραπτές πηγές που προέρχονται από γυναίκες συγγραφείς, όμως πρόκειται κυρίως για κείμενα λυρικής ποίησης ή για επιταφίους, που δεν μπορούν να προσφέρουν στοιχεία της τότε πραγματικότητας. Μπορούμε εδώ να κατευθύνουμε τους μαθητές ώστε να εξάγουν το συμπέρασμα ότι οι νοοτροπίες διαφέρουν και ότι δεν πρέπει να κρίνουμε τις αντιλήψεις και τις ιδέες της κάθε εποχής με τα σημερινά κριτήρια αλλά με βάση την ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα της κάθε εποχής.

Το διδακτικό υλικό θα παρουσιαστεί στους μαθητές με Power Point. Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά κάποια δείγματα αυτού:

¹⁵ Dover (1974) 95.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΙΚΕΤΙΔΕΣ

- Οι κόρες του Δαναού προκειμένου να αποφύγουν τον γάμο με τους γιους του βασιλιά Αιγύπτου ζητούν βοήθεια από τον βασιλιά του Άργους. Αυτή είναι μια επαναστατική για την εποχή πράξη καθώς γνωρίζουμε ότι τα κορίτσια παντρευόταν όποιον τους υποδείκνυαν.

- Όταν ο πατέρας αποφάσιζε να δώσει την κόρη του για γάμο, μαζί με αυτήν πήγαινε και η προίκα. Γι' αυτό οι άνδρες έδιναν πρωταρχική σημασία στον πλούτο και στο κοινωνικό status του πατέρα της γυναίκας που θα παντρευόταν.

DOVER, K.J.
Greek popular morality in the time of Plato and Aristotle.
Oxford 1974

ΣΟΦΟΚΛΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

- Η Αντιγόνη, με θάρρος που ταιριάζει σε άνδρα, υπερασπίζεται την τιμή του αδελφού της και τον θάβει, παρά τις απαγορευτικές διατάξεις του βασιλιά Κρέοντα.
- Ύψωσε το ανάστημά της απέναντι στην εξουσία κι προχώρησε σε μια πράξη που έδειχνε το σεβασμό της προς τους οικογενειακούς θεσμούς και κυρίως τους άγραφους νόμους.

Η ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΟ ΝΕΚΡΟ ΠΟΛΥΝΕΙΚΗ, ΝΙΚ. ΛΥΤΡΑΣ
1865

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΕΛΕΝΗ

- Μια διαφορετική εκδοχή του μύθου για την ωραία Ελένη, όπου παρουσιάζεται ως θύμα του τρωικού πολέμου. Έχει κατηγορηθεί ως αίτια για τον πόλεμο ενώ η ίδια βρισκόταν στην Αίγυπτο όπου προσπαθεί να κρατήσει καθαρή την τιμή της. Τέλος, ξαναβρίσκεται με τον άντρα της Μενέλαο, ο οποίος μαθαίνει την αλήθεια και την παίρνει πίσω στην Σπάρτη με ένα σχέδιο διαφυγής που καταστρώνουν μαζί.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ

- Η τραγική ηρωίδα, γυναίκα του νεκρού πια Έκτορα, παρουσιάζεται ως ένα μεγάλο θύμα του τρωικού πολέμου καθώς αναγκάζεται να παντρευτεί το γιο του φονιά του άντρα της και του παιδιού της, τον Νεοπτόλεμο.
- Είναι **ώριμη, γενναία** και πάσχει άδικα.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΜΗΔΕΙΑ

- Παρουσιάζεται το δράμα της Μήδειας που εγκαταλείπεται και παρασύρεται από το πάθος της για εκδίκηση.
- Η Μήδεια φεύγει διωγμένη από την Κολχίδα με τον Ιάσωνα, καθώς τον βοήθησε να πάρει το χρυσόμαλλο δέρασ. Προκειμένου όμως να διαλύσει τον επικείμενο γάμο του Ιάσωνα, δηλητηριάζει την αρραβωνιαστικιά του και σκοτώνει τα ίδια της τα παιδιά. Ο ποιητής απεικονίζει τη μανία και την αγριότητα μιας απατημένης γυναίκας.

Η ΜΗΔΕΙΑ, ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΑΛΚΗΣΤΙΣ

- Η ευγενική θυσία της ΑλκΗΣΤΗΣ, γυναίκας του βασιλιά των Φερών Αδμητου, η οποία μετά την άρνηση του Φέρη να θυσιαστεί ο ίδιος στη θέση του γιου του, δέχεται ολόψυχα να πεθάνει αντί για το σύζυγό της. Αποχαιρετάει με συγκίνηση τα εγκόσμια και πεθαίνει μπροστά στους θεατές.
- Έτσι **θυσιάζεται με ηρωικό τρόπο**, αποδεικνύεται **δυναμική και αποφασιστική**.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ, ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ

- Η Ιφιγένεια προσκαλείται από τον πατέρα της Αγαμέμνονα λίγο πριν τον απόπλου για την εκστρατεία της Τροίας, για να την θυσιάσει στη θεά Άρτεμη υπέρ της πατρίδας. Τόσο η ίδια όσο και η μητέρα της Κλυταιμνήστρα παρακαλούν για τη ζωή της, όμως ο στρατός απαιτεί τη θυσία της.
- Η ίδια δίνει την ηρωική λύση: προχωράει απόητη στο θάνατο για τη σωτηρία της Ελλάδας.

- Η "συμπάθεια του Ευριπίδη για τις γυναίκες" ήταν αληθινή και ερχόταν σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ιδέες. Αλλά αυτό δεν συνεπαγόταν καθόλου μια αμφισβήτηση της θέσης τους. Η γυναίκα παρέμενε πρώτα και πάνω απ' όλα φύλακας της εστίας, μια ύπαρξη ανήλικη στην απόλυτη εξάρτηση των αντρών που την περιβάλλουν, του πατέρα της, του αδελφού της, του συζύγου της. Ακόμα και αυτές που εμφανίζονται ως οι πιο ανεξάρτητες μεταχειρίζονται την παραδοσιακή εικόνα της γυναικείας φύσης: η γυναίκα καταφεύγει εύκολα στα δάκρυα, στους θρήνους και σε κάθε είδους απάτες.

MOSSE
CLAUDE

Η γυναίκα στην
αρχαία Ελλάδα.
Αθήνα 1991

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΑΙ

- Οι γυναίκες της Αθήνας, με επικεφαλής την Πραξαγόρα, μεταμφιεσμένες σε άνδρες, **καταλαμβάνουν με πραξικόπημα την εξουσία** και επιβάλλουν την κοινοκτημοσύνη.
- Σατιρίζεται έτσι η ανικανότητα των ανδρών να κυβερνήσουν σωστά το κράτος.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

- Η κωμωδία έχει ως θέμα την προβολή του αιτήματος για τερματισμό του πολέμου και **οι γυναίκες** της εποχής **αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες** για να το πετύχουν μέσα από κωμικές καταστάσεις.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑΖΟΥΣΑΙ

- Οι γυναίκες αποφασίζουν το θάνατο του Ευριπίδη επειδή τις συκοφαντούσε στα έργα του.
- Η ονομασία οφείλεται στα Θεσμοφόρια, μια πανελλήνια γιορτή αφιερωμένη στη Δήμητρα, που τη γιόρταζαν οι γυναίκες μόνο, με αυστηρό αποκλεισμό των αντρών.

- Στα έργα του Αριστοφάνη οι γυναίκες μιμούνται αποτελεσματικά τη συμπεριφορά των ανδρών πολιτών και αντιστρέφουν τους τότε αποδεκτούς αντίστοιχους ρόλους τους, και φτάνουν στο σημείο να αποφασίζουν για θέματα όπως πόλεμος και ειρήνη.
- Όμως η αποτελεσματική επιρροή των γυναικών στη ζωή της κοινότητας εξασκούνταν μάλλον μέσα από την επιρροή κάθε γυναίκας πάνω στον άνδρα της.

DOVER, K.J.
Greek popular
morality in the
time of Plato
and Aristotle.
Oxford 1974

- Η γυναίκα λοιπόν, ακόμα κι όταν απαιτεί τη διακυβέρνηση, παραμένει πρώτα μια οικοδέσποινα, και αν οι γυναίκες καταλαμβάνουν την ακρόπολη, ο πρωταρχικός τους στόχος είναι η εξασφάλιση του ταμείου που έχουν κατασπαταλήσει οι άνδρες. Αλλά ο Αθηναίος θεατής του 5^{ου} αιώνα γνώριζε καλά πως στο τέλος όλα θα επανέρχονταν στην τάξη, ο ανεστραμμένος κόσμος θα επέστρεφε πάλι στη θέση του, και οι γυναίκες θα ξανάβρισκαν τον δρόμο για το σπίτι.

MOSSE
CLAUDE
Η γυναίκα στην
αρχαία Ελλάδα.
Αθήνα 1991

Βιβλιογραφία**Πρωτογενείς πηγές**

Τα πρωτότυπα κείμενα που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα προέρχονται από τις εκδόσεις LOEB Classical Library.

Δευτερογενής βιβλιογραφία

- Dover, K.J. (1974). *Greek popular morality in the time of Plato and Aristotle*. Oxford: Blackwell.
- Fortenbaugh, W. W. (1975). *Aristotle on emotion*. London: Duckworth.
- Just, Roger. (1989). *Women in Athenian law and life*. London and New York: Routledge.
- Κυρτάτας, Δημήτρης. (1987). *Δούλοι, δουλεία και δουλοκτητικός τρόπος παραγωγής*. Αθήνα: Ο Πολίτης.
- Mossé, Claude. (1991). *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*. Μτφρ. Αθαν. Στεφανής. Αθήνα: Παπαδήμας

Οί έννοιες τής «Θείας Πρόνοιας» καί τής «Τύχης» στην Ίστορία του Ίωάννου Κιννάμου σέ σχέση με τον όρθολογισμό του ιστορικού καί την πίστη του στον άνθρωπο ως βασικό παράγοντα τής Ίστορίας¹

Άναστάσιος Δελέογλου
Γυμνάσιο Μαυροθάλασσας

Περίληψη

Οί Βυζαντινοί λόγιοι του 12ου αιώνας μελετούν καί άφομοιώνουν τους άρχαίους συγγραφείς. Μέσα σ' αυτό τό πλαίσιο οί ιστορικοί τής έποχής θέτουν καί πάλι ένα έρώτημα, τό όποίο προέρχεται από την άρχαία παράδοση: ποιά θέση πρέπει νά πάρει κανείς έναντι ενός σημαντικού παράγοντα καθορισμού των γεγονότων, πέραν του ανθρώπινου;

Στή βυζαντινή έποχή ή «Πρόνοια», με την έννοια τής μέριμνας του Θεού («Θεία Πρόνοια»), είναι μιá αντίληψη που άναπτύχθηκε κυρίως από τή βυζαντινή θεολογία σέ αντίθεση με τον παγανιστικό, ιδιαίτερα τον έπικούρειο, όρθολογισμό. Στο ιστορικό έργο του Κιννάμου ή «Πρόνοια» συνήθως διαφυλάττει τον βασιλέα των Ρωμαίων. Έτσι προστατεύει τον αυτοκράτορα όταν πραγματοποιεί ρισοκίνδυνες ενέργειες στο πεδίο τής μάχης. Άλλοτε, διασώζει ένα βυζαντινό στράτευμα την ώρα τής σύγκρουσης από την πολú δύσκολη θέση στην όποία είχε περιέλθει.

Στον Κίνναμο έντοπίζουμε καί τον όρο «Τύχη», ό όποιος έρμηνεύεται ως ένας άπρόσωπος παράγοντας ή αίτιο γεγονότων τά όποια εξέλισσονται ανεξάρτητα από την ελεύθερη βούληση των ανθρώπων. Στις περισσότερες περιπτώσεις ή «Τύχη» σχετίζεται με στρατιωτικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, έχει τή δυνατότητα νά ανατρέψει τις σωστές στρατιωτικές ενέργειες των Βυζαντινών καί νά τις όδηγήσει στην άποτυχία. Όστόσο ό ιστορικός, όταν αναφέρει τους παράγοντες τής «Θείας Πρόνοιας» καί τής «Τύχης», παραλλήλως εξηγεί την εξέλιξη των γεγονότων όρθολογιστικά.

Εισαγωγικά

Οί βυζαντινοί λόγιοι αντιμετώπιζουν έντελώς διαφορετικά τους άρχαίους συγγραφείς τον 12ο αιώνα σέ σχέση με τον τρόπο που τους αντιμετώπιζαν τον 9ο αιώνα. Το corpus τής κλασικής γραμματείας συγκεντρώνεται καί αντιγράφεται τον 9ο καί τον 10ο αι. ένω τον 11ο καί τον 12ο άρχίζει μιá διαδικασία άφομοίωσης καί

1 Το άρθρο αυτό άποτελεί μέρος έκτενους κεφαλαίου τής διδακτορικής διατριβής του ίδιου συγγραφέως («Συμβολή στη μελέτη του ιστορικού έργου του Ίωάννου Κιννάμου»), ή όποια ύποστηρίχθηκε την 29η Ίουνίου 2009 στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ό πλήρης τίτλος του κεφαλαίου αυτού είναι ό έξης: «Οί έννοιες των "οίωνων", τής "Θείας Πρόνοιας", τής "Θείας Δίκης", τής "μοίρας" καί τής "Τύχης" στην Ίστορία του Ίωάννου Κιννάμου, σέ σχέση με τον όρθολογισμό του ιστορικού καί την πίστη του στον άνθρωπο ως βασικό παράγοντα τής Ίστορίας»

μελέτης². Έτσι, η πρωτότυπη βυζαντινή έρμηνεία του Όμηρου αρχίζει τον 11ο αι. με τον λόγιο Νικήτα, σύγχρονο του Ψελλού³. Ωστόσο η όμηρική κριτική έγινε ουσιαστικότερη και ευρύτερη τον 12ο αι. με συγγραφείς όπως ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης και ο Ιωάννης Τζέτζης⁴.

Έξάλλου, ενώ το έργο του Πλάτωνος αντιγράφεται τον 9ο αι., η σπουδή του αρχίζει ουσιαστικά τον 11ο αι. όταν ο Ψελλός μελέτησε και έκλαϊκευσε το έργο του. Τα κείμενα του Αριστοτέλη δημοσιεύτηκαν στη βασιλεύουσα γύρω στο 850 όμως σε όλη τη διάρκεια του δεκάτου αιώνα απαντώνται μόνον περιστασιακές αναφορές σ' αυτά. Από τον 11ο αι. πληθαίνουν οι σοβαροί σχολιαστές του Αριστοτέλη: Γεώργιος Άνεπόνυμος, Μιχαήλ Ψελλός, Ιωάννης Ίταλός, Μιχαήλ Έφέσου κ. ά. Ταυτόχρονα ανανεώνεται το ενδιαφέρον για τον νεοπλατωνισμό⁵.

Όσον αφορά τα δραματικά έργα, ήταν ίσως διαθέσιμα τον 10ο αιώνα, αλλά οι Βυζαντινοί παρέπεμπαν στα αποσπάσματα που υπήρχαν στον Στοβαίο και σε άλλες αρχαίες άνθολογίες, όχι στα πρωτότυπα. Όμως τον 11ο αι. ο Ψελλός μελέτησε διεξοδικά τον Εϋριπίδη. Τον 12ο αι. ο Ιωάννης Τζέτζης και ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης μελετούν και σχολιάζουν τους τραγικούς και τον Αριστοφάνη⁶.

Έπιπλέον, άφομοιώνοντας την αρχαία παράδοση, οι βυζαντινοί λόγιοι φαίνεται ότι υιοθέτησαν σε κάποιο βαθμό το πνεύμα του όρθολογισμού της. Η σκέψη αυτή επιβεβαιώνεται στην έπιστήμη και τη θεολογία⁷. Ός προς την έπιστήμη έχουμε νέα κείμενα τα όποια άφορούν τα μαθηματικά, την άλχημεία, την άστρολογία, την κοσμολογία, τη γεωγραφία, τη ζωολογία, την ιατρική⁸. Ός προς τη θεολογία, την περίοδο αυτή (11ος αι. - 12ος αι.) προέκυψαν όρισμένες αίρέσεις, οι όποίες όφείλονταν στις όρθολογιστικές τάσεις κάποιων λογίων, όπως του Μιχαήλ Ψελλού, του Ιωάννου Ίταλού, του Νικηφόρου Βασιλάκη και του Μιχαήλ ρήτορος⁹.

Γενικά πρέπει να τονίσουμε ότι η κύρια συνέπεια της έξοικείωσης με τους αρχαίους και τα έργα τους ήταν η γέννηση ενός νέου όρθολογισμού στους λόγιους κύκλους των πόλεων της άυτοκρατορίας¹⁰.

2 A. P. Kazhdan, Ann Wharton Epstein, *Άλλαγές στον βυζαντινό πολιτισμό κατά τον 11ο και 12ο αιώνα*, Αθήνα 1997, 213-214.

3 Ό. π. 211.

4 Ό. π. 211-213.

5 Ό. π. 213.

6 Ό. π. 213.

7 Ό. π. 231-232.

8 Ό. π. 232-244.

9 Ό. π. 245-252.

10 Ό. π. 256.

Ἡ Cresci, ἡ ὁποία ἐξετάζει ἱστορικοὺς συγγραφεῖς τῆς περιόδου ἀπὸ τὸν 10ο ἕως τὸν 13ο αἰ., μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὰ ἀρχαῖα ἱστοριογραφικὰ κείμενα χρησιμοποιοῦνται καὶ πάλι ὡς παραδείγματα, ὄχι μόνον σὲ θέματα τεχνικῆς καὶ μεθοδολογίας ἀλλὰ καὶ ἰδεολογίας. Τίθεται καὶ πάλι ἓνα σημαντικό ἐρώτημα, στὸ ὁποῖο ἤδη οἱ πρωτοβυζαντινοὶ εἶχαν προσπαθῆσει νὰ δώσουν μιὰ ἀπάντηση: ποιά θέση πρέπει νὰ πάρει κανεὶς ἔναντι ἐνὸς σημαντικοῦ παράγοντα καθορισμοῦ τῶν γεγονότων, πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράδοση καὶ κυρίως ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς Θεουκυδίδη, Πολύβιο καὶ Πλούταρχο¹¹; Μάλιστα σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἄρθρου τῆς διατυπώνει τὴν ἄποψη ὅτι ὁ Λέων Διάκονος (10ος αἰ.), ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς (11ος αἰ.) καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης (11ος αἰ.) ἔχουν διαφορετικὴ στάση στὸ ζήτημα τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν «Τύχη/Πρόνοια» ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους, πρὸ «χριστιανικοῦ», χρονογράφους, Γεώργιο Μοναχὸ καὶ Θεοφάνη (9ος αἰ.), στάση ἢ ὁποία ὀφειλόταν στὸ γεγονὸς ὅτι καλλιέργησαν διαφορετικὰ ἱστοριογραφικὰ εἶδη ἀλλὰ καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι τὴν ἐποχὴ τους μελετήθηκαν τὰ ἀρχαῖα πρότυπα¹².

Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο πρέπει νὰ μελετᾶται καὶ ὁ Ἰωάννης Κίνναμος, ὁ ὁποῖος γράφει τὸν 12ο αἰώνα¹³. Ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς διακρίνεται βέβαια γιὰ τὸν ὀρθολογισμό του. Ὡστόσο στὸ κείμενό του ὑπάρχουν ἀναφορὲς καὶ σὲ ἄλλες δυνάμεις πέραν τῆς ἀνθρωπίνης, οἱ ὁποῖες συμμετέχουν στὴν ἐξέλιξη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὅπως τῆς «Θείας Πρόνοιας» καὶ τῆς «Τύχης»¹⁴. Ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ ἐξετάσουμε ἀκροθιγῶς

11 Cresci, *Strategia umana*, 186. Στὸς συγγραφεῖς αὐτοὺς πρέπει βέβαια νὰ προστεθεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος. Τὸ ἔργο τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ διαπνεόταν ἀπὸ μιὰ ἔντονη θρησκευτικότητα· ἡ θεία δύναμη ἐπεμβαίνει στὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἀλλὰ καὶ στὸν κόσμον γενικότερα, συνεπῶς ἀποτελεῖ ἓναν πολὺ σημαντικό παράγοντα στὴν ἐξέλιξη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, βλ. Δ. Πανομητρὸς, *Πρόνοια*, 17-69. Γιὰ μιὰ βιβλιογραφία σχετικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς «Τύχης» καὶ τῆς «Πρόνοιας» στὴν κλασικὴ περίοδο βλ. Δ. Πανομητρὸς, *Πρόνοια*, x-xxv.

12 Cresci, *Strategia umana*, 185 (ὑποσ. 11).

13 Τὸ ἱστορικὸ ἔργο τοῦ Κιννάμου καλύπτει τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 1118 ἕως τὸ 1176. Δυστυχῶς ἡ ἀφήγησή του σταματᾷ ἀπτόμα στὶς παραμονὲς τῆς μάχης στὸ Μυριοκέφαλο (1176). Πιστεύουμε ὅτι ἔφθανε μέχρι τὸν θάνατο τοῦ Μανουὴλ (1180) ὅμως τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς ἱστορίας ἔχει ἐκπέσει. Τὸ ἔργο του περιλαμβάνει ἐν συντομίᾳ τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ (1118-1143) καὶ μὲ πολλὰ λεπτομέρειες τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180).

14 Ἀπὸ τὴ βιβλιογραφία λείπει κάποιο συνθετικὸ ἔργο σχετικὸ μὲ τὶς ἔννοιες τῆς «Τύχης», τῆς «Θείας Πρόνοιας» καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐθύνης στὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων στὴ βυζαντινὴ γραμματεία. Γιὰ μιὰ γενικὴ βιβλιογραφία βλ. Cresci, ὁ. π. 184, ὑποσ. 4. Γιὰ μιὰ ἐξέταση τοῦ ἴδιου ζητήματος στὸν Προκόπιο, βλ. A. Cameron, «The "Scepticism" of Procopius», *Historia* 15 (1966), 466-482, Elferink, *Τύχη et Dieu*, 111-136. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα στὸν Θεοφάνη, τὸν Συνεχιστὴ τοῦ Θεοφάνη, τὸν Λέοντα Διάκονο, τὸν Μιχαὴλ Ψελλὸ καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἀτταλειάτη, βλ. J. Ljubariskij, «Homme, Destinée, Providence», στὸ: *La philosophie grecque et sa portée culturelle et historique*, Moscou 1985, 229-269. Ἡ Cresci, στὸ ἄρθρο ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἀρκετὲς φορές [«'Strategia' umana e intervento divino nella storiografia Bizantina», *Civiltà Classica e Cristiana* 11 (1990), 183-202], σχολιάζει ἀποσπάσματα ἀπὸ βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς τῆς περιόδου ἀπὸ τὸν 10ο ἕως τὸν 13ο αἰώνα,

τὴ σημασία τῶν δυνάμεων αὐτῶν στὴν Ἱστορία τοῦ Κιννάμου ὡς συνιστωσῶν στὴ ροὴ τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, σὲ σχέση βέβαια μὲ τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα ἀλλὰ καὶ τὴν ὀρθολογιστικὴ ὀπτικὴ τοῦ συγγραφέως.

Ἡ «Θεία Πρόνοια»

Ὁ ὅρος «Πρόνοια», μὲ τὴν ἔννοια τῆς μέριμνας τοῦ Θεοῦ («Θεία Πρόνοια») ἢ τῆς ἀνθρώπινης φροντίδας ἐκ τῶν προτέρων, εἶναι πανάρχαιος. Ἀπαντᾶται, γιὰ παράδειγμα, στὸν Ὅμηρο, τὸν Ἡσίοδο, σὲ ἐκπροσώπους τῆς Λυρικῆς Ποίησης, ὅπως τὸν Πίνδαρο, τὸν Ξενοφάνη τὸν Κολοφώνιο καὶ τὸν Ἀρχίλοχο, καὶ στοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Δράματος, Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ καὶ Εὐριπίδη¹⁵. Ἐξάλλου διατρέχει ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ πατέρα τῆς Ἱστορίας, τοῦ Ἡροδότου¹⁶.

Στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἢ «Πρόνοια», μὲ τὴν ἔννοια τῆς μέριμνας τοῦ Θεοῦ («Θεία Πρόνοια»), εἶναι μιὰ ἀντίληψη ποὺ ἀναπτύχθηκε κυρίως ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ θεολογία σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν παγανιστικὸ, ἰδιαίτερα τὸν ἐπικούρειο, ὀρθολογισμό¹⁷. Ἡ «Πρόνοια», ὅπως εἶναι φυσικὸ, δὲν λείπει καὶ ἀπὸ βυζαντινὰ ἱστορικὰ ἔργα¹⁸. Μάλιστα συναντᾶται καὶ σὲ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Κιννάμου. Συνήθως διαφυλάττει τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων.

Γιὰ παράδειγμα, προστατεύει τὸν αὐτοκράτορα ὅταν πραγματοποιεῖ ριψοκίνδυνες ἐνέργειες στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἔτσι, κατὰ τὴ μακρὰ ἀφήγησι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Μανουὴλ καὶ τῶν στρατευμάτων του ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκστρατεία του ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου (1146) (Κίνναμος, σσ. 38-63), ὁ ἱστορικὸς βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ παραθέσει ἀνδραγαθήματα τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Σὲ κάποιον σημεῖο τοῦ κειμένου, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιγραφῆς μιᾶς ἀψιμαχίας μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων, ὁ συγγραφέας μένει ἔκπληκτος ποὺ ὁ βασιλέας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι βρέθηκε ἐν μέσῳ τόσο μεγάλων κινδύνων, ἔμεινε ἀβλαβής (Κινν. σ. 51, 18-21). Ἀναφέρει δύο ἐκδοχὰς γι' αὐτὸ τὸ γεγονός: α) Τὴν πεῖρα ποὺ διέθετε στὶς συμπλοκὰς του μὲ Τούρκους, ἐξήγησι ἢ ὁποῖα εἶναι βέβαια ὀρθολογικὴ. β) Τὴν «Πρόνοια», ἢ ὁποῖα τὸν φρόντιζε μὲ τρόπους ποὺ αὐτὴ γνωρίζει («τῆς προνοίας αὐτὸν περιεπούσης τρόποις οἷς αὕτη ἐπίσταται»). (σ. 51, 21 - σ. 52,

---

κυρίως ἀπὸ τὸν Λέοντα Διάκονο, τὸν Μιχαὴλ Ἀτταλειάτη, τὸν Γεώργιο Ἀκροπολίτη, τὸν Νικηφόρο Βρυέννιο καὶ τὸν Ἰωάννη Κίνναμο.

15 Βλ. τὰ ὅσα ἀναφέρει στὴν εἰσαγωγή του ὁ Δ. Πανομήτρος, *Πρόνοια*, 1-16.

16 Γιὰ τὴν «Πρόνοια» συνολικὰ στὸ ἔργο τοῦ Ἡροδότου βλ. Πανομήτρος, *Πρόνοια*.

17 Kazhdan, *Oxford Dictionary*, τ. 3, 1733.

18 Λόγου χάρι τὴ βρῖσκουμε στὴν Ἱστορία τοῦ Ἀγαθία καὶ τοῦ Λέοντος Διακόνου, βλ. σχετικὰ, Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ἱστορικοί*, τ. Β', 497-9.

1). Μάλιστα εκφράζει και έναν σκεπτικισμό αφού δηλώνει ότι δεν είναι βέβαιος ποιά από τις δύο εξηγήσεις είναι ή σωστή («λέγειν μὲν οὐ πάνυ θαρρῶ»). Τουλάχιστον σ' αυτό το σημείο ο ὀρθολογισμός του βρίσκεται σε σύγκρουση με την πίστη του στη θεία επέμβαση.

Ἡ τεχνική τῶν ἐναλλακτικῶν ἐξηγήσεων καὶ ἡ ἔνδειξη μετριοφροσύνης τοῦ συγγραφέως, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ἀρνεῖται νὰ ἐπιλέξει ἀνάμεσα στὶς δύο ἀπόψεις, προέρχονται ἀπὸ τὴ ρητορική ἐνῶ ἀπαντοῦν ἐπίσης στὸν Ἡρόδοτο καὶ τὸν Προκόπιο. Ὁ Ἡρόδοτος, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, παραθέτει μιὰ λογικὴ ἐξήγηση τοῦ γεγονότος καὶ παραλλήλως μιὰ ἄλλη ὑπερβατικὴ, ἀποδίδοντας τὴν εὐθύνη του σὲ μιὰ ἀνώτερη δύναμη, τὴν ἀκαθόριστη «Τύχη» ἢ τὸν Θεό. Ὅμως ὁ Προκόπιος σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴ σκέψη τοῦ Ἡροδότου, ἐξηγεῖ τὴ θεία παρέμβαση μὲ βάση τὴ λογικὴ ὄχι ὅμως καὶ τὸ πεπρωμένο¹⁹.

Πάντως τέτοια συμβάντα προστασίας τοῦ αὐτοκράτορος στὸ πεδίο τῆς μάχης ἀπὸ τὴ «Θεῖα Πρόνοια» ἀναφέρει καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν γράφει λίγο πρὶν τὸν Κίνναμο· μετὰ τὴ μεγάλη ἦττα τῶν Βυζαντινῶν σὲ μάχη ἐκ παρατάξεως ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς τοῦ Ροβέρτου Γυῖσκάρδου (1081) ὁ Ἀλέξιος σῶθηκε κατὰ τὴ φυγὴ ὡς ἐκ θαύματος, μὲ τὴ βοήθεια τῆς «Θείας Πρόνοιας», δείχνοντας ταυτόχρονα μεγάλη γενναιότητα (Ἀλεξιάς, σσ. 136-8)²⁰.

Ἡ «Πρόνοια», πέραν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, σὲ κάποιον σημεῖο τοῦ ἔργου διασώζει ἓνα βυζαντινὸ στράτευμα τὴν ὥρα τῆς μάχης ἀπὸ τὴν πολὺ δύσκολη θέση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει. Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τῶν Βυζαντινῶν στὴν Ἰταλία (1155-6), ἔλαβε χώρα μιὰ σημαντικὴ μάχη ἐκ παρατάξεως ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο Ἄντρον μετὰ τῶν Βυζαντινῶν τοῦ Ἰωάννου Δούκα καὶ τῶν Νορμανδῶν τοῦ Ριτζάρδου. Παρὰ τὸ ἀμφίρροπο τῆς μάχης ὁ Νορμανδὸς ἀρχηγὸς ἀνάγκασε μὲ τὴν ὀρμητικότητά του τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ στρέψουν νῶτα. Μάλιστα ἀκόμα καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Βυζαντινῶν κινδύνεψε νὰ αἰχμαλωτιστεῖ (Κινν. σ. 142, 18 - σ. 144, 4).

19 Elfernik, Τύχη et Dieu, 121-2.

20 Παρόμοια περιστατικὰ ἀναφέρονται καὶ στὴν «Υἷλη Ἱστορίας» τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου. Ὁ στρατηγὸς καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (1081-1118), πρὶν τὴν ἀνάρρησή του στὸν θρόνο, κατὰ τὴ διάρκεια κάποιας σύγκρουσής του μὲ τοὺς Τούρκους, διασώθηκε χάριν μιᾶς ἄνωθεν δύναμης («ἀπὸ τῆς ἄνωθεν τετήρητο δεξιᾶς») καὶ τῆς αὐτοθυσίας τῶν συστρατιωτῶν του, Βρυέννιος, σ. 151, 2-9. Σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔργου, ὁ πάλι ὁ Ἀλέξιος ἐπικρατεῖ σὲ βάρος τοῦ ἐπαναστάτη Νικηφόρου Βρυεννίου, χρησιμοποιοῦντας τὴν ἰκανότητά του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τῆς «Θείας Πρόνοιας»: «μετὰ τὴν συμπλοκὴν ἐκείνην καὶ τοὺς γενναίους ἀγῶνας καὶ τὴν ἦτταν νενίκηκεν οὐ πλήθει δυνάμεως, ἀλλὰ καρτερίᾳ καὶ τόλμῃ καὶ μελέτῃ στρατηγικῇ, συνέριθον λαβὼν καὶ τὴν ἄνωθεν πρόνοιαν, δι' ἣν τὰ τέλη κατορθοῦντα τῶν ἐγχειρήσεων», ὁ. π. σ. 281, 22-26. Ἄλλη μιὰ φορά, τὸ ἴδιο πρόσωπο, καθὼς ἔπλεε πρὸς τὴν Προποντίδα, σῶθηκε χάριν τῆς ἐπεμβάσεως τῆς «Θεομήτορος», ὅταν φύσηξε ἰσχυρὸς βόρειος ἄνεμος, ὁ. π. σ. 201, 3-8.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ἀφήγησης ὁ Κίνναμος θὰ ἀναφερθεῖ στὴ μεγάλη δύναμη τῆς «Πρόνοιας» νὰ ὀδηγεῖ, ὅπου ἐπιθυμεῖ, τὰ ἀνθρώπινα ζητήματα: «ἀλλὰ γὰρ ἡ πρόνοια πάντα ἐς ὅπερ ἂν αὕτη θέλει ἄγει καὶ στρέφει τὰ ἀνθρώπεια.» (σ. 144, 4-5). Ἡ στήριξη τῆς ἄποψης του αὐτῆς ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ· παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ βρίσκονταν σὲ ἀπελπιστικὴ θέση, στὸ τέλος ὅμως κατόρθωσαν νὰ νικήσουν (σ. 144, 5-6). Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ μὲ περισσότερες λεπτομέρειες τὸν παράξενο ἀλλὰ μέσα στὰ ὅρια τοῦ ἐφικτοῦ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο κατόρθωσαν οἱ συμπατριῶτες του νὰ ἀλλάξουν τελικὰ τὴν εἰς βάρος τους κατάσταση· ἀλλαγὴ τῶν δεδομένων ἐπῆλθε κυρίως μὲ τὴ θανάτωση τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Νορμανδῶν Ριτζάρδου (σ. 144, 6-21). Συνεπῶς ὁ ἱστορικὸς κάνει λόγο γιὰ συνδρομὴ τῆς «Προνοίας» ἐνῶ παραλλήλως ἐξηγεῖ καὶ λογικὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο πέτυχαν τὴ νίκη οἱ Βυζαντινοί. Ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορούσε νὰ συλλογιστεῖ ὅτι ἡ «Πρόνοια» καθοδήγησε τὶς πράξεις τῶν Βυζαντινῶν ὥστε νὰ καταικήσουν τὸν ἀντίπαλό τους²¹.

Ἡ «Τύχη»

Ἡ ἔννοια τῆς «Τύχης» εἶναι ἰδιαίτερα διαδεδομένη στὰ ἀρχαῖα χρόνια²². Ἀπαντᾶται σὲ ἀρχαῖους λυρικοὺς ποιητές, στοὺς τραγικοὺς ποιητές, στὸν Πausanias, σὲ ἱστορικοὺς κ. ἄ. Ἄλλοτε θεωρεῖται μιὰ μικρὴ θεότητα ἄλλοτε ἓνα θεϊκὸ πνεῦμα. Μερικὲς φορές συνδέεται μὲ τὴ μοῖρα. Εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὶς ἀλλαγές καὶ τὰ ξαφνικὰ συμβάντα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Παλαιότερα ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀπένειμε περισσότερο καλὸ παρὰ κακὸ. Ἡ λαϊκὴ ἐκδοχὴ τῆς ιδιότροπης, μοχθηρῆς «Τύχης» προέρχεται ἀπὸ τὴ Νέα Κωμωδία. Στὸν Θουκυδίδη ἐπίσης ἔχει ἀρνητικὴ ἔννοια· στὸ ἔργο του

21 Γενικά σὲ ἄλλους βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς τὸ θεῖον ἐπεμβαίνει συχνότερα, βοηθώντας τοὺς Βυζαντινοὺς ὅταν ἐμπλέκονται σὲ στρατιωτικὲς συγκρούσεις. Ἐτσι ὁ Ἰωάννης Σκυλίτζης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ στρατηγὸς Πετρωνᾶς κατὰ τὶς παραμονές τῆς μάχης ἐναντίον τῶν Ἀράβων στὸν Λαλακάοντα ποταμὸ (863) ζήτησε συμβουλὲς ἀπὸ τὸν μοναχὸ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε θάρρος. Μάλιστα τοῦ εἶπε ὅτι σύμμαχός του θὰ εἶναι ὁ Θεός. Ἡ προφητεία του βγήκε ἀληθινὴ, ἀφοῦ ἀκολούθησε λαμπρὴ νίκη τῶν Βυζαντινῶν, Σκυλίτζης, σ. 99, 17 - σ. 101, 64. Ἐξάλλου ὁ Ἀτταλειάτης ἀποδίδει στὴ Θεία Πρόνοια τὴ σωτηρία τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ μιὰ ἐπίθεση τῶν Οὐζων κατὰ τὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Δούκα (1059-1067), οἱ ὁποῖοι καταστράφηκαν ἀνέλπιστα, Ἀτταλειάτης, σσ. 66-69. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἐκτενὲς ἀπόσπασμα βρίσκεται ἓνα ἐντυπωσιακὸ χωρίο, στὸ ὁποῖο ἐκτίθενται οἱ ἀπόψεις τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ γιὰ τὴ Θεία Πρόνοια. Κατὰ τὴ γνώμη του, ἡ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ τιμωρία γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους ἐνῶ ἡ εὐτυχία ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴ Θεία Πρόνοια. Γιὰ τὸ ποιά θὰ εἶναι ἡ στάση τοῦ θεοῦ ἀπέναντι στὴν αὐτοκρατορία ὡς πρὸς τὶς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἐξελίξεις, ὑπεύθυνοι εἶναι οἱ βασιλεῖς μὲ τὶς πράξεις τους, ὁ. π. σ. 68, 22 - σ. 69, 10. Τέλος σύμφωνα μὲ τὸν Ἀκροπολίτη, ἡ ἐπανάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο (1261) ὀφείλεται καὶ στὴ συνδρομὴ τῆς Θείας Πρόνοιας, Γεώργιος Ἀκροπολίτης, *Χρονικὴ συγγραφή*, ἔκδ. A. Heisenberg (ἐπανεκδ. P. Wirth), *Georgii Acropolitae Opera* (Teubner), τ. Α', Stuttgart 1978, σσ. 181--183.

22 Τὸ ζήτημα τῆς «Τύχης» ἀποτελεῖ ἀντικείμενο συζήτησης ἀκόμα καὶ στὶς μέρες μας. Βλ. τὸ πολυδιαβασμένο βιβλίο τοῦ Χ. Μπουκάι, *Ὁ μύθος τῆς θεᾶς Τύχης*, Αθήνα 2006.

ἀποτελεῖ ἓνα ἀνεξιχνίαστο στοιχεῖο τὸ ὁποῖο περιπλέκει τὶς ἀνθρώπινες ὑποθέσεις. Στὸν Πολύβιο παίζει μεγαλύτερο ρόλο· ἡ πανοῦργα «Τύχη» εἶναι ξαφνική, εὐμετάβλητη, φθονερή²³.

Στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ὁ ὄρος «Τύχη», πέραν τῶν ἄλλων σημασιῶν, ἐρμηνεύεται ὡς ἓνας ἀπρόσωπος παράγοντας ἢ αἴτιο γεγονότων τὰ ὁποῖα ἐξελίσσονται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη βούληση τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἢ ὁποῖα ἀντανακλᾷ βέβαια τὸν παγανιστικὸ καὶ λαϊκὸ ὀρθολογισμό, ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας²⁴. Τὴν «Τύχη» μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἀναφέρθηκε τὴ συναντᾶμε καὶ σὲ βυζαντινὰ ἱστορικὰ ἔργα, ὅπως τοῦ Προκοπίου, τοῦ Ψελλοῦ²⁵ καὶ τοῦ Λέοντα Διακόνου²⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης Κίνναμος τὴν ἀναφέρει σὲ ἄρκετὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του, προκειμένου νὰ ἐξηγήσει τὴν ἐξέλιξη ὀρισμένων ἱστορικῶν γεγονότων. Τὸ ἐντυπωσιακὸ εἶναι ὅτι δὲν συνδέεται σὲ κανένα σημεῖο μὲ τὸν χριστιανικὸ Θεό. Γίνονται ἀντιληπτὰ δύο εἶδη «Τύχης» στὸ κείμενο: α) Ἡ προσωποποιημένη «Τύχη», ἢ ὁποῖα θυμίζει ἀρχαία θεότητα μὲ διάθεση ἄλλοτε εὐνοϊκὴ, στὴν προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων νὰ πετύχουν κάτι σημαντικό, καὶ ἄλλοτε ἀρνητικὴ. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις εἶναι ἔντονο τὸ τελολογικὸ της στοιχεῖο. β) Ἡ «Τύχη-σύμπτωση». Πάντως, ἂν καὶ ὄχι μὲ συστηματικὸ τρόπο, παρατηρεῖται ἡ τάση νὰ ἀποδοθοῦν στὴν «Τύχη» τὰ ἐνάντια πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς γεγονότα ὄχι μόνον στὸν Ἰωάννη Κίνναμο ἀλλὰ καὶ στὸν Λέοντα Διάκονο²⁷.

Στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἡ «Τύχη» ἀφορᾷ στρατιωτικὲς δραστηριότητες. Ἔτσι, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀνατρέψει τὶς σωστὲς στρατιωτικὲς ἐνέργειες τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ τὶς ὀδηγήσει στὴν ἀποτυχία. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας τῶν Βυζαντινῶν στὴν Ἰταλία (1155-6), καθὼς ὁ Μανουὴλ κινουῦνταν μὲ τὰ στρατεύματά του πρὸς τὸ προκαθορισμένο σημεῖο, στὴ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Βαλκανικῆς, ὥστε νὰ συναντήσῃ τὸν στόλο, ὁ ὁποῖος ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ διεκπεραιωθεῖ στὴν Ἰταλία καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ τὴν κατακτήσῃ, λόγω μιᾶς εἰσβολῆς τῶν Κουμάνων, ἀναγκάστηκε νὰ κινηθεῖ βορειότερα. Ὁ στόχος του ἦταν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ, πράγμα τὸ ὁποῖο ἔγινε μὲ ἐπιτυχία (1148) (Κινν. σσ. 93-95). Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν νικῶν τοῦ βασιλέως, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ συγγραφέας θὰ μιλήσῃ ἰδιαίτερα ἐγκωμιαστικὰ γιὰ τὶς στρατιωτικὲς του ἱκανότητες: «τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ τὸ

23 S. Hornblower, A. Spawforth, *The Oxford classical dictionary*, Oxford - New York 1996, 1566.

24 Kazhdan, *Oxford Dictionary*, τ. 3, 2131.

25 Ὁ. π. 2131.

26 Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ἱστορικοί*, τ. 2, 488, 497-9.

27 Cresci, *Strategia umana*, 196 (ὑποσ. 43).

περι τούς πολεμικούς καμάτους ἄτρυτον ἦν, ὅσον οὐδέπω οὐδενὶ οἶμαι ὑπῆρξε καὶ τῶν τῆς κοινῆς καὶ στρατιωτικῆς γεγονότων μοίρας, μὴ ὅτι γε βασιλεῦσιν ἢ στρατηγοῖς.» (Κινν. σ. 96, 3-6). Ὡστόσο, παρὰ τὴν ἐξύψωση τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου μέσω τῆς προβολῆς τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Μανουήλ, ἀμέσως μετὰ ὁ Κίνναμος θὰ ἀναφερθεῖ στὴ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς «Τύχης» ἀπέναντι στὴν ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ τὴ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη: «ἀλλ' ὡς ἔοικε τύχη καὶ δόξαν ἀληθῆ παραιτεῖται καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίαν πόνω οὐδενὶ ἐς τούναντίον ἅπαν ἀποκρίνειν ἐπίσταται.» (σ. 96, 7-9)²⁸. Τὰ ὅσα ἀναφέρονται περὶ «ἀληθοῦς δόξας» καὶ «σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίας» ἀφοροῦν τὶς ὀρθὲς κινήσεις τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ζήτημα τῶν Κουμάνων ἀπέσπασε τὴν προσοχὴ του, κατόρθωσε νὰ φθάσει ἔγκαιρα στὴν περιοχὴ («ἔφθη ἐπικαιρότατα τῷ χώρῳ ἐπιστάς»), ἀπὸ ὅπου θὰ πραγματοποιοῦνταν ὁ ἀπόπλους (σ. 96, 9-11). Ἀντίθετα ἢ ἀρνητικὴ «Τύχη» ἀφορᾷ τὴν καθυστέρηση τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ξεκίνησε ἀπὸ τὴ βασιλεύουσα τὴν ἀνοιξή, ἔφθασε στὸ προκαθορισμένο σημεῖο καθυστερημένα τὸ φθινόπωρο, εἴτε λόγω ἀντίξωων καιρικῶν συνθηκῶν εἴτε λόγω τῆς ἀμάθειας τοῦ δούκα, δηλαδὴ τοῦ βυζαντινοῦ ναυάρχου (σ. 96, 11-15). Πάντως ἀπὸ τὶς δύο ἐκδοχὲς

28 Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ ὁποῖος γράφει τὸν 11ο αἰῶνα ἀναφερόμενος στὸν ἐντυπωσιακὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης κατόρθωσε νὰ γίνῃ αὐτοκράτορας, κατὰ παρόμοιο τρόπο δείχνει τὴ δύναμη τῆς «Θείας Πρόνοιας», παραθέτοντας τὰ ἑξῆς: «Οἱ γὰρ ζῆν αὐτῷ πρὸς ἀποστασίαν χωρήσαντες οὐ πλείους ἦσαν τριακοσίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἅμα αὐτῷ διαβάντες μέσον παγίδων, πολλῶν δηλαδὴ τῶν ἐνεδρευόντων αὐτούς, ὑπὸ τῆς *θείας προνοίας* ἀσινεῖς διεσώθησαν, δεικνύοντες *τοῦ Θεοῦ* κἀνταῦθα ὡς, ἐκεῖνος δίδοντας, φθόνος κατισχύει καί, μὴ δίδοντας, μάταιος μὲν οὗτος, μάταια δὲ τῶν στρατευμάτων πλήθη καὶ λόχοι καὶ φάλαγγες ταπτόμεναι ἄριστα, κενὰ δὲ δεινὰ στρατηγήματα καὶ βουλευμάτα καὶ παντάσῃσιν ἄπρακτα.» Βρυέννιος, σ. 243, 9-16. Ἡ Cresci θὰ ἀποδώσει τὴ σύλληψη τῆς ἰδέας στὸν Προκόπιο, *Strategia umana*, 194-195 (ἰδιαίτερα ὑπόσημ. 39). Ὁ Προκόπιος, ἀναφερόμενος σὲ μιὰ ἡττα τοῦ Βελισσαρίου ἀπὸ τοὺς Γότθους τοῦ Τουτίλα, τὴν ἀποδίδει καὶ στὸν «Θεὸ» καὶ στὴν «Τύχη», ἔννοιες ποὺ φαίνεται νὰ ταυτίζονται: «καὶ μοι ἔδοξεν ἢ Βελισάριον ἐλέσθαι τὰ χεῖρω, ἐπεὶ χρῆν τότε Ῥωμαίοις γενέσθαι κακῶς, ἢ βεβουλεῦσθαι μὲν αὐτὸν τὰ βελτίω, ἐμπόδιον δὲ τὸν θεὸν γεγονέναι, Τουτίλα τε καὶ Γότθοις ἐπικουρεῖν ἐν νῶ ἔχοντα καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῶν βουλευμάτων τὰ βέλτιστα ἐς πᾶν τούναντίον Βελισαρίῳ ἀποκεκρίσθαι. οἷς μὲν γὰρ ἐπιπνεῖ ἐξ οὐρίας τὸ πνεῦμα τῆς τύχης καὶ τὰ χεῖριστα βουλευομένοις οὐδὲν ἀπαντιάσει δεινόν, ἀντιπεριέργοντος αὐτὰ τοῦ δαιμονίου ἐς πᾶν ζύμφορον □ ἀνδρὶ δέ, οἶμαι, κακοτυχοῦντι εὐβουλία οὐδαμῆ πάρεστι, παραιρουμένου αὐτὸν ἐπιστήμην τε καὶ ἀληθῆ δόξαν τοῦ χρῆναι παθεῖν. ἦν δέ τι καὶ βουλευοῦνται ποτε τῶν δεόντων, ἀλλὰ πνέουσα τῷ βουλευοῦσαντι ἀπ' ἐναντίας εὐθύς ἢ τύχη ἀντιστρέφει αὐτῷ τὴν εὐβουλίαν ἐπὶ τὰ πονηρότητα τῶν ἀποβάσεων.» Προκόπιος Καισαρεύς, *ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι*, ἔκδ. J. Haury, *Procopii Caesariensis opera omnia*, τ. Β', Leipzig 1936, σ. 351, 20 - σ. 352, 8. Ἡ γλωσσικὴ σχέση ἀνάμεσα στὰ ἀποσπάσματα τοῦ Κιννάμου καὶ τοῦ Προκοπίου εἶναι ἀναμφισβήτητη. Ὑπάρχει βέβαια καὶ νοηματικὴ σχέση, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ὁ Κίνναμος δείχνει περισσότερο προσηλωμένος πρὸς τὴν ἀρχαία παράδοση, ἀφοῦ γίνεται λόγος μόνον γιὰ τὴ δύναμη τῆς «Τύχης», ἐνῶ ἡ ἔννοια τοῦ «Θεοῦ» ἢ τῆς «Θείας Πρόνοιας» λείπει ἀπὸ τὸ χωρίο του. Γιὰ μιὰ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τοῦ ἀποσπάσματος βλ. Elferink, *Τύχη et Dieu*, 116-122. Τὴν ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὰ δύο ἀποσπάσματα δὲν ἀναφέρει ὁ Rubin, ὁ ὁποῖος παραθέτει ἀρκετοὺς παραλληλισμοὺς ἀνάμεσα στοὺς δύο συγγραφεῖς, βλ. B. Rubin, «Zur Kaiserkritik Ostroms», *SBN* 7 (1953), 456 (ὑπόσ. 1). Ὁ Hörmann πιστεύει ὅτι ὁ Κίνναμος ἀναφέρεται στὴν «Τύχη», ὅπως ὁ Προκόπιος. Παραθέτει καὶ ἓνα στοιχειώδη σχολιασμὸ μερικῶν σημείων τοῦ ἔργου τοῦ Κιννάμου, F. Hörmann, *Beiträge zur Syntax des Johannes Kinnamos*, München 1938, 154.

για την καθυστέρηση που αναφέρει ο ιστορικός μόνον ή πρώτη, δηλαδή οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, είναι δυνατόν να θεωρηθεί απρόβλεπτη για τους Βυζαντινούς και επομένως δικαιολογημένα αποδίδεται στην «Τύχη», ενώ ή δεύτερη, δηλαδή ή αμάθεια του δούκα, αφορά τον ανθρώπινο παράγοντα. Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε έβλαψε την πορεία όλης της έκστρατείας των Βυζαντινών στην Ίταλία και δεν ήταν απλώς μια δυσκολία της στιγμής που κάποια στιγμή ξεπεράστηκε, αφού ο συγγραφέας λόγω των προαναφερθεισών εξελίξεων γράφει: «τὰ Ῥωμαίων ἔσφηλε πράγματα» (σ. 96, 15-16). Πραγματικά, σε πρώτη φάση ο Μανουήλ επεχείρησε τον διάπλου αλλά λόγω της θαλασσοταραχής απέτυχε με αποτέλεσμα να οδηγήσει το στράτευμά του σε μια περιοχή κοντά στη Βέρροια, για να περάσει τον χειμώνα (σ. 96, 16-22). Πάντως πρέπει να τονιστεί ότι ο Κίνναμος, με το να εγκωμιάσει έντονα τον Μανουήλ στην αρχή του σχολιαζομένου αποσπάσματος και στη συνέχεια να αποδώσει στην «Τύχη» την ιδιαίτερα δυσάρεστη εξέλιξη της καθυστέρησης του διάπλου του πορθμού του Ύδρουντος, απαλλάσσει τον αυτοκράτορα από την ευθύνη της καθυστέρησης αλλά και γενικότερα της άποτυχίας της έκστρατείας²⁹. Όμως δεν ήταν αυτός ο οποίος επέλεξε τον δούκα ως αρχηγό του στόλου με αποτέλεσμα, εξαιτίας της έλλειψης γνώσεών του («αμαθίας»), να δημιουργηθεί το πρόβλημα;

Γενικά ο Κίνναμος σπάνια συνδέει την έννοια της «Τύχης» με τον Μανουήλ, όπως και ή Άννα Κομνηνή με τον Άλέξιο. Έτσι σε μια περίπτωση αποδίδεται στην κακή προσωποποιημένη «Τύχη» του Άλεξίου ή συνωμοσία του Λέοντος Ψευδο-Διογένη και ή αναταραχή που προκλήθηκε στην αυτοκρατορία (Άλεξιάς, σ. 284, 88-94).

Πάντως σε σχέση και με τα παραπάνω, σε κανένα σημείο του έργου δεν θα αποδώσει ο Κίνναμος κάποια ήττα των Βυζαντινών στον Θεό αλλά μόνον στην αρνητική «Τύχη». Αντίθετα ή Άννα Κομνηνή δεν διστάζει να αποδώσει όρισμένες ήττες των συμπατριωτών της στο θέλημα του Θεού. Έτσι ή μεγάλη ήττα των Βυζαντινών από τους Σκύθες στη Δρίστρα θα αποδοθεί στον Θεό, ο οποίος έπιθυμούσε να ταπεινώσει τους Βυζαντινούς για την αλαζονεία τους (Άλεξιάς, σ. 249, 19-20)³⁰.

29 Βλ. και Cresci, *Strategia umana*, 195.

30 Γενικά, παρατηρούμε ότι και άλλοι βυζαντινοί ιστορικοί, οι οποίοι διακρίνονται περισσότερο για τον θρησκευτισμό τους εν σχέσει με τον Ιωάννη Κίνναμο, δεν διστάζουν να αποδώσουν όρισμένες ήττες των Βυζαντινών στη θεία βούληση. Έτσι ο Ιωάννης Σκυλίτζης κατηγορεί τον βασιλέα Θεόφιλο (829-842) για την προσήλωσή του στην αίρεση των εικονομάχων. Μάλιστα πιστεύει ότι σ' αυτήν την

Συμπερασματικά αναφέρουμε τὰ ἐξῆς: Ἡ «Θεία Πρόνοια», μὲ τὴν ἔννοια τῆς μέριμνας τοῦ Θεοῦ, συναντᾶται σὲ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου. Συνήθως διαφυλάττει τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Ἐτσι τὸν προστατεύει ὅταν πραγματοποιεῖ ριψοκίνδυνες ἐνέργειες στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἄλλοτε διασώζει ἓνα βυζαντινὸ στράτευμα κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς πολεμικῆς σύγκρουσης ἀπὸ τὴν πολὺ δύσκολη θέση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἀποδίδει τὰ παραπάνω γεγονότα στὴ Θεία Πρόνοια δίνει παραλλήλως καὶ ὀρθολογιστικὲς ἐξηγήσεις.

Στὸν Κίνναμο ἐντοπίζουμε καὶ τὸν ὄρο «Τύχη», ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύεται ὡς ἓνας ἀπρόσωπος παράγοντας ἢ αἴτιο γεγονότων τὰ ὁποῖα ἐξελίσσονται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη βούληση τῶν ἀνθρώπων. Στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἢ «Τύχη» ἀφορᾷ στρατιωτικὲς δραστηριότητες. Γιὰ παράδειγμα, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀνατρέψει τὶς σωστὲς στρατιωτικὲς ἐνέργειες τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ τὶς ὀδηγήσει στὴν ἀποτυχία. Ὡστόσο, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τῆς «Θείας Πρόνοιας», ὁ ἱστορικὸς ἀποδίδει τὴν ἐξέλιξη ὀρισμένων γεγονότων καὶ στὴν «Τύχη» ἀλλὰ καὶ στὸν παράγοντα ἄνθρωπο. Πάντως σὲ κανένα σημεῖο τοῦ ἔργου του δὲν θὰ ἀποδώσει ὁ συγγραφέας αὐτὸς κάποια ἥττα τῶν Βυζαντινῶν στὸν Θεό ἀλλὰ μόνον στὴν ἀρνητικὴ «Τύχη», σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλους Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς οἱ ὁποῖοι γενικὰ διακρίνονται περισσότερο γιὰ τὸν θρησκευτισμὸ τους ἐν σχέσει μὲ τὸν Ἰωάννη Κίνναμο.

Βραχυγραφίες περιοδικῶν καὶ σειρῶν

CFHB	Corpus Fontium Historiae Byzantinae
CSHB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae
<i>SBN</i>	<i>Studi bizantini e neoellenici</i>

Βιβλιογραφία - Συντομογραφίες

Πηγές

Ἀλεξιάς: Ἄννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς*, ἔκδ. D. R. Reinsch, A. Kambylis, *Annae Comnenae Alexias* (CFHB 40/1-2), Berlin 2001.

ἐπιλογή του ὀφείλεται τὸ ὅτι στοὺς πολέμους γνώρισε μόνον ἥττες, Σκυλίτζης, σ. 50, 23-32. Ἐξάλλου καὶ ὁ Ἀτταλειάτης ἀποδίδει τὴν ἥττα τῶν Βυζαντινῶν στὸ Μάτζικερτ (1071) στὴ θέληση τῆς Θείας Πρόνοιας, Ἀτταλειάτης, σσ. 123-128, ἰδιαίτερα βλ. τὸ σημεῖο σ. 127, 23 - 128, 4.

Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική συγγραφή*, έκδ. A. Heisenberg (έπανέκδ. P. Wirth), *Georgii Acropolitae Opera* (Teubner), τ. Α', Stuttgart 1978.

Κίνναμος: **Ἰωάννης Κίνναμος**, *Ἱστορία*, έκδ. A. Meineke, *Ioannis Cinnami Epitome. Rerum ab Ioanne et Alexio (sic) Comnenis gestarum* (CSHB), Bonnae 1836.

Σκυλίτζης: **Ἰωάννης Σκυλίτζης**, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, έκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* (CFHB 40), Berlin 1973.

Ἀτταλειάτης: **Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης**, *Ἱστορία*, έκδ. Εὐ. Θ. Τσολάκης, *Michaelis Attaliatae Historia* (CFHB 50), Athens 2011.

Βρυέννιος: **Νικηφόρος Βρυέννιος**, *Ἰστορία*, έκδ. P. Gautier, *Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor* (CFHB 9), Bruxelles 1975.

Προκόπιος Καισαρεύς, *Ἰστορία*, έκδ. J. Hauriy, *Procopii Caesariensis opera omnia*, τ. Α'-Β', Leipzig 1936.

Βοηθήματα

A. Cameron, «The "Scepticism" of Procopius», *Historia* 15 (1966), 466-482.

Cresci, *Strategia umana*: **L. R. Cresci**, «'Strategia' umana e intervento divino nella storiografia Bizantina», *Civiltà Classica e Cristiana* 11 (1990), 183-202.

Α. Δελέογλου, *Συμβολή στη μελέτη τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου*, Ἀθήνα 2009 (ἀνέκδοτη διδακτορική διατριβή).

Elferink, *Τύχη et Dieu*: **M. A. Elferink**, «Τύχη et Dieu chez Procope de Césarée», *Acta Classica* 10 (1967), 111-134.

F. Hörmann, *Beiträge zur Syntax des Johannes Kinnamos*, München 1938.

S. Hornblower, A. Spawforth, *The Oxford classical dictionary*, Oxford - New York 1996.

Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ*: **Α. Καρπόζηλος**, *Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι*, τ. Β' (8 ος-10 ος αἰ.), Ἀθήνα 2002.

Kazhdan, *Oxford Dictionary*: **A. P. Kazhdan**, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, τ. Α' - Γ', New York - Oxford 1991.

A. P. Kazhdan, Ann Wharton Epstein, *Ἀλλαγές στὸν βυζαντινὸ πολιτισμὸ κατὰ τὸν 11ο καὶ 12ο αἰώνα*, Ἀθήνα 1997.

J. Ljubariskij, «Homme, Destinée, Providence», στό: *La philosophie grecque et sa portée culturelle et historique*, Moscou 1985, 229-269.

X. Μπουκάι, *Ο μύθος της θεάς Τύχης*, Ἀθήνα 2006.

Δ. Πανομήτρος, *Πρόνοια: Δ. Κ. Πανομήτρος, Η έννοια τῆς Προνοίας στο ἔργο τοῦ Ἡροδότου*, Ἀθῆναι 1997 (ἀνέκδοτη διδακτορική διατριβή).

B. Rubin, «Zur Kaiserkritik Ostromeis», *SBN* 7 (1953), 453-462.

Εμφύλιος Σπαραγμός στην Κέρκυρα: homo homini lupus

Όλγα Μπαλουκτσή
ΓΕΛ Αλιστράτης

Περίληψη

Η πρόταση που ακολουθεί αποτελεί μια ενδιαφέρουσα διδακτική απόπειρα προσέγγισης του κεφ. 81 της Ιστορίας του Θουκυδίδη που εφαρμόστηκε στην Α' τάξη του Λυκείου Αλιστράτης κατά το σχολικό έτος 2013-14. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο ο Θουκυδίδης αφηγείται την όξυνση του εμφυλίου πολέμου στην Κέρκυρα ύστερα από την αναχώρηση των Πελοποννησίων και την άφιξη αθηναϊκής βοήθειας στο νησί. Οι δραστηριότητες που προτείνονται έχουν ως στόχο τους να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ, προκειμένου να ενδιαφερθούν οι μαθητές περισσότερο για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών, να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για την αρχαία ελληνική γλώσσα, να γνωρίσουν την αγριότητα ενός εμφυλίου πολέμου και την ηθική εξαχρείωση των πρωταγωνιστών του καθώς επίσης και να εκτιμήσουν τον τρόπο σύνθεσης της ιστορίας από το Θουκυδίδη και να καταλάβουν την επικαιρότητά της και στη σημερινή εποχή. Παράλληλα με την πρόταση αυτή στοχεύουμε να καλλιεργήσουν οι μαθητές φιλειρηνικά συναισθήματα και – υιοθετώντας το ρόλο του ενεργού πολίτη – να καταδικάσουν τον πόλεμο σε κάθε του μορφή. Ακολουθείται το μαθητοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας, την ολιστική προσέγγιση της γνώσης και την ανακαλυπτική – διερευνητική μάθηση.

Σκεπτικό

Η συγκεκριμένη πρόταση στοχεύει στο διάλογο των μαθητών μ' ένα κείμενο της αρχαίας ελληνικής ιστοριογραφίας μέσω της ανακαλυπτικής διερευνητικής μάθησης¹ και της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας. Ο εκπαιδευτικός έχει το ρόλο του εμπνευστή και διευκολυντή στη διαδικασία της ανακάλυψης της γνώσης. Οργανώνει το μάθημα έτσι ώστε με την παροχή ποικίλων σημειωτικών πόρων ο μαθητής να έχει τη δυνατότητα να εκφραστεί, να διερευνήσει, να συνεργαστεί, να αλληλεπιδράσει με το περιβάλλον του προκειμένου να οικοδομήσει τη γνώση του². Όλα τα παραπάνω επιτυγχάνονται με τη χρήση των ΤΠΕ. Ο υπολογιστής

¹ J. Brunner στο: *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα ΚΣΕ τ.1*, ΙΤΥΕ, Πάτρα 2014, σελ. 38. Προκειμένου να ολοκληρώσουμε την παρούσα εργασία αξιοποιήσαμε και το εξής βιβλιογραφικό υλικό το οποίο παραθέτουμε στη βιβλιογραφία και την δικτυογραφία. Βλ. *Αξιολόγηση των μαθητών της Α' Λυκείου*, Kalantzis, M & B. Cope (1999), Κουτσογιάννης (2012), (2008), (2007), Ματσαγγούρας (1997), *Οδηγίες, Πρόγραμμα*, Χατζημαυρουδή (2007), Χρηστίδης (1993).

² Σύμφωνα με τις κοινωνιοπολιτισμικές θεωρίες του Vygotsky (ό.π., σελ. 40-41).

αντιμετωπίζεται ως εργαλείο έρευνας αλλά και ως μέσο οικοδόμησης της γνώσης (στο πλαίσιο της θεωρίας του κοινωνικού εποικοδομισμού) έτσι ώστε να υλοποιηθούν οι σύγχρονες αντιλήψεις για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών με την ανάπτυξη δεξιοτήτων για την αναζήτηση πληροφοριών, την κριτική επεξεργασία και τη συνθετική παρουσίαση των δεδομένων, τη χρήση πολυτροπικών κειμένων και ποικίλων σημειωτικών πόρων, την πραγμάτευση ενός θέματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες, τον πειραματισμό κατά το γράψιμο και παραστατικότητα στην παρουσίαση, διευρύνοντας έτσι τον γραμματισμό των μαθητών σε ένα νέο πλαίσιο κριτικής ψηφιακής εγγραμματοσύνης.

Εργαλεία

Σχολικό εγχειρίδιο, ηλεκτρονικοί υπολογιστές του σχολικού εργαστηρίου: λογισμικό επεξεργασίας κειμένου, ιστοσελίδα κατασκευής εννοιολογικού χάρτη, λογισμικό παρουσίασης, διαδίκτυο.

Προϋποθέσεις υλοποίησης και προαπαιτούμενες γνώσεις

- ❖ Εξοικείωση των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο.
- ❖ Εξοικείωση με τη χρήση των μηχανών αναζήτησης, του κειμενογράφου, του λογισμικού παρουσίασης, του διαδραστικού πίνακα και με τη δημιουργία αναρτήσεων.
- ❖ Βασικές γνώσεις του λεξιλογίου, του συντακτικού και της γραμματικής της ΑΕ γλώσσας.
- ❖ Προηγούμενες μεταφραστικές ασκήσεις πάνω στην μετάφραση και την περίληψη κειμένου.

Βασικός στόχος

Βασικός στόχος της διδασκαλίας μας είναι η απόκτηση πολυγραμματισμών από τους μαθητές με απώτερο σκοπό την ικανότητά τους να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες του σημερινού κοινωνικο-πολιτικού γίγνεσθαι. Δεδομένου ότι η ανθρωπότητα σήμερα αντιμετωπίζει το φάσμα των εμφύλιων και διακρατικών σπαραγμών, κρίνεται απαραίτητη η απόκτηση κριτικής ικανότητας και η δυνατότητα ενσυναίσθησης και παρέμβασης στα γεγονότα.

Επιμέρους στόχοι

A. Γνωστικοί

I. Γνώσεις για την γλώσσα

- ❖ Να γνωρίσουν οι μαθητές την τυπολογία και τις δομές της ΑΕ γλώσσας και να βελτιώσουν τη γλωσσική τους κατάρτιση.
- ❖ Να μάθουν να συντάσσουν εννοιολογικό χάρτη όπου αναδεικνύονται τα υποκείμενα, τα γεγονότα, ο τόπος, η σχέση αιτίου- αιτιατού.
- ❖ Να συγκρίνουν κείμενα του Θουκυδίδη και του Ξενοφώντα που αναφέρονται σε παρόμοια γεγονότα.
- ❖ Να συγκεντρώσουν ρήματα και φράσεις που δηλώνουν καταστροφή (θάνατο) και να σχολιάσουν την εικόνα που αισθητοποιούν.
- ❖ Να προσεγγίζουν συγκριτικά την ΑΕ μέσω της ΝΕ γλώσσας.
- ❖ Να καλλιεργήσουν το ΝΕ λόγο (παραγωγή κειμένου).

II. Γνώσεις για τον κόσμο – στάση ζωής.

- ❖ Να αντιληφθούν τις ολέθριες συνέπειες του εμφυλίου πολέμου: κατάλυση κάθε ηθικής, πολιτικής, νομικής, θρησκευτικής τάξης.
- ❖ Να εντοπίσουν τα κίνητρα και τα αίτια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, συνδέοντάς τα με τον «κοσμικό και φυσικό» τρόπο εξήγησης των ιστορικών γεγονότων απ' το Θουκυδίδη.
- ❖ Να αναπτύξουν προβληματισμό σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά και να αξιολογήσουν τις πράξεις των δημοκρατικών απέναντι στους ικέτες ολιγαρχικούς.
- ❖ Να κατανοούν τη θέση του «άλλου» και να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση.
- ❖ Να καταδικάσουν τον πόλεμο κάθε μορφής και να καλλιεργήσουν φιλειρηνικά αισθήματα.

B. Παιδαγωγικοί

- ❖ Να ασκηθούν στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία σε ανοικτά περιβάλλοντα μάθησης.
- ❖ Να μετάσχουν σε μια ευχάριστη και δημιουργική διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών.
- ❖ Να καλλιεργήσουν κοινωνικές αρετές (αλληλεγγύη, συνεργασία).

Γ. Τεχνολογικοί

- ❖ Να εξοικειωθούν με τη χρήση ενός σχολικού εγχειριδίου στην ηλεκτρονική του μορφή
- ❖ Να μάθουν να αξιοποιούν τα ηλεκτρονικά λεξικά και τα σώματα κειμένων στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα καθώς και τα εγχειρίδια Γραμματικής και Συντακτικού σ' αυτή.
- ❖ Να γνωρίσουν μέσα από ποικίλους σημειωτικούς πόρους του διαδικτύου διαφορετικούς κώδικες επικοινωνίας και να αποκτήσουν ερείσματα για γόνιμες συγκρίσεις με τη σύγχρονη εποχή.
- ❖ Να μάθουν να αξιοποιούν ψηφιακά περιβάλλοντα που καλλιεργούν το νέο γραμματισμό, όπως τον επεξεργαστή κειμένου, το λογισμικό παρουσίασης, το διαδραστικό πίνακα, την πλοήγηση στο διαδίκτυο με τη χρήση λέξεων – κλειδιών.
- ❖ Να δημιουργούν κείμενα πολυτροπικά, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες του υπολογιστή και του διαδικτύου, και να κάνουν αναρτήσεις και σχόλια σε ψηφιακές κοινότητες.
- ❖ Να μάθουν να αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού αλλά και να τις προσεγγίζουν με κριτική διάσταση και κοινωνικοπολιτισμική υποψία.

Με τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το κέντρο βάρους της διδασκαλίας μετατίθεται από την παροχή γνώσεων στην ενεργητική κριτική μάθηση με απώτερο σκοπό τη δημιουργία εγγράμματων κριτικών υποκειμένων που θα έχουν την ικανότητα αφ' ενός να ανακαλύπτουν μόνοι τους τη γνώση και αφ' ετέρου να τη διαχειρίζονται κριτικά και να τη χρησιμοποιούν αποδοτικά στη ζωή τους.³

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Οι στόχοι που τέθηκαν καθώς και τα μέσα και η μέθοδος διδασκαλίας συμφωνούν με το ΑΠ σπουδών για την ΑΕ γλώσσα, το οποίο προβλέπει - ανάμεσα στ' άλλα - οι μαθητές να κατακτήσουν τη δομή και λειτουργία του αρχαίου ελληνικού λόγου, να συνειδητοποιήσουν ότι η ανάγνωση της ιστορίας και του παρελθόντος δεν είναι αυτοσκοπός αλλά χρήσιμο ερμηνευτικό εργαλείο για την κατανόηση του ιστορικού γίνεσθαι και του παρόντος, και να υιοθετήσουν μια ανθρωπιστική στάση ζωής.

³ Κουτσογιάννης στο: *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα ΚΣΕ τ.3*, κλάδος ΠΕ02, ΙΤΥΕ, Πάτρα 2014.

Λεπτομερής παρουσίαση της πρότασης

Η διδακτική αυτή πρόταση αποτελεί έναν πιο ευχάριστο τρόπο διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών της Α' λυκείου με την αξιοποίηση των ΤΠΕ και των δυνατοτήτων που αυτές προσφέρουν. Μελετούμε το κεφ. 81 του Γ' βιβλίου της Ιστορίας του Θουκυδίδη, στο οποίο ο ιστορικός αφηγείται την όξυνση του εμφυλίου πολέμου στην Κέρκυρα. Οι Πελοποννήσιοι εγκαταλείπουν τους συμμάχους τους ολιγαρχικούς όταν πληροφορούνται την άφιξη μεγάλης αθηναϊκής βοήθειας. Οι δημοκρατικοί Κερκυραίοι τότε επιδεικνύουν μια εκδικητική, ανάλγητη, απάνθρωπη και βίαιη συμπεριφορά προς τους συμπολίτες τους ολιγαρχικούς, μια συμπεριφορά που θυμίζει το *homo homini lupus* και οι καταπιεσμένοι του χθες γίνονται δυνάστες του σήμερα.

Μέθοδος και μέσα (τεχνολογίες) διδασκαλίας

Ως μέσα διδασκαλίας ορίστηκαν το σχολικό εγχειρίδιο, το διαδίκτυο, στο οποίο οι μαθητές πλοηγήθηκαν σε συγκεκριμένες διευθύνσεις που δόθηκαν στα φύλλα εργασίας τους, και ο διαδραστικός πίνακας. Οι διδακτικές πρακτικές που αξιοποιήθηκαν είναι η ολιστική προσέγγιση της γνώσης και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, καθώς οι μαθητές εργάστηκαν διερευνητικά σε όλα τα στάδια σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και παρουσίασαν το τελικό προϊόν της εργασίας τους, αξιοποιώντας την κειμενοκεντρική μέθοδο και την ανακαλυπτική, διερευνητική μάθηση. Στο πλαίσιο αυτό οι μαθητές επικοινωνήσαν, συνεργάστηκαν, ανέλαβαν ρόλους, ανακάλυψαν μόνοι το λάθος τους και έμαθαν μέσα από ποικίλα εξωτερικά ερεθίσματα που τους δόθηκαν⁴. Ο καθηγητής λειτούργησε υποστηρικτικά και διευκολυντικά προς τους μαθητές ενθαρρύνοντας την ανακαλυπτική τους αυτή προσπάθεια, η οποία πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μέσα απ' την αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους και την υλοποίηση κοινών δραστηριοτήτων. Σε όλα τα στάδια της διδασκαλίας ο ρόλος των μαθητών ήταν πρωταγωνιστικός.

---

⁴ Σύμφωνα με την εποικοδομιστική θεωρία του Piaget (ό.π., τ.1, σελ.38).

Κατανομή του χρόνου

Η 1η ώρα πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του διαδραστικού πίνακα. Οι μαθητές χωρίστηκαν σε έξι ομάδες των τεσσάρων ατόμων χωρίς την παρέμβαση του διδάσκοντος. Έγινε εισαγωγή του κεφαλαίου 81 στον πίνακα απ' τα ψηφιακά σχολικά βιβλία. Δεν χρειάστηκε ιδιαίτερη αφόρμηση, καθώς υπήρχε άμεση σύνδεση με τις τελευταίες εξελίξεις που είδαν στο κεφάλαιο 80. Κατόπιν έγινε προσπάθεια να χωριστεί το κείμενο κατά κώλα. Ήταν μια διαδικασία γνωστή στους μαθητές απ' τα προηγούμενα μαθήματα, όπου το κύριο νόημα αποδίδεται με κύρια πρόταση, τα δευτερεύοντα με δευτερεύουσες προτάσεις και τα τριτεύοντα με επιρρηματικές μετοχές, ώστε να αναδειχθούν τα δομικά στοιχεία των περιόδων και να κατανοηθούν οι σχέσεις των μερών μεταξύ τους. Στη συνέχεια ζητήθηκε από τις δύο πρώτες ομάδες να γραφεί περίληψη του κειμένου με βάση την προηγούμενη διαδικασία της κατά κώλα μεταγραφής του κειμένου και τη μετατροπή του ρήματος της κύριας περιόδου σε αφηρημένο ουσιαστικό. Από τις δύο επόμενες ομάδες ζητήθηκε να γίνει περίληψη με χρήση ρηματικών φράσεων και από τις δύο τελευταίες ζητήθηκε πρωτοπρόσωπη περίληψη («φωνή του αφηγητή»). Οι μαθητές πρόθυμα «έπειξαν» με τις δυνατότητες που τους προσέφερε ο διαδραστικός πίνακας και όταν ολοκληρώθηκε η συγγραφή της περίληψης ενθουσιάστηκαν με την ψηφιοποίηση των γραφομένων τους. Η 1η ώρα ολοκληρώθηκε με τη σύγκριση των περιλήψεών τους. Η 2η και 3η ώρα διεξήχθησαν στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου και οι έξι ομάδες κάθισαν μπροστά στους υπολογιστές τους (το εργαστήριο πληροφορικής διαθέτει έξι). Σ' αυτούς βρήκαν έτοιμα τα φύλλα εργασίας τους (βλ. παρακάτω), τα οποία ήταν τρία και το καθένα απαντήθηκε από δύο ομάδες για να υπάρξει ποικιλία απαντήσεων, αλλά και γιατί μεγάλος αριθμός μαθητών παρουσιάζει μαθησιακά προβλήματα (μαθητές δυσλεκτικοί, αλλοδαποί και προερχόμενοι από χαμηλά κοινωνικο-μορφωτικά στρώματα). Αφού δόθηκαν οι σχετικές οδηγίες από τη διδάσκουσα, όπου ήταν αναγκαίο, άρχισαν να δουλεύουν με τα ζητήματα που τους τέθηκαν: να αναζητούν στοιχεία σε ιστοσελίδες, να συμπληρώνουν πίνακες, να επισκέπτονται λεξικά, να αναζητούν φωτογραφικό υλικό, να επισκέπτονται τους δοσμένους υπερδεσμούς για να συγκεντρώσουν το απαιτούμενο υλικό, να κρίνουν συγκρίνοντας παρόμοιες καταστάσεις και κατόπιν να γράφουν τις απαντήσεις τους στον κειμενογράφο ή να δημιουργούν λογισμικό παρουσίασης. Ο ρόλος της καθηγήτριας υπήρξε συμβουλευτικός και καθοδηγητικός, όπου και όταν χρειάστηκε. Την 4η ώρα έγινε αναδιάταξη των ομάδων που είχαν τα ίδια φύλλα εργασίας και οι

πιο προχωρημένοι μαθητές συνεργάστηκαν και καθοδήγησαν τους πιο αδύνατους ώστε να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους. Η 5η ώρα πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του διαδραστικού πίνακα όπου έγινε σύγκληση της ολομέλειας και η κάθε ομάδα επέλεξε και παρουσίασε δύο από τις εργασίες της στην ολομέλεια. Κατόπιν ανατέθηκε ως εργασία σε καθεμιά ομάδα να αξιολογήσει τις υπόλοιπες με γραπτό σχόλιο στην ψηφιακή κοινότητα.

Προεκτάσεις

Το σενάριο θα μπορούσε να διδαχθεί και διαθεματικά καθώς εμπλέκεται με τα διδακτικά αντικείμενα της ΝΕ Γλώσσας, της Ιστορίας, της Λογοτεχνίας και της Ψυχολογίας (επιλεγόμενο στην Α' Λυκείου).

Αξιολόγηση – αποτίμηση της πρότασης

Καθώς εφαρμόστηκε εκτός από την κειμενοκεντρική και η ομαδοσυνεργατική μέθοδος και προκρίθηκε το μαθητοκεντρικό μοντέλο, προκλήθηκε έντονο ενδιαφέρον για το μάθημα απ' την πλειοψηφία των μαθητών. Παιδιά που δεν είχαν αναλάβει ενεργό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία μέχρι τότε ανταποκρίθηκαν ικανοποιητικά. Άλλα, που έβρισκαν το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών ξεπερασμένο, ανιαρό και βαρετό, δραστηριοποιήθηκαν στις εμπλεκόμενες δραστηριότητες με την τεχνολογία. Επίσης οι πιο προχωρημένοι μαθητές καθοδήγησαν τους πιο αδύναμους και συνεργάστηκαν με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Οι περισσότεροι στόχοι εκπληρώθηκαν και η νέα διδακτική πρακτική συνέβαλε αποτελεσματικά στη δημιουργία νέας ταυτότητας των μαθητών, αυτής του ενεργού πολίτη και φιλειρηνικού ανθρώπου. Στα αρνητικά μπορούμε να καταλογίσουμε ότι, ενώ απ' το ΠΣ προτείνονται 3 ώρες για τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας, εμείς δαπανήσαμε (δημιουργικά) πέντε ώρες. Ένα άλλο μειονέκτημα υπήρξε η χρήση παλαιού τύπου υπολογιστών στο μοναδικό για το Λύκειο και το Γυμνάσιο εργαστήριο Πληροφορικής, καθώς επίσης και η επιθυμία και άλλων συναδέλφων να χρησιμοποιήσουν την ίδια αίθουσα κατά τις ίδιες ώρες. Το σενάριο πραγματοποιήθηκε προς το τέλος του διδακτικού έτους με το άγχος της Τράπεζας Θεμάτων, που κινείται σε διαφορετικού τύπου αξιολόγηση, να κατακλύζει τα παιδιά.

Ακολουθούν τα φύλλα εργασίας όπως δόθηκαν στους μαθητές.

Φύλλο εργασίας-Ομάδα Α'

Ιστορία Θουκυδίδη- Γ' Βιβλίο, Κεφάλαιο 81

1. Επισκεφτείτε τον κόμβο του *Ψηφιακού Σχολείου*.⁵ Μελετήστε από το βιβλίο μαθητή των Αρχαίων ελληνικών της Α' Λυκείου το βιβλίο 3 του Θουκυδίδη, κεφάλαιο 81, καθώς και τις προτεινόμενες μεταφράσεις από το βιβλίο σας. Κατόπιν καταγράψτε σ' έναν πίνακα (βλ. Παράρτημα Α) τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν α) οι Πελοποννήσιοι, β) οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί, γ) οι Κερκυραίοι ολιγαρχικοί και δ) οι Αθηναίοι.

2. Στη συνέχεια δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη χρησιμοποιώντας την ιστοσελίδα <https://www.text2mindmap.com/> που να περιλαμβάνει τις αρχαίες λέξεις – φράσεις που αποτυπώνουν τις παραμέτρους του θανάτου: αιτία, τόπος, τρόπος, θύτες, θύματα.

3. «*Κατέγνωσαν πάντων θάνατον*»: σύμφωνα με το σχόλιο του βιβλίου οι πενήντα ολιγαρχικοί ικέτες που πείθονται να δικαστούν υφίστανται μια **παρωδία δίκης**. Επισκεφτείτε το *Ψηφιακό Σχολείο*⁶ στα Ελληνικά του Ξενοφώντα, βιβλίο 2, κεφάλαιο 3, παράγραφοι 50-56 και εντοπίστε μια άλλη παρωδία δίκης. Κατόπιν μεταβείτε στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα στα *ηλεκτρονικά λεξικά*.⁷ Καταγράψτε την ερμηνεία της και μελετήστε την έννοια της παρωδίας στα σώματα κειμένων.⁸ Εντοπίστε τα κοινά χαρακτηριστικά αυτών των δικών και καταγράψτε τα.

4. Στην παράγραφο 2 του κειμένου εντοπίστε τον υποθετικό λόγο και αναγνωρίστε τον, αφού επισκεφτείτε τη σχετική ιστοσελίδα της *Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα* (παρ..11.54).⁹ Ποια σημασία έχει ο υποθετικός λόγος για την εικόνα του θανάτου που μας δίνει ο ιστορικός;

5. Αναρτήστε το φύλλο εργασίας σας στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Φύλλο Εργασίας – Ομάδα Β'

Ιστορία Θουκυδίδη – Γ' Βιβλίο, Κεφάλαιο 81

⁵ *Ψηφιακό Σχολείο*. Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>.

⁶ *Ψηφιακό Σχολείο*. Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1631,5167/>.

⁷ *Ηλεκτρονικά λεξικά*. Διαθέσιμο σε: (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1&dq=)

⁸ *Σώματα Κειμένων*. Διαθέσιμο σε: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/index.html.

⁹ *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Διαθέσιμο σε: (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/composition/page_077.html#p11_57).

1. Επισκεφτείτε τον κόμβο του Ψηφιακού Σχολείου:¹⁰ Μελετήστε από το βιβλίο μαθητή των Αρχαίων ελληνικών της Α' Λυκείου το βιβλίο 3 του Θουκυδίδη (κεφάλαιο 81), καθώς και τις προτεινόμενες μεταφράσεις από το βιβλίο σας. Κατόπιν καταγράψτε σ' έναν πίνακα (βλ. Παράρτημα) τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν α) οι Πελοποννήσιοι β) οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί γ) οι Κερκυραίοι ολιγαρχικοί και δ) οι Αθηναίοι.

2. Στο κείμενο (βλ. Παράρτημα Β) που σας δίνεται χρωματίστε με κόκκινο τις λέξεις που δηλώνουν θάνατο και με μπλε τους όρους με τους οποίους συντάσσονται (υποκείμενα, αντικείμενα). Τι νομίζετε πως θέλει να δείξει ο Θουκυδίδης συντάσσοντας το κείμενό του κατ' αυτόν τον τρόπο;

3. «Κατέγνωσαν πάντων θάνατον»: σύμφωνα με το σχόλιο του βιβλίου οι ικέτες ολιγαρχικοί που δέχτηκαν να δικαστούν υφίστανται μια παρωδία δίκης. Αφού επισκεφτείτε την ιστοσελίδα που σας δίνεται,¹¹ όπου ο Ξενοφώντας αναφέρεται στη δίκη των στρατηγών στις Αργινούσες, βρείτε τα κοινά χαρακτηριστικά που έχουν αυτές οι δίκες και καταγράψτε τα στον κειμενογράφο. Αναζητήστε στο διαδίκτυο (λέξη κλειδί: παρωδία δίκης) παραδείγματα παρόμοιων δικών στο σύγχρονο κόσμο και αναφέρετέ τα.

4. Υποθέστε ότι καλύπτετε τα τραγικά γεγονότα στην Κέρκυρα ως πολεμικοί ανταποκριτές. Γράψτε το σχετικό ρεπορτάζ στον κειμενογράφο. Μπορείτε να διαβάσετε σχετικές ανταποκρίσεις αναφορικά με το σημερινό εμφύλιο στη Συρία στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://tvxs.gr/taxonomy/term/44541>.

5. Αναρτήστε το φύλλο εργασίας σας στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Φύλλο εργασίας – Ομάδα Γ'

Θουκυδίδης – Γ' Βιβλίο, Κεφάλαιο 81

1. Επισκεφτείτε τον κόμβο του Ψηφιακού Σχολείου:¹² Μελετήστε από το βιβλίο μαθητή των Αρχαίων ελληνικών της Α' Λυκείου το βιβλίο 3 της Ιστορίας του Θουκυδίδη (κεφάλαιο 81), καθώς και τις προτεινόμενες μεταφράσεις από το βιβλίο σας. Κατόπιν καταγράψτε σ' έναν πίνακα (βλ. Παράρτημα Α) τις ενέργειες στις

¹⁰ Ψηφιακό Σχολείο. Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>.

¹¹ Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμο σε: http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=248

¹² Ψηφιακό Σχολείο. Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>.

οποίες προβαίνουν α) οι Πελοποννήσιοι, β) οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί γ) οι Κερκυραίοι ολιγαρχικοί και δ) οι Αθηναίοι .

2. Στο κείμενο (Βλ. Παράρτημα Β) που σας δίνεται να χρωματίσετε όλους τους προσδιορισμούς που αναφέρονται στα ρήματα του κειμένου που δηλώνουν θάνατο και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους στο λόγο.¹³

3. Αφού διαβάσετε το λόγο του Κλεόκριτου στα *Ελληνικά* του Ξενοφώντα (Βιβλίο 4,20-22),¹⁴ να συντάξετε το δικό σας λόγο ως Αθηναίος πολίτης που προσπαθεί να πείσει τους Κερκυραίους Δημοκρατικούς να σταματήσουν την αιματοχυσία στο νησί. Βρείτε σχετικές εικόνες εμφύλιου σπαραγμού στο διαδίκτυο (χρησιμοποιώντας τις λέξεις κλειδιά: εικόνες-εμφύλιος σπαραγμός) και δημιουργήστε ένα λογισμικό παρουσίασης. Σχολιάστε τα συναισθήματα που σας δημιουργούν οι εικόνες.

4. Πώς αντιδρούν οι Πελοποννήσιοι σύμμαχοι των ολιγαρχικών Κερκυραίων στην είδηση της άφιξης του αθηναϊκού στόλου; Πώς τους χαρακτηρίζετε από αυτή τους την αντίδραση; Βρείτε παραδείγματα παρόμοιας συμπεριφοράς στην ιστορία, στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις που σας δίνονται.¹⁵ (παράγραφος: μεταστροφή του διεθνούς παράγοντα).

5. Αναρτήστε το φύλλο εργασίας σας στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Παράρτημα Α'

Πίνακας για την Καταγραφή των Ενεργειών των Πελοποννησίων, των Κερκυραίων Δημοκρατικών, των Κερκυραίων Ολιγαρχικών και των Αθηναίων

¹³ *Ελληνικός Πολιτισμός*. Διαθέσιμο σε:

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/Syntaktiko%20arxaias%20Ellinikis.htm> .

¹⁴ *Ψηφιακό Σχολείο*. Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1631,5169/>.

¹⁵ *Ορλωφικά*. Διαθέσιμο σε:

<http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9F%CF%81%CE%BB%CF%89%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AC>.

Επίσης *Μικρασιατικός*. Διαθέσιμο σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B5%CE%BA%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1

Πελοποννήσιοι	
Κερκυραίοι δημοκρατικοί	
Κερκυραίοι ολιγαρχικοί	
Αθηναίοι	

Παράρτημα Β': Θουκυδίδου Ιστορία, Βιβλίο 3, Κεφάλαιο 81

Κείμενο

[1] Οἱ μὲν οὖν Πελοποννήσιοι τῆς νυκτὸς εὐθὺς κατὰ τάχος ἐκομίζοντο ἐπ' οἴκου παρὰ τὴν γῆν· καὶ ὑπερενεγκόντες τὸν Λευκαδίων ἰσθμὸν τὰς ναῦς, ὅπως μὴ περιπλέοντες ὀφθῶσιν, ἀποκομίζονται. [2] Κερκυραῖοι δὲ αἰσθόμενοι τὰς τε Ἀττικὰς ναῦς προσπλεύσας τὰς τε τῶν πολεμίων οἰχομένας, λαβόντες τοὺς τε Μεσσηνίους ἐς τὴν πόλιν ἤγαγον πρότερον ἔξω ὄντας, καὶ τὰς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες ἄς ἐπλήρωσαν ἐς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, ἐν ᾧσφ περιεκομίζοντο, τῶν ἐχθρῶν εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον· καὶ ἐκ τῶν νεῶν ὅσους ἔπεισαν ἐσβῆναι ἐκβιβάζοντες ἀπεχρῶντο,

ἐς τὸ Ἥραιόν τε ἐλθόντες τῶν ἱκετῶν ὡς πενήκοντα ἄνδρας δίκην ὑποσχεῖν ἔπεισαν καὶ κατέγνωσαν πάντων θάνατον. [3] Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἱκετῶν, ὅσοι οὐκ ἐπέισθησαν, ὡς ἐώρων τὰ γινόμενα, διέφθειρον αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ ἀλλήλους, καὶ ἐκ τῶν δένδρων τινὲς ἀπήγγοντο, οἱ δ' ὡς ἕκαστοι ἐδύναντο ἀνηλοῦντο. [4] Ἡμέρας τε ἑπτὰ, ἃς ἀφικόμενος ὁ Εὐρυμέδων ταῖς ἐξήκοντα ναυσὶ παρέμεινε, Κερκυραῖοι σφῶν αὐτῶν τοὺς ἐχθροὺς δοκοῦντας εἶναι ἐφόνευσαν, τὴν μὲν αἰτίαν ἐπιφέροντες τοῖς τὸν δῆμον καταλύουσιν, ἀπέθανον δὲ τινες καὶ ἰδίας ἔχθρας ἔνεκα, καὶ ἄλλοι χρημάτων σφίσιν ὀφειλομένων ὑπὸ τῶν λαβόντων. [5] πᾶσά τε ἰδέα κατέστη θανάτου, καὶ οἷον φιλεῖ ἐν τῷ τοιοῦτῳ γίνεσθαι, οὐδὲν ὅτι οὐ ζυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω. Καὶ γὰρ πατὴρ παῖδα ἀπέκτεινε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο καὶ πρὸς αὐτοῖς ἐκτείνοντο, οἱ δὲ τινες καὶ περιοικοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ ἱερῷ ἀπέθανον.

Βιβλιογραφία

Αξιολόγηση των μαθητῶν της Α' Λυκείου στην Αρχαία Ελληνική γραμματεία- Αρχαῖοι Ἕλληνες ιστοριογράφοι-Θουκυδίδου *Ιστορίαι*. Αθήνα: 2000.

Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικῶν στα ΚΣΕ τ.1 και τ.3 κλάδου ΠΕ02, γ' έκδοση αναθεωρημένη, ΙΤΥΕ, Διεύθυνση επιμόρφωσης και πιστοποίησης, Πάτρα, Μάρτιος 2014

Kalantzis, M & B. Cope (1999). *Πολυγραμματισμοί: επανεξέταση του τι εννοούμε γραμματισμό και τι διδάσκουμε ως γραμματισμό στα πλαίσια της παγκόσμιας πολιτισμικής πολυμορφίας και των νέων τεχνολογιῶν επικοινωνίας*. Στο: «ισχυρές» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (πρακτικά διεθνούς συνεδρίου), επιμ. Α. – Φ. Χριστίδης. Σελ. 680-695. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Κουτσογιάννης Δ. (2012). *Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης: Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα*. Πρακτικά της 32^{ης} συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.

Ματσαγγούρας Η. (1997). *Στρατηγικές διδασκαλίας: Από την πληροφόρηση στην κριτική σκέψη*. 3^η εκδ. Αθήνα: Gutenberg.

Οδηγίες για τη διδασκαλία μαθημάτων του Γενικού και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου Αριθ. πρωτ. 139610/Γ2/1-10-2013/ΥΠΑΙΘ.

Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας της Α' τάξης Γενικού Λυκείου (ΦΕΚ 1562/2011 τ.Β).

Χατζημαυρουδής, Ε.Χ. (2007). *Η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο στο γυμνάσιο και στο λύκειο. Προβληματισμός σχετικά με το θεωρητικό πλαίσιο. Προοπτικές και μια νέα πρόταση*. Θεσσαλονίκη: University studio press.

Χρηστίδης Χ. (1993). *Προτάσεις για μια ευχάριστη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών*. Αθήνα: Φοινίκη.

Δικτυογραφία

Ελληνικός Πολιτισμός. Διαθέσιμο σε:

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/Syntaktiko%20arxaias%20ellinikis.htm>.

Εμφύλιος πόλεμος στη Συρία. Διαθέσιμο σε:

<http://tvxs.gr/taxonomy/term/44541>.

Ηλεκτρονικά λεξικά. Διαθέσιμο σε: (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%80%CE%B1%CF%81%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1&dq=)

Κουτσογιάννης Δ. (2007). *Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας και γλωσσική εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο στο: www.greek-language.gr/greekLang/moderngreek/studies/ict/teems/index.html.

---. (2008). *Διδακτική αξιοποίηση των λεξικών και σωματίων κειμένων: θεωρητικό πλαίσιο*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο στο: www.greek-language.gr/greekLang/moderngreek/education/cbt/utilization/theory.html.

Προσβάσιμο στις 7/3/2015.

Μικρασιατικός. Διαθέσιμο σε:

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%B5%CE%BA%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1>

Ορλωφικά. Διαθέσιμο σε:

<http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9F%CF%81%CE%BB%CF%89%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AC>

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμα σε:

(http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/composition/page_077.html#p11_57).

http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=248.

Σώματα Κειμένων. Διαθέσιμο σε:

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/index.html.

<https://www.text2mindmap.com/>.

Ψηφιακό Σχολείο. Διαθέσιμα σε:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1631,5167/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1631,5169/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A108/224/1634,5199/>

Όλες οι ηλεκτρονικές πηγές είναι προσβάσιμες στις 7/3/2015.

**Παρουσίαση της θεατρικής παράστασης
«Τα Ομηρομυθέματα ξυπνούν και εμπνέουν ακόμα...»**

**Μάρθα Καμαράκη-Ελένη Μούσα-Δέσποινα Ντινίδου-
Δήμητρα Τομαρά-Ελισάβετ Χατζή
4^ο Γυμνάσιο Σερρών**

Περίληψη

Η παιδευτική αξία του θεάτρου από τη μια και η διαχρονικότητα του Ομήρου και των μεγάλων τραγικών ποιητών από την άλλη μάς ενέπνευσαν και μας παρακίνησαν σε βιωματική προσέγγιση των τριών έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας που διδάσκονται στο Γυμνάσιο. Θεωρούμε ότι η πρωτοτυπία του εγχειρήματος έγκειται στην παρουσίασή τους σε ενιαία θεατρική παράσταση ακολουθώντας τη γραμμική εξέλιξη των γεγονότων. Έτσι προέκυψαν τα «Ομηρομυθέματα».

Σκεπτικό

Όλα ξεκίνησαν από μια ιδέα και κίνητρο δημιουργίας, από μια «Ελένη». Η ρήση του μεγάλου τραγικού ποιητή Αισχύλου ότι «οι τραγωδίες του δεν είναι τίποτε άλλο παρά ψίχουλα από το μεγάλο τραπέζι του Ομήρου»¹ και η ιδέα της ομάδας των φιλολόγων του σχολείου μας να έχουν οι μαθητές μας μια σφαιρική εικόνα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από Μετάφραση που διδάσκονται στο Γυμνάσιο μάς ενθάρρυναν να προσεγγίσουμε τα έργα αυτά (Οδύσσεια, Ιλιάδα, Ελένη) βιωματικά καθώς πιστεύουμε ότι αυτός είναι ένας κατ' εξοχήν παιδαγωγικός και όχι μόνο τρόπος να βιώσουν οι μαθητές τα κείμενα που διδάσκονται στην τάξη.²

Επίσης, αποφασίσαμε να επιχειρήσουμε την παρουσίασή τους σε ενιαία παράσταση ακολουθώντας τη χρονολογική σειρά των γεγονότων. Και βέβαια, επειδή δεν είναι δυνατόν σε μια ή δύο ώρες να παρουσιαστούν έργα συνολικής έκτασης τριάντα χιλιάδων περίπου στίχων, καταλήξαμε στο να παιχτούν σε διασκευή σκηνές από τα τρία έργα που δένονται μεταξύ τους με αφήγηση.

Στόχοι (γνωστικοί, διδακτικοί και παιδαγωγικοί)

Επιδιώχθηκε:

¹ Κακριδή (1988) 102.

² Αξιοποιήθηκε υλικό από τα βιβλία των Γιαννακόπουλος (1992), Δεσύπρης et. al. (2013), Καραγάτσης (2004), Σαμαρά-Τοπούζης (2013), Σιδέρης (1965), Σπανάκου (2013).

- Να προσεγγίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ως προς το περιεχόμενο αντιπροσωπευτικά έργα από το ηρωικό έπος και την τραγωδία.

- Να μνηθούν βιωματικά στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία και να πλησιάσουν και να χαρούν τα έργα.

- Να καταφανεί η διαχρονικότητα των μηνυμάτων των έργων.

- Να συνδεθεί το μαθησιακό αντικείμενο με την πολιτιστική δράση και γενικότερα με το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.

- Να γνωρίσουν οι μαθητές την τέχνη της υποκριτικής και του σωματικού θεάτρου (με τη μύησή τους σε διάφορους τρόπους έκφρασης – λεκτικής, σωματικής, κινησιολογικής).

- Να αποκομίσουν καλλιτεχνικές γνώσεις.

- Να αποκτήσουν θεατρική παιδεία.

- Να ανακαλύψουν οι μαθητές μας τις δεξιότητες τους.

- Να εξοικειωθούν με την έννοια της δημιουργίας.

- Να ασκηθούν στη συνέπεια, την υπευθυνότητα, το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα και τη συλλογικότητα.

- Να αξιοποιήσουν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους.

- Να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους.

Περιγραφή της διαδικασίας: η δική μας πολύμηνη περιπέτεια, η δική μας «Οδύσσεια».

Είχαμε να αντιπαλέψουμε:

- Τρία έργα (Ιλιάδα, Οδύσσεια, Ελένη)

- Δύο είδη ποίησης (επική, δραματική)

- 30.000 στίχους

- Τη διασκευή του έργου (επιλογή σκηνών, μετασχηματισμό κειμένου, σύνδεση των έργων μεταξύ τους)

- Πενήντα μαθητές

- Τη συστηματική εβδομαδιαία προετοιμασία

- Τη διδασκαλία σωματικού θεάτρου

- Την κατασκευή σκηνικών και σκευής

- Τη δημιουργία κουστουμιών

- Τη μουσική επένδυση

- Και τη σκηνοθεσία της παράστασης

Υλοποίηση της δράσης: Η ώρα της παράστασης, της δράσης, η ώρα της «Ιλιάδας».

Μαθητές και μαθήτριες της Β΄ τάξης με την καθοδήγηση της κας Μούσα Ελένης και της κας Χατζή Ελισάβετ ζωντάνεψαν σκηνές από την Ιλιάδα του Ομήρου: την οργή του Αχιλλέα και την κλιμάκωσή της, το πάθος για εκδίκηση και το θρίαμβο του ανθρώπου. Όλα παράλληλα με τον τρωϊκό πόλεμο, που σύμφωνα με το μύθο έγινε για την ωραία Ελένη.

Μαθητές και μαθήτριες της Γ΄ τάξης με την καθοδήγηση της κας Τομαρά Δήμητρας έπαιξαν σκηνές από την τραγωδία «Ελένη» του Ευριπίδη μέχρι την αναγνώριση του Μενέλαου και της Ελένης. Στο απόσπασμα αυτό, παρ' όλα αυτά, σύμφωνα και με τον ορισμό του Αριστοτέλη, υπάρχει αρχή, μέση και τέλος.

Μαθητές και μαθήτριες της Α΄ τάξης με την καθοδήγηση της κας Ντινίδου Δέσποινας και της κας Καμαράκη Μάρθας παρουσίασαν σκηνές από την Οδύσσεια: τον Οδυσσέα να παλεύει για το νόστο του και να γίνεται σύμβολο του κάθε ανθρώπου που αγωνίζεται για να πετύχει τους στόχους του.

Τα σκηνικά και η σκευή είναι δημιουργίες των μαθητών της Β΄ τάξης με την καθοδήγηση της κας Ανθυμίδου Αγγελικής, καθηγήτριας των καλλιτεχνικών του σχολείου μας, ενώ η σκηνοθεσία αποτελεί επιλογή της ομάδας των καθηγητριών.

Η παράσταση δόθηκε στο Δημοτικό Θέατρο Σερρών «Αστέρια» στις 14 Μαΐου 2014.

Η θεατρική παράσταση παρουσιάστηκε στη διημερίδα των φιλολόγων του νομού Σερρών τον Ιούνιο του 2014, πλαισιωμένη από βιντεοσκοπημένα στιγμιότυπα.

Αξιολόγηση

Προσεγγίσαμε την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία με μια σύγχρονη ματιά, παραλληλίζοντας συναισθήματα και μηνύματα του κλασικού κειμένου με τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Οι μαθητές μας βγήκαν πιο πλούσιοι από την εμπειρία αυτή. Έπαιξαν με την ψυχή τους και ταυτίστηκαν με τους ήρωες και τα ιδεολογικά πρότυπα. Είμαστε βέβαιοι ότι θα τους μείνει ως παρακαταθήκη για την υπόλοιπη ζωή τους.

Μετά την παράσταση

Οι μαθητές απάντησαν σε ένα ερωτηματολόγιο σχετικό με την εμπειρία της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα.

Αποτελέσματα που προέκυψαν:

- Πρωταρχικά, βρήκαν την εμπειρία ενδιαφέρουσα και επιθυμούν τη συμμετοχή τους σε μια νέα προσπάθεια.
- Αποκόμισαν γνώσεις και εμπειρίες.
- Βελτιώθηκαν οι σχέσεις τους με το σχολείο και τους καθηγητές τους.
- Δέθηκαν με την ομάδα, ανέπτυξαν φιλίες, ψυχαγωγήθηκαν.
- Συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα και τη σημασία της συνεργασίας και της αλληλοστήριξης στο πλαίσιο της ομαδικής δουλειάς, ένιωσαν υπεύθυνοι και αντιμετώπισαν με σοβαρότητα το ρόλο τους.
- Γοητεύτηκαν από τη δύναμη της έκφρασης των συναισθημάτων τους μέσα από τη θεατρική πράξη.

Βιβλιογραφία

Γιαννακόπουλος Παναγιώτης, μτφ. *Ομήρου Ιλιάδα*. Αθήνα: Κάκτος, 1992.

Δεσύπρης Νικόλαος et al. *Δραματική ποίηση: Ευριπίδη, Ελένη, Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β, 2013.

Κακριδή Ελένη. *Η διδασκαλία των ομηρικών επών (βιβλίο καθηγητή)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, 1988.

Καραγάτσης Μ., εκδ. *Ο πόλεμος της Τροίας και οι περιπέτειες του Οδυσσέα*. Αθήνα: Εστία, 2004.

Σαμαρά Μαρία & Κωνσταντίνος Τοπούζης. *Ομηρικά έπη: Οδύσσεια, Α' Γυμνασίου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β, 2013.

Σιδέρης Ζήσιμος, μτφ. *Ομήρου Οδύσσεια*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β, 1965.

Σπανάκου Ζωή. *Ομηρικά έπη: Ιλιάδα, Β' Γυμνασίου*, Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β, 2013.

Οι μαθητές εντρυφούν στα Φιλολογικά μαθήματα ως μικροί δημοσιογράφοι

Ελένη-Αικατερίνη Δομουχτσή-Στεργιανή Ουζούνη
Παλλατίδειο Γυμνάσιο Σιδηροκάστρου

Περίληψη

Στο Γυμνάσιο Σιδηροκάστρου κατά το σχολικό έτος 2012-13 η γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου σχεδιάστηκε, ώστε να έχει τη μορφή δημοσιογραφικής εκπομπής. Τέθηκαν οι στόχοι και προβλήθηκαν στους συμμετέχοντες της Β΄ και Γ΄ τάξης. Δημιουργήθηκαν οι ομάδες και ακολούθησε η σχετική έρευνα. Συγκεντρώθηκε το υλικό τόσο από το βιβλίο της Ιστορίας Γ΄ Γυμνασίου όσο και από σχετική βιβλιογραφία και το διαδίκτυο. Καταγράφηκαν οι συνεντεύξεις, διανεμήθηκαν οι ρόλοι και βιντεοσκοπήθηκαν.

Τα παιδιά εκδήλωσαν ενδιαφέρον να συνεχίσουν το έργο τους. Έτσι εντάχθηκαν σε πρόγραμμα Αγωγής Σταδιοδρομίας με τίτλο «Γίνομαι μικρός δημοσιογράφος». Συνεχίστηκε λοιπόν το δημοσιογραφικό τους έργο με θέμα «Η Ωραία Ελένη του Ομήρου και του Ευριπίδη», καθώς η Ελένη ήταν ένα κοινό σημείο αναφοράς και για τις δύο τάξεις. Ακολούθησε όμοια διαδικασία έρευνας με πηγή την *Ιλιάδα*, την *Ελένη* του Ευριπίδη αλλά και άλλες πηγές. Έτσι προέκυψαν άλλες δύο συνεντεύξεις: «Η ωραία Ελένη του Ομήρου» και «Ο Ευριπίδης και η άλλη Ελένη του», που επίσης βιντεοσκοπήθηκαν επί σκηνής.

Στο τελικό στάδιο πραγματοποιήθηκε μια εκπαιδευτική εκδρομή στο Τ.Ε.Ι Σερρών και στο τοπικό κανάλι TVS, όπου μια αντιπροσωπευτική δημοσιογραφική ομάδα μας συμμετείχε στη δημοσιογραφική εκπομπή «Άννα..φορές», με την κ. Άννα Αλευρά, από την οποία πήραν και την πρώτη τους πραγματική συνέντευξη. Επιτεύχθηκε έτσι η σύνδεση του σχολείου μας με την κοινωνία ενώ γενικότερα υλοποιήθηκαν οι στόχοι μας είτε σε επίπεδο δεξιοτήτων-αξιών είτε σε επίπεδο γνώσεων.

Η εργασία αυτή, που εκπονήθηκε από τα τρία τμήματα του Γυμνασίου Σιδηροκάστρου (Γ1, Γ3, Β2) κατά το σχολικό έτος 2012-2013, ξεκίνησε ως ιδέα με αφορμή τη γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου. Το σκεπτικό στο οποίο βασίστηκε η γιορτή ήταν να παρουσιαστεί με τη μορφή ενημερωτικής δημοσιογραφικής εκπομπής προκειμένου να προσελκυσθεί η προσοχή των παιδιών.

Έτσι καθορίστηκαν οι στόχοι¹ και δημιουργήθηκαν οι ομάδες εργασίας.² Έγινε παρουσίαση των αρχών της δημοσιογραφίας (της δημοσιογράφου κας Παναγιωταρέα) στα παιδιά με υλικό που μας προτάθηκε από το ΚΕΣΥΠ Σερρών.³

Η έρευνα που ακολούθησε στηρίχθηκε στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας Γ΄ Γυμνασίου αλλά και σε γενικότερη βιβλιογραφική⁴ και διαδικτυακή έρευνα.⁵

Κατόπιν ξεκίνησε η συλλογή του υλικού και ακολούθησε η επεξεργασία του. Ετοιμάστηκαν οι υποτιθέμενες συνεντεύξεις με τη δημιουργία ερωταπαντήσεων και διαλόγων. Ακολούθως ανατέθηκαν οι ρόλοι στα παιδιά, βιντεοσκοπήθηκαν οι συνεντεύξεις που δημιούργησαν και δραματοποίησαν, μετά από υπεύθυνη δήλωση των κηδεμόνων που συναινούσαν σ' αυτό.

Εφοδιασμένα λοιπόν τα παιδιά με την εμπειρία αυτής της συνεργασίας αλλά και της δημοσιογραφικής έρευνας, εξέφρασαν την επιθυμία να συνεχίσουν το δημοσιογραφικό τους έργο και στη διάρκεια της υπόλοιπης σχολικής χρονιάς. Έτσι, το Νοέμβριο του 2012 προτείναμε το αρχικό μας έργο να αποτελέσει τη βάση ενός προγράμματος Αγωγής Σταδιοδρομίας με τίτλο: «Γίνομαι μικρός δημοσιογράφος με πρόσωπα του παρόντος και του παρελθόντος». Ως θέμα της νέας έρευνας των τμημάτων προτάθηκε η συνέντευξη της Ωραίας Ελένης, που ήταν πρόσωπο κοινό για τη Β΄ και Γ΄ τάξη. Η έρευνα που θα ακολουθούσε αφορούσε τη διδακτέα ύλη της *Ιλιάδας* του Ομήρου και της *Ελένης* του Ευριπίδη.

Οι μαθητές της Β΄ Γυμνασίου θα ασχολούνταν με την έρευνα βάσει των σχολικών βιβλίων της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας*. Επίσης θα αναθέταμε και διαδικτυακή έρευνα⁶ για τη συγκέντρωση πρόσθετου υλικού. Αυτό θα αναρτιόταν στο

¹ Ματσαγγούρας (2001).

² Ματσαγγούρας (2000).

³ Παναγιωταρέα (2010-2011). Διαθέσιμο σε:

<http://www.contemporaryjournalism.gr/wp-content/uploads/2011/01/course2.pdf>

⁴ Για τη βιβλιογραφική έρευνα βλ. *Ιστορία του Ελληνικού έθνους* (1978), Τζανακάκης (2002).

⁵ Για τη διαδικτυακή έρευνα βλ. *Συνέντευξη του Albrecht Ritsch στο Spiegel*. Διαθέσιμο σε:

<http://drupal.antibaro.gr/node/3166>, *Η αλληλογραφία των στρατιωτών*. Διαθέσιμο σε:

http://www.greece.org/main/index.php?option=com_content&view=article&id=514:2010-03-26-15-03-44&catid=48:hecpj&Itemid=464, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος*. Διαθέσιμο σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%84_%CE%A0%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82

⁶ Για τη διαδικτυακή έρευνα βλ. *Ελένη (μυθολογία)*. Διαθέσιμο σε:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7_%28%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%29, *Η Ωραία Ελένη από τον Όμηρο έως τον Ελύτη*. Διαθέσιμο σε:

https://www.youtube.com/watch?v=PV1USQuu3Bo&feature=player_embedded, *Οι γυναίκες στον Όμηρο*. Διαθέσιμο σε: <http://www.istoria.gr/mar03/1m03.htm>

ιστολόγιο της μίας εκ των δύο εμπλεκομένων φιλολόγων,⁷ προκειμένου να αξιοποιηθεί και για μελέτη από το σπίτι.

Από την πλευρά τους οι μαθητές της Γ' τάξης θα αντλούσαν στοιχεία από την *Ελένη* του Ευριπίδη. Μετά την ολοκλήρωση κάθε μεγάλης ενότητας επινοούσαν ερωταπαντήσεις. Αυτό γινόταν στο πλαίσιο ερωτήσεων ανακεφαλαίωσης, γενικής θεώρησης προλόγου, 1^{ου} επεισοδίου κ.τ.λ. Έγιναν σχετικές προβολές από το διαδίκτυο. Ειδικά δόθηκε έμφαση στο «Άρωμα Ελένης» από την εκπαιδευτική τηλεόραση.⁸ Ακολουθούσε προσωπική δουλειά και στο σπίτι με τη βοήθεια και του υλικού του ιστολογίου της φιλόλογου για την καταγραφή των στοιχείων τους σε επεξεργαστή κειμένου.

Το τελικό έργο που προέκυψε με τις ερωταπαντήσεις μαθητών του Β2 και τη συνέντευξη που δημιούργησαν ήταν «Η ωραία Ελένη του Ομήρου», που βιντεοσκοπήθηκε στη σκηνή. Με τις ερωταπαντήσεις μαθητών του Γ1 και Γ3 δημιουργήθηκε άλλη μια συνέντευξη με τίτλο «Ο Ευριπίδης και η άλλη Ελένη του», που επίσης βιντεοσκοπήθηκε επί σκηνής. Ο σκοπός μας ήταν να διαφανεί η διαφορετική οπτική των δύο ποιητών αναφορικά με την Ωραία Ελένη.

Επίλογο της εργασίας μας αποτέλεσε η επίσκεψη στο Τ.Ε.Ι Σερρών και στον τοπικό τηλεοπτικό σταθμό TVS, στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής εκδρομής στις Σέρρες. Εκεί, στο τοπικό κανάλι, συμμετείχε μια ομάδα «μικρών δημοσιογράφων» στη ζωντανή ενημερωτική εκπομπή «Άννα..φορές», με την κα. Άννα Αλευρά. Ήταν μια ευκαιρία για τους μαθητές να βιώσουν μια αληθινή δημοσιογραφική εμπειρία και να προβάλουν το έργο και τις ικανότητές τους στην κοινωνία.

Κατά την αυτοαξιολόγησή μας συμπεράναμε ότι το κυριότερο κέρδος ήταν η διαδρομή μας προς το στόχο. Παρατηρήθηκε συλλογική δραστηριοποίηση και ενεργοποίηση όλων των μαθητών σε ποικίλους τομείς (αισθητική, σκηνικό-ζωγραφική, προετοιμασία της σκηνής, κάμερα, μοντάζ).

Στόχοι που επιτεύχθηκαν σε επίπεδο γνώσεων ήταν:

- η εντρύφηση στα σχολικά βιβλία της Ιστορίας Γ' Γυμνασίου, της Οδύσσειας και Ιλιάδας του Ομήρου, της Ελένης του Ευριπίδη, της Νεοελληνικής Γλώσσας

⁷ *Ιστολόγιο φιλολογικών μαθημάτων στο Παλλατίδειο Γυμνάσιο*. Διαθέσιμο σε: <http://blogs.sch.gr/domouchtsi/>

⁸ *Άρωμα Ελένης-Εκπαιδευτική τηλεόραση*: Διαθέσιμο σε: <https://www.dropbox.com/s/6enmndazcfjg75z/%CE%95%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%A0%CE%99%CE%94%CE%97%20%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%9D%CE%97%20%CE%95%CE%9A%CE%A0.%CE%A4%CE%97%CE%9B..avi>

- η αξιοποίηση του Σ.Ε.Π
- η εξάσκηση στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές και την Τεχνολογία (διαδικτυακή-πολυθεματική έρευνα, επεξεργαστής κειμένου, μοντάζ, χειρισμός κάμερας)
- Αξιοποίηση των Καλλιτεχνικών και της Αισθητικής εμπειρίας
- εξοικείωση με τη δημοτική βιβλιοθήκη
- εξοικείωση με τη θεατρική τέχνη (μύηση στη θεατρολογία, ανάδειξη υποκριτικών ικανοτήτων, διάνθιση διαλόγων με εκφραστικές μεθόδους, ενσυναίσθηση, μίμηση καταστάσεων, παίξιμο ρόλων).

Στόχοι που επιτεύχθηκαν σε επίπεδο δεξιοτήτων-αξιών:

- ομαδικότητα: συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες
- ενεργοποίηση όλων των μαθητών-ανάθεση ρόλων-συνεργατικότητα-άμιλλα
- νέα, θετικότερη στάση απέναντι στο μάθημα
- δεξιότητες στην τέχνη του λόγου
- κριτική σκέψη- επεξεργασία πολλών και ασύνδετων πληροφοριών
- φαντασία-επινοητικότητα
- υποκριτική δεξιότητα
- ενεργός συμμετοχή και ηθική ικανοποίηση-ενίσχυση αυτοπεποίθησης-αυτοεκτίμησης
- βίωση των μηνυμάτων του έπους του '40 και των διαχρονικών αξιών του Ομήρου και του Ευριπίδη

Ειδικότερα με την επίσκεψη στο Τ.Ε.Ι Σερρών και στο TVS επιτεύχθη:

- η σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία
- η επαφή με πραγματικό εργασιακό περιβάλλον
- η απόκτηση εμπειριών και γνώσεων επαγγελματικής συμπεριφοράς και συνειδήσεως
- η αφύπνιση λανθανουσών ικανοτήτων-δεξιοτήτων.

Βιβλιογραφία

Ιστορία του Ελληνικού έθνους. (1978). Τόμος ΙΕ΄: «Νεώτερος Ελληνισμός, από το 1913 ως το 1941». Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Ματσαγγούρας Ηλίας. (2001). *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη Διδακτική Πράξη, Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας*, Αθήνα: Gutenberg.

---. (2000). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Τζανακάρης Ι. Βασίλης. *Το Σιδηρόκαστρο επί περύγων ιστορίας*. Θεσσαλονίκη: Τυπο Offset, 2002.

Ηλεκτρονικές πηγές

Η αλληλογραφία των στρατιωτών. Διαθέσιμο σε:

http://www.greece.org/main/index.php?option=com_content&view=article&id=514:2010-03-26-15-03-44&catid=48:hecprojects&Itemid=464. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Αρωμα Ελένης-Εκπαιδευτική τηλεόραση. Διαθέσιμο σε: <https://www.dropbox.com/s/6enmndazcfjg75z/%CE%95%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%A0%CE%99%CE%94%CE%97%20%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%9D%CE%97%20%CE%95%CE%9A%CE%A0.%CE%A4%CE%97%CE%9B..avi>.

Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%84_%CE%A0%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Οι γυναίκες στον Όμηρο. Διαθέσιμο σε: <http://www.istoria.gr/mar03/1m03.htm>. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Ελένη (μυθολογία). Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7_%28%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%29. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Ιστολόγιο φιλολογικών μαθημάτων στο Παλλατίδειο Γυμνάσιο. Διαθέσιμο σε: <http://blogs.sch.gr/domouchtsi/>. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Παναγιωταρέα, Α. *Τεχνικές δημοσιογραφικής έρευνας & συνέντευξης*. Διαθέσιμο σε: <http://www.contemporaryjournalism.gr/wp-content/uploads/2011/01/course2.pdf>. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Συνέντευξη του Albrecht Ritsch στο Spiegel. Διαθέσιμο σε: <http://drupal.antibaro.gr/node/3166>. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Η Ωραία Ελένη από τον Όμηρο έως τον Ελύτη. Διαθέσιμο σε: https://www.youtube.com/watch?v=PV1USQuu3Bo&feature=player_embedded. Προσβάσιμο στις 10/8/2014.

Φιλοσοφικές αναζητήσεις των μαθητών

Ευάγγελος Τσαμουρτζής
Γενικό Λύκειο Προβατά

Περίληψη

Επιδίωξη αυτού του κειμένου είναι να παρουσιαστεί σε αδρές γραμμές όλη η διεργασία που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο σύστασης ενός Εργαστηρίου Φιλοσοφίας με την κατάρτιση μιας ομάδας μαθητών που κίνητρο είχαν την αγάπη τους γι' αυτήν. Σκοπός του εργαστηρίου ήταν η συμμετοχή του ΓΕΛ Προβατά στο δεύτερο και τρίτο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Φιλοσοφικού Δοκιμίου. Στην πορεία των εργασιών του, πέρα από την ενδελεχή αντιμετώπιση των θεματικών περιοχών που κάθε χρόνο απαιτούνταν, προέκυψαν και περαιτέρω αναζητήσεις των μαθητών σχετικά με το περιεχόμενο του όρου Φιλοσοφία, την εξέλιξή της ως επιστήμης, τους κλάδους που την απαρτίζουν και την αξία και τη χρησιμότητά της στον απλό, καθημερινό βίο.

Το Μάρτιο του 2013 δύο μαθήτριες του ΓΕΛ Προβατά, συμμετέχοντας στο 2^ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Φιλοσοφικού Δοκιμίου που διοργανώνει το τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Πατρών, ανάμεσα σε εκατοντάδες υποψηφίους από όλη την Ελλάδα, κατάφεραν να περάσουν στην τελική φάση, που πραγματοποιήθηκε στην Πάτρα. Σ' αυτήν συμμετείχαν οι πρώτοι είκοσι μαθητές που συγκέντρωσαν τη μεγαλύτερη βαθμολογία. Προηγήθηκε μάλιστα η αξιολόγηση των δοκιμίων τους από καθηγητές του Πανεπιστημίου. Μετά τη γραπτή δοκιμασία μία μαθήτρια του σχολείου κατέλαβε τη 2^η θέση και μια άλλη την 3^η σε ατομικό επίπεδο. Κατόπιν τούτου, σε ομαδικό επίπεδο το ΓΕΛ Προβατά εξαιτίας της διάκρισης και των δύο μαθητριών, κατέλαβε την 1^η θέση πανελληνίως.

Το Μάρτιο του 2014 μία ακόμη μαθήτρια του ΓΕΛ Προβατά, συμμετέχοντας στον 3^ο Διαγωνισμό Φιλοσοφικού Δοκιμίου, κατάφερε ανάμεσα σε εκατοντάδες συνομήλικους συμμαθητές της, που ο αριθμός τους άγγιζε περίπου τους τετρακόσιους πενήντα, να περάσει στην τελική φάση, στην οποία κατέλαβε την 8^η θέση.

Πρόκειται λοιπόν για έναν διαγωνισμό που προκηρύσσεται τα τελευταία τρία χρόνια από το τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Πατρών τον Οκτώβριο κάθε έτους και αφορά σε μια ευρεία θεματική ενότητα στην οποία οι συμμετέχοντες μπορούν να προετοιμαστούν επιλέγοντας τον τρόπο, τη μέθοδο και το υλικό μέχρι το

Φεβρουάριο, οπότε σε τοπικό επίπεδο διεξάγεται η πρώτη φάση. Σ' αυτήν τα γραπτά δοκίμια αξιολογούνται από τους κατά τόπους Σχολικούς Συμβούλους Φιλολόγων και όσα συγκεντρώνουν βαθμολογία μεγαλύτερη από δεκατέσσερις μονάδες αποστέλλονται στο Πανεπιστήμιο της Πάτρας όπου αφού εξεταστούν εκ νέου, επιλέγονται τα είκοσι που συμμετέχουν στην τελική φάση.

Μέσα από το εργαστήρι Φιλοσοφίας που δημιουργήθηκε στο Σχολείο οι μαθητές καλλιέργησαν το φιλοσοφικό λόγο και ενθαρρύνθηκαν στη γνωριμία και παραγωγή της φιλοσοφικής σκέψης με τρόπο αυθεντικό. Δόθηκε η δυνατότητα να ασκηθούν στο φιλοσοφικό προβληματισμό και να εξοικειωθούν με το φιλοσοφικό λόγο ως βάση για μια συνεκτική και κριτική κοσμοθεώρηση αλλά και για την προσωπική συγκρότησή τους.

Ένα από τα πρώτα ερωτήματα που απασχόλησαν την ομάδα του εργαστηρίου Φιλοσοφίας ήταν η προσπάθεια να διερευνηθεί ο ορισμός της Φιλοσοφίας. Έτσι λοιπόν μετά από έρευνα και μελέτη οι μαθητές κατέληξαν ότι η Φιλοσοφία είναι η επιστήμη που ασχολείται με ερωτήματα, προβλήματα ή απορίες που μπορούμε να αποκαλέσουμε οριακά, θεμελιώδη ή έσχατα, όπως αυτά της ύπαρξης, της γνώσης, της αξίας, της αιτίας, της γλώσσας και του νου. Ξεχωρίζει από άλλους τρόπους αντιμετώπισης των παραπάνω προβλημάτων, από την κριτική και γενικώς συστηματική προσέγγιση των θεμάτων και την οικοδόμησή της πάνω σε λογικές εξηγήσεις.¹

Η λέξη «φιλοσοφία» ετυμολογικά είναι σύνθετη και προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό *φιλεῖν* (αγαπώ) και τη λέξη σοφία, δηλαδή σημαίνει την αγάπη για τη σοφία. Τον όρο εισήγαγε ο μεγάλος Προσωκρατικός Φιλόσοφος και Μαθηματικός, Πυθαγόρας. Η φιλοσοφία μάς ανοίγει νέους δρόμους και αναζητά απαντήσεις σε ερωτήματα που πιθανώς ξεπερνούν τις ανθρώπινες γνωστικές δυνατότητες, βοηθώντας στη διερεύνηση των ορίων της ανθρώπινης σκέψης, ακόμα και όταν δεν φτάνει σε κάποιο αποτέλεσμα ο επαγωγικός της προβληματισμός. Δεν θα ήταν λάθος να πούμε ότι φιλοσοφία είναι η σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητες της.²

Μια ομάδα μαθητριών κατέληξε ότι η φιλοσοφική σκέψη είναι η διανοητική διερεύνηση βαθέων ερωτημάτων για τη σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο και τη θέση του σ' αυτόν. Η φιλοσοφία δεν αρκείται στην ανάλυση της πραγματικότητας

¹ Πελεγρίνης (2013β).

² Αυγελής (1998).

του εμπειρικού κόσμου αλλά διατυπώνει προτάσεις για την αλλαγή του. Ένας φιλόσοφος δεν αρκείται στο να διατυπώσει πώς έχουν τα πράγματα αλλά προχωρά και σε συγκεκριμένες προτάσεις για το πώς θα μπορούσαν να είναι. Οι εκάστοτε φιλόσοφοι σύμφωνα με το εννοιολογικό περιεχόμενο που προσάπτουν στη φιλοσοφία, δημιουργούν και το ανάλογο φιλοσοφικό ρεύμα.³

Τέλος, η έρευνα ενός μαθητή έδειξε ότι η Φιλοσοφία είναι η νοητική αναζήτηση των πρώτων αρχών και των πρώτων αιτιών που συνιστούν την πραγματικότητα του παρόντος κόσμου.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον επέδειξαν οι μαθήτριες του εργαστηρίου για τους κλάδους της Φιλοσοφίας. Η έρευνα του θέματος έδειξε ότι αυτή διαιρείται στους παρακάτω:

- Ηθική ονομάζεται ο τομέας της Φιλοσοφίας που διερευνά ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να ζει ο άνθρωπος ενώ δευτερευόντως διερευνά το κατά πόσον μια τέτοια ερώτηση μπορεί πράγματι να απαντηθεί. Οι κύριοι κλάδοι της Ηθικής Φιλοσοφίας είναι η Μετα-ηθική, η Φορμαλιστική Ηθική και η Εφαρμοσμένη Ηθική.⁴

- Αισθητική ονομάζεται ο τομέας που ασχολείται με τη μελέτη και αντίληψη της ομορφιάς, της Τέχνης, της αναψυχής, θεμάτων γούστου και αισθημάτων, γενικώς με τον ορισμό του ωραίου, του αρμονικού και των αντιστρόφων τους.

- Γνωσιολογία ονομάζεται ο κλάδος που διερευνά τα όρια, την προέλευση και την ποιότητα της ανθρώπινης γνώσης.

- Μεταφυσική ονομάζεται ο τομέας που ασχολείται με το επέκεινα, με εκείνο που η εμπειρία δεν μας αποκαλύπτει. (Δεν πρέπει να συγχέεται με εξωεπιστημονικούς κλάδους όπως η Παραφυσική). Μελετά τη φύση της πραγματικότητας, περιλαμβάνοντας τη σχέση μεταξύ νου και σώματος, ουσίας, γεγονότος και αιτίας. Παραδοσιακοί κλάδοι της είναι η Κοσμολογία και η Οντολογία.

- Επιστημολογία ονομάζεται ο τομέας που ασχολείται με τη φύση και το σκοπό της γνώσης καθώς και αν η γνώση είναι δυνατή. Μεταξύ των κεντρικών προβληματισμών της είναι οι φιλοσοφικές προκλήσεις που θέτει ο Σκεπτικισμός και οι σχέσεις μεταξύ αλήθειας, πίστης και αιτιολόγησης.

- Πολιτική Φιλοσοφία είναι η μελέτη των θεσμών διακυβέρνησης και των σχέσεων ατόμων (ή οικογενειών και φατριών) με κοινότητες όπως το κράτος.

³ Μπαγιόνας (1985).

⁴ Audi (1995).

Περιλαμβάνει ερωτήματα για τη δικαιοσύνη, το νόμο, την περιουσία, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών. Η Πολιτική Φιλοσοφία και η Ηθική αποτελούν παραδοσιακά αλληλένδετους τομείς καθώς και οι δύο περιστρέφονται γύρω από το ερώτημα τού τι είναι καλό και πώς πρέπει να διαβιούν οι άνθρωποι με σκοπό τη συνεχή προαγωγή των ανθρώπινων κοινωνιών.

- Λογική είναι η μελέτη των έγκυρων διαλεκτικών φορμών. Ξεκινώντας στα τέλη του 19ου αιώνα, μαθηματικοί, όπως ο Γκότλομπ Φρέγκε, εστίασαν στην μαθηματική προσέγγιση της Λογικής, η οποία σήμερα χωρίζεται σε δύο ευρείς κλάδους: τη Μαθηματική Λογική και τη λεγόμενη Φιλοσοφική Λογική.

- Φιλοσοφία της γλώσσας είναι αυτή που ερευνά θέματα της φύσης, της καταγωγής και της χρήσης της γλώσσας.

- Φιλοσοφία της Θρησκείας είναι ο κλάδος της Φιλοσοφίας που ασχολείται με τη μελέτη προβλημάτων της θρησκείας.⁵

Προχωρώντας παραπέρα, ο συντονιστής-επιβλέπων καθηγητής της ομάδας έκρινε κατάλληλη τη διενέργεια μιας ιστορικής αναδρομής της φιλοσοφικής σκέψης. Σκοπός του ήταν οι μαθητές να παρατηρήσουν αρχικά την εξέλιξη της φιλοσοφίας και τη διαφοροποίηση της θεματολογίας της ανάλογα με τον τόπο και το χρόνο. Σε ένα δεύτερο επίπεδο στόχευε να διαπιστώσουν την επιτακτική ανάγκη της ενασχόλησής τους μαζί της, ιδίως στην εποχή μας. Κι αυτό γιατί με την όξυνση της κριτικής τους σκέψης, τη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων και κυρίως με τη βασική αρχή της Φιλοσοφίας να μην δέχονται τίποτα ως αυτονόητο, στόχος ήταν να αποφύγουν την προπαγάνδα, την αλλοτρίωση και την ισοπέδωση ώστε να επιλύουν τα σύγχρονα και πολυδαίδαλα προβλήματα που μόνο με τη φιλοσοφική σκέψη μπορεί κανείς να τα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά.

Η έρευνα των μαθητών έδειξε ότι στις παλαιότερες εποχές, δηλαδή πριν ακόμα από την εμφάνιση των προσωκρατικών φιλοσόφων, οι άνθρωποι, κυριαρχούμενοι απ' το συναίσθημα και με νου απειθάρχητο, ένιωθαν ευχαριστημένοι στο να σχηματίζουν μια γενική ιδέα για τον κόσμο με απλοϊκές ερμηνείες. Κοινός τόπος αυτών των ερμηνειών είναι οι μυθολογικές και θρησκευτικές υπάρξεις.⁶

Έτσι λοιπόν η ύπαρξη του μύθου προϋπέθετε ότι ο άνθρωπος βρισκόταν σε φάση κατά την οποία δεν μπορούσε να εξηγήσει γνωσιολογικά, δηλαδή με λόγια, τα κοσμολογικά φαινόμενα. Ο μύθος δεν προκαλεί την επιστημονική σκέψη ενώ ο λόγος

⁵ Πελεγρίνης (1997).

⁶ Κοντορσέ (2006).

στηρίζεται στις έννοιες και δι' αυτών εκφράζεται. Τη μετάβαση από το μύθο στο λόγο επιχείρησε ένας ισχυρός κλάδος της ινδοευρωπαϊκής φυλής, οι αρχαίοι Έλληνες, οι οποίοι ένιωσαν την ανάγκη να υπερβούν τις μυθικές ερμηνείες.⁷

Μάλιστα κατά τον 6ο αιώνα στις Ιωνικές πολιτείες της Μ. Ασίας ο άνθρωπος αποπειράθηκε να ερμηνεύσει με το λογικό και φυσιοκρατικά την αρχή του κόσμου, αναδεικνύοντας έτσι μέσα από το σκοτάδι το λόγο. Το γεγονός αυτό ήταν σημαντικό τόσο για την ιστορία της ανθρώπινης διάνοησης όσο και για τη μετέπειτα εξέλιξη της φιλοσοφίας.

Στους φιλόσοφους της Ιωνίας η φιλοσοφία εμφανίστηκε ως μια γενική και καθολική επιστήμη, με την οποία οι φιλόσοφοι αποπειράθηκαν να εξηγήσουν και να ερμηνεύσουν τον κόσμο από μια αρχική φυσική ουσία, όπως το νερό, η φωτιά, το άπειρο κ.ά.⁸

Στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία χάνεται σε κάποιο βαθμό ο αρχικός στόχος της επιστήμης, που ήταν η γνωριμία με την φύση. Το κοσμολογικό περιεχόμενο αντικαθίσταται από το ανθρωπολογικό, το οποίο πραγματεύεται τις εσωτερικές δραστηριότητες του ατόμου, τη βούλησή του και την προσωπική κρίση του.⁹

Στα χρόνια του Σωκράτη και των σοφιστών φιλόσοφος ήταν ο κάτοχος της γνώσης σε θέματα πρακτικού βίου και εξαιτίας αυτού θεωρούνταν επιτυχημένος και χρήσιμος. Ο Πλάτων, διαχωρίζοντας τους όρους "φιλοσοφία" και "σοφία", θεωρεί την φιλοσοφία ως την επιδίωξη της γνώσης που δεν κατέχουμε, τη στόχευση της γνώσης της αληθινής πραγματικότητας, που είναι ο κόσμος των αρχετύπων, των "ιδεών". Η επιστήμη των "ιδεών" στον Πλάτωνα ονομάζεται "διαλεκτική". Ότι ο Πλάτων ονόμαζε "φιλοσοφία" ο Αριστοτέλης ονόμαζε "πρώτη φιλοσοφία", δηλαδή επιστήμη που διερευνά τις αρχές των όντων.¹⁰

Στους ελληνιστικούς χρόνους η φιλοσοφία λαμβάνει πρακτική σημασία. Μια τέτοια κατεύθυνση έχει ήδη προετοιμαστεί με το Σωκράτη και τους σοφιστές. Στα χρόνια αυτά γίνεται ακόμα πιο επιτακτική η ανάγκη για φιλοσοφία που θα εγγυάται στον άνθρωπο την ευτυχία, και το πρόβλημα διευρύνεται περαιτέρω καθώς η συνοχή της ελληνικής ζωής σταδιακά διαλύεται και η λαϊκή θρησκεία υφίσταται μια λατρευτική και αξιολογική υποβάθμιση. Η φιλοσοφία καλείται να ανταποκριθεί στις ταραχές που προκλήθηκαν από τους μονάρχες των ελληνιστικών χρόνων,

⁷ Κύρκος (1982).

⁸ Μπαγιόνας (1985).

⁹ Αυγελής (1998).

¹⁰ Σφενδόνη –Μέντζου (2004).

διαμορφώνοντας ένα αίσθημα ασφαλείας, ένα αίσθημα ταυτότητας και ηθικής καθοδήγησης για το άτομο.¹¹

Άλλωστε η σημασία της φιλοσοφίας στα ελληνιστικά χρόνια αποτέλεσε και την πνευματική βάση της κατά την περίοδο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Προς την κατεύθυνση αυτή και η φιλοσοφία των ρωμαϊκών χρόνων έχει περιεχόμενο με ηθικό χαρακτήρα και διακρίνεται για την ολοκληρωτικά ατομική τάση της ηθικής.

Στην αλεξανδρινή και ρωμαϊκή εποχή η φιλοσοφία είχε εθνικό χαρακτήρα.¹²

Ακόμη, η ελληνική φιλοσοφία στην επαφή της με την Ανατολή συνδέεται με τις θρησκευτικές και μυθικές δοξασίες. Σκοπός της φιλοσοφίας είναι να απαλλάξει τον άνθρωπο από την ύλη και να τον υψώσει από το γήινο στον ουράνιο, πνευματικό κόσμο. Τη θέση του ορθού λόγου λαμβάνει η κάθαρση και η άσκηση ως καταστάσεις που προετοιμάζουν για την ανύψωση στην ανώτερη αλήθεια, το θείο. Αυτή τη διδασκαλία εκφράζουν οι νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι, οι οποίοι αντιλαμβάνονται το "φιλοσοφείν" ως εσωτερική μελέτη της ψυχής, τη "φιλοσοφία" ως έκφραση ζωής και το "φιλόσοφο" ως τον πνευματικό οδηγό των ανθρώπων.

Κατά τους τελευταίους αιώνες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κυριάρχησαν κυρίως τρεις πολιτιστικοί παράγοντες: ο γνωστικισμός, ο ιουδαϊσμός και ο ελληνισμός. Με αυτούς τους τρεις παράγοντες συμβιώνει ο νεοεμφανιζόμενος χριστιανισμός, άλλοτε αφομοιώνοντας στοιχεία του περιβάλλοντος και άλλοτε συγκρουόμενος με ιδέες συγκριτιστικών κινημάτων.¹³

Ο χριστιανισμός δίνει νέο αξιολογικό περιεχόμενο στη "φιλοσοφία" και στο "φιλόσοφο", κάτι το οποίο χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο το Μεσαίωνα και κυρίως τη βυζαντινή περίοδο. Σύμφωνα με τους Πατέρες φιλοσοφία θεωρείται η άσκηση προς την τελειότητα και κατ' επέκταση ο φιλοσοφικός βίος ταυτίζεται με το μοναχικό. Στο Βυζάντιο η φιλοσοφία ισοδυναμεί με τη μοναστική ζωή και άσκηση και ο φιλόσοφος ασχολείται με την καθαρή φιλοσοφία, που ταυτίζεται με την αγάπη και ανύψωση στο Θεό.

Στους μέσους βυζαντινούς χρόνους τα όρια μεταξύ φιλοσόφου και σοφού εξαφανίζονται και ο φιλόσοφος καθίσταται δάσκαλος κάθε είδους σοφίας για τη ζωή, όπως για τη λαϊκή ηθική. Στη μεσοβυζαντινή και υστεροβυζαντινή περίοδο ο όρος "φιλόσοφος" απομακρύνεται ακόμα περισσότερο από την αρχική σημασία του.

¹¹ Audi (1995).

¹² Παπανούτσος (1995).

¹³ Ράσελ (1963).

Καθώς εισάγεται στο χώρο του Διαφωτισμού, ο όρος φιλοσοφία φαίνεται να παρουσιάζει μεγαλύτερα προβλήματα Σ' αυτό συντρέχουν και κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες. Στην Ελλάδα η φιλοσοφία χαρακτηρίζεται ως "ύγιαίνουσα", "άληθής" και "ύγιής" φιλοσοφία. Η "ύγιής" φιλοσοφία δίνει προτεραιότητα στην ηθική φιλοσοφία, με το περιεχόμενο που της προσέδωσε ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, ο οποίος έστρεψε το ενδιαφέρον του στην ανθρώπινη διάσταση, αναγνωρίζοντας το δικαίωμα του ανθρώπου για επίγεια ευτυχία. Αντίστοιχα στην Ευρώπη η φιλοσοφία ξεχωρίζει και αποκτά ιδιαίτερο νόημα με το χαρακτηρισμό της ως νεωτερική, με σκοπό να αναφανεί η άρνηση απέναντι στην αυθεντία των Αρχαίων και η αποδοχή της αυτονομίας της σκέψης, αναδεικνύοντας ως σύνθημά της το ερευνητικό πνεύμα και συνάμα την εμπιστοσύνη του νέου ανθρώπου προς τον εαυτό του.¹⁴

Συνοψίζοντας, οι μαθητές διαπίστωσαν ότι ο ορισμός της φιλοσοφίας μεταβάλλεται με το χρόνο, ανάλογα πάντα με τις ιστορικές συνθήκες που επηρεάζουν την εξελικτική διαδικασία του ανθρώπινου λόγου, ο οποίος διερχόμενος από το στάδιο του δογματισμού και του σκεπτικισμού φτάνει στην κριτική αυτογνωσία. Προς αυτή την κατεύθυνση η φιλοσοφία εκφράζει κάθε εποχή και δεν ανεξαρτητοποιείται από τα δεδομένα της ενώ παράλληλα τα εκάστοτε διαμορφωμένα φιλοσοφικά συστήματα δεν τίθενται στο περιθώριο αλλά πορεύονται μέσα στο χρόνο και συνδέονται άμεσα καθώς συνεχώς φέρουν στη δομή τους και στο εννοιολογικό υλικό τους το ένα στοιχείο του άλλου. Άρα βρίσκονται σε σχέση αμοιβαίας άρσης και σύνθεσης, χωρίς κάτι τέτοιο να είναι αντιφατικό αλλά να εκφράζει τη δυναμοκρατική κατάσταση της ζωής.¹⁵

Επιπρόσθετα, ο συντονιστής-επιβλέπων καθηγητής της ομάδας, αφού την καθοδήγησε στην ενασχόληση με τα θέματα του Φιλοσοφικού Διαγωνισμού, όπως καθοριζόταν κάθε φορά από το Πανεπιστήμιο Πατρών, έκρινε πολύ σημαντικό, πριν την ολοκλήρωση του εργαστηρίου, να αντιληφθούν οι μαθητές του την αξία και χρησιμότητα της Φιλοσοφίας, ώστε να τους γίνει βίωμα και να «πετύχει» και τη μελλοντική τους τριβή με αυτή. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στη σημερινή δύσκολη συγκυρία στην οποία έχει περιέλθει η πατρίδα μας. Μάλιστα, όπως επισημαίνει πολύ εύστοχα η Δ.Σφενδόνη-Μέντζου, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας της Επιστήμης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ο ρόλος

¹⁴ Σφενδόνη –Μέντζου (2008).

¹⁵ Νούτσος (1998).

της φιλοσοφίας σήμερα, και μάλιστα μέσα στις δραματικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί για τη χώρα μας, είναι πολύ σημαντικός. Και κυρίως σε δύο θέματα:

1. Στην οικονομική κρίση, η οποία, όπως είναι φυσικό δημιουργεί στους νέους μία απαισιοδοξία για το μέλλον τους, εφόσον-μεταξύ άλλων-διαπιστώνουν ότι τα περιζήτητα στο παρελθόν πανεπιστημιακά πτυχία δεν έχουν πλέον παρά μόνον ένα μικρό αντίκρισμα στον επαγγελματικό στίβο.

2. Στη διάλυση του κοινωνικού, και όχι μόνον, ιστού, στην κρίση αξιών σε όλα τα επίπεδα, στο έλλειμμα δημοκρατικού ήθους σε πολιτικό, κοινωνικό και ατομικό επίπεδο. Οπότε προκύπτει η ερώτηση «τι μπορούμε να κάνουμε για να τα θεραπεύσουμε όλα αυτά, στο μέτρο πάντα του δυνατού;»

Η απάντηση που δίνει είναι μοναδική. Εξηγεί ότι στη σημερινή εποχή υπάρχει ανάγκη για ανθρωπιστική παιδεία και φιλοσοφία. Γνωρίζει πλέον πολύ καλά, ότι όλες οι προσπάθειες που έγιναν υπακούοντας στις επιταγές του τεχνοκρατικού πολιτισμού, απέτυχαν παταγωδώς. Γιατί συνέβη αυτό; Θεωρεί ότι σ' ένα μεγάλο βαθμό η αποτυχία οφείλεται στο γεγονός ότι αγνοήσαμε ως άτομα και ως συντεταγμένη Πολιτεία την ανάγκη καλλιέργειας του πολίτη. Αγνοήσαμε ακόμη την ανάγκη πλαισίωσης των σπουδών για την ετοιμασία επαγγελματιών κάθε ειδικού κλάδου, όπως λ.χ. μηχανικών, φυσικών, μαθηματικών, γιατρών, δικηγόρων, οικονομολόγων, κ.λ.π., από μία βασική παιδεία που θα έπρεπε να έχει ως θεμέλιό της τις Επιστήμες του Ανθρώπου και κατά κύριο λόγο τη Φιλοσοφία.

Και αναφέρεται ιδιαίτερα στη Φιλοσοφία διότι είναι εκείνη που μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία του συνειδητοποιημένου πολίτη, του ανθρώπου που δεν μένει απαθής αλλά αναπτύσσει κριτική στάση απέναντι στα όσα συμβαίνουν γύρω του, που εκφράζει την αντίθεσή του στην υπο-κουλτούρα των διαφόρων media, στον ευτελισμό του κοινωνικού και πολιτικού βίου, που σέβεται το συνάνθρωπό του, που σέβεται τη διαφορετικότητα σε ατομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο.¹⁶ Όλα αυτά αποτελούν συστατικά του ανθρώπου, που αν δεν κρατούσε αυτή τη στάση, η ζωή του δεν θα άξιζε να την ζήσει, όπως τόσο εύστοχα παρατήρησε κάποτε ο Σωκράτης.

Έτσι λοιπόν η ομάδα ενώ αρχικά πίστευε ότι ο απλός άνθρωπος μπορεί να κουράζεται ή και να ενοχλείται όταν χρειαστεί να ασχοληθεί με αφηρημένα ζητήματα, μη σχετικά με τη ζωή του φαινομενικά, ότι οι θέσεις που κατά καιρούς

¹⁶ Δ.Σφενδόνη –Μέντζου (2008).

υιοθέτησαν οι φιλόσοφοι απέναντι σε καίρια ζητήματα θεωρήθηκαν ακραίες και επικίνδυνες επειδή τάχα κλόνιζαν τις βεβαιότητες της κοινωνίας και υπονόμευαν την πίστη στη θρησκεία, τις παραδόσεις, τους πολιτικούς θεσμούς και ότι η Φιλοσοφία είναι απρόσιτη, εντούτοις μετέβαλε την αρχική της θέση στη συνέχεια. Άλλωστε, όπως έλεγε και ο Θουκυδίδης στον Επιτάφιο, αγαπάμε το ωραίο με λιτότητα και φιλοσοφούμε χωρίς να γινόμαστε μαλθακοί. Επομένως η ενασχόληση με τη φιλοσοφία δε μας κάνει θεωρητικούς ανθρώπους και δεν μας απομακρύνει από την πρακτική δράση, λέει ο Θουκυδίδης δια στόματος Περικλή.

Κατά συνέπεια η ομάδα κατέληξε μέσα από την έρευνα σε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τη χρησιμότητα της επιστήμης της Φιλοσοφίας. Διαπίστωσε λοιπόν ότι η φιλοσοφία δεν αποτελεί κάποια αφηρημένη θεωρητική ενασχόληση ούτε απευθύνεται μόνο σε ενήλικες. Η αξία της είναι πάντα λειτουργική και οργανώνει τη ζωή του ανθρώπου από την παιδική του ηλικία. Αφήνοντας η φιλοσοφία σχεδόν πάντα τις μεγάλες αλήθειες ανοιχτές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι διακατέχεται από κλίμα γενικής αδυναμίας, προσφέρει στο παιδί και τον έφηβο, τη γοητεία και παράλληλα τη διακινδύνευση να αντιληφθεί πώς δεν υπάρχει μια μοναδική σχεδόν τέλεια ερμηνεία των πραγμάτων και των καταστάσεων, που να ξεχωρίζει για καιρό και να συστηματοποιείται, αλλά μια εκκρεμής κίνηση ερωτημάτων και απαντήσεων.¹⁷

Έπειτα διαπίστωσε η ομάδα ότι η σκέψη δεν είναι μόνο ένα παιχνίδι αντιλήψεων και καταστάσεων είναι πολλά περισσότερα. Δρομολογεί όμως και επιμένει να παίζει το μυθολογικό παιχνίδι του χρόνου, της δράσης, του διακανονισμού, της έλξης και της απώθησης, της παγίωσης και της ρευστότητας. Αν και είναι αλήθεια ότι με τη λέξη φιλοσοφία συχνά προκαλούμε τρόμο, όμως στο άκουσμά της συνήθως φανταζόμαστε ένα λεξιλόγιο δύσκολο, σύνθετο, αινιγματικό. Θεωρούμε ότι είναι μια επιστήμη μόνο για λίγους ειδικούς, που χρησιμοποιούν μια σύνθετη ορολογία και έννοιες που σε μπερδεύουν. Παρ' όλα αυτά στη φιλοσοφία έχουμε όλοι πρόσβαση. Οι φιλοσοφικές έννοιες είναι αυτές οι ίδιες οι έννοιες της ζωής. Αναρωτιούνται συχνά πυκνά οι άνθρωποι αν η ζωή έχει κάποιο νόημα, σκέφτονται το θάνατο, ζητούν να μάθουν τα όρια της ελευθερίας, τη χρησιμότητα της δικαιοσύνης και τόσα άλλα.¹⁸

¹⁷ Πελεγρίνης (2013α).

¹⁸ Μπέρκλεϋ (1990).

Είναι φανερό ότι σαν άσκηση νοητικής οξυδέρκειας δεν αξίζει άλλο παρά για να αναπτύσσει τους διανοητικούς "μύες", για να ακονίζει τις γλώσσες και τις πένες, για να μπορεί να εκφράζεται ή να γράφει κανείς με τρόπο όλο και περισσότερο συγκεχυμένο αν και φαινομενικά μορφωμένο. Αυτή η μορφή Φιλοσοφίας δεν μπορεί να μας βοηθήσει ως άνθρωπος. Αλλά ας γυρίσουμε στην πρακτικότητα που προσπαθούμε να παραχωρούμε στη ζωή. Ποιος δεν έχει κάνει στον εαυτό του ερωτήσεις στην παιδική ηλικία, στην εφηβεία, στη νιότη και ακόμα και στην ωριμότητα, μερικές φορές κρυμμένες για να μην δείξει αδυναμία ή άγνοια; Πόσες φορές αυτές οι ερωτήσεις δεν έμειναν αιωρούμενες στην διάσταση του αδύνατου και απρόσιτου; Πόσες φορές δεν έχουμε βασανιστεί σκεπτόμενοι τη γέννηση και το θάνατο, την αρρώστια και τα γηρατειά; Πόσες φορές δεν έχουμε ψάξει μία απάντηση για τον κόσμο και την παρουσία μας σ' αυτόν; Πόσες φορές δεν έχουμε περιφερθεί γύρω από την ιδέα του Θεού, μερικές φορές για να την αρνηθούμε εξαιτίας της περιπλοκότητάς της, μερικές άλλες φορές για να την αφήσουμε να ζει σαν ένα αδύνατο για μετάφραση συναίσθημα; Πόσες φορές δεν έχουμε χρειαστεί τη Φιλοσοφία για να βοηθηθούμε μέσα στις αμφιβολίες, την αγωνία και την απελπισία;¹⁹

Άλλωστε η Φιλοσοφία δεν χρησιμεύει για να κάνει σοφούς τους ανθρώπους ούτε για να βρεθεί το κλειδί όλων των μυστηρίων του Σύμπαντος. Αλλά αντίθετα χρησιμεύει για να ξεκαθαριστούν κάποιες αβεβαιότητες, για να χρησιμοποιηθεί ο νους του κάθε ανθρώπου, για να θέσουμε όχι μόνο ερωτήσεις, αλλά και για να τολμήσουμε να σκιαγραφήσουμε απαντήσεις. Ξέρουμε ότι δεν ξέρουμε, όπως καλά έλεγε ο Σωκράτης, αλλά γι' αυτό η Φιλοσοφία βάζει τον κάθε άνθρωπο στο δρόμο της γνώσης. Προχωρούμε σιγά σιγά, χωρίς βιασύνη, χωρίς άγχος, αποδεχόμενοι την άπειρη ποικιλία βεβαιοτήτων που αποκτούμε.²⁰

Ακόμη οι μαθητές οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η Φιλοσοφία χρησιμεύει για να ζούμε. Είναι μία τέχνη πολύ δύσκολη με την οποία κανείς δεν ασχολείται και της οποίας κανείς δεν φαίνεται να γνωρίζει την τεχνική. Απλώς ο καθένας έρχεται στη ζωή και αφήνει το ένστικτο να υπαγορεύει τους κανόνες του παιχνιδιού, ή τους παραμορφώνει σύμφωνα με συγκεκριμένες παροδικές αποδοχές. Αλλά το «Ζην» με κεφαλαία είναι κάτι διαφορετικό. Είναι να ξέρουμε ποιού είμαστε, ότι δεν είμαστε οι μοναδικοί, ότι αυτές που μας φαίνονται οδυνηρές δοκιμασίες και δυσκολίες δεν είναι άλλο παρά σκαλοπάτια για να μάθουμε να τα καταφέρνουμε μόνοι μας, να τα

¹⁹ Ρουσώ (2004).

²⁰ Ντεκάρτ (2003)

βγάλουμε πέρα με τα δικά μας μέσα. Είναι να διαισθανθούμε ότι πηγαίνουμε προς κάποιον άλλο χρόνο-χώρο και ας μην είναι αυτός που τώρα γνωρίζουμε. Είναι να αντιλαμβανόμαστε ένα νήμα συνάφειας που μπορούμε να ονομάσουμε -αν θέλουμε- αιωνιότητα.²¹ Ακόμη κατάλαβαν ότι η Φιλοσοφία χρησιμεύει για να αιτιολογήσει ο καθένας τη Ζωή και όχι να αφήνεται να παρασυρθεί από αυτή. Χρησιμεύει για να αξιολογήσει όλα τα ζωντανά όντα και όχι μόνο τα ανθρώπινα. Χρησιμεύει για να κοιτάζει τον ουρανό και τη γη, για να σκαλίζει στο βάθος της γης και για να τρυπήσει τη βαθύτητα του ουρανού, για να δει γύρω γύρω, για να αισθανθεί, για να σκεφτεί. Άρα η μελέτη φιλοσοφικών θεμάτων οξύνει την αντίληψη, περιορίζει το δογματισμό, καλλιεργεί την εποικοδομητική αμφισβήτηση, βοηθάει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, προάγοντας την τέχνη, βελτιστοποιεί την ικανότητα της λύσης προβλημάτων της καθημερινής πραγματικότητας.²² Άλλωστε, όπως έλεγε και ο Πλούταρχος, «για μεν τη φροντίδα του σώματος οι άνθρωποι βρήκαν δύο επιστήμες, την Ιατρική και τη Γυμναστική, εκ των οποίων η μεν πρώτη εξασφαλίζει την υγεία και η δεύτερη την ευεξία· των ασθενειών όμως της ψυχής και των παθών μόνο η φιλοσοφία είναι φάρμακο».²³

Βιβλιογραφία

Αυγελής Νικόλαος, εκδ. (1998). *Εισαγωγή στη Φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Audi Robert, εκδ. (1995). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge: University Press.

Βερτσέτης Αθανάσιος, εκδ. (1986). *Πλούταρχος, Περί Παίδων Αγωγής*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Κοντορσέ Νικολά., εκδ. (2006). *Σχεδιάγραμμα για έναν ιστορικό πίνακα της πορείας του ανθρώπινου πνεύματος*. Αθήνα: Πόλις.

Κύρκος Βασίλειος, εκδ. (1982). *Η θεωρία του φυσικού δικαίου στην αρχαία σοφιστική και στο Spinoza*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Μπαγιόνας Αύγουστος, εκδ. (1985). *Η Φιλοσοφία στον 17ο αιώνα*. Θεσσαλονίκη: Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Α.Π.Θ.

²¹ Νούτσος (1998)

²² Πελεgrίνης (2013α)

²³ Βερτσέτης (1986)

Μπέρκλεϋ Τζώρτζ, εκδ. (1990). *Πραγματεία πάνω στις αρχές της ανθρώπινης γνώσης*. Θεσσαλονίκη: Κωνσταντινίδης.

Νούτσος Παναγιώτης, εκδ. (1998). *Οδηγός Ερευνητικής Μεθοδολογίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ντεκάρτ Ρενέ, εκδ. (2003). *Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας*. Αθήνα: Εκκρεμές.

Παπανούτσος Ευάγγελος, εκδ. (1995). *Ηθική*. Αθήνα: Δωδώνη.

Πελεγρίνης Θεοδόσης, εκδ. (1997). *Οι 5 εποχές της Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

---, εκδ. (2013α). *Μπαίνοντας στο παιχνίδι της Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Πεδίο.

---, εκδ. (2013β). *Λεξικό της Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Πεδίο.

Ράσελ Μπέρτραντ, εκδ. (1963). *Προβλήματα φιλοσοφίας*. Αθήνα: Αρσενίδης.

Ρουσώ Ζαν-Ζακ, εκδ. (2004). *Κοινωνικό Συμβόλαιο*. Αθήνα: Πόλις.

Σφενδόνη - Μέντζου Δήμητρα., εκδ. (2004). *Φιλοσοφία της επιστήμης*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

---, εκδ. (2008). *Φιλοσοφία των επιστημών*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Κάποτε Γυμνάσιο Θηλέων....σήμερα 3^ο Γυμνάσιο Σερρών

Ελένη Κατσαρίδου

1^ο Γ.Ε.Α. Σερρών

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη συνδέεται με την ιστορία της πόλης των Σερρών στο πλαίσιο του προγράμματος του εορτασμού των εκατό χρόνων από την απελευθέρωσή της (1913-2013). Ερευνά, διασώζει και αναδεικνύει ένα ιστορικό κτήριο, το Γυμνάσιο Θηλέων, το οποίο αρχικά ήταν νοσοκομείο, έπειτα στη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής (1616–1918), λειτούργησε ως στρατιωτικό νοσοκομείο αλλά και αργότερα, στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940, περιέθαλπε τραυματίες στρατιώτες. Επιπλέον, η προσφορά του στη μνημειακή αρχιτεκτονική και την εκκλησιαστική ιστορία της πόλης των Σερρών είναι ιδιαίτερα σημαντική. Από το 1952 και εξής αποτέλεσε φάρο γνώσης πολλών γενεών στο εκπαιδευτικό «γίγνεσθαι» και σηματοδότησε με την ίδρυσή του την ανάπτυξη των Γραμμάτων και των Τεχνών στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών, χαράζοντας έναν καινούριο δρόμο που με συνέχεια και συνέπεια υπηρετεί μέχρι και σήμερα. Η μελέτη αυτή παρακολουθεί την ιστορία του κτηρίου μόνον ως Νοσοκομείου.

Η ίδρυση του πρώτου Νοσοκομείου στην πόλη των Σερρών χρονολογείται από την εποχή της Τουρκοκρατίας και συγκεκριμένα από το έτος 1796.¹

Σύμφωνα με τον αρχαίο κώδικα της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών,² που πρόλαβε και διάβασε ο Σερραίος ιστορικός Ευάγγελος Στράτης, την 7^η Ιουνίου 1796 οι άρχοντες και διευθύνοντες τα κοινά της πόλεως προσήλθαν ενώπιον του τότε Μητροπολίτη Κωνσταντίνου «ζήλω θείω και έρωτι ενθέω κινούμενοι» και συναποφάσισαν «κοινόν οσπητάλιον συστήσαι εν τη πολιτεία», δηλαδή Νοσοκομείο, καθορίζοντας συγχρόνως στο σχετικό πρακτικό που υπέγραψαν το σκοπό της ίδρυσης, τους πόρους και τις δαπάνες του ιδρύματος, το οποίο ονομάστηκε «Ξενοδοχείον» ή αλλιώς γνωστό ως «Παλαιόν Νοσοκομείον». Την 1^η Αυγούστου οι Σερραίοι συνελθόντες σε Γενική Συνέλευση εξέλεξαν ως κατάλληλο τόπο για την ανέγερσή του την «... περιοχή ανήκουσα εις τον ναόν Παναγίας της Δοχειακής (σημερινής Παναγούδας) λαβόντες αυτήν υπ' ενοίκιον 80 γροσίων το έτος», δηλαδή αυτό το χώρο όπου σήμερα στεγάζεται το 3^ο Γυμνάσιο.

¹ Πέννας (1966) 382-383.

² Στράτης (1907) 154-155.

Το Νοσοκομείο της Ελληνικής Χριστιανικής Κοινότητας στο διάστημα της Τουρκοκρατίας συντηρούνταν με συνεισφορές των απανταχού Σερραίων και κληροδοτήματα πλούσιων Σερραίων εμπόρων και άλλων επιχειρηματιών που ήταν εγκατεστημένοι σε διάφορα μέρη της Ευρώπης, όπως ο Νικόλαος Στεργίου Δούμπας που διέθεσε 30.000 φράγκα, ο Ανδρέας Συγγρός (2.000 φράγκα), ο Κωνσταντίνος Νικόλτσιος (1.000 οθωμανικές λίρες) και άλλοι.

Επίσης, τα έσοδά του προέρχονταν:

α) από την πώληση κηρού με τιμή πολλαπλάσια απ' αυτήν του ελεύθερου εμπορίου, που έφερε ειδική ταινία με αναγραφόμενες τις λέξεις «Ελληνικόν Νοσοκομείον» και το κύριο πρατήριό του ήταν στο Κονλούκι, όπου η σημερινή οδός Ταξιαρχών – Αγ. Παρασκευής, και από κει το προμηθεύονταν υποχρεωτικά οι εκκλησίες και οι Έλληνες κάτοικοι,

β) από την πώληση φαρμάκων από το φαρμακείον του Νοσοκομείου, που στέλνονταν από δωρεές των εγκατεστημένων Σερραίων στο εξωτερικό, ιδιαίτερα δε από την οικογένεια του Θεόδωρου Δούμπα που διέμενε στη Βιέννη,

γ) από ειδική φορολογία επί των σφαζομένων χοίρων, προνόμιο το οποίο παραχώρησε ο Τουρκικός Δήμος στους Έλληνες με αίτησή τους,

δ) από εισπράξεις διαφόρων θεατρικών παραστάσεων και χοροεσπερίδων και

ε) από εράνους που διενεργούνταν μεταξύ των εύπορων πολιτών.³

Το Νοσοκομείο δεν είχε κρατικές επιχορηγήσεις αλλά προσπαθούσε να εξοικονομήσει πόρους από τα ενοίκια των κτημάτων και τους τόκους των κληροδοτημάτων. Γι' αυτό εισέπραττε από το ναό των Μ. Ταξιαρχών χίλιες λίρες κάθε χρόνο. Η Εκκλησία είχε καθιερώσει διάφορους εράνους μεταξύ των χριστιανών για τη λειτουργία των κοινών καταστημάτων, όπως το φώτισμα, τους ξεχωριστούς για τα σχολεία και το Νοσοκομείο δίσκους στους ναούς κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή, το παράβολο, δηλαδή φόρους στα προικοσύμφωνα, στις άδειες γάμου και βαφτίσεως, στις επικυρώσεις ή ακυρώσεις εγγράφων, στα μαθητικά βιβλία, στην παραλαβή του ελέγχου προόδου των μαθητών κ.ά.

Στους σκοπούς του Νοσοκομείου, σύμφωνα με τα γραφόμενα του μεγάλου παιδαγωγού Δημητρίου Μαρούλη, εντάσσονταν οι εξής: η διανομή φαρμάκων στους φτωχούς, η τροφοδότηση των φυλακισμένων, η χορηγούμενη στους απόρους βοήθεια και η περί των εκθέτων νηπίων φροντίδα. Μερικοί από τους γιατρούς που

³ Παράσχος (1977) 229-230.

υπηρετήσαν τότε ήταν οι: Ιωάννης Θεοδωρίδης, Νικόλαος Χρηστίδης, Θεοδόσιος Πέτροβιτς, Δημήτριος Σίμος, Αθανάσιος Χρυσάφης, Χρήστος Καρατζάς, Βασίλειος Μελισσάς, Αθανάσιος Εμμανουήλ, Δημήτριος Παπακωστόπουλος κ.ά.

Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί πως όσες φορές το ταμείο του Νοσοκομείου δε διέθετε χρήματα για την αποζημίωση ιατρού, υπηρετούνταν εθελοντικά από όλους. Καθένας δηλαδή από τους Έλληνες γιατρούς στην πόλη αναλάμβανε την ευθύνη της διεύθυνσης εκ περιτροπής και επί ένα μήνα αμισθί. Αυτό είχε γίνει σχεδόν υποχρεωτικό και θεωρούνταν ως υπηρεσία τιμητική.⁴

Στη μεγάλη πυρκαγιά του 1849 το νοσοκομείο αυτό κάηκε και στα 1875 είχε καταλήξει να είναι ένα λιθοπλίθινο ισόγειο κτήριο στους πρόποδες του Κουλά, πενιχρότατο εξωτερικά και εσωτερικά, που αποκαλούνταν περιφρονητικά «Σπιτάλια».⁵ Σε πολύ μικρή απόσταση από αυτό βρισκόταν η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα με το παρακείμενο νεκροταφείο και δίπλα του ακριβώς υπήρχε ένας μεγάλος ανοιχτός χώρος γεμάτος ακαθαρσίες, όπου αναζητούσαν κι εύρισκαν την τροφή τους πλήθος από γουρούνια, που με τους αδιάκοπους γρυλισμούς τους δεν άφηναν ούτε στιγμή σε ησυχία τους αρρώστους. Ήταν δε τόση η βρώμα, η ψείρα και η ακαθαρσία του γενικότερου χώρου και του κτηρίου που παρίστανε το νοσοκομείο, ώστε αν οι Σερραίοι εκείνη την εποχή ήθελαν να καταραστούν κάποιον, τού έλεγαν: «Στα σπιτάλια να καταλήξεις!».

Επειδή τα προβλήματα στο νοσοκομείο ήταν πάρα πολλά, το 1885 χτίστηκε ταχύτατα στην ίδια περιοχή στους πρόποδες της Ακρόπολης (Κουλάς) νέο κτήριο ώστε να εξυπηρετεί τις ολοένα και μεγαλύτερες ανάγκες του σερραϊκού λαού σε γιατρούς και φάρμακα.⁶ Αυτό επιτεύχθηκε χάρη στις γενναίες συνδρομές του Πανελληνίου και της Κων/πολης, όπου είχε μεταβεί ο ταμίας της Κοινοτικής Αντιπροσωπείας, Δημήτριος Χατζηδήμος, ο οποίος, αφού μελέτησε τον όλο μηχανισμό λειτουργίας του Εθνικού Νοσοκομείου των ελληνικών φιλανθρωπικών καταστημάτων του «Μπαλουκλή», επέστρεψε με τις ανάλογες προτάσεις και σχέδια κατασκευής, που έγιναν δεκτά με ενθουσιασμό από την Εφορευτική Επιτροπή.

Οι φιλόκαλοι Σερραίοι ήθελαν να έχουν «νοσοκομείον περικαλλέστατον κατά την εσωτερικήν και εξωτερικήν διαρρύθμισιν και εμφάνισιν... μετά παραρτημάτων βρεφοκομείου, γηροκομείου, φρενοκομείου και ιδιαιτέρου φθισιατρείου». Ως πρώτος

⁴ Παράσχος (1977) 230.

⁵ Τζανακάρης (1995) 25-26.

⁶ Τζανακάρης (1995) 33-34.

επιστημονικά καταρτισμένος ιατρός αναφέρεται ο Σερραίος Παναγιώτης Παπακωστόπουλος που είχε έρθει από το Βελιγράδι στα 1852. Το κτήριο αυτό στοίχισε 5.000 τούρκικες λίρες περίπου και στις ευρύχωρες αίθουσές του νοσηλεύονταν περί τους 300 ασθενείς κατ' έτος, ανεξαρτήτως φυλής ή θρησκείας, περιθάλπονταν περί τα 20 έκθετα, εκτελούνταν 20-30 χιλιάδες συνταγές δωρεάν, γηροκομούνταν αρκετοί πτωχοί γέροντες και απ' το ταμείο του δίνονταν σε απόρους 50 – 60 λίρες ετησίως.⁷

Μια ιστορική πηγή του μοναχού Παΐσιου Κουτλουμουσιανού⁸ αναφέρει ότι ο πατήρ Ιάκωβος, Οικονόμος της Εκκλησίας της Ελεούσης (1892 – 1904), ασθένησε από φυματίωση και νοσηλεύτηκε στο Νοσοκομείο της Ελληνικής Κοινότητας Σερρών, όπου και πέθανε. Η περιουσία του πατρός Ιακώβου ανερχόταν στις 320 οθωμανικές λίρες και απ' αυτή ένα ποσό δόθηκε ως δωρεά στα κοινά καταστήματα της πόλεως και κυρίως στο Νοσοκομείο σύμφωνα με τις τελευταίες επιθυμίες του. Επίσης, ο πατήρ Λεόντιος, πρωτοσύγκελος της Μητροπόλεως, ζήτησε κι αυτός να παραμείνει τότε για λίγο καιρό στο νοσοκομείο, επειδή ήταν εξαντλημένος, ώστε να συνέλθει.

Επιπλέον στο καινούργιο νοσοκομείο υπηρετούσαν και ξένοι γιατροί αμισθί για δύο τουλάχιστον έτη.⁹

Στην είσοδό του υπήρχε βρεφοδόχος,¹⁰ όπου εναπόθεταν τα νόθα τέκνα, την ανατροφή των οποίων αναλάμβανε ειδική τροφός που υπηρετούσε εκεί.

Στο χώρο βρισκόταν και ο ναός του Αγ. Δημητρίου,¹¹ στον οποίο εκκλησιάζονταν οι ασθενείς και γίνονταν οι νεκρώσιμες ακολουθίες. Κάθε χρόνο την Κυριακή της Ορθοδοξίας τελούνταν αρχιερατική λειτουργία και ακολουθούσε τελετή κατά την οποία ο Διευθυντής του Νοσοκομείου εξέθετε τον απολογισμό των πεπραγμένων του λήξαντος έτους.

Οι υπηρεσίες που πρόσφερε το νοσοκομείο στον εθνικό αγώνα ήταν τεράστιες. Σ' αυτό νοσηλεύονταν μυστικά όλοι οι τραυματίες και οι ασθενείς αγωνιστές του Μακεδονικού αγώνα. Κρύπτονταν επίσης, ως ασθενείς, και όλοι οι καταδιωκόμενοι για εθνικούς λόγους, ενώ παράλληλα γίνονταν εκεί τα διάφορα συμβούλια που συντόνιζαν τη δράση των αντάρτικων ομάδων.

⁷ Στράτης (1907) 156.

⁸ Μοναχός Παΐσιος Κουτλουμουσιανός (1995).

⁹ Τζανακάρης (1995) 35.

¹⁰ Παράσχος (1977) 231.

¹¹ Παράσχος (1977) 231.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο Σερραίος στην καταγωγή γιατρός Αναστάσιος Χρυσάφης. Διευθυντής για πολλά χρόνια του Δημοτικού Νοσοκομείου, διέθετε πολλά έσοδα από τη δουλειά του αφειδώς για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πόλης. Ως οικογενειακός γιατρός των πλουσίων Τούρκων αποσπούσε την επιείκειά τους κι εξασφάλιζε τη διακοπή καταδίωξης Ελλήνων. Η δράση του στο Μακεδονικό Αγώνα ήταν πολύ αξιόλογη, ως εγκέφαλος της οργάνωσης της Ανατολικής Μακεδονίας, ενώ στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο έδωσε τη ζωή του για να δει την πόλη των Σερρών ελεύθερη μαζί με το Γυμνασιάρχη Λεωνίδα Παπαπαύλου και το φαρμακοποιό Νέστορα Φωκά.

Οι πηγές¹² αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου πήγε στη Θεσσαλονίκη για να καταταγεί ο γιος του Χρυσάφης, Κων/νος, στον ελληνικό στρατό και με εντολή του Διαδόχου Κωνσταντίνου πήρε φύλλο πορείας για το 1^ο Σύνταγμα Πεζικού στο Μπιζάνι. Στην επιστροφή του ο γιατρός με εντολή του Ελληνικού Γενικού Στρατηγείου έφερε στις Σέρρες δύο τηλεγραφητές λοχίες, τον Σπυρίδωνα Σταμάτη και το δικηγόρο Τυρηνόπουλο, τους έντυσε ως φτωχούς χωρικούς και τους εισήγαγε ως ασθενείς στο Δημοτικό Νοσοκομείο Σερρών. Οι λοχίες μετέδιδαν με τηλέγραφο από τον Κουλά στους βαλκανικούς πολέμους σήματα στον ελληνικό στρατό για τις στρατιωτικές δυνάμεις και τις κινήσεις του βουλγαρικού στρατού.

Ο Δήμος Σερρών έδωσε το όνομά του σε δρόμο της πόλης, παράλληλο προς την οδό Παπαπαύλου, που αρχίζει από την ανατολική πλευρά του 1^{ου} Γυμνασίου και περνά μπροστά από το ναό του Αγ. Παντελεήμονα.

Σύμφωνα και με μια άλλη μαρτυρία της κ. Χρηστίδου Άννας, ο παππούς του συζύγου της κ. Πανταφεύγα, Γιώργος, που ήταν μέλος στη διοίκηση του ελληνικού Νοσοκομείου των Σερρών, ήταν κι αυτός ένας από τους αφανείς ήρωες του Μακεδονικού Αγώνα. Ανήκε στους πράκτορες Γ΄ τάξης οι οποίοι έπαιρναν διαταγές από το Κέντρο του Αγώνα και το Ελληνικό Προξενείο. Φρόντιζε για την φιλοξενία, την περίθαλψη των αρρώστων και τραυματισμένων μαχητών καθώς και για την ταφή των φονευθέντων στις συμπλοκές των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων με τους κομιτατζήδες και τους Τούρκους. Συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε στο Επταύργιο Θεσσαλονίκης.

---

¹² Παπακυριάκου (2012) 164.

Δυστυχώς το κτήριο αυτό μαζί με όλα τ' άλλα της πόλης κάηκε το 1913 από τους Βουλγάρους αλλά δεν καταστράφηκε ολοσχερώς, κι έτσι το 1918 επιτάχθηκε από τις στρατιωτικές αρχές και χρησιμοποιήθηκε ως μικτό νοσοκομείο¹³ (δηλ. στρατιωτικό και πολιτικό) μέχρι το 1922, παρά τα έντονα διαβήματα των Σερραίων.

Στη συνέχεια, με τον ερχομό χιλιάδων προσφύγων στις Σέρρες το '22, οι ασθενείς τριπλασιάστηκαν και η ανάγκη για ένα μεγαλύτερο νοσοκομείο ήταν επιτακτική. Γι' αυτό, με την φροντίδα του τότε Νομάρχη κ. Αντ. Ραγγούση, του τότε Μητροπολίτη Σερρών Χριστοφόρου και του ιατρού των προσφύγων κ. Ηλιάσκου, δημιουργήθηκε το Δημοτικό Προσφυγικό Νοσοκομείο,¹⁴ που στεγάσθηκε στη συνοικία του Γαζή Εβρενός (σημερινή οδός Γρηγορίου Ρακιτζή) σ' ένα παλιό τούρκικο σχολείο διώροφο, που επιτάχθηκε με τριάντα μόνο κρεβάτια. Είναι η εποχή που η φυματίωση θερίζει σε παγκόσμιο επίπεδο και αποτελεί μια πραγματική μάστιγα για μικρούς και μεγάλους. Ιδιαίτερα τα παιδιά στη πόλη των Σερρών, όπως και σε πολλές περιφέρειες που δέχτηκαν μεγάλο αριθμό προσφύγων, θα εξακολουθούν να πεθαίνουν σαν τις μύγες. Στα 1932 στις Σέρρες θα πεθάνουν 5.789 μικροί και μεγάλοι. Στα 1937 μετονομάζεται σε Κρατικό, αφού αλλάζει νομικό καθεστώς και υπάγεται στο Νόμο 965 με Διευθυντή τον Ξ. Σγουρό με εβδομήντα κλίνες και καινούργια τμήματα και κλινικές (Παθολογική, Χειρουργική και Αφροδισίων-Δερματικών Νοσημάτων). Και το 1940 θα ιδρυθεί ένα Μικροβιολογικό και ένα Ακτινολογικό εργαστήριο και θα δημιουργηθεί μία θέση διευθυντή ενός εξωτερικού ιατρείου Φυματιολογίας με ενενήντα κλίνες.

Όμως στα χρόνια της βουλγαρικής κατοχής¹⁵ το νοσοκομείο διαλύεται και πολλοί απ' τους γιατρούς θα καταφύγουν στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα προκειμένου να σώσουν τις οικογένειές τους. Οι Βούλγαροι θα διατηρήσουν για τις δικές τους στρατιωτικές ανάγκες το παλιό νοσοκομείο στους πρόποδες του Κουλά και θα χορηγήσουν ειδικές άδειες εργασίας σε όσους Έλληνες γιατρούς θα παραμείνουν και θα θελήσουν να ασκήσουν το λειτούργημά τους στην κατεχόμενη πόλη. Μετά την αποχώρηση των Βουλγάρων το Νοσοκομείο στα χρόνια του Μεσοπολέμου¹⁶ καταλαμβάνει η τότε Αυτοδιοίκηση (Δήμος Σερρών) και το μεταφέρει με ενοίκιο στο κτήριο της Τραπεζίης Αθηνών, όπου βρίσκονταν τα γραφεία της κατασκευαστικής εταιρείας Μονκς Γιούλεν. Λίγο πριν την κήρυξη του πολέμου μεταφέρεται στο

¹³ Παράσχος (1977) 231.

¹⁴ Τζανακάρης (1995) 34.

¹⁵ Τζανακάρης (1995) 35.

¹⁶ Τζανακάρης (1995) 35.

Φρουραρχείο της Ελληνικής Στρατιωτικής Διοίκησης Σερρών, απέναντι ακριβώς από την τοποθεσία «Χίλια Δέντρα», και μετονομάζεται σε Λαϊκό το 1945, αφού επισκευάστηκε και διασκευάστηκε κατάλληλα από την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου, χρησιμοποιώντας επίσης και το διπλανό κτήριο του Γηροκομείου, το οποίο μετέφερε τους τροφίμους του προσωρινά και πάλι στο παλιό νοσοκομείο, αυτό δηλαδή όπου στεγάστηκε αργότερα το Γυμνάσιο Θηλέων. Ως γιατροί του μεσοπολέμου στο νοσοκομείο υπηρέτησαν οι: Ιππ. Μακρής, Χρ. Χρηστίδης, Αρίων Γαλδέμης, Ι. Δρίτσιος, Κ. Πρόβος, Δημ. Τερζής, Βλασ. Κυπαρισιάδης, Θεολ. Βαΐδης, κ.ά. Στα εγκαίνια του Νοσοκομείου, στις 4 Μαρτίου 1945, παρευρέθηκε ο αμερικανός υγειονολόγος του Δ.Ε.Σ. Βέγγερ και το χαρακτήρισε ως το καλύτερο Νοσοκομείο της Ελλάδας. Όπως αναφέρεται στην τοπική εφημερίδα «Νίκη» από τον Σεπτέμβριο του 1944 ως τον Φεβρουάριο του 1945 νοσηλεύτηκαν 1.189 άτομα.

Το 1948 λόγω του εμφυλίου αυξήθηκε η νοσηρότητα και τα ατυχήματα από τις νάρκες και μετά τις επιχειρήσεις των Κερδυλλίων¹⁷ (Μάρτιος 1949) η Διοίκηση πήρε διαταγή να νοσηλεύσει στο Νοσοκομείο και τους τραυματίες αντάρτες, όπως επίσης και τους ασθενείς των φυλακών. Όμως οι κτιριακές εγκαταστάσεις βρέθηκαν και πάλι ανεπαρκείς κι έτσι η Διοίκηση του Νοσοκομείου έκανε τις απαραίτητες ενέργειες για τη δημιουργία ενός νέου νοσοκομείου.

Φωτογραφικό Υλικό

Το νοσοκομείο στους πρόποδες του Κουλά

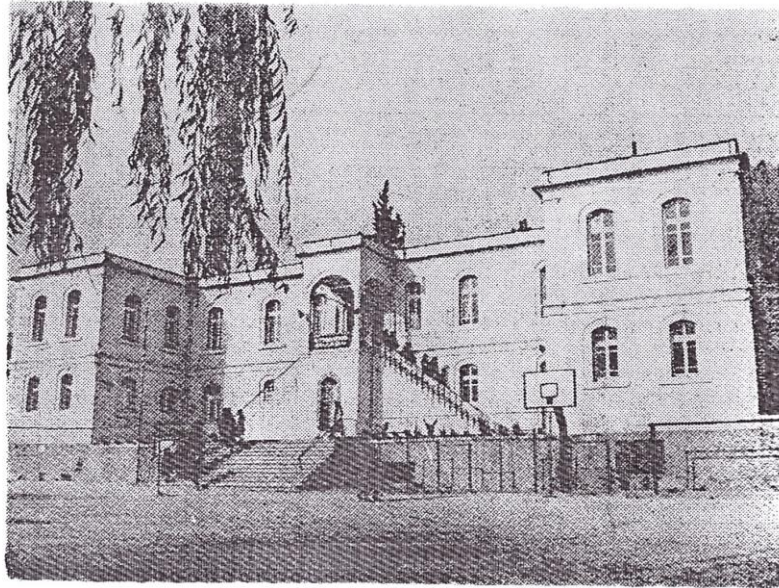
¹⁷ Παράσχος (1977) 232-233.

Σχεδόν αμέσως μετά την απελευθέρωση στο κτίριο όπου προπολεμικά στεγάζονταν τα γραφεία της εταιρείας Μονις-Γιοΐλεν από την Εθνητική τοπική αυτοδιοίκηση, στεγάσθηκε το Λαϊκό Νοσοκομείο Σερρών με διεθνή του τον Ξενοφώντα Σγουρό και που διατήρησε την ονομασία του για πολύ λίγο καιρό ύστερα από τα εγκαίνιά του (4 Μαρτίου 1945.) Στη φωτογραφία μας η μπάντα του «Ορφεία» Σερρών σε επίσκεψή της στο νοσοκομείο κατά πάσα πιθανότητα την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 1945. (Αρχείο Γ. Αγγελισλάστη).

Τὸ παλιὸ κτίριο τοῦ Στρατ. Νοσοκομείου Σερρών ποὺ ἀπὸ τὸ 1951-52 χρησιμοποιεῖται ὡς Α' Γυμνάσιον Ὡθλέων Σερρών.

Βιβλιογραφία

Μοναχὸς Παΐσιος Κουτλουμουσιανός. (1995). *Τα μετόχια τῆς Ἱεράς Μονῆς Κουτλουμουσίου στο Νομὸ Σερρών*. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Α.Π.Θ. Ἄγιον Ὄρος.

Παπακυριάκου Κυριάκος. (2012). *Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼνας στο Νομὸ Σερρών*. Σέρρες: Χαραλαμπίδης.

Παράσχος Κων/νος (1977). «Ἡ Ἱστορία τοῦ Νοσοκομείου Σερρών». *Πανσερραϊκὸν Ἡμερολόγιον* τ. 3. Σελ. 229-234.

Πέννας Πέτρος. (1966). *Ἱστορία τῶν Σερρών: ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 1383-1913*. Ἀθήνα: Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρία Σερρών-Μελενίκου.

Στράτης Εὐάγγελος. (1907). «Ἱστορία τοῦ Νοσοκομείου τῆς πόλεως Σερρών». *Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον*. Σελ. 154-157.

Τζανακάρης, Ι. Βασίλειος (1995). «Τὸ Νοσοκομεῖο Σερρών καὶ ἡ διὰ μέσου τῶν χρόνων περιπέτειες τῆς ὑπαρξῆς τῆς διαιώνισῆς του». *Γιατί*, τ. 238 Β'. Σελ. 25-37.

Διδάσκοντας ιστορία με τη βοήθεια των ΤΠΕ: Η εμπειρία από το Γυμνάσιο Αγίου Πνεύματος

Αποστολίνα Λιούσα
Γυμνάσιο Αγίου Πνεύματος

Περίληψη

Κατά τη σχολική χρονιά 2013-2014 υλοποιήθηκαν στη Γ' Τάξη Γυμνασίου Αγίου Πνεύματος Σερρών δύο σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας. Το θέμα τους αντίστοιχα ήταν: «Καποδίστριας. Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας μάς αποκαλύπτεται με τη βοήθεια των ΤΠΕ» και «Μικρασιατικός πόλεμος: μια προσέγγιση του θέματος με τη βοήθεια των ΤΠΕ». Στην εισήγηση θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση των δύο αυτών σεναρίων με ιδιαίτερη αναφορά στην ομαδοσυνεργατική δουλειά των μαθητών, στις δημιουργικές εργασίες που παρήγαγαν στα πλαίσια των σεναρίων και τέλος στην αποδοχή και ιδιαίτερα την αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου τρόπου δουλειάς στο σύνολο των μαθητών μου. Θα τονιστεί ότι στα συγκεκριμένα διδακτικά σενάρια ακολουθήθηκαν οι αρχές των γνωστικών και κοινωνικοπολιτισμικών θεωριών μάθησης αφού τα παιδιά έπρεπε ομαδικά να διαχειριστούν το προσφερόμενο υλικό, να συζητήσουν και να καταλήξουν σε ένα συνεργατικό αποτέλεσμα που θα έχει τη μορφή ppt. στο 1^ο σενάριο και ηλεκτρονικού βιβλίου στο 2^ο σενάριο. Επιπλέον δόθηκε βαρύτητα στην εποικοδομιστική-ανακαλυπτική μάθηση κατά την οποία οι μαθητές παρακινούνται, αξιοποιώντας υπάρχουσες γνώσεις, να οδηγηθούν στη νέα γνώση ενεργητικά – διερευνητικά με τη βοήθεια ερεθισμάτων που προσφέρει ο καθηγητής. Τέλος, τα παραπάνω σενάρια αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το ΑΠΣ–ΔΕΠΠΣ για το μάθημα της Ιστορίας, γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος είναι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης αφορά στην κατανόηση των ιστορικών γεγονότων μέσα από την εξέταση αιτίων και αποτελεσμάτων ενώ η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης αφορά στην κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και στη διαμόρφωση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και το μέλλον.

Οι σκοποί αυτοί επιτυγχάνονται αποτελεσματικότερα μέσα από την επαφή των μαθητών με ποικίλους μαθησιακούς πόρους (ιστοσελίδες, πηγές, εικόνες), την προσωπική ή ομαδική αναζήτηση, τον προβληματισμό και την ανακάλυψη των σχέσεων ανάμεσα σε ιστορικά γεγονότα.

Με βάση όλα τα παραπάνω, με τα παρόντα διδακτικά σενάρια επιχειρήθηκε:

- Να μάθουν τα παιδιά να συνεργάζονται, να εκφέρουν απόψεις και να τις υποστηρίζουν απέναντι στα μέλη της ομάδας τους και του συνόλου της τάξης στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου.

- Να οδηγηθούν στην απόκτηση γνώσεων μέσα από την προσωπική και ομαδική αναζήτηση (ανακαλυπτική – διερευνητική μάθηση).

- Να αναπτύξουν δημιουργική–κριτική σκέψη μέσα από τη διατύπωση της προσωπικής–συλλογικής θέσης, την επιλογή και ταξινόμηση του προσφερόμενου υλικού και την ανάληψη ρόλων.

- Να είναι σε θέση να κατανοούν και να εκφράζονται, συγγράφοντας και συνδιαμορφώνοντας τα πορίσματά τους μέσα από ποικίλα είδη κειμένων (Νέος Γραμματισμός)

- Να ασκηθούν στην αναζήτηση, επιλογή και αξιοποίηση πληροφοριών από το διαδίκτυο (Ψηφιακός γραμματισμός)

- Να χρησιμοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρει το web 2.0 για το διαμοιρασμό του παραγόμενου υλικού.

Προετοιμασία

Πριν την υλοποίηση κάθε σεναρίου προηγείται η φάση της προετοιμασίας. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τον αριθμό τους και τους στόχους που θέτουμε προς επίτευξη, ενημερώνονται από τον εκπαιδευτικό για τον τρόπο δουλειάς, για τους κανόνες λειτουργίας των ομάδων και για το τελικό προϊόν το οποίο στοχεύουν να παραγάγουν. Ενημερώνονται επίσης για τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των ομάδων και του εκπαιδευτικού (ψηφιακή ομάδα, mail κ.λ.π) και για πιθανό υλικό που θα υπάρχει και θα χρησιμοποιείται από όλες τις ομάδες.

Στο 1^ο σενάριο οι μαθητές χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες των τεσσάρων ατόμων, ενώ στο 2^ο σενάριο σε έξι ομάδες που άλλες είχαν δύο και άλλες τρία μέλη. Και στις δύο περιπτώσεις προτιμήθηκε από τους μαθητές ο χωρισμός με τυχαίο τρόπο ώστε να εξασφαλιστεί η ανομοιογένεια. Τέλος, τα παιδιά μοιράστηκαν ρόλους (γραμματέας, συντονιστής, παρουσιαστής, χειριστής) με την πρόταση να εναλλάσσονται σε αυτούς.

Σενάριο 1^ο: «Καποδίστριας: Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας μάς αποκαλύπτεται με τη βοήθεια των ΤΠΕ»

1^η Φάση

Αφόρμηση για το σενάριο αποτελεί ο ζωγραφικός πίνακας της δολοφονίας του Καποδίστρια. Τα παιδιά καλούνται σε ομάδες να δουν προσεκτικά τον πίνακα, να συζητήσουν και να διατυπώσουν τη θέση της ομάδας για τον αντίκτυπο της δολοφονίας όπως διαφαίνεται στα πρόσωπα του πίνακα. Με τον τρόπο αυτό θα παρακινηθούν οι μαθητές να γνωρίσουν την προσωπικότητα του Καποδίστρια.

Διονύσιου Τσόκου, «Η Δολοφονία του Καποδίστρια», 1850.

2η Φάση

Στις επόμενες τρεις ώρες η κάθε ομάδα δουλεύει το δικό της φύλλο εργασίας στο εργαστήριο πληροφορικής.

1^η ομάδα: Βιογράφοι

Ασχολείται με τη βιογραφία του Καποδίστρια πριν τον ερχομό του στην Ελλάδα. Ζητείται να δώσει βαρύτητα σε συγκεκριμένους τομείς:

- α) σπουδές
- β) θέσεις για την Ελληνική Επανάσταση,
- γ) διπλωματική σταδιοδρομία,

δ) απόψεις των άλλων για το πρόσωπό του.

Με το υλικό που συγκεντρώνουν ξεκινούν την παρουσίαση που θα συμπληρωθεί από τις υπόλοιπες ομάδες.

2^η ομάδα: Ιστορικοί

Καλούνται να ανιχνεύσουν την κατάσταση της Ελλάδας τόσο στον πολεμικό όσο και τον κοινωνικό-πολιτικό τομέα πριν και κατά τον ερχομό του Καποδίστρια. Η ομάδα θα συμπληρώσει με τα ευρήματά της την παρουσίαση που ξεκίνησε η 1^η ομάδα (2-3 διαφάνειες).

3^η ομάδα: Δημοσιογράφοι (1)

Εξετάζουν το έργο του Κυβερνήτη και το ομαδοποιούν σε: παιδεία, εξωτερική πολιτική, στρατό, οικονομία. Συγκεντρώνουν πρόσθετο υλικό για κάποια από τα έργα του και συμπληρώνουν την παρουσίαση (έως 5 διαφάνειες)

4^η ομάδα: Δημοσιογράφοι (2)

Ασχολούνται με τη δολοφονία του Καποδίστρια αναζητώντας και τις αιτίες που την προκάλεσαν. Καλούνται να γράψουν τρεις τίτλους εφημερίδων με σχόλιο, που θα εκπροσωπούν διαφορετικές οπτικές (συμπολιτευόμενη, αντιπολιτευόμενη, αγγλική)

Σε όποιο φύλλο εργασίας κρίνεται απαραίτητο υπάρχει πίνακας που βοηθάει την ομάδα στη συγκέντρωση και κατηγοριοποίηση του υλικού της.

Η τελευταία εργασία κάθε ομάδας είναι να ετοιμάσει 2-4 ερωτήσεις που θα πρέπει να απαντηθούν από τις άλλες ομάδες μετά το πέρας της παρουσίασης.

3^η φάση

Αφού κάθε ομάδα παρουσιάσει τη δουλειά της και δεχτεί ερωτήσεις, στη συνέχεια απαντά στις ερωτήσεις που ετοίμασαν οι άλλες ομάδες.

Το σενάριο ολοκληρώνεται με το τελικό ατομικό φύλλο εργασίας, με το οποίο ζητείται από κάθε μαθητή, αφού λάβει υπόψη του το υλικό όλων των ομάδων για τον Καποδίστρια και αφού μελετήσει τις πηγές του βιβλίου από τη σελίδα του ψηφιακού σχολείου, να γράψει ένα αντίστοιχο κριτικό κείμενο (έως 10 σειρές) για την προσωπικότητα και το έργο του Καποδίστρια με βάση τη γνώμη που σχημάτισε ο ίδιος για το πρόσωπο του Κυβερνήτη.

Οι ομάδες είχαν στη διάθεση τους την δικτυογραφία που παρατίθεται στο τέλος του κειμένου και αφορά στο πρώτο σενάριο.

Σενάριο 2ο : «Μικρασιατικός Πόλεμος: Μία προσέγγιση του θέματος με τη βοήθεια των ΤΠΕ»

1^η φάση

Ως αφορμή οι μαθητές παρακολουθούν το βιντεάκι «Σμύρνη, 2500 χρόνια Ελλάδα» <http://www.youtube.com/watch?v=yF3bYQ7RcbY>, στο οποίο παρουσιάζεται η ζωή και οι δράσεις της ακμάζουσας ελληνικής κοινότητας της Σμύρνης. Πώς η σπουδαία και ισχυρή αυτή κοινότητα έφτασε στην καταστροφή; Τι μεσολάβησε και τι συνέβη στους ανθρώπους αυτούς; Τέτοια είναι τα ερωτήματα που θα γεννηθούν μετά την παρακολούθηση του βίντεο και τα οποία θα παρακινήσουν τους μαθητές και θα τους οδηγήσουν στην αναζήτηση απαντήσεων.

2^η φάση

Στις επόμενες τρεις – τέσσερις ώρες η κάθε ομάδα δουλεύει το δικό της φύλλο εργασίας στο εργαστήριο πληροφορικής.

1^η ομάδα: Ελληνικοί πληθυσμοί στη Μικρά Ασία

- Μελετήσετε το χάρτη της Μ. Ασίας από το *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*. Αντιγράψτε ένα χάρτη της περιοχής από την αναζήτηση της Google και σημειώστε με χρώμα τις πόλεις στις οποίες κατοικούν Έλληνες.

- Συγκεντρώστε πληροφορίες για τους Έλληνες της Σμύρνης. Δώστε βαρύτητα στον οικονομικό, κοινωνικό, πνευματικό τομέα. Παρουσιάστε το υλικό σας σε ένα power point 5-6 διαφανειών.

- Με βάση τα ευρήματά σας στις παραπάνω ερωτήσεις και αφού μελετήσετε τις ελληνικές διεκδικήσεις μετά τη νίκη της Αντάντ, να γράψετε μια επιστολή προς τα υπόλοιπα μέλη της Συμμαχίας όπου θα παρουσιάζετε τις ελληνικές διεκδικήσεις και θα επιχειρηματολογείτε υπέρ τους.

- Μελετήστε τη Συνθήκη των Σεβρών και δημιουργήστε ένα συγκριτικό πίνακα με δύο στήλες, όπου θα παρουσιάζετε τις διεκδικήσεις των Ελλήνων και τα κέρδη τους από τη συνθήκη.

2^η ομάδα: Διωγμοί των ελληνικών πληθυσμών

Η ομάδα ασχολείται με τους διωγμούς που υπέστησαν οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μ. Ασίας τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας. Καλούνται να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τον Κεμάλ Ατατούρκ, τους Νεότουρκους και τα τάγματα εργασίας

- Ετοιμάστε ένα κείμενο παρουσίασης των ευρημάτων σας (έως 15 σειρές).

3^η ομάδα: οι Έλληνες στη Μικρά Ασία

Το πρώτο θέμα της ομάδας είναι η απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Οι μαθητές προσπαθούν να κατανοήσουν πώς τον υποδέχονται οι Έλληνες, πώς οι Τούρκοι και πώς οι ξένες δυνάμεις.

Το δεύτερο θέμα που τους απασχολεί είναι η προετοιμασία μιας παρουσίασης για δύο από τα πρόσωπα της τραγωδίας, τον Αρ. Στεργιάδη και τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο.

- Υποθέστε ότι είστε Τούρκοι της Μ. Ασίας. Γράψτε ένα κείμενο με τις σκέψεις σας για όσα βλέπετε να συμβαίνουν στην περιοχή σας μετά τον ερχομό των Ελλήνων.
- Υποθέστε ότι είστε Έλληνας της Μ. Ασίας. Γράψτε ένα κείμενο με τις σκέψεις σας για όσα βλέπετε να συμβαίνουν στην περιοχή σας μετά τον ερχομό των Ελλήνων.

4^η ομάδα: Εκλογές 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 –Χρονολόγιο

Ζητείται από την ομάδα αρχικά να καταγράψει: τους αντιπάλους της εκλογικής αναμέτρησης, τις περιοχές όπου πλειοψήφησε το κάθε κόμμα, τις συνέπειες που είχε το αποτέλεσμα των εκλογών στις σχέσεις μας με τους συμμάχους μας.

- Τι συνέπειες φαντάζεστε ότι θα είχαν όλα αυτά στη μικρασιατική εκστρατεία;

Η δεύτερη εργασία τους είναι να δημιουργήσουν στο excel μια χρονογραμμή με τα βασικά γεγονότα της περιόδου 1919 - 1922.

5^η ομάδα: Μετά την πτώση του Μετώπου

Οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το κείμενο και το χάρτη για την κατάρρευση του μετώπου και να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις αιτίες, την ημερομηνία, τον τόπο εκδήλωσης της τουρκικής αντεπίθεσης και τους δρόμους

διαφυγής του ελληνικού στρατού. Στη συνέχεια να διαβάσουν και να ακούσουν πηγές για τα γεγονότα που ακολούθησαν την πτώση του μετώπου και να ετοιμάσουν τις παρακάτω εργασίες:

- Υποθέστε ότι είστε δημοσιογράφος της Σμύρνης που φτάνει στην Αθήνα μετά την καταστροφή. Γράψτε ένα άρθρο για όσα είδατε να συμβαίνουν μετά την πτώση του Μετώπου.

- Αποδώστε με όποια μορφή τέχνης προτιμάτε (ποίηση, πεζό, ζωγραφική, φωτογραφία...) τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν όσα διαβάσατε και ακούσατε.

6^η ομάδα: Η Ελλάδα μετά την Καταστροφή

Η ομάδα χρειάζεται να συγκεντρώσει υλικό και να ετοιμάσει μια παρουσίαση για τη «Δίκη των Έξι» και για το «Προσφυγικό ζήτημα», δύο θέματα που απασχόλησαν την ελληνική κοινωνία μετά το τέλος του πολέμου και την καταστροφή του Μικρασιατικού ελληνισμού.

3^η φάση

Η παρουσίαση και συζήτηση των εργασιών απαιτήσε τουλάχιστον δύο ώρες αφού οι ομάδες ήταν πολλές και πολλά τα θέματα που παρουσιάστηκαν. Για να εξασφαλιστεί η προσοχή όλων κατά την παρουσίαση, οι μαθητές ενημερώθηκαν εκ των προτέρων ότι μετά το τέλος της παρουσίασης θα έπρεπε να συμπληρώσουν ένα ατομικό φύλλο αξιολόγησης που θα απαιτούσε συμπλήρωση κενών και θα στηριζόταν στις παρουσιαζόμενες εργασίες των ομάδων.

Οι ομάδες είχαν στη διάθεση τους τη δικτυογραφία που παρατίθεται στο τέλος του κειμένου και αφορά στο δεύτερο σενάριο.

Συμπεράσματα

Μέσα από την υλοποίηση των δύο σεναρίων αλλά και άλλων μικρότερων εργασιών που εκπόνησαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια όλου του σχολικού έτους προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα σε σχέση με τον συγκεκριμένο τρόπο δουλειάς:

- Κινητοποιήθηκαν όλοι οι μαθητές, όλων των επιπέδων.
- Έδειξαν ενδιαφέρον για ένα μάθημα που συνήθως το αντιπαθούν.

- Κατά δήλωση των παιδιών, με αυτό τον τρόπο δουλειάς μαθαίνουν καλύτερα και αντιλαμβάνονται περισσότερα.

- Οι μαθητές διάβασαν και παρήγαγαν ποικίλα κειμενικά είδη (επιστολή, άρθρο, ημερολόγιο, πίνακες).

- Οι ομάδες συναγωνίζονταν μεταξύ τους για το καλύτερο αποτέλεσμα.

- Τα μέλη της κάθε ομάδας παρακινούσαν και απαιτούσαν από όλους να δουλέψουν.

- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι πάντα κοντά, καθοδηγώντας και ενισχύοντας όσους χρειάζεται.

- Όσο τα παιδιά εξοικειώνονται με τον συγκεκριμένο τρόπο δουλειάς και όσο τα φύλλα εργασίας είναι ξεκάθαρα ως προς το θέμα –στόχο, τόσο περισσότερο χειραφετούνται.

- Η τάξη αποκτά ζωντάνια, το μάθημα αναζωογονείται και ο εκπαιδευτικός γεμίζει ικανοποίηση βλέποντας τα έργα των μαθητών του.

Δικτυογραφία

Πρώτο σενάριο

Ιωάννης Καποδίστριας. Διαθέσιμο σε :
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B4%CE%AF%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%82 Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Ιωάννης Καποδίστριας. Διαθέσιμο σε:
<http://www.sansimera.gr/biographies/195>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Ιωάννης Καποδίστριας. Διαθέσιμο σε: <http://www.kapodistrias.info/>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Χρονολόγιο. Διαθέσιμο σε: <http://www.snhell.gr/chronology/index.html>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Ιωάννης Καποδίστριας. Ελλάδα. Διαθέσιμο σε:
<http://www.kapodistrias.info/ellada>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Η Γ' και Δ' Εθνοσυνέλευση. Διαθέσιμο σε:
http://fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/09.html. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Ο Ι. Καποδίστριας ως κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831). Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/519,1900/>.

Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Σχολή Ευελπίδων. Διαθέσιμο σε: http://www.sse.gr/page_gr.php?id=4.

Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης. Διαθέσιμο σε: <http://www.mani.org.gr/istor/mavrom/petrompeis.htm>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Η αντιπολίτευση στον Καποδίστρια και η δολοφονία του. Διαθέσιμο σε: http://fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/12.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Δεύτερο σενάριο

Σμύρνη, 2500 χρόνια Ελλάδα. Διαθέσιμο σε: <http://www.youtube.com/watch?v=yF3bYQ7RcbY>. Προσβάσιμο στις 26/7/2014.

Ελληνικοί Πληθυσμοί στη Μικρά Ασία. Διαθέσιμο σε: <http://fhw.gr/chronos/13/gr/general/maps/index3.html> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Σμύρνη. Διαθέσιμο σε: <http://el.wikipedia.org/wiki/Σμύρνη> Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Υπόμνημα 17/30-12-1918 με τις Ελληνικές διεκδικήσεις. Διαθέσιμο σε: http://fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/language/02.html. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η Συνθήκη των Σεβρών. Διαθέσιμο σε: http://fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/institutions/07.html. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η επανάσταση των Νεότουρκων. Διαθέσιμο σε: <http://www.historyreport.gr/index.php/Εκατό-χρόνων-αναμνήσεις/Χρονικό-του-20ου-αιώνα/1198-1908-Η-επανάσταση-των-Νεότουρκων> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Το κίνημα των Νεότουρκων. Διαθέσιμο σε: <http://mikrasiatis.gr/o-πρωτοσ-διωγμος-1913-1918-το-κίνημα-των-νεοτ/> Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Τάγματα εργασίας. Διαθέσιμο σε: [http://el.wikipedia.org/wiki/Τάγματα_Εργασίας_\(Οθωμανική_Αυτοκρατορία_-_Τουρκία\)](http://el.wikipedia.org/wiki/Τάγματα_Εργασίας_(Οθωμανική_Αυτοκρατορία_-_Τουρκία)). Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Η Γενοκτονία των Ποντίων. Διαθέσιμο σε: <http://www.sansimera.gr/articles/140>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Κεμάλ Ατατούρκ, 1881–1938. Διαθέσιμο σε: http://biographies.nea-acropoli.gr/index.php?option=com_content&view=article&catid=25:arxigoi-kraton&id=153:--1881-1938&Itemid=41 Προσβάσιμο στις 18/8/2014

Ο Τούρκικος εθνικιστικός λόγος. Διαθέσιμο σε: http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/language/03.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/Μουσταφά_Κεμάλ_Ατατούρκ Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Απόβαση στη Σμύρνη – Τούρκικη αντίδραση. Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=Ib7QVnicRt0> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η ελληνική απόβαση στη Σμύρνη. Διαθέσιμο σε: <http://historyreport.gr/index.php/Στα-νεότερα-χρόνια/Ελληνικά-Θέματα/866-Η-ελληνική-απόβαση-στη-Σμύρνη> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη το Μάιο του 1919. Διαθέσιμο σε: http://fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/facts/11.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Πρωταγωνιστές της τραγωδίας. Διαθέσιμο σε: http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/people/05.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Αριστέιδης Στεργιάδης: Υπατος Αρμοστής της Σμύρνης. Διαθέσιμο σε: <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=8595> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Ο Εθνομάρτυς Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Σμύρνης. Διαθέσιμο σε: http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/kargakos_chrysostom/10thchapter.htm. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Ο μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922). Διαθέσιμο σε: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/523,1921/>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Ημερολόγιο. Διαθέσιμο σε: <http://fhw.gr/chronos/13/gr/general/imerologio/index.html>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Μικρασιατική εκστρατεία-χάρτες. Διαθέσιμο σε: <http://fhw.gr/chronos/13/gr/general/maps/index4.html>. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Στρατιωτικές και διπλωματικές εξελίξεις στο μικρασιατικό μέτωπο από το καλοκαίρι του 1921 ως το καλοκαίρι του 1922. Διαθέσιμο σε http://fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/facts/14.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η τουρκική επίθεση και η κατάρρευση του Μικρασιατικού μετώπου. Διαθέσιμο σε http://fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/facts/16.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Σκηνές από την καταστροφή της Σμύρνης. Διαθέσιμο σε http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/12.html. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η Προκήρυξη του Νουρεντίν. Διαθέσιμο σε http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/14.html. Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Μαρτυρική πορεία. Διαθέσιμο σε http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/15.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Από την αιχμαλωσία. Διαθέσιμο σε http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/16.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Σμύρνη 1922. Οι κτηνότουρκοί σφάζουν τους Έλληνες. Διαθέσιμο σε <https://www.youtube.com/watch?v=P71mH-sOy3E> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η δίκη των έξι. Διαθέσιμο σε <http://www.sansimera.gr/articles/18> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η δίκη των έξι. Διαθέσιμο σε http://el.wikipedia.org/wiki/Η_δίκη_των_έξι Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο. Διαθέσιμο σε <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/523,1922/> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Οι πρόσφυγες. Διαθέσιμο σε http://fhw.gr/chronos/14/gr/1923_1940/society/people/03.html Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα: Η μικρασιατική καταστροφή – Η αποκατάσταση των προσφύγων. Διαθέσιμο σε <http://blogs.sch.gr/dstefanou/2013/12/26/το-προσφυγικο-ζητημα-στην-ελλαδα-η-μικ/> Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η ένταξη των προσφύγων στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C102/79/647,2402/>
Προσβάσιμο στις 18/8/2014.

Η διαστρωμάτωση της σερραϊκής κοινωνίας μετά τον 14ο αιώνα μέσα από την περίπτωση της ίδρυσης και λειτουργίας της Μονής του Τιμίου Προδρόμου

Κωνσταντίνος Τζίκας
Γυμνάσιο Αχλαδοχωρίου

Περίληψη

Η εργασία αυτή αποτελεί διδακτικό υλικό προς αξιοποίηση στην τοπική Ιστορία της Γ' Γυμνασίου αλλά και στη Βυζαντινή Ιστορία της Β' Γυμνασίου και της Β' Λυκείου. Το υλικό προέρχεται από ατομική επιστημονική ιστορική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας.

Χρησιμοποιώντας τον πλούτο των εγγράφων που διασώζονται, αποκομίζουμε χρήσιμα συμπεράσματα τόσο όσον αφορά στο λόγο της ίδρυσης του συγκεκριμένου μοναστηριού όσο και στις αιτίες της οικονομικής του ανάπτυξης σε συνάρτηση με την ευρύτερη περιοχή αλλά κυρίως με τη γειτονική πόλη των Σερρών. Θεωρώντας τη Μονή ως ένα μεγάλο γαιοκτήμονα της περιοχής με επιπλέον προνόμια και χρησιμοποιώντας τα έγγραφα αγοραπωλησιών της, ρίχνουμε φως στην κοινωνία και την οικονομία της πόλης των Σερρών μετά τον 14^ο αιώνα. Η σχέση πόλης – Μονής εξετάζεται υπό το πρίσμα της σχέσης πόλης – γαιοκτήμονα αλλά ταυτόχρονα παρακολουθούμε και τη σταδιακή εδραίωση της Μονής ως επίσημου τοποτηρητή του Βυζαντινού Κράτους στην ευρύτερη περιοχή. Επίσης μέσα από τα έγγραφα διαφαίνονται οι σχέσεις του μοναστηριού με τους αριστοκράτες αλλά και με τις άλλες κοινωνικές τάξεις της περιοχής.

Ο διδακτικός στόχος που υπηρετεί η έρευνά μας είναι σημαντικός γιατί, αν θεωρήσουμε την περιοχή των Σερρών τυπική περίπτωση βαλκανικής βυζαντινής επαρχίας, μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να κατανοήσουν την κοινωνική διαστρωμάτωση της βυζαντινής κοινωνίας κατά την ίδια ιστορική περίοδο.

Εισαγωγή

Το ερευνητικό ερώτημα που μπορούμε να θέσουμε ξεκινώντας τη μελέτη σχετικά με τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών, είναι το γιατί η Μονή ιδρύθηκε στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Στην περίπτωση αυτού του μοναστηριού μπορούμε, χρησιμοποιώντας τον πλούτο των εγγράφων (σε σχέση με το μέσο όρο) που διασώζονται, να αποκομίσουμε χρήσιμα συμπεράσματα τόσο όσον αφορά στο λόγο της ίδρυσής του όσο και στις αιτίες της οικονομικής του ανάπτυξης σε συνάρτηση με την ευρύτερη περιοχή αλλά κυρίως με τη γειτονική πόλη των Σερρών.

Θεωρώντας τη μονή ως ένα μεγάλο γαιοκτήμονα της περιοχής με επιπλέον προνόμια και χρησιμοποιώντας τα έγγραφα αγοραπωλησιών της, ρίχνουμε φως στην κοινωνία και την οικονομία της πόλης των Σερρών κατά τον 14ο αι. Η σχέση πόλης – Μονής εξετάζεται υπό το πρίσμα της σχέσης πόλης – γαιοκτήμονα. Ταυτόχρονα παρουσιάζεται και ως επίσημος τοποτηρητής του Βυζαντινού Κράτους στην ευρύτερη περιοχή. Επίσης μέσα από τα έγγραφα διαφαίνονται οι σχέσεις του μοναστηριού με τους αριστοκράτες αλλά και με τις άλλες κοινωνικές τάξεις της περιοχής. Ένα άλλο γεγονός που αντικατοπτρίζεται στις πηγές είναι η πολιτική των δωρεών στα μοναστήρια, που ακολουθούν οι αυτοκράτορες κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, και το ρόλο που αυτά έχουν επιλεγεί να παίζουν στη γενικότερη οικονομική πολιτική του Βυζαντινού Κράτους¹.

Το πλεονέκτημα που μας δίνουν οι πηγές αλλά και οι μαρτυρίες των ιστορικών συγγραφέων της εποχής είναι πολύ σημαντικό γιατί, αν θεωρήσουμε την περιοχή των Σερρών τυπική περίπτωση βυζαντινής επαρχίας, μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για την εξέλιξη και άλλων βυζαντινών επαρχιών την ίδια περίοδο, για τις οποίες οι γνώσεις μας είναι πολύ περιορισμένες.

Το γεωγραφικό σημείο στο οποία ιδρύθηκε η Μονή σίγουρα δεν είναι τυχαίο και μάλιστα, όπως φαίνεται και στο βίο του πρώτου κτήτορα και ιδρυτή, αρκετό καιρό αυτός έψαχνε να βρει το ιδανικό σημείο. Πολύ κοντά στην πόλη των Σερρών αλλά και σε υψόμετρο ώστε να υπάρχει μεγάλη ορατότητα στον κάμπο αλλά και να προστατεύεται από τις πλημμύρες του ποταμού Στρυμόνα, την ελονοσία των βαλτωδών περιοχών καθώς και από τις μεταδοτικές ασθένειες που έπλητταν κατά καιρούς την πόλη². Κάτι άλλο, που φαίνεται λογικό όσον αφορά στην επιλογή του τόπου ίδρυσης, είναι το γεγονός ότι στην ευρύτερη περιοχή δεν υπήρχε κάποιο άλλο μεγάλο μοναστηριακό ίδρυμα ώστε να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τον ιδρυτή.

Τις σχέσεις της Μονής του Τιμίου Προδρόμου με την πόλη των Σερρών μπορούμε να τις εξετάσουμε υπό το πρίσμα των σχέσεων των μοναστηριών της συγκεκριμένης περιόδου (τέλη 13ου – τέλη 14ου αι.) με τα αστικά κέντρα της Αυτοκρατορίας.

Είναι γενικά γνωστό ότι στο Μεσαίωνα τη βάση της οικονομίας αποτελούσε η αγροτική οικονομία. Στην καλλιέργεια και την απόδοση της γης στήριζαν οι κάτοικοι την επιβίωση ή την ευημερία τους ενώ τα έσοδα από τη φορολογία της γης

¹ Λαΐου (1987) 140-143.

² Ούτσιου (1999) 14, 21.

αποτελούσαν για τους επικυρίαρχους ή για το ίδιο το κράτος τη βασικότερη πηγή εισοδήματος. Με βάση την αρχή αυτή είναι λογικό ότι η γη αποτελούσε τη σταθερότερη επένδυση και οι εύποροι (άτομα ή μοναστήρια) επεδίωκαν να αγοράζουν όλο και περισσότερα κτήματα.

Από τα τέλη όμως του δέκατου τρίτου αιώνα (μετά την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης), ύστερα από τις συνεχείς καταστροφές της υπαίθρου λόγω των εμφυλίων πολέμων και των σλαβικών επιδρομών και κάτω από την επίδραση των ιταλικών ναυτικών πόλεων (κυρίως της Βενετίας και της Γένοβας), άρχισε να αναπτύσσεται και στις βυζαντινές πόλεις η αστική οικονομία. Αρχικά η Κωνσταντινούπολη και η Θεσσαλονίκη και έπειτα οι μεγαλύτερες πόλεις της Αυτοκρατορίας (ανάμεσα στις οποίες και η πόλη των Σερρών) μεταλλάσσονταν στα πρότυπα των δυτικοευρωπαϊκών πόλεων. Όσοι ως τότε πλούτιζαν επειδή απλά κατείχαν μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης και τις εκμεταλλεύονταν (κάτι το οποίο ίσχυε και για τα μοναστήρια), βλέποντας τη γη να μην αποδίδει όπως παλιά, άρχισαν να στρέφονται σε επενδύσεις που δεν είχαν άμεση σχέση με τη γεωργία. Το πλεόνασμα των κερδών άρχισε σταδιακά να τοποθετείται στη βιοτεχνία, σε εμπορικές και χρηματιστηριακές επιχειρήσεις ή απλά σε ενοικιαζόμενα σπίτια και εργαστήρια³.

Αυτού του είδους η αστική ανάπτυξη φαίνεται και μέσα από τα έγγραφα της Μονής Προδρόμου ότι υπήρξε στη χρονική περίοδο που εξετάζουμε και στην πόλη των Σερρών. Το μοναστήρι, φερόμενο ως σωστός επενδυτής, αγοράζει ακίνητα μέσα στην πόλη τα οποία και προφανώς νοικιάζει, πολλαπλασιάζοντας τα έσοδα του. Ταυτόχρονα αποκτώντας τα μετόχια από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, διευκολύνει τη διοχέτευση του πλεονάσματος της παραγωγής που εξασφάλιζαν τα κτήματά του μέσα στην πόλη. Ο Πετμεζάς μελετώντας τη δημογραφία και το οικιστικό πλέγμα των Σερρών κατά τον δέκατο πέμπτο αιώνα, κάνει επισημάνσεις πολύ χρήσιμες και για τον προηγούμενο αιώνα που μας ενδιαφέρει. Θεωρεί ότι πρόκειται για μια «παρασιτική» πόλη, δηλαδή ένα κέντρο κατανάλωσης του παραγόμενου στην ενδοχώρα της αγροτικού πλεονάσματος από την κεντρική εξουσία και το διοικητικό-στρατιωτικό πληθυσμό της⁴.

Κατά τον 13ο και 14ο αιώνα η περιοχή των Σερρών ήταν σημαντικό τμήμα της Αυτοκρατορίας. Είναι προφανής η στρατηγική σημασία της περιοχής αφού λόγω θέσης η πόλη και τα περίχωρά της είχαν επαφές με τη Θεσσαλονίκη, το Άγιο Όρος,

³ Κιουσοπούλου (2003) 273-4.

⁴ Πετμεζάς (1999) 290-298.

τη Σερβία, τη Βουλγαρία, την Κωνσταντινούπολη. Αυτή η γεωγραφική και πολιτική πραγματικότητα επηρέασε όχι μόνο την πολιτική ιστορία της περιοχής αλλά και την κοινωνική και οικονομική της εξέλιξη. Σε συνδυασμό με τις εύφορες εκτάσεις της περιοχής εξηγείται και η ιδιαίτερα έντονη παρουσία της αυτοκρατορικής και κωνσταντινουπολίτικης αριστοκρατίας στην οικονομική ζωή της περιοχής των Σερρών.

Ο πρώτος κτήτορας του μοναστηριού, πριν εγκατασταθεί στις Σέρρες, μόνασε τουλάχιστον για μια δεκαετία στο Άγιο Όρος, χωρίς να γνωρίζουμε σε ποια μονή, όπου και χειροτονήθηκε ιερέας. Αφού εξοικειώθηκε με την κοινοβιακή οργάνωση, απέκτησε την τεχνογνωσία να ιδρύσει ο ίδιος μοναστήρι. Πρώτη μνεία της Μονής Προδρόμου γίνεται σε ένα χρυσόβουλο του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου, χρονολογημένο το 1275⁵. Το 1278 υπάρχει το πρώτο πωλητήριο έγγραφο, με το οποίο η μονή αγοράζει έναν αμπελώνα στις Σέρρες. Έκτοτε αρχίζει η αύξουσα πορεία των κτημάτων της μονής με δωρεές και αγοραπωλησίες.

Το 1332 ο τότε Μέγας Δομέστικος και μετέπειτα Αυτοκράτορας Ιωάννης Καντακουζηνός ανέλαβε την εφορεία της Μονής. Ήταν η χρυσή περίοδος για τις κτήσεις της Μονής. Όχι μόνο χορηγήθηκαν κτηματικές δωρεές και τα κτήματα έγιναν εντελώς αφορολόγητα αλλά και αναδείχτηκε με χρυσόβουλο σε πατριαρχική μονή και πλουτίστηκε με σημαντική κτηματική περιουσία. Η περιουσία αυτή περιελάμβανε χωράφια, αμπελώνες, κήπους, υδρόμυλους, ανεμόμυλους, ελαιώνες και αλιευτικά πλοιάρια στο Στρυμόνα. Οι κτήσεις της μονής προέρχονταν άλλες από *προσενέξεως* (δωρεές) και άλλες *εξ αγορασίας*⁶.

Αρχικά η Μονή ήταν υποχρεωμένη να πληρώνει προς το κράτος κάποιους φόρους για τα κτήματά της. Με το πέρασμα των χρόνων και ύστερα από παρακλήσεις των μοναχών «*ίνα γένηται εκκοπή του τοιούτου τέλους*», οι αυτοκράτορες προχώρησαν σε μεγάλες φοροαπαλλαγές και ατέλειες. Το μοναστήρι μπορούσε να κατέχει στο εξής τα κτήματά του «*ανενοχλήτως πάντη αδιασείστως, αναφαιρέτως τε και αναποσπάστως*» και οι φορολογικοί υπάλληλοι του κράτους δεν μπορούσαν να απαιτήσουν κανένα φόρο από τη μονή: «*Ούτε γαρ το της σιταρκίας κεφάλαιον απαιτηθήσεται από των κτημάτων αυτής, ούτε το της ορικής και της καστροκτισίας και*

⁵ Guillou (1955) σφ. 15.

⁶ Στρατή (1989) 48-56.

του εννομίου, αλλά συντηρηθήσεται και από τούτων ανενόχλητος και αναπαίτητος », δηλώνεται σε έγγραφο του 1321⁷.

Σχέσεις της Μονής με την κοινωνία της περιοχής

Πριν προχωρήσουμε στην εξέταση των συναλλαγών της Μονής με την κοινωνία της πόλης και της ευρύτερης περιοχής των Σερρών, πρέπει να δούμε πώς φαίνεται αυτή η κοινωνική διαστρωμάτωση μέσα από τις πηγές.

Ονόματα γνωστά της κωνσταντινουπολίτικης αριστοκρατίας στους μελετητές της βυζαντινής ιστορίας εμφανίζονται να έχουν περιουσία στην περιοχή. Οι Τζαμπλάκωνες εμφανίζονται από την εποχή του Ιωάννη Βατάτζη. Το 1326 ο μέγας Τζαούσιος Αλέξιος Τζαμπλάκων είναι «κεφαλή» των Σερρών και η οικογένεια φαίνεται να παραμένει στην πόλη ως τα τέλη του αιώνα⁸. Παρατηρούμε να κινούνται στην περιοχή οι Λασκάρεις, η Θεοδώρα Καντακουζηνή και ο γιος της. Ο Θεόδωρος Μετοχίτης κατείχε γη τετρακοσίων μοδίων κοντά στο μετόχι του Γαστιλέγκους, χωριού που στα 1339-42 ανήκε ήδη στη Μονή⁹. Είναι πιθανό οι γαίες αυτές να προέρχονταν από αυτοκρατορική δωρεά. Από τις μεγάλες οικογένειες είναι γνωστό ότι οι Καντακουζηνοί είχαν μεγάλη περιουσία στις Σέρρες. Ο ίδιος ο Ιωάννης Καντακουζηνός αναφέρει ότι στις Σέρρες είχε περισσότερα και μεγαλύτερα κτήματα απ' ότι στις άλλες πόλεις της αυτοκρατορίας και ότι στη διάρκεια του εμφύλιου έχασε ζώα και καρπούς¹⁰. Η μητέρα του δώρισε ένα μετόχι στις Σέρρες στη Μονή Βατοπεδίου, κι ένα κτήμα μαζί με τα περιβόλια, εργαστήρια, σπίτια, φουρνάρικο, αμπέλια, στη Μονή Κουτλουμουσίου, το 1338¹¹. Οι Μονές Εσφιγμένου και Βατοπεδίου εμφανίζονται συχνά στα έγγραφα να συναλλάσσονται σε αγοραπωλησίες.

Η σύνθεση των μεγάλων περιουσιών στην πόλη και στην περιοχή των Σερρών απαρτιζόταν από αυτοκρατορικές δωρεές, πρόνοιες (μερικές από τις οποίες μετατρέπονταν σε προσωπική περιουσία, αγορές και επενδύσεις). Στην πόλη οι μεγάλες οικογένειες, όπως και η μονή του Προδρόμου, αλλά και τα Αγιορείτικα μοναστήρια, κατείχαν σπίτια και κάθε είδους εργαστήρια κοντά στη βασιλική οδό,

⁷ Jugie Martin (1937) 88.

⁸ Guillou (1955) αρ. 19-20, Θεοχαρίδης (1963) 173.

⁹ Guillou (1955) αρ. 35; πρβλ. αρ. 4

¹⁰ Καντακουζηνός (1828-1832) 192-211.

¹¹ Lemerle (1988) αρ. 18.

στη βασιλική πύλη και στην πύλη του Φόρου¹². Οι αριστοκράτες που ωφελούνταν από τις αυτοκρατορικές δωρεές δεν κατοικούσαν στις Σέρρες. Ο Θεόδωρος Μετοχίτης, ο Νικηφόρος Χούμνος, ο Ιωάννης Καντακουζηνός έμεναν κυρίως στην Κωνσταντινούπολη και διαχειρίζονταν την περιουσία τους από μακριά, χρησιμοποιώντας την πολιτική τους δύναμη για να την προστατέψουν¹³.

Το δεύτερο κοινωνικό στρώμα που διακρίνουμε στην πόλη των Σερρών είναι η τοπική αριστοκρατία. Μάλιστα η Λαΐου¹⁴ και η Κιουσοπούλου επισημαίνουν ότι, επειδή διαθέτουμε αρκετές πηγές, οι Σέρρες είναι μια από τις λίγες πόλεις όπου μπορεί κανείς να μελετήσει σε βάθος το ρόλο και τη λειτουργία αυτού του κοινωνικού στρώματος. Πρόκειται για ντόπιες οικογένειες που έχουν επίσης περιουσία, και αγροτική και αστική, καθώς και αξιώματα στην τοπική διοίκηση. Στις πηγές αναφέρονται δεκάδες ονόματα τέτοιων οικογενειών, οι οποίες πολλές φορές συγγενεύανε μεταξύ τους και χαρακτηρίζονται ως «άρχοντες» και «αρχοντόπουλοι». Συχνότερα αναφέρονται οι Φωκόπουλοι, η Χούμναινα (μέλος της οικογένειας των Χούμνων) και ο Μέγας Δομέστικος Αλέξιος Ραούλ¹⁵. Η σταθερότητα της περιουσίας τους στα έγγραφα είναι ενδεικτική της σημαντικότητάς τους.

Το στρώμα των μέσων, όπως εμφανίζεται στις πηγές και τη βιβλιογραφία, περιελάμβανε σίγουρα τους εμπόρους και τους πλουσιότερους από τους βιοτέχνες ενώ οι πιο φτωχοί βιοτέχνες ανήκαν στο «δήμο». Γι' αυτό το μέρος του πληθυσμού των Σερρών που ασχολούνταν με το εμπόριο και τη βιοτεχνία έχουμε αρκετές ενδείξεις και πληροφορίες. Είναι πρωτίστως ενδιαφέρον ότι οι αγοραπωλησίες και αγορές ακινήτων μέσα στην πόλη των Σερρών συνήθως περιελάμβαναν όχι μόνο σπίτια αλλά και εργαστήρια. Τα έγγραφα των Μονών Προδρόμου και Κουτλουμουσίου δημιουργούν την εντύπωση ότι σχεδόν όλα τα εργαστήρια και οι φούρνοι των Σερρών ανήκαν σε μεγάλους κτηματίες ή στα ίδια τα μοναστήρια, κάτι που ίσως όμως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι ο πληθυσμός της πόλης ασχολούνταν με διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, ανάμεσα στις οποίες ήταν και η βιοτεχνία, που ήταν αρκετά επικερδής ώστε να συμφέρει τους ιδιοκτήτες των εργαστηρίων¹⁶. Τα εργαστήρια φαίνεται να είναι συγκεντρωμένα στο «εμπόριο» των Σερρών. Η ύπαρξη πύλης του

¹² Κιουσοπούλου (2003) 276.

¹³ Λαΐου (1999) 208, παρ. 20, 21.

¹⁴ Λαΐου (1999) 209.

¹⁵ Νεράντζη-Βαρμάζη (1995-1996) 229-231.

¹⁶ Lemerle (1988) αρ. 18

«φόρου» σημαίνει ότι εκεί υπήρχε εκτενής εμπορική περιοχή. Ξέρουμε επίσης ότι μεγάλο μέρος των εμπορικών συναλλαγών εκτελούνταν στην περιοχή που λεγόταν Οψαρόμεση (ψαραγορά)¹⁷.

Όλα τα μεγάλα κτήματα της Μονής καλλιεργούνταν από γεωργούς, οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι σε χωριά ή σε μικρότερους οικισμούς και αποτελούσαν την εξαρτημένη εργατική δύναμη της εποχής. Είναι το κοινωνικό στρώμα που εμφανίζεται λιγότερο στις πηγές. Τα έγγραφα τούς χαρακτηρίζουν με τους όρους *πάροικοι*, *προσκαθήμενοι* ή απλά *άνθρωποι*, και αποτελούσαν μια ενδιάμεση κοινωνική ομάδα, που δεν ήταν εντελώς ελεύθερη αλλά ούτε και υποδουλωμένη. Οι περισσότεροι από αυτούς πρέπει να ήταν πρώην ελεύθεροι μικροκαλλιεργητές που πέρασαν στη δικαιοδοσία της Μονής ύστερα από δωρεές ή αγοροπωλησίες. Καταγράφονται στα περιουσιακά στοιχεία του μοναστηριού, π.χ. «*Εις το χωρίον το Τοπόλιτζον πάροικοι είκοσι...υδρομύλωνες εννέα*»¹⁸. Παρ' όλα αυτά, οι πάροικοι αποτελούσαν νομικά πρόσωπα με δικαίωμα μηνυτή ή μάρτυρα στα δικαστήρια. Η δέσμευσή τους απέναντι στη μονή ήταν καθαρά οικονομική και υποχρεώνονταν να πληρώνουν ορισμένους φόρους που μεταφέρονταν κληρονομικά¹⁹.

Η έλλειψη εργατικών χεριών σ' αυτά τα δύσκολα για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία χρόνια φαίνεται και στα έγγραφα της Μονής. Αναφέρεται αρκετές φορές ότι «*άνθρωποι ελεύθεροι*» ή «*τινές ξένοι και ελεύθεροι*»²⁰ περισυλλέγονται από το μοναστήρι για να εγκατασταθούν ως καλλιεργητές στα κτήματά του. Η ορολογία που χρησιμοποιείται είναι «*ίνα...προσκαθίσωσι τούτους εις την τοιαύτην γην*»²¹. Η Μονή έσπευδε στη συνέχεια να ζητήσει φοροαπαλλαγή από το κράτος για τους νέους προσκαθημένους και κατά κανόνα φαίνεται ότι το κράτος υποχωρούσε σε αυτά τα αιτήματα.

Συμπεράσματα

Λίγα μόλις χρόνια μετά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1261 και την αποκατάσταση της Αυτοκρατορίας στην παραδοσιακή της έδρα, το Βυζαντινό Κράτος αποκτά σε μεγάλο βαθμό, χαρακτηριστικά πολύ διαφορετικά από τα χαρακτηριστικά παλαιότερων περιόδων. Οι αλλαγές και οι ιδιαιτερότητες στη

¹⁷ Lemerle (1988) αρ. 18, 9, Παπαγεωργίου (1894) 290.

¹⁸ Guillou (1955) 66-67.

¹⁹ Λαΐου (1987) 192-215.

²⁰ Guillou (1955) 4. 23-24, 8. 7-8, κ.α.

²¹ Guillou (1955) 38. 4-5.

διοίκηση, στις κοινωνικές δομές και στην οικονομία είναι πολύ σημαντικές. Ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος και οι διάδοχοί του αυτοκράτορες ανέβαιναν στο θρόνο ως εκπρόσωποι των μεγάλων γαιοκτημόνων και με την πολιτική τους ευνοούσαν όσους τους υποστήριζαν. Προχωρούσαν στην παραχώρηση φορολογικών ατελειών και προνομίων στους μεγαλογαιοκτήμονες και τα μοναστήρια. Έτσι τα μοναστήρια που προϋπήρχαν αλλά και όσα τότε ιδρύονταν, όπως η Μονή Τιμίου Προδρόμου, είχαν όλα τα προνόμια και τις οικονομικές διευκολύνσεις ώστε να εξελιχθούν σε ισχυρούς τοπικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες.

Σημαντικό επίσης στοιχείο για τον χρόνο, τον τόπο ίδρυσης και την επέκταση της Μονής αποτέλεσε το ότι επί βασιλείας του Ανδρονίκου Β΄ συντάχθηκαν αναθεωρημένοι κατάλογοι πρωτοκαθεδρίας των επισκοπών του Οικουμενικού Πατριαρχείου (*Notitiae Episcopatum*) με κύριο χαρακτηριστικό την αναβάθμιση των επισκοπών της Βαλκανικής σε βάρος των επισκοπών της Μικράς Ασίας²². Το γεγονός αυτό μάς ενδιαφέρει άμεσα γιατί, όπως είδαμε, οι πρώτοι κτήτορες της μονής Τιμίου Προδρόμου ήταν ταυτόχρονα και επίσκοποι στην περιοχή, με αποτέλεσμα να αποφέρουν οικονομικά οφέλη στη Μονή.

Επίσης σημαντικό σημείο για τις ιδιοκτησίες της μονής αποτέλεσε η σερβική και η τουρκική κατάκτηση. Όταν ο Στέφανος Δουσάν επικράτησε στην περιοχή, επαναβεβαίωσε όλα τα προνόμια και τις φορολογικές ατέλειες που απολάμβανε το μοναστήρι από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες όπως άλλωστε είχε πράξει και στα αγιορείτικα μοναστήρια. Αλλά και όταν κατέκτησαν οι Τούρκοι την περιοχή το 1383, η Μονή με μια σειρά από φερμάνια διατηρεί όλα τα προνόμιά της καθώς και απαλλάσσεται από όλους τους φόρους²³.

Έχοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι η Μονή του Προδρόμου αποτελεί από τα πρώτα της ίδρυσής της έναν πολύ σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό παράγοντα της πόλης των Σερρών. Μόνο έτσι μπορούμε να την εξετάζουμε, και σίγουρα όχι ως απλά ένα πλούσιο εκκλησιαστικό ίδρυμα. Η απόφαση της ίδρυσης στη συγκεκριμένη περίοδο από έναν άνθρωπο που είχε ζήσει στο Άγιο όρος και συνεπώς ήταν γνώστης των προνομίων, η ενίσχυσή της από βυζαντινούς αυτοκράτορες, ντόπιους αριστοκράτες, Σέρβους και Τούρκους κατακτητές εντάσσεται σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο ενίσχυσης των μοναστηριών της εποχής. Η

²² Στρατή (1989) 39.

²³ Κιουσοπούλου (2003) 279-80, υπ. 66.

λατρεία του Ιωάννη του Προδρόμου ήταν η αφετηρία της εγκαθίδρυσης ενός σημαντικού οικονομικού παράγοντα στην ευρύτερη περιοχή των Σερρών.

Βιβλιογραφία

Guillou Andre (1955). *Les archives de Saint Jean Prodrôme sur le mont Ménécée*. Presses Universitaires de France Bibliothéque Byzantine Documents 3, Paris.

Θεοχαρίδης Γ. (1963). «Οι Τζαμπλάκωνες». *Μακεδονικά* 5, σ. 125-183.

Καντακουζηνός Ιωάννης (1828-1832). *Ιστοριών Βιβλία Δ*, εκδ. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae., Bonnae.

Κιουσοπούλου Α. (2003). Η παρουσία των μοναστηριών μέσα στις πόλεις κατά την ύστερη βυζαντινή εποχή". Σε: Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, *Χρήμα και αγορά στην εποχή των Παλαιολόγων*, Αθήνα 2003, σ. 273-282.

Λαΐου Α. (1987). *Η αγροτική κοινωνία στην ύστερη βυζαντινή περίοδο*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

---. (1999). «Κοινωνικές δυνάμεις στις Σέρρες στο 14^ο αιώνα». Σε: Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, *Οι Σέρρες και η ιστορία τους*, τ. 2, Σέρρες, σ. 203-219.

Lemerle Paul. (1988). *Actes de Kutlumus*, II, Paris.

Martin Jugie (1937). «Le typicon du monastère du Prodrôme au mont Ménécée, près de Serrès. Introduction, texte et remarques». *Byzantion* 12, σ. 25-69.

Ούτσιου Σ. (1999). *Ιστορία της ιεράς μονής του Τιμίου Προδρόμου Σερρών*. Κατερίνη, 1999.

Νεράντζη-Βαρμάζη Β. (1995-1996). «Διοικητές των Σερρών την εποχή των πρώτων Παλαιολόγων». *Βυζαντινά* 18, σ. 229-237

Παπαγεωργίου Ν. (1894). «Αι Σέρραι και τα προάστεια τα περί τας Σέρρας και η μονή Ιωάννου του Προδρόμου. Συμβολή ιστορική και αρχαιολογική». *B.Z.* τ. 3, σ. 225-329.

Πετμεζάς Σ. (1999). «Η δημογραφία και το οικιστικό πλέγμα της περιοχής των Σερρών (15^ο – 16^ο αι.)». Σε: Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, *Οι Σέρρες και η ιστορία τους*, τ. 2, Σέρρες, σ. 285-310.

Στρατή Α. (1989). *Η μονή του Τιμίου Προδρόμου στις Σέρρες*. Αθήνα, 1989.

**«Οι ανακαλύψεις των Νέων Χωρών»:
Σενάριο για τη διδασκαλία της ιστορίας στη Β' Γυμνασίου**

Μαρία Ξενίδου
Γυμνάσιο Αλιστράτης

Περίληψη

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στην ιστορία της Β' τάξης του Γυμνασίου. Ως περιεχόμενο ορίζεται η διερεύνηση των συνθηκών που οδήγησαν στις ανακαλύψεις των νέων χωρών κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, η γνωριμία με τους πρωταγωνιστές, τις διαδρομές τους και τα μέσα που χρησιμοποίησαν, καθώς και η εξέταση των συνεπειών που είχαν αυτές τόσο στους πληθυσμούς των περιοχών, όσο και στη γενικότερη πορεία της Ευρώπης και του κόσμου. Προκειμένου να γίνει αυτή η διερεύνηση χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς πηγές της περιόδου και δευτερογενείς πηγές, διαθέσιμες στο διαδίκτυο, και στο τέλος εκπονήθηκε τελική συνθετική εργασία με τη χρήση του λογισμικού παρουσίασης.

Ταυτότητα σεναρίου

Τίτλος: «Οι ανακαλύψεις των νέων χωρών»

Τάξη: Β' Γυμνασίου

Μάθημα: Ιστορία, κεφ. 7^ο σχολικού βιβλίου: Η Ευρώπη στους νεότερους χρόνους (15^ο-18ος αι.), Ι. Οι ανακατατάξεις στη Μεσαιωνική Ευρωπαϊκή Κοινωνία, 1. Οι ανακαλύψεις

Χρονική διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες: 1 ώρα στη σχολική αίθουσα, 3 ώρες στο εργαστήριο πληροφορικής

Εργαλεία: Χάρτης, Σχολικός Πίνακας, Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές του σχολικού εργαστηρίου, επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό παρουσιάσεων, διαδίκτυο, δημιουργία ομάδων και εργασία σε ομάδες σε όλες τις φάσεις του σεναρίου.

Στόχοι-σκεπτικό

Στόχος του συγκεκριμένου σεναρίου είναι να προτείνει έναν πιο δημιουργικό τρόπο διδασκαλίας της Ιστορίας στη Β' Γυμνασίου, υπολογίζοντας περισσότερο στην ερευνητική περιέργεια των μαθητών και λιγότερο στην καθοδήγηση του διδάσκοντος. Κάτι τέτοιο είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας γενικότερα, καθώς οι ΤΠΕ προσφέρουν τη δυνατότητα

υλοποίησης των σύγχρονων αντιλήψεων για τη διδασκαλία της ιστορίας με την έρευνα και αισθητοποίηση των ιστορικών πηγών αλλά και την αναζήτηση οπτικοακουστικού υλικού, διευρύνοντας έτσι το γραμματισμό των μαθητών, σε ένα νέο πλαίσιο ψηφιακής εγγραμματοσύνης.¹ Η χρήση των ΤΠΕ επιδιώκεται καθώς οι τεχνολογίες παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας ενός περιβάλλοντος, που δεν θα είναι συμπληρωματικό υλικό του σχολικού βιβλίου, αλλά περιβάλλον αναζήτησης. Ειδικότερα, οι πηγές που προσφέρονται στο διαδίκτυο – τόσο πρωτογενείς όσο και δευτερογενείς–, ο πλούτος των εικόνων, των χαρτών και διαδρομών όσον αφορά στη συγκεκριμένη ενότητα, επιτρέπει στο διδάσκοντα να αντιστρέψει τη συνήθη γνωστική διαδικασία κατά την οποία προσφέρει έτοιμες γνώσεις του σχολικού βιβλίου στους μαθητές και να τους ζητήσει να αναζητήσουν μόνοι τους τις πληροφορίες, να τις επεξεργαστούν, να διαπιστώσουν το βαθμό σημαντικότητάς τους, να τις αναλύσουν και τελικά να συνθέσουν οι ίδιοι μια δική τους εργασία ως ενεργά πλέον υποκείμενα μάθησης.²

Συγκεκριμένα οι μαθητές επιδιώκεται:

- ✓ Να μάθουν να εργάζονται ομαδικά και συνεργατικά σε ανοιχτά περιβάλλοντα μάθησης
- ✓ Να αναπτύξουν ερευνητικές δεξιότητες μέσα από την κριτική ανάγνωση κειμένων, εικόνων και χαρτών.
- ✓ Να αναπτύξουν φιλειρηνικά συναισθήματα καταδικάζοντας πρακτικές αφανισμού και καταστροφής πληθυσμών και πολιτισμών.
- ✓ Να διαμορφώσουν, μέσα από τη μελέτη των επιμέρους πολιτισμών και της συνεισφοράς τους στον παγκόσμιο πολιτισμό, πνεύμα μετριοπάθειας, ανοχής και σεβασμού στο διαφορετικό.
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με το περιβάλλον του Η/Υ και την τεχνολογία στα πλαίσια ενός φιλολογικού μαθήματος και να μπορούν να χρησιμοποιήσουν προγράμματα επεξεργασίας κειμένου και παρουσίασης για παραγωγή γραπτού κειμένου.
- ✓ Να αναπτύξουν δεξιότητες χρήσης και αξιοποίησης του διαδικτύου ως πηγή άντλησης πληροφοριών.
- ✓ Να αναπτύξουν αφαιρετική-συνθετική ικανότητα στο γραπτό λόγο.

¹ Κουτσογιάννης (2002).

² Βακαλούδη (2003).

- ✓ Να καλλιεργήσουν δεξιότητες και κριτική σκέψη στα πλαίσια του ψηφιακού γραμματισμού.
- ✓ Να γνωρίσουν το φαινόμενο των ανακαλύψεων των νέων χωρών.
- ✓ Να προσδιορίσουν και να εκτιμήσουν τις άμεσες και απότερες συνέπειες που είχαν για την παγκόσμια ιστορία.

Η προβληματική της διδακτικής παρέμβασης

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω το σκεπτικό της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης στηρίχτηκε στην επιδίωξη ενός περισσότερο δημιουργικού τρόπου διδασκαλίας της Ιστορίας, αξιοποιώντας τις πολλαπλές δυνατότητες που παρέχουν οι ΤΠΕ.

Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται

Ως μέσα διδασκαλίας ορίζονται το σχολικό βιβλίο και το διαδίκτυο, που επιτρέπει την έρευνα σε ιστορικές πηγές με τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Η χρήση των ΤΠΕ επιλέγεται προκειμένου να δημιουργηθεί ένα εναλλακτικό δημιουργικό περιβάλλον στοχεύοντας στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των παιδιών.³ Το περιβάλλον αυτό κρίθηκε από το διδάσκοντα ότι έπρεπε να οριοθετηθεί – γι' αυτό και σε κάθε φύλλο εργασίας δίνονται συγκεκριμένες ιστοσελίδες στις οποίες πρέπει να ανατρέξουν οι μαθητές – προκειμένου να αποφευχθεί η ατέρμονη και χρονοβόρα δικτυακή αναζήτηση.

Η μεθοδολογία της διδασκαλίας (πώς)

Οι μαθητές καλούνται να ενεργήσουν διερευνητικά με την καθοδήγηση του διδάσκοντος, τις διδακτικές υποδείξεις του οποίου οφείλουν να ακολουθήσουν, προκειμένου να ανακαλύψουν τη γνώση και να παράγουν οι ίδιοι πολυτροπικό κείμενο μέσα από την εργασία τους σε ομάδες.⁴ Η συνεργατική - βιωματική προσέγγιση υλοποιείται μέσα από την εργασία σε ομάδες και την ανάληψη ρόλων από τους μαθητές, που δίνει προσωπικό νόημα στην αναζήτηση της γνώσης (σύμφωνα με τις αρχές της «εποικοδομιστικής» θεωρίας του J. Piaget).

Οι διδακτικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται είναι η διερευνητική και η εποικοδομιστική, καθώς οι μαθητές οδηγούνται να αναζητήσουν στοιχεία σε

³ Μαυροσκούφης (2010)

⁴ Ματσαγγούρας (1990)

προεπιλεγμένες έγκυρες ψηφιακές πηγές, ειδικά οργανωμένες για την περίπτωση και στη συνέχεια εμπλέκονται σε δραστηριότητες προκειμένου να συνδυάσουν την υπάρχουσα γνώση με τη νέα. Ακολουθείται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας για τη διερεύνηση, την επεξεργασία, την ανάλυση και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη, μέθοδος που περιέχει στοιχεία του κοινωνικού εποικοδομητισμού, αλλά και της κοινωνικοπολιτιστικής θεωρίας του Vygotsky.⁵

Ενδεικτική κατανομή του χρόνου

Α' φάση: Η πρώτη ώρα πραγματοποιείται στη σχολική αίθουσα όπου διεξάγεται μια συζήτηση σχετικά με τις ανακαλύψεις, κατά την οποία οι μαθητές ανακαλούν όσα έχουν διδαχθεί σχετικά σε προηγούμενες τάξεις. Η χρήση του χάρτη σε αυτή τη φάση κρίνεται απαραίτητη. Γίνεται αναφορά στα αίτια και τις συνέπειες των ανακαλύψεων όσον αφορά στους ίδιους τους λαούς από τη μια και στον Ευρωπαϊκό κόσμο από την άλλη και κατατίθενται περισσότερο οι σχετικές γνώσεις των μαθητών μέσα από ταινίες που έχουν παρακολουθήσει κατά καιρούς και βιβλία που έχουν διαβάσει. Την ώρα αυτή πραγματοποιείται και ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες.

Β' φάση: Η δεύτερη ώρα πραγματοποιείται στο εργαστήριο πληροφορικής όπου καθοδηγούμενοι από τα φύλλα εργασίας οι μαθητές και χωρισμένοι σε ομάδες ασχολούνται με τα επιμέρους ζητήματα, αναζητούν στοιχεία σε ιστοσελίδες που τους υποδεικνύονται και απαντούν σε σχετικές ερωτήσεις, επεξεργάζονται τις πηγές που τους δίνονται και συμπληρώνουν πίνακες, δημιουργούν κείμενο προς δημοσίευση συνθέτοντας στοιχεία από τις πηγές, αναζητούν φωτογραφικό υλικό και δημιουργούν φωτογραφικό αρχείο. Στο εργαστήριο πραγματοποιούν τις παραπάνω δραστηριότητες χρησιμοποιώντας τον Η/Υ αποκλειστικά, μιας και οι απαντήσεις δίνονταν απευθείας στα φύλλα εργασιών που έχουν διαμορφωθεί έτσι ώστε να αποτελούν συγχρόνως και φύλλα απαντήσεων.

Γ' φάση: Η τρίτη ώρα πραγματοποιείται επίσης στο εργαστήριο, όπου σε ολομέλεια η κάθε ομάδα παρουσιάζει τη δουλειά της και απαντά σε ερωτήσεις που θέτουν οι άλλες ομάδες. Στην ώρα αυτή ακούγονται οι απαντήσεις όλων των ομάδων, ούτως ώστε να γνωρίσει η κάθε ομάδα τα θέματα των άλλων ομάδων.

---

⁵Vygotsky (1993)

Δ' φάση: Τέλος, αφιερώνεται μια ώρα ακόμη στο σχολικό εργαστήριο, προκειμένου κάθε ομάδα χωριστά να συνθέσει το υλικό που της αντιστοιχεί και από κοινού να δημιουργήσουν οι μαθητές μια παρουσίαση (power point) της συγκεκριμένης περιόδου, που θα περιλαμβάνει κείμενο και φωτογραφικό υλικό από τις αναζητήσεις τους προκειμένου η παρουσίαση αυτή να προβληθεί και στις υπόλοιπες τάξεις του σχολείου. Αφού συγκεντρωθεί το φωτογραφικό υλικό από όλες τις ομάδες, η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να δημιουργήσει το κείμενο που θα συνοδεύει και θα συμπληρώνει τις φωτογραφίες δουλεύοντας στο σπίτι.

Ο ρόλος των διδασκόντων

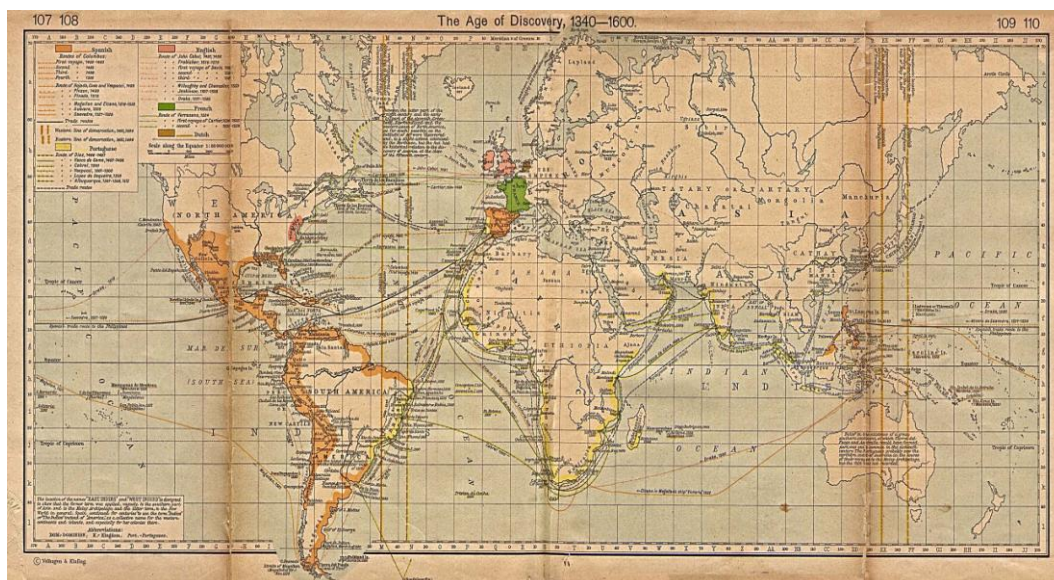
Έχοντας πάντοτε υπόψη ότι πρόκειται για μαθητές Γυμνασίου, στην προκειμένη περίπτωση χωρίς ιδιαίτερη εξοικείωση σε αυτές τις πρακτικές, ο ρόλος του διδάσκοντος παραμένει σε σημαντικό βαθμό καθοδηγητικός και επεξηγηματικός στα διάφορα στάδια της διαδικασίας. Ο διδάσκων υποστηρίζει με τρόπο διακριτικό τους μαθητές κατά την αναζήτηση και επεξεργασία των δεδομένων, διευκολύνοντάς τους με τις διευκρινίσεις και την ενθάρρυνση που τους παρέχει να περατώσουν την προσπάθειά τους στα δεδομένα χρονικά πλαίσια. Ο εκπαιδευτικός έχει το ρόλο του εμπνευστή, του καθοδηγητή στη διαδικασία της ανακάλυψης της γνώσης κατά την ανακαλυπτική μάθηση του J. Bruner.

Ακολουθούν τα φύλλα εργασίας.

Φύλλα εργασίας

Ομάδα Α'

Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

1. Παρατηρώντας το χάρτη των ανακαλύψεων, τι συμπέρασμα βγάξετε για τις χώρες από όπου ξεκινούν τα ταξίδια τους οι εξερευνητές; Ποιες είναι αυτές και γιατί θεωρείτε ότι πρωτοστάτησαν αυτές οι χώρες;

2. Ανατρέχοντας στις σελίδες:

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnw4ZGltc3QyfGd4OjQzY2EyMGVjNWJmNjc2OTE>

http://7gym-laris.lar.sch.gr/istoria/ist_anakal.htm

επιχειρήστε να δημιουργήσετε ένα μικρό ιστορικό των ταξιδιών του κάθε θαλασσοπόρου, αναφέροντας την πορεία που ακολούθησε και τη χρονολογία του ταξιδιού του, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:

ΠΟΡΤΟΓΑΛΟΙ:

Εξερευνητής	Χρονολογία	Διαδρομή
ΒΑΡΘΟΛΟΜ. ΝΤΙΑΖ		
ΒΑΣΚΟ ΝΤΕ ΓΚΑΜΑ		
ΑΛΒΑΡΕΖ ΚΑΜΠΡΑΛ		

ΙΣΠΑΝΟΙ:

ΧΡ. ΚΟΛΟΜΒΟΣ		
1 ^ο ΤΑΞΙΔΙ		
2 ^ο ΤΑΞΙΔΙ		
3 ^ο ΤΑΞΙΔΙ		
4 ^ο ΤΑΞΙΔΙ		
ΑΜΕΡΙΚΟ ΒΕΣΠΟΥΤΣΙ		
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΜΑΓΓΕΛΑΝΟΣ		

3. Γιατί οι ιθαγενείς της Αμερικής ονομάστηκαν Ινδιάνοι και το νησιωτικό σύμπλεγμα στη Κ. Αμερική έγινε αρχικά γνωστό με την ονομασία «Δυτικές Ινδίες»;

4. Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.images.google.com καθώς και την <http://themes.protouvoulia.org/?page=article&p=S.1.1.1.4&c=S.1.1.1.4.1> και

συλλέξτε χάρτες που δείχνουν την πορεία που ακολούθησε ο κάθε θαλασσοπόρος. Δημιουργήστε ένα αρχείο με αυτούς τους χάρτες, που θα χρησιμοποιήσετε στη συνέχεια για τη δημιουργία ενός αρχείου παρουσίασης

Ομάδα Β'

1. (Η πρώτη ερώτηση της Ομάδας Α')
2. http://7gym-laris.lar.sch.gr/istoria/ist_anakal.htm
www.netschoolbook.gr/history2007/VIanakalypseis.html
www.archimedesclock.gr/gr/kataskeves
<http://el.wikipedia.org/wiki/πυξίδα>

Επισκεφτείτε τις παραπάνω ιστοσελίδες, συγκεντρώστε πληροφορίες και φωτογραφίες για τον πορτολάνο, την πυξίδα, την караβέλα και τον αστρολάβο και εξηγήστε γιατί η εφεύρεση ή τελειοποίησή τους αποτέλεσε βασική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση των ταξιδιών.

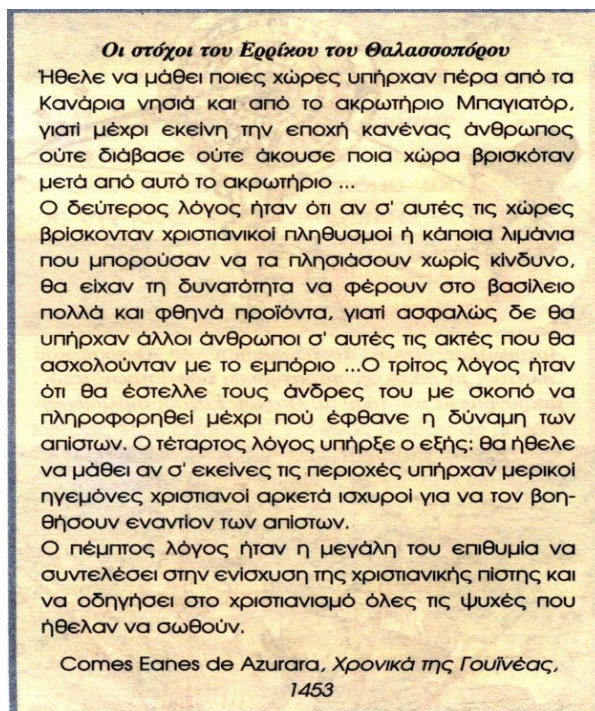
3. Να δημιουργήσετε ένα φωτογραφικό αρχείο των παραπάνω οργάνων, επεξηγώντας το αντικείμενο που εικονίζεται κάθε φορά, προκειμένου να το χρησιμοποιήσετε ως υλικό για τη δημιουργία ενός αρχείου παρουσίασης.

Ομάδα Γ'

1. (Η πρώτη ερώτηση της ομάδας Α')
2. Διαβάστε τις πηγές που ακολουθούν και συμπληρώστε τον πίνακα με στοιχεία που θα αντλήσετε από τις πηγές καθώς και από την ιστοσελίδα:

<http://users.sch.gr/maritheodo/history-pi/section1/ploia/lemmata/2-2-0.htm>

Πηγή 1^η: *Comes Eanes de Azurara, Χρονικά της Γουινέας, 1458. {Οι στόχοι του Ερρίκου του θαλασσοπόρου}*

Πηγή 2^η: Μάρκο Πόλο, Το βιβλίο των θαυμάτων, κεφ. 162

Στο νησί αυτό καθώς και στα άλλα γύρω δεν υπάρχει φυτό που να μην ευοδιάζει και να μη χρησιμεύει σε κάτι, όπως η αλόη για να αρκεστούμε σ' αυτήν. Υπάρχουν επίσης πολλά ακριβά καρυκείμενα διαφόρων ειδών... Το χρυσάφι βρίσκεται σε μεγάλες ποσότητες, το ίδιο και οι πολύτιμοι λίθοι. Πραγματικά είναι αξιοθαύμαστο πόσο φθηνά είναι το χρυσάφι και τα άλλα πανάκριβα προϊόντα στα νησιά αυτά. Μόνο που το ταξίδι είναι πάρα πολύ μακρινό και επικίνδυνο.

Από Το Βιβλίο των Θαυμάτων του Μάρκο Πόλο, κεφ.162, 167, στο: Marco Polo, *Le devisement du monde, Le livre des merveilles*, t.II, La Decouverte/Maspero, Παρίσι, 1983, σ. 412

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Επιστημονικά	
Οικονομικά	
Πολιτικά	
Θρησκευτικά	

3. (Χάρτης της Ευρώπης): Ποια δύναμη αποκλείει το δρόμο για την ανατολή από την ξηρά;

Ομάδα Δ'

1. (η πρώτη ερώτηση της Ομάδας Α')
2. α. Αναζήτησε στοιχεία για τους πολιτισμούς της Κ. Αμερικής στους παρακάτω δικτυακούς τόπους:

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%B1>

<http://users.sch.gr/maritheodo/history-pi/section1/ploia/lemmata/2-5-1.htm>

<http://www.americalatina.com.gr/articulos.php?lang=gr&id=111&box=2&pos=>

6

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B6%CF%84%CE%AD%CE%BA>

%CE%BF%CE%B9

(περιοχή, πολιτισμός, κοινωνία, θρησκεία)

Ίνκας:

Αζτέκοι:

Μάγια:

β. πηγή 1^η: η σχετικότητα των πραγμάτων σε: Μ. Μονταίνι, Δοκίμια.

«Καθένας ονομάζει βαρβαρότητα αυτό που ο ίδιος δε συνηθίζει. Το ίδιο νομίζουμε ότι δεν είναι αληθινό παρά αυτό που μας έχει δώσει η παιδεία μας και οι παραδόσεις του τόπου μας».

πηγή 2^η: Απόσπασμα από την αναφορά του Επισκόπου Βαρθολομαίου Λας Κάζας προς το βασιλιά της Ισπανίας.

Ο ειρηνικός χαρακτήρας των Ινδιάνων και η απάνθρωπη συμπεριφορά των κατακτητών

Ενώ οι Ινδιάνοι είχαν φιλικά αισθήματα, οι Ευρωπαίοι εισέβαλαν στις περιοχές της Αμερικής σαν πεινασμένοι λύκοι. Οι λόγοι για τους οποίους σκοτώθηκαν τόσο πολλοί Ιθαγενείς είναι οι εξής: Πρώτο, γιατί οι Ευρωπαίοι που έφτασαν εδώ, είχαν την πεποίθηση ότι, επειδή οι ντόπιοι δεν πίστευαν στη χριστιανική θρησκεία, νομιμοποιούνταν να τους σκοτώνουν ή να τους αιχμαλωτίζουν... Δεύτερο, οι Ιθαγενείς αυτοί ήταν οι πιο ήσυχoi και οι πιο ειρηνικοί άνθρωποι του κόσμου, εντελώς άοπλοι. Τρίτο, πρέπει να σημειωθεί ότι η πλειονότητα αυτών που έχουν έρθει εδώ από την Ισπανία είναι ληστές, αποβράσματα της κοινωνίας, συρφετός κακοποιών.

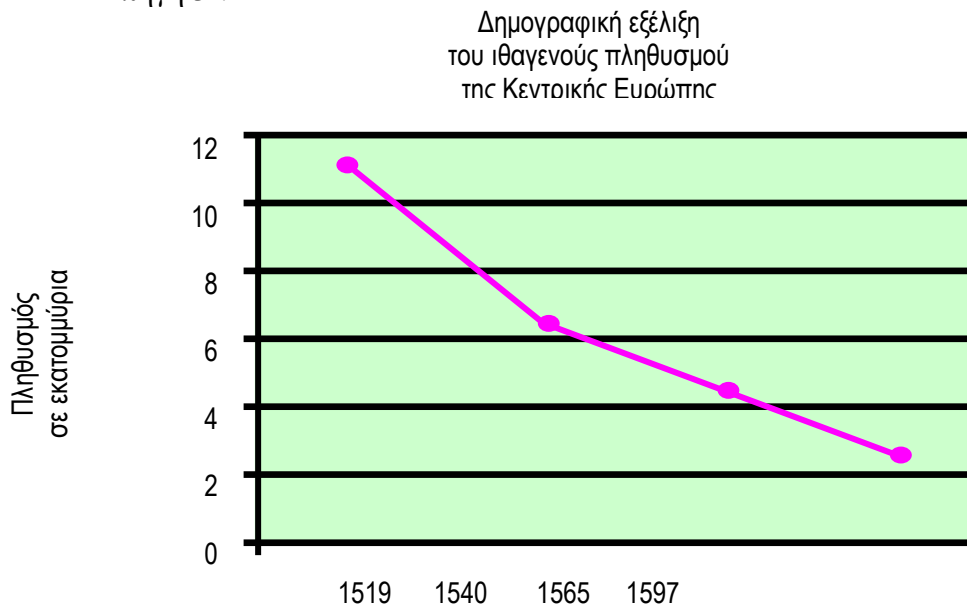
Από τη Σύντομη Αναφορά για την καταστροφή των Δυτικών Ινδιών, 1552, του Επισκόπου Βαρθολομαίου Λας Κάζας (Las Casas), στο: H. Criege, Die Neuzeit, *Materialien für den Geschichts Unterrichts*, Φραγκφούρτη, 1978, σ. 28.

Μία φωνή διαμαρτυρίας για την τύχη των Ιθαγενών

Οι Ισπανοί βρέθηκαν ανάμεσα στους Ινδιάνους όπως οι λύκοι, οι τίγρεις και τα αιμοβόρα λιοντάρια πεινασμένα για πολλές μέρες. Εδώ και σαράντα χρόνια, δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να τους κάνουν κομμάτια, να τους τουφεκίζουν, να τους βασανίζουν και να τους εξοντώνουν με τόση ωμότητα, ώστε το νησί Κούβα είναι σήμερα ερημωμένο από κατοίκους..

Αν οι χριστιανοί έχουν καταστρέψει τόσες και τόσες ψυχές, το έκαναν με μοναδικό σκοπό να αποκτήσουν χρυσάφι και να πλουτίσουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

πηγή 3^η:

πηγή 4^η:

Σελίδες ημερολογίου...[Χριστόφορος Κολόμβος], Παρασκευή 12 Οκτωβρίου 1492

«Επειδή ήξερα ότι ήταν άνθρωποι που θα στρέφονταν και θα καταπείθονταν στη δική μας Αγία Πίστη, μάλλον με την αγάπη παρά με τη βία, έδωσα σε ορισμένους κόκκινους σκούφους και μερικές γυάλινες χάντρες που τις κρέμασαν στο λαιμό τους, και πολλά άλλα πράγματα μικρής αξίας, τα οποία τους ευχαρίστησαν πολύ. Ήταν θαύμα πόσο κοντά μας αισθάνθηκαν. Κατόπιν, αυτοί οι ίδιοι έρχονταν κολυμπώντας στις βάρκες των караβιών όπου βρισκόμαστε και μας έφερναν παπαγάλους, νήμα μπαμπακιού σε κουβάρια... Δεν κρατούν όπλα, ούτε καν τ' αναγνωρίζουν, γιατί τους έδειξα σπαθιά, που από άγνοια, τα έπιαναν από την κόψη και κόβονταν. Δεν έχουν σίδηρο... Πρέπει να γίνουν καλοί και επιδέξιοι υπηρέτες, γιατί βλέπω πως επαναλαμβάνουν πολύ γρήγορα ό,τι τους λέω και πιστεύω πως εύκολα θα γίνονταν χριστιανοί, αφού, όπως μου φάνηκε, δεν ανήκουν σε καμιά αίρεση. Αν είναι θέλημα του Κυρίου, την ώρα της αναχώρησής μου, θα φέρω έξι στις Υψηλότητες Σας, για να μάθουν τη γλώσσα μας».

▪ Με βάση τις παραπάνω πηγές αλλά και τις πληροφορίες που συλλέξατε για τους πολιτισμούς της Κ. Αμερικής, να συντάξετε ένα σύντομο κείμενο, που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου, σχετικά με την επίδραση των ανακαλύψεων στη ζωή και τον πολιτισμό των ιθαγενών της Κ. Αμερικής.

Ομάδα Ε'

1. (Η πρώτη ερώτηση της ομάδας Α')

2. <http://tofistiki.wordpress.com/2009/09>. Διαβάστε το άρθρο στην ιστοσελίδα αυτή, συγκεκριμένα την 4^η ενότητα, όπου ο αρθρογράφος αναφέρεται στις συνέπειες των ανακαλύψεων, καθώς και τις πληροφορίες που θα βρείτε στην ιστοσελίδα

<http://users.sch.gr/maritheodo/history-pi/section1/ploia/lemmata/2-8-0.htm>

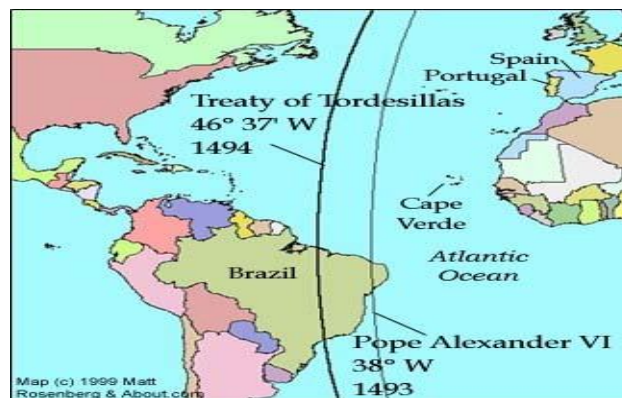
και συμπληρώστε τον ακόλουθο πίνακα:

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ ΣΕ:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	
-----------	--

ΚΟΙΝΩΝΙΑ	
ΘΡΗΣΚΕΙΑ	
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	

3.

Πηγή: Και με τη βούλα του πάπα

«Το 1493 ο πάπας Αλέξανδρος VI με βούλα του πρότεινε τη διανομή του κόσμου μεταξύ Πορτογάλων και Ισπανών. Στους τελευταίους θα παραχωρούνταν τα δικαιώματα σε όλες τις ανακαλύψεις που βρίσκονταν 600 περίπου χιλιόμετρα δυτικά των νησιών του Πράσινου Ακρωτηρίου. Οι Πορτογάλοι διαφώνησαν και ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις υπογράφηκε το 1494 η Συνθήκη της Τορντεζίλας που μετέθετε τα όρια κυριαρχίας τους 1500 χιλιόμετρα δυτικότερα της αρχικής γραμμής, 47° δυτικά του μεσημβρινού. Έτσι ο κόσμος μοιράστηκε προτού καν ανακαλυφθεί».

[αναφορά του επισκόπου Βαρθολομαίου Λας Κάζας προς το βασιλιά της Ισπανίας]

- Συγκρίνοντας το χάρτη της Συνθήκης της Τορντεζίλας και το χάρτη των ανακαλύψεων στην αρχή των φύλλων, να αναφέρετε τις περιοχές που κατακυρώνονται στην Ισπανία και την Πορτογαλία αντίστοιχα.
- Ποια γλώσσα μιλούν σήμερα στη Βραζιλία; Ποια γλώσσα μιλούν στη υπόλοιπη Λατινική Αμερική; Γιατί;

Βιβλιογραφία

Βακαλούδη, Α.Δ., (2003). *Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τις νέες τεχνολογίες. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουτσογιάννης, Δ., (2002). «Τεχνολογίες της πληροφορικής και επικοινωνίας και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας: από το εκπαιδευτικό λογισμικό στον κριτικό τεχνολογισμό». Στο: *Νοητικά εργαλεία και πληροφοριακά μέσα: Παιδαγωγική αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για τη μετεξέλιξη της εκπαιδευτικής πρακτικής*, επιμ. Ε. Δημαράκη & Χρ. Κυνηγός, Αθήνα: Καστανιώτης, σελ. 393-420.

Ματσαγγούρας, Η., (1990). *Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση: Θεωρία και Πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μαυροσκούφης, Δ., «Διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας με σκοπό την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης». Στο: *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη-τεύχος 3*, Πάτρα, ΙΤΥ, σελ. 99-144.

Vygotsky, Lev. *Σκέψη και Γλώσσα*, Αθήνα, Γνώση, 1993

Ηλεκτρονικές πηγές

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnw4ZGltc3QyfGd4OjQzY2EyMGVjNWJmNjc2OTE>

http://7gym-laris.lar.sch.gr/istoria/ist_anakal.htm

<http://users.sch.gr/maritheodo/history-pi/section1/ploia/lemmata/2-8-0.htm>

<http://tofistiki.wordpress.com/2009/09>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%B1>

<http://www.americalatina.com.gr/articulos.php?lang=gr&id=111&box=2&pos=>

6

www.netschoolbook.gr/history2007/VIanakalypseis.html

<http://themes.protovoulia.org/?page=article&p=S.1.1.1.4&c=S.1.1.1.4.1>

**Επιτυχής και αποτελεσματική επικοινωνία
Ενότητα του Project «στηρίζομαι στα πόδια μου:
αυτοπεποίθηση και αποφασιστικότητα»**

Χριστίνα Μεγαλομούστακα
Παλλατίδειο Γενικό Λύκειο Σιδηροκάστρου

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται η οπτική της αποτελεσματικής επικοινωνίας μεταξύ ενός ή περισσότερων ατόμων. Το συγκεκριμένο θέμα αποτελεί ενότητα του project Αγωγής Υγείας με θέμα: «Στηρίζομαι στα πόδια μου αυτοπεποίθηση – αποφασιστικότητα» που υλοποιήθηκε από τους μαθητές του τμήματος Α₂ του Παλλατιδείου ΓΕΛ Σιδηροκάστρου με επιβλέπουσα την εκπαιδευτικό Χριστίνα Μεγαλομούστακα (ΠΕ02 Φιλόλογο) κατά το σχολικό έτος 2012-2013. Οι διαστάσεις όψεις του θέματος που προσεγγίστηκαν στο συγκεκριμένο project αφορούσαν στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης στους μαθητές καθώς και στην ικανότητά τους να παίρνουν σωστές και έγκαιρες αποφάσεις στη ζωή τους. Η συγκεκριμένη ενότητα του project, που παρουσιάζεται στην παρούσα εισήγηση, επιχείρησε να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή της επικοινωνίας αλλά και να διερευνήσουν τις ανάλογες δεξιότητες που είναι απαραίτητο να αποκτήσουν ώστε να επικοινωνούν αποτελεσματικά. Η μεθοδολογία υλοποίησης του project αφορούσε στην υιοθέτηση κυρίως βιωματικών πρακτικών καθώς και παθητικών παραδοσιακών, όπως η διάλεξη και οι ερωταποκρίσεις. Σημαντική ήταν και η συμβολή των ΤΠΕ για την επικοινωνία και τη συνεργασία των μαθητών, την εύρεση υλικού για την έρευνα που υλοποιήθηκε, το σχεδιασμό και τη διακίνηση του ερωτηματολογίου της έρευνας, τη συγγραφή της εργασίας, την παρουσίαση-ανάδειξη του έργου των μαθητών μέσω διαδικτύου (σχεδιασμός ιστολογίου και ιστοσελίδας).

Αποτελεσματική και επιτυχής επικοινωνία

Επικοινωνία είναι η ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων, μέσω της οποίας αναπτύσσονται σχέσεις. Συχνά όμως η ανταλλαγή μηνυμάτων και η ουσιαστική κατανόησή τους δεν ακολουθεί τη σωστή οδό και γι' αυτό δεν επιτυγχάνεται αποτελεσματικά η επικοινωνία. Μία ολοκληρωμένη και επιτυχής επικοινωνία εξαρτάται από την ευκρίνεια και πληρότητα των μηνυμάτων μεταξύ του πομπού και του δέκτη, τη σωστή αποκωδικοποίηση των λεκτικών και μη λεκτικών μηνυμάτων καθώς και την κατάλληλη ερμηνεία και αντίληψη της πραγματικότητας από το κάθε άτομο ξεχωριστά.

Πολλές φορές ο πομπός είτε στέλνει στο δέκτη ένα μήνυμα μέσα από μια σύντομη φράση είτε χρησιμοποιεί νεύματα ή λόγια που είναι δεκτικά πολλών

ερμηνειών. Για παράδειγμα, ένα χαμόγελο την ώρα που μας διηγείται κάποιος μια ιστορία με τα παθήματά του, μπορεί να ερμηνευτεί και ως ειρωνικό. Αρκεί λοιπόν να λάβει κανείς πληροφορίες μόνο μέσα από μη λεκτικά μηνύματα για να αντιληφθεί με αρκετά ακριβή και σαφή τρόπο μια κατάσταση. Επίσης οι διαφορετικές αξίες και τα «πιστεύω», σύμφωνα με τα οποία οι άνθρωποι εξηγούν και αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα, συντελούν στην αντίληψη της. Έτσι πράγματα που έχει κανείς ζήσει, η ηλικία, το φύλο, η οικογένεια στην οποία ανήκει, το μορφωτικό και ηθικό επίπεδο αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν το πώς θα ερμηνεύσει την πραγματικότητα, ενώ, τέλος, η επικοινωνία επηρεάζεται και από το χώρο στον οποίο συντελείται, το χρόνο, την παρουσία άλλων καθώς και τα γεγονότα που έχουν προηγηθεί¹.

Προϋποθέσεις αποτελεσματικής επικοινωνίας

Πολύ σημαντική για τη σωστή επικοινωνία είναι η **εδραίωση της αυτοεκτίμησης**. Η υψηλή αυτοεκτίμηση αυξάνει τις πιθανότητες να δημιουργεί κανείς υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, να είναι ικανοποιημένος με τον εαυτό του και να είναι αποτελεσματικός σε ό, τι δημιουργεί. Αυτοεκτίμηση σημαίνει να νιώθει κανείς καλά με τον εαυτό του, να θεωρεί ότι αξίζει, να αποδέχεται την προσωπικότητά του όπως είναι. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση βρίσκεται συχνά στη βάση της πυραμίδας των προβλημάτων που αντιμετωπίζει κανείς στις σχέσεις του με τους άλλους, στη συμπεριφορά του, στην έκφραση των συναισθημάτων του. Αντίθετα η υψηλή αυτοεκτίμηση αυξάνει τις πιθανότητες να δημιουργεί κανείς υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, να είναι ικανοποιημένος και αποτελεσματικός στις καθημερινές του δραστηριότητες. Έτσι ο άνθρωπος με υψηλή αυτοεκτίμηση εκτιμά τα στοιχεία της προσωπικότητάς του που τον κάνουν ξεχωριστό άτομο. Αναγνωρίζει τις ελλείψεις του και τις αδυναμίες. Εκφράζει ευθαρσώς τις ανάγκες, τις προσδοκίες του. Είναι ειλικρινής με τα συναισθήματά του και μπορεί να τα εκφράζει, είναι ανοιχτός σε νέες καταστάσεις και είναι δεκτικός στο να αποκτά συνεχώς νέες γνώσεις και ικανότητες.²

Η **έκφραση των συναισθημάτων** βοηθά θετικά στην αύξηση της αυτοπεποίθησης. Το να εκφράζει κανείς ή να εξωτερικεύει τα συναισθήματά του

¹ Κόκκος & Λιοναράκης (1998).

² Κόκκος & Λιοναράκης (1998).

είναι κάτι που οι περισσότεροι άνθρωποι δυσκολεύονται να το επιτύχουν. Η έκφραση των συναισθημάτων αποτελεί μια απαραίτητη ικανότητα για την ανάπτυξη μιας διαπροσωπικής επικοινωνίας. Για να διευκολύνει κανείς και να δώσει στο συνομιλητή του τη δυνατότητα να νιώσει πιο άνετα όταν του αποκαλύπτει ένα πρόβλημά του, το πρώτο που μπορεί να κάνει είναι να του περιγράψει πώς αισθάνθηκε κι αυτός όταν βρέθηκε σε παραπλήσια κατάσταση, ή ακόμη και να του εκφράσει τα συναισθήματα που του προκαλεί η δική του περίπτωση.³

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για τη σωστή επικοινωνία είναι και η **κατανόηση του άλλου**. Κατανόηση βέβαια δε σημαίνει συμφωνία ή και ταύτιση απόψεων με αυτές του συνομιλητή μας. Αντιθέτως, σημαίνει πως τα πρόσωπα που επικοινωνούν αλληλοεκτιμούνται και αλληλοαναγνωρίζονται για τις απόψεις τους αλλά συγχρόνως και για τη συνολική προσωπικότητα τους. Στην περίπτωση που σημειώνεται διαφωνία μεταξύ των ατόμων που επικοινωνούν είναι καλό και οι δυο πλευρές να ακούν με προσοχή τα επιχειρήματα που διατυπώνονται κάθε φορά. Είναι πολύ σημαντικό το να μπορεί κανείς να μπαίνει στη θέση του άλλου, να τον καταλαβαίνει και να μην προσπαθεί να τον αλλάξει οπωσδήποτε. Κάθε προσωπικότητα είναι μοναδική και αξίζει να υπάρχει. Το μόνο που έχει να κάνει κανείς είναι την αποδεχτεί και να την κατανοήσει.⁴

Έτσι έχει μεγάλη σημασία το άτομο που θέλει να επικοινωνήσει σωστά να αντιλαμβάνεται **πως δεν είναι κάτοχος μιας αλήθειας**. Αντιθέτως, είναι καλό να ψάχνει συστηματικά την αλήθεια χωρίς να έχει έτοιμες απαντήσεις, με πνεύμα ανοιχτό και αμερόληπτο, χωρίς να παρασύρει τον άλλο στη δική του αντιληπτική θεώρηση της πραγματικότητας ούτε στην ηθικολογική προσέγγιση των πραγμάτων. Καθήκον του είναι να βοηθά τον άλλο να ξεκαθαρίσει για τον εαυτό του τη φύση του προβλήματος και τις επιλογές που παρέχονται για το χειρισμό του.⁵ Η αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αυτοαποδοχή του ατόμου που θέλει να επικοινωνήσει αποτελεσματικά ως ανθρώπου που δεν έχει την ικανότητα να δίνει λύσεις σε κάθε είδους πρόβλημα.

---

³ Κόκκος & Λιοναράκης (1998).

⁴ Κόκκος & Λιοναράκης (1998).

⁵ Παπαθεοφίλου et. al. (1994).

Δεξιότητες απαραίτητες για την αποτελεσματική επικοινωνία

Μια πρώτη βασική δεξιότητα, που είναι αναγκαία για την ανάπτυξη μιας σωστής επικοινωνιακής σχέσης, είναι η **ενσυναίσθηση**. Ενσυναίσθηση είναι η επίγνωση των συναισθημάτων και των αναγκών των άλλων, η αποδοχή της διαφορετικότητας τους.⁶ Ουσιαστικά ενσυναίσθηση είναι το να μπορεί να μπαίνει κανείς στη θέση των άλλων, να καταλαβαίνει το πώς αισθάνονται και να χειρίζεται δημιουργικά τη διαφορετικότητά τους. Ο Carl Rogers τη θεωρεί ως μια από τις απαραίτητες και επαρκείς δεξιότητες επικοινωνίας που μπορεί να συντελέσει στην αλλαγή της προσωπικότητας σε μια επικοινωνιακή σχέση.⁷

Μια δεύτερη βασική δεξιότητά επικοινωνίας είναι **να αντιλαμβάνεται κανείς ορθά μια κατάσταση**, χωρίς να επηρεάζεται από παράγοντες όπως επιθυμίες, ανάγκες, προσδοκίες, προκαταλήψεις και φόβοι. Για να μπορέσει να έχει μια ορθή αντίληψη των πραγμάτων, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να γνωρίζει κανείς καλά τον εαυτό του, να έχει μεγάλη εμπειρία στις επικοινωνιακές δεξιότητες αλλά και να κατανοεί τον τρόπο σκέψης, τα συναισθήματά του και τη διαφορετικότητα των άλλων.⁸

Σύμφωνα με τον C. Rogers⁹ οι άνθρωποι μπορούν και γίνονται καλύτεροι μέσα από τη δύναμη και όχι από την αδυναμία. Έτσι μια σημαντική δεξιότητα επικοινωνίας είναι **να μπορεί να αναδεικνύει κανείς τα θετικά χαρακτηριστικά του ατόμου με το οποίο επικοινωνεί**. Η ενασχόληση του πομπού με τη θετική πλευρά του χαρακτήρα του δέκτη έχει ως αποτέλεσμα να τον ενδυναμώνει και να του δίνει τη δυνατότητα να εκλάβει θετικά και αισιόδοξα κάθε κατάσταση που τον απασχολεί.¹⁰

Για τη σωστή διερεύνηση των σκέψεων και των συναισθημάτων του άλλου κατά τη διεξαγωγή της σωστής επικοινωνίας απαραίτητη προϋπόθεση είναι να μπορούν τα άτομα που επικοινωνούν να ακούνε προσεκτικά. Η προσεκτική παρακολούθηση και η **ενεργητική ακρόαση** δημιουργούν συναισθήματα ασφάλειας στη σχέση των ατόμων που επικοινωνούν και τους βοηθάν να ξεκαθαρίσουν τα γεγονότα, τα συναισθήματα και να τα οργανώσουν σ' ένα πρότυπο με σημασία. Τα άτομα που επιθυμούν να επικοινωνήσουν σωστά μπορεί να χρησιμοποιούν τη λεκτική αλλά και τη μη λεκτική τους συμπεριφορά, ενώ εργαλεία τους για την επιτυχία τους

⁶ Goleman (2000).

⁷ Μαλικιώση – Λοϊζου (1999).

⁸ Μαλικιώση – Λοϊζου (2001).

⁹ Στο Ivey & Gluckstern (1995).

¹⁰ Ivey & Gluckstern (1995), Herr & Cramer (1996), Μαλικιώση – Λοϊζου (2001).

ακρόαση μπορεί να είναι οι κατάλληλες ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις, οι ενθαρρύνσεις, η χρησιμοποίηση της παράφρασης, η αντανάκλαση συναισθήματος καθώς και η συνοπτική παρουσίαση των όσων έχουν πει.¹¹

Τέλος, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει «η γλώσσα του σώματος». Όταν θέλει κανείς να μεταδώσει ένα μήνυμα, ο σταθερός και καθαρός τόνος της φωνής του δεν είναι αρκετός. Πρέπει να συνοδεύεται και από την κατάλληλη «γλώσσα του σώματος». Ένα σώμα ευθυτενές, χαλαρό, που βαδίζει με αυτοπεποίθηση και ισορροπημένα, βοηθά στη σωστή επικοινωνία. Η συνεχής οπτική επαφή χωρίς να είναι επίμονη, ένα βλέμμα με αυτοπεποίθηση καθώς και η σωστή ομιλία με φωνή σταθερή και μέτρια ένταση μπορεί να βοηθήσουν στην αποτελεσματική επικοινωνία.¹²

Βιβλιογραφία

Board, R., (1997). *Δεξιότητες Συμβουλευτικής στο χώρο της εργασίας: εφαρμογές στη σχέση προϊσταμένου – υφισταμένου*. Μετ. Κ. Πετρογιάννης. Αθήνα: Καστανιώτης.

Goleman, D., (2000). *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη στον Κόσμο της εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Herr, E., & Cramer, S. (1996). *Career Guidance and Counseling Through the Life Span: Systematic Approaches* (5th ed). New York: HarperCollins.

Ivey, A., Gluckstern, N. (1995) (μετ. Μ. Μαλικιώση - Λοϊζου). *Συμβουλευτική: βασικές δεξιότητες επιρροής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κασαπίδου Ζ. et. al. (1996). *Εκπαιδευτικό υλικό «στηρίζομαι στα πόδια μου*. Αθήνα: ΕΠΙΨΥ-ΟΚΑΝΑ.

Κόκκος, Α.-Λιοναράκης, Α. (1998). *Ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση-Σχέσεις διδασκόντων-διδασκομένων*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1999). *Συμβουλευτική ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

---. (2001). *Η Συμβουλευτική ψυχολογία στην εκπαίδευση: από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαθεοφίλου, Ρ. et. al. (1994). *Διεπαγγελματική Συμβουλευτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

¹¹ Board (1997), Ivey & Gluckstern (1995), Herr & Cramer (1996), Μαλικιώση – Λοϊζου (2001).

¹² Κασαπίδου, et.al (1996).

Δύο χρόνια χωρίς Σχολικές Βιβλιοθήκες: το χρονικό ενός προαναγγελλθέντος(;) θανάτου

Ευαγγελία Σκέμπερη
Μουσικό Σχολείο Σερρών

Περίληψη

Η διαμόρφωση μιας κουλτούρας ανάγνωσης στους δημόσιους χώρους των βιβλιοθηκών στον τόπο μας, αρχής γενομένης από τις σχολικές βιβλιοθήκες (ΣΒ), μπορεί να συντελέσει αποφασιστικά στην ανάδειξή τους ως ζωντανά πολιτιστικά κυττάρια, που λειτουργούν πέρα από τα όρια της εκπαιδευτικής κοινότητας, στην ευρύτερη κοινωνία. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινούνταν η πολιτεία την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο δύο χρόνια πριν η πολιτεία αίφνης ανέκοψε την δεκαετή και πλέον μεταρρυθμιστική προσπάθεια της εδραίωσης των ΣΒ στον τόπο μας.

Στο άρθρο αυτό αρχικά επιχειρείται ένας σύντομος απολογισμός της παρουσίας των ΣΒ στην Ελλάδα. Ακολουθείται το χρονικό της κατάργησής τους, μια εκτίμηση της παρούσας κατάστασης και των συνεπειών της αιφνίδιας κατάργησής τους στην παιδεία, τη φιλιαναγνωσία, τον πολιτισμό. Κατόπιν διερευνώνται οι λόγοι που οδήγησαν στην απόφαση αυτή. Ταυτόχρονα τονίζεται το παράδοξο της ελληνικής περίπτωσης, καθώς η κατάργησή τους συμπίπτει με μεγάλη κινητικότητα σε θέματα βιβλιοθηκών και την παρουσίαση και τη διάχυση βέλτιστων πρακτικών, υπηρεσιών και μεθόδων στρατηγικής ανάπτυξης στο χώρο αυτό. Τέλος, επισημαίνεται η αναγκαιότητα ύπαρξης των ΣΒ για να διαμορφώσουν οι νέοι την αναγνωστική συνείδηση που θα τους οδηγήσει στον ευρύτερο χώρο της κουλτούρας και του πολιτισμού, για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών, καθώς και η ανάγκη αναθεώρησης της απόφασης κατάργησής τους.

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η κουλτούρα των βιβλιοθηκών δεν είναι ευρέως διαδεδομένη και καλά οργανωμένη στη χώρα μας. Πράγματι η χώρα μας δε διαθέτει την «κουλτούρα της βιβλιοθήκης» ούτε ένα καλά οργανωμένο δίκτυο βιβλιοθηκών για πολλούς διαφορετικούς λόγους, κυρίως ελλείψει χάραξης μιας συνεπούς πολιτικής βιβλιοθηκών μεταπολεμικά. Κύρια αιτία η απουσία οργανωμένου και θεσμοθετημένου πλαισίου, γεγονός που αντανακλά την κουλτούρα της χώρας, η οποία δεν ήταν προσανατολισμένη στον πολύ νευραλγικό αυτό τομέα. Η εγχώρια εθνική βιβλιοθηκονομική πολιτική, επισημαίνει ο Ντελόπουλος¹, υπήρξε σταθερά ακαθόριστη και αόριστη, τυχαία και περιστασιακή. Τουλάχιστον έτσι τη χειρίστηκαν όσοι ανέλαβαν να τη διεκπεραιώσουν ή απλώς εκεί την οδήγησαν λόγω άγνοιας. Η

¹ Ντελόπουλος (2005) 38.

αποχή των βιβλιοθηκών μας από τη συμμετοχή τους στη διαμόρφωση μιας πιο απαιτητικής και προοδευτικής παιδείας είναι οδυνηρή. «*Το έλλειμμα 'βιβλιοθήκη', ως θεσμός γενικά και ως παροχή των υπηρεσιών τους ειδικά, δεν μετρίεται μονάχα ως απουσία από το πνευματικό γίνεσθαι, αλλά μπορεί να στοιχειοθετηθεί και ως αδίκημα, ως απουσία, γιατί επηρεάζει την υπόθεση του βιβλίου -χαμηλά tirages, μικρός αριθμός αναγνωστών, περιορισμένη διακίνηση, πλημμελής εφοδιασμός και οργάνωση βιβλιοθηκών- και ως αδίκημα για την παρεμπόδιση της ανάπτυξης της φιλαναγνωσίας, για παρέμβαση στη μετάδοση της γνώσης και της αύξησής της και για την παρακώλυση έως και την αναίρεση της έρευνας που οδηγεί στην ανακοπή της εξέλιξης της σκέψης και της προαγωγής της επιστήμης και διαμέσου αυτών της μόνης δυνατότητας που έχουν οι μικρές χώρες να γίνουν ισχυρές και ανταγωνιστικές»².*

Αν ερευνήσει κανείς την τωρινή κατάσταση των βιβλιοθηκών στη χώρα μας, το θέμα χάνεται ανάμεσα σε όρους και αρμοδιότητες επιμερισμένες σε υπουργεία. Υπάρχουν 45 δημόσιες βιβλιοθήκες, οι οποίες υπάγονται στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Παιδείας. Υπάρχουν όμως και οι λεγόμενες λαϊκές ή δημοτικές ή κοινοτικές βιβλιοθήκες, που ανήκουν στους δήμους και κατά συνέπεια στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Εσωτερικών. Πόσες είναι αυτές; Το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) καταγράφει 730 στην τράπεζα δεδομένων του. Καταγράφει επιπλέον και 358 «ειδικές» βιβλιοθήκες, οι οποίες ανήκουν σε ερευνητικά ιδρύματα, νοσοκομεία, φυλακές, μουσεία, συλλόγους, τράπεζες κτλ. και μέχρι πριν από δύο χρόνια 756 σχολικές.³ Πόσες από αυτές λειτουργούν και πόσες είναι βιβλιοθήκες-«φαντάσματα» όμως, δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα.

Την προηγούμενη δεκαετία χάρη στα ΚΠΣ έγιναν αρκετά βήματα προς την κατεύθυνση των βιβλιοθηκών, κυρίως όσον αφορά στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, και μπήκαν οι βάσεις των σχολικών. Έμενε ωστόσο πολλά να γίνουν στον τομέα των σχολικών για να αναπληρώσουμε το χαμένο χρόνο και να προλάβουμε τις εξελίξεις σε σύγκριση με χώρες που έχουν μεγάλη παράδοση στον τομέα αυτό, όπως λ.χ. ο Καναδάς, η Μ. Βρετανία και οι Σκανδιναβικές χώρες.

Το ΥΠ.Ε.Π.Θ. την περίοδο 1996-2000 με την ενέργεια «Σχολικές Βιβλιοθήκες (Σ.Β.)» ίδρυσε συνολικά **499 σχολικές βιβλιοθήκες ΕΠΕΑΕΚ** στη δευτεροβάθμια

²Ντελόπουλος (2005) 35-36.

³ ΕΚΕΒΙ, *Αρχείο Βιβλιοθηκών*. Σε:

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&KindOf0=&Name3=&Foreas=&cnode=305&page=20&act=%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7&City=%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1&Nomos=&p=9>.

εκπαίδευση (επί συνόλου 3460 σχολείων Δ/θμιας Εκπ/σης) στο χώρο αντίστοιχων σχολικών μονάδων, με ισόρροπη γεωγραφική κατανομή σε όλη τη χώρα. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από εθνικούς πόρους και από το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ). Οι σχολικές βιβλιοθήκες τελικά εισήχθησαν ως θεσμός επί υπουργείας Γ. Αρσένη το 2000 με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εθνικών κονδυλίων.

Οι πρώτες 49 Σ.Β στελεχώθηκαν από βιβλιοθηκονόμους και αποτέλεσαν την πιλοτική εφαρμογή του έργου. Δημιουργήθηκαν από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας (ΕΙΝ) και τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων (ΟΣΚ) σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ). Οι υπόλοιπες 450 στελεχώθηκαν με εκπαιδευτικούς Δ/θμιας Εκπαίδευσης και αποτέλεσαν την ανάπτυξη του έργου. Υλοποιήθηκαν με προγράμματα που ανέλαβαν τα Πανεπιστήμια και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας, συνεπικουρούμενα από τον ΟΣΚ, το ΕΙΝ και το ΕΚΤ. Συντάχθηκε τέλος το Πλαίσιο Λειτουργίας τους⁴.

Σιγά – σιγά λοιπόν οι σχολικές βιβλιοθήκες παίρνουν το δρόμο τους. Παρ' όλο που αντιμετωπίζουν από την αρχή πολλά εγγενή προβλήματα και αφήνονται να βουλιάζουν στο τέλμα του εξεταστικοκεντρικού εκπαιδευτικού συστήματος, υπάρχουν εκπαιδευτικοί-υπεύθυνοι ΣΒ που κρατούν ζωντανό -μέσα σε δύσκολες συνθήκες- αυτό το πολύτιμο κύτταρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επαναπροσανατολίζουν και εμπλουτίζουν το ρόλο των βιβλιοθηκών με καινοφανείς πρωτοβουλίες και παρεμβάσεις στον πολιτιστικό τομέα.

«Η υπόθεση των Σ.Β. άρχισε να απασχολεί τον Τύπο από την πρώτη κιόλας μέρα που ανακοινώθηκε η απόφαση για τη λειτουργία τους, όταν ακούστηκαν και γράφτηκαν πολλά γύρω από το ποιοι εκδοτικοί οίκοι πριμοδοτήθηκαν και ποιοι αποκλείστηκαν, όπως και για τους τίτλους και τα κριτήρια με τα οποία επιλέχτηκαν τα βιβλία. Παρ' όλα αυτά για δεκατρία χρόνια οι 757 Σ. Β. σε ολόκληρη την Ελλάδα κατάφεραν να πετύχουν σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό εκείνο που δυστυχώς το σημερινό σχολείο δεν έχει μπορέσει: να φέρει το βιβλίο κοντά στους νέους. Με ένα πλήθος από δράσεις και ενέργειες, με την αγάπη και το μεράκι των καθηγητών που ανέλαβαν ως υπεύθυνοι για τη λειτουργία τους, αλλά και τη συμπαράσταση των περισσότερων καθηγητών του σχολείου που φιλοξένησε τις Σ.Β., οι μαθητές για πρώτη φορά στη ζωή τους πέρασαν το κατώφλι μιας βιβλιοθήκης, τους δόθηκε η ευκαιρία-χαρά να γνωρίσουν από κοντά έναν

---

⁴ ΥΠΕΠΘ (2004).

τόσο μεγάλο αριθμό βιβλίων, να επιλέξουν βιβλία σύμφωνα με τα δικά τους γούστα και κριτήρια, να βοηθηθούν σε πολλές σχολικές εργασίες, αλλά και να ονειρευτούν μέσα από τις σελίδες των λογοτεχνικών βιβλίων. Πολλές φορές η διδασκαλία του μαθήματος – όχι μόνο των φιλολογικών – γινόταν στο χώρο της βιβλιοθήκης· στη βιβλιοθήκη επίσης οργανώνονταν κατά καιρούς θεματικές εκθέσεις με κάθε αφορμή (ημέρα παιδικού βιβλίου, αφιερώματα σε συγγραφείς, εθνικές επέτειοι κ.ά.)· σε πολλές Σ.Β. λειτούργησαν λέσχες ανάγνωσης ή μικρά σεμινάρια δημιουργικής γραφής, ενώ έγιναν και παρουσιάσεις λογοτεχνών· τα αφιερώματα σε ειδικά θέματα ή οι εκθέσεις ζωγραφικής και γλυπτικής δεν έλειψαν, όπως δεν έλειψαν και οι επισκέψεις μαζί και ο δανεισμός βιβλίων από ανθρώπους που δεν είχαν άμεση σχέση με το σχολείο, απλώς τη θεωρούσαν ως τη δημόσια βιβλιοθήκη της γειτονιάς τους», γράφει ο Κ. Ακρίβος σε πρόσφατο άρθρο του⁵.

Ως εκ τούτου οι ΣΒ αναπτύσσουν δράσεις και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες σε πολλαπλά επίπεδα. Διασυνδέονται οριζόντια με άλλες σχολικές ή δημόσιες βιβλιοθήκες και ανταλλάσσουν γόνιμο προβληματισμό. Στη λογική αυτή αδελφοποιούνται με άλλες βιβλιοθήκες ή σχολεία και μοιράζονται εμπειρίες, υποστηρίζοντας παράλληλες εκδηλώσεις. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται γέφυρες στη γεωγραφική, διοικητική και πολιτιστική απομόνωση των σχολείων και ανταλλάσσονται πολύτιμα ερεθίσματα. Υποστηρίζουν την έκδοση μαθητικών περιοδικών⁶, όπου βρίσκουν βήμα έκφρασης ιδέες, απόψεις μέσω συνεντεύξεων πολλών μαθητών. Έτσι ενθαρρύνονται στην πράξη η κριτική σκέψη, η συνεργατική μάθηση, η δημιουργικότητα, η ανάληψη πρωτοβουλιών της μαθητικής κοινότητας. Διοργανώνονται διαθεματικές δραστηριότητες με αξιοποίηση εκπαιδευτικών μουσειοσκευών, ψηφιακές ιστορικές, λογοτεχνικές ή άλλες περιηγήσεις. Το αναλυτικό πρόγραμμα προσαρμόζεται, και το θέμα προσεγγίζεται από διάφορες οπτικές γωνίες. Πραγματοποιούνται θεματικές εκθέσεις – αφιερώματα σε λογοτέχνες, συχνά με την υποστήριξη του ΕΚΕΒΙ, και προβάλλεται οπτικοακουστικό υλικό από διαδανεισμό, οργανώνονται διαθεματικά μαθήματα, καλούνται διακεκριμένοι συγγραφείς και τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με σπουδαίους ανθρώπους του πνεύματος⁷. Επιπλέον διοργανώνονται αφιερώματα σε παγκόσμιες

⁵ Ακρίβος (2013).

⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε την περιοδική έκδοση «Ο μαθητεύομενος μάγος» που εκδιδόταν μέχρι πρότινος με την σύμπραξη τεσσάρων σχολείων από τη ΣΒ Ποροίων Σερρών και την «Πυξίδα» του 2ου Ενιαίου Λυκείου της Κω.

⁷ ΕΚΕΒΙ, Newsletter: Απολογισμός (2010).

μέρες (π.χ. ημέρα ποίησης, θεάτρου) συχνά με τη συνεργασία ΔΗΠΕΘΕ ή άλλων τοπικών φορέων, διαγωνισμοί αφίσας, κόμικς ή σελιδοδείκτη, κινηματογραφικές λέσχες, ραδιοφωνικές εκπομπές με τη συμμετοχή μαθητών βεβαίως, ακόμα και κυνήγι κρυμμένου θησαυρού στα πλαίσια μιας επετειακής εκδήλωσης (π.χ. της 25^{ης} Μαρτίου) με στόχο την με κάθε μέσο επαφή με το βιβλίο πάντα. Ως αποτέλεσμα, οι ΣΒ πολλαπλασιάζουν το δανεισμό των βιβλίων και επηρεάζουν σημαντικά όλο το σχολικό περιβάλλον, σπάζουν τα στεγανά και επικοινωνούν με όλες τις βαθμίδες, και με δημοτικά⁸.

Συγγραφείς και εικονογράφοι επί δεκαετία είχαν ανταποκριθεί στο κάλεσμα του ΕΚΕΒΙ και βρίσκονταν στη διάθεση των δημοσίων σχολείων τα οποία, μέσω των υπευθύνων των σχολικών βιβλιοθηκών, οργάνωναν τις επισκέψεις και τις παράλληλες εκδηλώσεις στο πλαίσιο διεξαγωγής των μαθημάτων. Σε πρόσφατο άρθρο της η Μαρίζα Ντεκάστρο πληροφόρησε το ευρύ κοινό πως «από το 2004 έχουν πραγματοποιηθεί 1.455 επισκέψεις σε σχολεία και βιβλιοθήκες, στις οποίες συμμετείχαν περισσότεροι από 93.000 μαθητές νηπιαγωγείων, δημοτικών, γυμνασίων, λυκείων»⁹. Οι επισκέψεις αφορούσαν συγγραφείς οι οποίοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα του ΕΚΕΒΙ «Επισκέψεις συγγραφέων και καλλιτεχνών σε σχολικές βιβλιοθήκες».

Ένα μόνο μέρος από τις δημιουργικές πρωτοβουλίες που συνόδευσαν την εισαγωγή του θεσμού στα δημόσια σχολεία της χώρας μπορεί κανείς ακόμη να διαπιστώσει στο μπλογκ των σχολικών βιβλιοθηκών,¹⁰ ένα μπλογκ που πλέον αποτελεί τουριστική ατραξιόν για τους επισκέπτες, μετά την απόφαση του Υπουργείου Παιδείας να απομακρύνει τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι επί δεκαετία υπηρέτησαν το θεσμό με συνέπεια και όραμα, βραβευμένοι από ευρωπαϊκούς θεσμούς αλλά και έχοντας υποστεί επικριτικά σχόλια διαφόρων καλοθελητών.

Λίγο πριν κλείσουν, τον Σεπτέμβρη του 2011, όλες οι ΣΒ ήταν στελεχωμένες από εκπαιδευτικούς (Δ/θμιας εκπαίδευσης) οι οποίοι απασχολούνται πλήρως σ' αυτές. Είχε δε από καιρό δρομολογηθεί και η διαδικασία ανάπτυξης του δικτύου ΣΒ με άλλες 266 (έργο μέσω του Γ' Κ.Π.Σ), ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε τελικά μετά από πολλές καθυστερήσεις και παλινωδίες το 2009 και αύξησε τον αριθμό των ΣΒ σε 756.

Διαθέσιμο σε: <http://www.ekebi.gr/FRONTOFFICE/images/flipbook/nl2011/>

⁸ Σκέμπερη (2009) 58-9.

⁹ Νικολαΐδης (2012). Διαθέσιμο σε: <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=462457>.

¹⁰ Σχολικές Βιβλιοθήκες ΕΠΕΑΕΚ, Διαθέσιμο σε: <http://greek-schoollibs.blogspot.com/>.

Και ενώ φαινόταν ότι τα βασικά εμπόδια είχαν ξεπεραστεί και οι ΣΒ σε λίγα χρόνια θα ενηλικιώνονταν, αίφνης τον Σεπτέμβριο του 2011 το Υπουργείο, παρά τις κατά καιρούς αντίθετες εξαγγελίες από χείλη επισήμων, κλείνει τις βιβλιοθήκες, στέλνοντας τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, ας μου επιτραπεί η έκφραση, «αδιάβαστους» στον καιάδα της άγνοιας. Το 2011 επί υπουργίας Διαμαντοπούλου, οι υπεύθυνοι σχολικών βιβλιοθηκών κλήθηκαν να παραδώσουν τα κλειδιά. Η τέως υπουργός έκλεισε τις 756 βιβλιοθήκες. Στο «νέο σχολείο» που οραματίζεται το Υπουργείο φαίνεται δεν έχουν θέση οι βιβλιοθήκες. Είναι η ίδια που τον Γενάρη της ίδιας χρονιάς είχε δηλώσει σε συνέντευξή της¹¹: *«Οι βιβλιοθήκες δημόσιες, δημοτικές, σχολικές, ακαδημαϊκές πρέπει να αποτελέσουν κόμβους ενός εθνικού δικτύου με πρόσβαση όλων σε όλα, ενώ ταυτόχρονα η καθεμία πρέπει να είναι ένας "κοινωνικοποιημένος χώρος γνώσης", πόλος έλξης των πολιτών. Τα τεράστια υπαρκτά οικονομικά προβλήματα, τα οποία γνωρίζω, δεν πρέπει να γίνουν τροχοπέδη ή ταφόπλακα αυτής της προσπάθειας»*. Λίγους μήνες μετά έκλεισε τις ΣΒ. Έτσι, χωρίς δίκες, κατηγορητήρια και καταδίκες. Για να είμαστε ακριβείς, επιτράπηκε η λειτουργία των βιβλιοθηκών επί δίωρο, δύο ημέρες την εβδομάδα, από καθηγητές που απλά συμπλήρωναν ωράριο, κι αυτό μόνο σε σχολικές μονάδες 800 μαθητών.

Το τι κέρδισε η Πολιτεία από αυτή την κίνηση ας το αφήσουμε καλύτερα ασχολίαστο. *«Αλλά δεν μπορεί»*, αναρωτιέται ο Ακρίβος¹², *«να αφήσει κανείς ασχολίαστη και αναπάντητη την απορία: Εντάξει, να επιστρέψουν οι αποσπασμένοι καθηγητές στη θέση τους, έτσι ώστε να σωθεί η οικονομία της χώρας, αλλά τότε γιατί δεν προσλαμβάνονται απόφοιτοι-άνεργοι από τις Σχολές Βιβλιοθηκονομίας, ώστε να λειτουργήσουν ξανά οι τώρα κλειδωμένες-αραχνιασμένες- λεηλατημένες βιβλιοθήκες;»* Αυτά όμως είναι ερωτήματα που επιδέχονται απαντήσεις από πολιτισμένα κράτη.

Βέβαια το φαινόμενο της περικοπής των κονδυλίων για τις Βιβλιοθήκες δυστυχώς δεν διαπιστώνεται μόνο στην Ελλάδα. *«Σε ολόκληρη την υφήλιο»*, έγραφε ο καλός συνάδελφος Νικολαΐδης,¹³ σε άρθρο του ένα χρόνο μετά το κλείσιμο των Σ.Β., *«ένα κοράκι πλανάται πάνω από τα κεφάλια των αναγνωστών στις βιβλιοθήκες κρίζοντας 'Nevermore'»!* Γιατί άραγε, αναρωτιέται, να κλείνουν οι δημόσιες βιβλιοθήκες ακόμη και σε μια κατ' εξοχήν χώρα βιβλιοφίλων, όπως η Μεγάλη

¹¹Γιανναράς (2011). Διαθέσιμο σε:

<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles/civ/1/30/01/2011/430340>.

¹² Ακρίβος (2013).

¹³ Νικολαΐδης (2012). Διαθέσιμο σε: <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=462457>.

Βρετανία; «*Ο Οσκαρ Γουάιλντ*», συνεχίζει, (στο *The Soul of Man Under Socialism*) *διέβλεπε πως αν είναι να έχουμε κυβερνήσεις εξοπλισμένες με τόση οικονομική δύναμη όση είναι και η πολιτική τους εξουσία, αν δηλαδή καταλήξουμε να έχουμε βιομηχανικές τυραννίες, το τελευταίο στάδιο του ανθρωπίνου είδους θα είναι χειρότερο από αυτό του πρωτόγονου*».

Στην Αγγλία όμως πνευματικοί άνθρωποι και συγγραφείς με πρώτο και καλύτερο τον Φίλιπ Πούλμαν μπήκαν στην πρώτη γραμμή των διαμαρτυρόμενων βιβλιοφίλων. Πολίτες προθυμοποιήθηκαν να λειτουργήσουν οι ίδιοι αμισθί κοινοτικές βιβλιοθήκες των οποίων αποφασίστηκε το κλείσιμο ελλείψει πόρων. Θα βλέπαμε άραγε ποτέ μια τέτοια διαμαρτυρία στην Ελλάδα όπως αυτή των Βρετανών για περικοπές και κλεισίματα βιβλιοθηκών; Πολύ αμφιβάλλω. «*Κάτω τα χέρια από τις βιβλιοθήκες μας!*» φώναζαν το Σάββατο 5 Φεβρουαρίου 2011 οι Βρετανοί στην κυβέρνησή τους και στις τοπικές αρχές στο πλαίσιο εθνικής εκστρατείας διαμαρτυρίας για το επικείμενο κλείσιμο περίπου 400 δημόσιων βιβλιοθηκών. Η «*Save our Libraries Day*» προβλήθηκε έντονα από τον Τύπο αλλά και από το Facebook και το Twitter. Στις περίπου 80 εκδηλώσεις διαμαρτυρίας σε όλη τη χώρα συμμετείχαν με δυναμισμό πολίτες και συγγραφείς¹⁴.

Βέβαια, η ελληνική περίπτωση και πάλι πρωτοτυπεί. Η ιδιοτυπία της έγκειται στο ότι η απόφαση αυτή του Υπουργείου συνοδεύεται από τα εξής παράδοξα: πρώτον, όσα περιγράψαμε συμβαίνουν τη στιγμή που στην Ελλάδα σημειώνεται μια αλλαγή πλεύσης στη λειτουργία της Εθνικής Βιβλιοθήκης υπό την εμπνευσμένη καθοδήγηση της νέας διοίκησης: άνοιγμα στο κοινό, διεξαγωγή σεμιναρίων εντός της βιβλιοθήκης, ανέβασμα της «Μποέμ» στον χώρο του Αναγνωστηρίου¹⁵. Συγχρόνως, ανακοινώνεται η τοποθέτηση του κ. Τροχόπουλου, μέχρι πρότινος διευθυντή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Βέροιας, στη θέση του διευθυντή του Κέντρου Πολιτισμού του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος», στην υπό κατασκευή νέα Εθνική Βιβλιοθήκη στο Δέλτα Φαλήρου.

Επιπλέον, υπάρχει μεγάλη κινητικότητα σε θέματα βιβλιοθηκών και στην παρουσίαση και τη διάχυση βέλτιστων πρακτικών, νέων υπηρεσιών και μεθόδων στρατηγικής ανάπτυξης από τον χώρο των βιβλιοθηκών. Ο Ιωάννης Τροχόπουλος, Διευθυντής της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Βέροιας και συντονιστής του

¹⁴ «*Save our Libraries Day*», Διαθέσιμο σε: <http://www.theguardian.com/culture/culture-cuts-blog/2011/feb/05/save-our-libraries-day-live-coverage>.

¹⁵ Γιανναράς (2011).

Διαθέσιμο σε: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_civ_1_30/01/2011_430340

στρογγυλού τραπεζιού, δηλώνει σχετικά: «Ζούμε σε μία εποχή όπου η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας πληροφόρησης και επικοινωνιών κάνει εμφανή την παρουσία της ποικιλοτρόπως σε κάθε εκδήλωση της καθημερινής μας ζωής. Αυτή η τεχνολογική έκρηξη, σε συνδυασμό με την πληθώρα παραγωγής γνώσης δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μία επανάσταση στο χώρο της πληροφόρησης. Παράλληλα, από την άλλη πλευρά, αυτή η νέα εποχή αναδεικνύει καινούργιες μορφές πολιτισμού και μάθησης. Έρευνες έχουν καταγράψει την ολοένα αυξανόμενη χρήση των νέων τεχνολογιών στη διαδικασία μάθησης, κυρίως από παιδιά και νεαρά άτομα. Επίσης, έχει επισημανθεί το γεγονός ότι οι νέοι μαθαίνουν πολύ πιο εύκολα μέσα από δραστηριότητες οι οποίες σχετίζονται με τη διασκέδαση και τη δημιουργική συμμετοχή σε κοινωνικά δίκτυα, που πλέον αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής και πολιτιστικής τους πραγματικότητας».¹⁶

Υπάρχει ωστόσο και ένα τρίτο παράδοξο. Αφορά στην εισαγωγή της φιλιαναγνωσίας στα δημοτικά πριν λίγα μόλις χρόνια και των πρότζεκτ στα Γενικά Λύκεια. Μια από τις πλέον ρηζικέλευθες, εμπνευσμένες κινήσεις του υπουργείου Παιδείας ακυρώνεται από το κλείσιμο των σχολικών βιβλιοθηκών. Οι πηγές μάλλον βρίσκονται στη διάθεση των μαθητών διαδικτυακά. Οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι περιττές. Έτσι, αντί να αναβαθμισθούν και να μετατραπούν σε υβριδικές, ενσωματώνοντας στις παραδοσιακές αναλογικές και ψηφιακές λειτουργίες, επιλέγεται να κλείσουν. Οι αναγνώστες προφανώς γεννιούνται, δεν γίνονται, για την τέως ηγεσία του υπουργείου Παιδείας.

Κάπως έτσι προσπαθούμε να περιγράψουμε την κατάσταση στους μαθητές μας του δημοσίου Λυκείου όταν εναγώνια αναζητούν υλικό για το δικό τους πρότζεκτ. Η απάντηση στα συνεχή ερωτήματά τους, συνεχίζει ο Νικολαΐδης¹⁷, «μπορούσε να εστιαστεί στο παλιό, καλό μότο 'it's the economy, stupid'! Μακάρι να ήταν τόσο απλή η απάντηση. [...] Σαν τον κ. Σαρτιέ, βιβλιοθηκονόμο της βιβλιοθήκης Ντ' Εσπαρβιέ, στην Ανταρσία των Αγγέλων του Ανατόλ Φρανς, έτσι κι εμείς μάλλον θα ψάχνουμε για τους ενόχους της καταστροφής των σχολικών βιβλιοθηκών ανάμεσα στους ασιατικούς κυνοπιθήκους».

Η αλήθεια είναι ότι το ζήτημα των βιβλιοθηκών κάθε είδους γίνεται ακόμα πιο κρίσιμο στις μέρες μας. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης και ύφεσης όπως η σημερινή, αυξάνεται κατά πολύ η επισκεψιμότητα στις βιβλιοθήκες. Κάτι ανάλογο

¹⁶ Τροχόπουλος (2009). Διαθέσιμο σε: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2009_10_01_archive.html

¹⁷ Νικολαΐδης (2012). Διαθέσιμο σε: <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=462457>.

είχε γίνει στο κραχ του '29 στην Αμερική. Η επισκευσιμότητα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης στην περίοδο της Μεγάλης Ύφεσης είχε αυξηθεί αλματωδώς σύμφωνα με μελέτες. Οι πολίτες κατέφευγαν εκεί για να διαβάσουν εφημερίδες, να βρουν αγγελίες για δουλειά και για να επιμορφωθούν για να ξαναβγούν στην αγορά εργασίας. Το ίδιο ισχύει, λέει ο διευθυντής της, και για την τρέχουσα περίοδο κρίσης: διαβάζουν, ψάχνουν στο Internet¹⁸. Ομοίως και στην Ελλάδα η κίνηση στις δημοτικές βιβλιοθήκες κορυφώθηκε στην τριετία 2009-2012, με την έναρξη της οικονομικής κρίσης, σύμφωνα με έρευνα σχετικά με το προφίλ του σημερινού αναγνώστη¹⁹.

Συνεπώς, πέρα από τον πολυσήμαντο ρόλο τους στο εσωτερικό της εκπαιδευτικής διαδικασίας, οι βιβλιοθήκες, σχολικές ή μη, διαδραματίζουν σήμερα παγκοσμίως σημαίνοντα ρόλο στην ευρύτερη πολιτιστική ζύμωση και ανάπτυξη μιας χώρας. Η διαμόρφωση μιας κουλτούρας ανάγνωσης στους δημόσιους χώρους των βιβλιοθηκών στον τόπο μας μπορεί να συντελέσει αποφασιστικά στην ανάδειξή τους ως ζωντανά πολιτιστικά κυττάρια, που λειτουργούν πέρα από τα όρια της εκπαιδευτικής κοινότητας, στην ευρύτερη κοινωνία. Τόσο σε επίπεδο κοινότητας/γειτονιάς όσο και στα μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα, μπορούν να συντελέσουν στη διαμόρφωση της συνείδησης σύγχρονων πολιτών.

«Σ' αυτή τη νέα εποχή όπου δημιουργείται ένα δυναμικό πλέγμα σχέσεων μεταξύ των φορέων πληροφόρησης, του κοινού και της τεχνολογίας, πολιτιστικοί φορείς όπως οι βιβλιοθήκες, καλούνται να επαναπροσδιορίσουν τις αξίες, το ρόλο και τη σχέση τους μέσα σε αυτό το περιβάλλον, εφ' όσον θέλουν να παραμείνουν στις επάλξεις ως κέντρα διαχείρισης της πληροφορίας, δημιουργικής μάθησης, προώθησης της νέας τεχνολογίας και συνοχής του κοινωνικού ιστού. Ακόμη περισσότερο, οι βιβλιοθήκες χρειάζεται να ενισχύσουν το ρόλο τους ως χώροι ανακάλυψης, ερμηνείας και απόκτησης εμπειριών και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της δημιουργικής έκφρασης των πολιτών. Για να έχουν οι βιβλιοθήκες μέλλον ως θεσμός στη σύγχρονη κοινωνία, σε μια Κοινωνία Βασισμένη στη Γνώση, είναι απαραίτητες νέες στρατηγικές, ώστε να ανταποκριθούν

¹⁸ Κουζέλη (2011). Διαθέσιμο σε:

<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=4&artId=382667&dt=05/02/2011.#ixzz1EgeEM4xd>.

¹⁹ «Το προφίλ του σημερινού αναγνώστη», 12/5/2014. Διαθέσιμο σε:

<http://www.protothema.gr/culture/article/377949/11i-diethnis-ekthesi-vivliou-o-simerinos-anagnostis-einai-gunaika/2014>.

στις προκλήσεις της σύγχρονης ηλεκτρονικής δημοκρατίας», επισημαίνει ο Hapel²⁰ σε διάλεξή του με θέμα τον σύγχρονο ρόλο των Βιβλιοθηκών.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις Σ.Β., «τα συμπεράσματα όλων των ερευνών και η διεθνής εμπειρία καταδεικνύουν ότι η Σχολική Βιβλιοθήκη θεωρείται σήμερα, σε παγκόσμια κλίμακα, απαραίτητη προϋπόθεση για την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης και τη δημιουργία πολιτισμικού κεφαλαίου μιας χώρας. Αποτελεί τον ιδανικό χώρο, όταν χρηματοδοτείται και στελεχώνεται επαρκώς, για να έρθουν οι νέοι σε επαφή με το βιβλίο και να διαμορφώσουν την αναγνωστική συνείδηση που θα τους οδηγήσει στον ευρύτερο χώρο της κουλτούρας και του πολιτισμού. Επιπρόσθετα, η ΣΒ αποτελεί το ιδανικό ενδιάμεσο για την ώσμωση του σχολείου με την κοινωνία, τις πολιτισμικές της δράσεις και την τοπική κουλτούρα»²¹. Στο χώρο της επίσης θα προετοιμαστούν για την πολυσυζητημένη «διά βίου μάθηση»²².

Κυρίως όμως οι βιβλιοθήκες και το βιβλίο θεωρούνται το πιο κατάλληλο μέσο για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών καθώς η πληροφορία που παρέχουν στον πολίτη τού επιτρέπει να συμμετέχει και να κατανοεί βαθύτερα την κοινωνία στην οποία ζει ενώ άνθρωποι, οι οποίοι παραμένουν απληροφόρητοι, μένουν βασικά εκτός των κοινωνικών εξελίξεων²³.

Στην Ελλάδα ωστόσο του 21^{ου} αι. αντί να πάμε μπροστά, κάνουμε άλματα προς τα πίσω. «Σε μια χώρα μάλιστα, όπως η Ελλάδα, που ο αριθμός των δημόσιων βιβλιοθηκών και των σχολικών είναι ήδη περιορισμένος, σε αντίθεση με όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες συν των γειτονικών μας, η απόφαση αυτή του Υπουργείου Παιδείας, ισοδυναμεί με χτύπημα κατά της μόρφωσης και της παιδείας γενικότερα», ανακοίνωνε τον Οκτώβρη η Εταιρεία Συγγραφέων²⁴.

Τελικά η δυσοίωση πρόβλεψη της Μυρσίνης Ζορμπά²⁵ όταν προανήγγειλε ήδη από το 2001 στον ημερήσιο τύπο τον κίνδυνο θανάτου του θεσμού εν τη γενέσει του, επαληθεύτηκε τουλάχιστον ως προς την κατάληξη του θεσμού: «Τα βήματα που

²⁰ Hapel (2009). Διαθέσιμο σε: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2009_10_01_archive.html.

²¹ Η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων αναδεικνύεται ως ένας από τους κυριότερους στρατηγικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Π.Ι., 2008). Βλ. επίσης Σκέμπερη (2009) 10.

²² Στις οικονομίες και κοινωνίες της γνώσης «όσοι έχουν καλύτερη και περισσότερη αρχική εκπαίδευση μετέχουν πιο εύκολα στη διά βίου μάθηση» (Τρανταλλίδη, 2006. Διαθέσιμο σε: <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/prj/syn/act/006/vort/el1760748.htm>).

²³ Η μη ανάγνωση, είτε λόγω οργανικού ή λειτουργικού αναλφαβητισμού, είτε λόγω αναγνωστικής άρνησης ή της παθητικότητας των μη αναλφάβητων διαγράφεται κυριολεκτικά ως ένα φαινόμενο κοινωνικής περιθωριοποίησης για τους νέους ανθρώπους (Marino Livolsi στη Ζορμπά, 1992).

²⁴ Εταιρεία. Συγγραφέων (2011). Σε: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2011/10/blog-post_27.html.

²⁵ Ζορμπά (2001).

έγιναν τα τελευταία χρόνια κυρίως με χρήματα του Β' ΚΠΣ ήταν σε μερικές περιπτώσεις σημαντικά, όπως π.χ. αναφορικά προς τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, ενώ σε άλλες λιγότερο, όπως π.χ. στις σχολικές βιβλιοθήκες, οι οποίες ιδρύθηκαν εκ γενετής ανάπηρες και, φοβούμαι, θνησιγενείς. Με δεδομένα τα εγγενή προβλήματα προσωπικού, ανανέωσης των συλλογών και λειτουργίας τους, οι πεντακόσιες νέες σχολικές βιβλιοθήκες που λειτούργησαν πέρσι δύσκολα δυστυχώς θα παίζουν τον ρόλο τους και θα βρουν τη θέση για την οποία είναι προορισμένες, τόσο στο σχολείο όσο και στην ευρύτερη κοινότητα. Είναι δυστύχημα τόση προσπάθεια και τόσα χρήματα να μη συνοδεύονται από λειτουργική επιτυχία, υπονομεύοντας μάλιστα στην κοινωνική συνείδηση την ίδια την έννοια της σχολικής βιβλιοθήκης». Όπως φαίνεται, οι ΣΒ ανταπεξήλθαν ως προς τις εγγενείς αδυναμίες τους, έπεσαν όμως θύματα κυβερνητικής παρέμβασης.

Πράγματι, φαίνεται εξαιρετικά δύσκολο να παρακολουθήσει κανείς τη σκοπιμότητα και τη λογική των πολιτικών σχεδιασμών των ιθυνόντων στο εν λόγω θέμα. Ολοφάνερα η πολιτική ηγεσία πάσχει από έλλειψη στοιχειώδους πολιτιστικού σχεδιασμού, αν μη τι άλλο. Ο Ακρίβος²⁶ έγραφε σχετικά στον ίδιο πνεύμα: «Στην περίπτωση των Σχολικών Βιβλιοθηκών, από την πρώτη στιγμή που αποφασίστηκε η λειτουργία τους ως το περυσινό οριστικό κλείσιμο, θα μπορούσε να πει κανείς ότι καθρεφτίζεται ένα τμήμα από την παθογένεια της ελληνικής μεταπολιτευτικής κοινωνίας: αδιαφάνεια, υπόγειες δοσοληψίες, ημιτελείς προσπάθειες, μικροπολιτισμός, απουσία προγράμματος, ερασιτεχνισμοί και αστοχίες, κυβερνητικός αυταρχισμός». Και λίγο παρακάτω: «Σε μια χώρα σαν τη δική μας όπου το βιβλίο αντιμετωπίζεται από τους εκάστοτε υπουργούς, κυρίως της “Παιδείας” και του “Πολιτισμού”, σαν τριτεύον πολιτισμικό αγαθό..., είναι απολύτως φυσικός ο ετσιθελισμός και το αποφασίζομε-και-καταργούμε της Πολιτείας. Όσο κι αν ακούγεται παράλογο, ωστόσο για τα ελληνικά δεδομένα είναι εντελώς λογικό να υπάρχουν αυτή τη στιγμή κλειδωμένες 757 βιβλιοθήκες, σε μια εποχή όπου το δημόσιο σχολείο βάλλεται από παντού και η παιδεία περνάει μία από τις μεγαλύτερες κρίσεις στην ιστορία της. Ή, με άλλα λόγια, “τι χρειάζεται η ποίηση στους μίζερους καιρούς μας;”»

Ο ίδιος, τέλος, ο Γ. Μπαμπινιώτης²⁷, που διετέλεσε για λίγο Υπουργός Παιδείας λίγο μετά το κλείσιμο των ΣΒ, διακήρυττε νωρίτερα σε σχετικό άρθρο του (2010):

²⁶ Ακρίβος (2013).

²⁷ Μπαμπινιώτης (2010).

«Όλοι μαζί να απαιτήσουμε κάθε αλλαγή στην εκπαίδευση να συνοδευτεί και με τη λειτουργία βιβλιοθήκης σε κάθε σχολική μονάδα». Προσυπογράφουμε.

Προτού το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος κατηγορηθεί πως απώτερος σκοπός του είναι να στείλει οριστικά τους μαθητές κατευθείαν στον καιάδα της αγνοίας, οφείλει να ξανασκεφθεί το θέμα και να ανακαλέσει την απόφαση κλεισίματος γιατί χωρίς σχολικές βιβλιοθήκες η παιδεία μας είναι ανάπηρη. Η ύπαρξη και η αποτελεσματική λειτουργία των ΣΒ δεν είναι υπόθεση πολυτέλειας ή σύμπτωμα εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης, αλλά αίτημα ποιότητας, προσδοκία και ανάδειξη ενός άλλου σχολικού πολιτισμού.

Βιβλιογραφία

Ζορμπά, Μυρσίνη (1992). «Για μια νέα αναγνωστική πολιτική για τους νέους». Στο: *Βιβλιοθήκες και Πληροφόρηση*, τεύχος 7, Ιαν-Φεβ.

---. (2001). «Βιβλιοθήκες, 'Το ψηφιακό μέλλον είναι πια παρόν'», *Τα Νέα*, 27/1/2001.

Μπαμπινιώτης, Γεώργιος (2010). «Σχολικές Βιβλιοθήκες» Στο: *Σελίδες στην Οθόνη ή σε Χαρτί, Το μέλλον της ανάγνωσης* (επιμέλεια: Γεώργιος Δαρδανός). Εκδόσεις: Gutenberg.

Ντελόπουλος, Κυριάκος (2005). *Για τις σχολικές βιβλιοθήκες (4+3 κείμενα από βιβλιοθηκονομική άποψη)*. Αθήνα: Gutenberg.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008). *Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση*. ΥΠΕΠΘ. Αθήνα.

Σκέμπερη, Ευαγγελία (2009). *Ο θεσμός των Σχολικών Βιβλιοθηκών ως χώρος πολιτισμικής αναφοράς: η συμβολή του στην άτυπη εκπαίδευση*, Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Ακρίβος Κώστας (2013). «ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ: Εικόνα σου είμαι, Πολιτεία, και σου μοιάζω...», 13/5/2013. Περιοδικό *Ο Αναγνώστης*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.oanagnostis.gr/σχολικες-βιβλιοθηκες-εικόνα-σου-είμαι/>. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

Γιανναράς, Σπύρος (2011). «Η γενιά του Google στις βιβλιοθήκες», *Καθημερινή της Κυριακής* (30-1-2011). Συνέντευξη της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Άννας Διαμαντοπούλου. Διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο:

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_30/01/2011_430340 (Τελευταία ανάκτηση 28/8/2011).

EKEBI, *Αρχείο Βιβλιοθηκών*, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7&City=%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1&Nomos=&p=9>.

Τελευταία ανάκτηση στις 7/6/2013.

EKEBI, *Newsletter: Απολογισμός* (2010). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο <http://www.ekebi.gr/FRONTOFFICE/images/flipbook/nl2011/>. Τελευταία ανάκτηση στις 20/8/2014.

Εταιρεία Συγγραφέων (2011). «Ανακοίνωση για τις σχολικές βιβλιοθήκες» (27/10/11). Διαθέσιμο σε: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2011/10/blog-post_27.html. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

Hapel, Rolf (2009). «Η δημόσια βιβλιοθήκη και ο ρόλος της σε μια Κοινωνία Βασισμένη στη Γνώση». Ημερίδα: *Οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα: Καινοτομία – Δημιουργικότητα και Κοινωνικά Δίκτυα*. Διαθέσιμη στο: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2009_10_01_archive.html Τελευταία ανάκτηση 2/9/2014.

Κουζέλη, Λαμπρινή (2011). «Άγνωστο 'φρούτο' οι βιβλιοθήκες για τους Έλληνες», *Το Βήμα*, (5/2/2011). Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=4&artId=382667&dt=05/02/2011.#ixzz1EgeEM4xd>. Τελευταία ανάκτηση 1/9/2014.

Νικολαΐδης, Σταύρος (2012). «Το τέλος των σχολικών βιβλιοθηκών. Η άδοξη κατάληξη ενός θεσμού ή πώς το υπουργείο Παιδείας στέλνει τους μαθητές κατευθείαν στον παράδεισο της άγνοιας». *Το Βήμα*, (17/6/2012). Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=462457>. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

«Save our Libraries Day». Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.theguardian.com/culture/culture-cuts-blog/2011/feb/05/save-our-libraries-day-live-coverage>. Τελευταία ανάκτηση στις 5/3/2015.

Σχολικές Βιβλιοθήκες ΕΠΕΑΕΚ. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://greek-schools.blogspot.com/>. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

«Το προφίλ του σημερινού αναγνώστη», (12/5/2014). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.protothema.gr/culture/article/377949/11i-diethnis-ekthesi-vivliou-o-simerinos-anagnostis-einai-gunaika>. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

Τρανταλλίδη, Μάγδα (2006). *Βιβλιοθήκες και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την πραγμάτωση της διά βίου μάθησης*, ΟΕΕΒ. Διαθέσιμο στο <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/prj/syn/act/006/vort/el1760748.htm>. Τελευταία ανάκτηση στις 25/5/2013.

Τροχόπουλος, Ιω. (2009). *Οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα: Καινοτομία–Δημιουργικότητα και Κοινωνικά Δίκτυα*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://tuxlibrary.blogspot.gr/2009_10_01_archive.html. Τελευταία ανάκτηση στις 2/9/2014.

ΥΠΕΠΘ, 2004. *ΥΑ 128800/Γ7/02* (ΦΕΚ Β'1784/2003, διόρθ. σφ. ΦΕΚ Β'1384/2004) «Πλαίσιο Λειτουργίας Σχολικών Βιβλιοθηκών». Διαθέσιμο στο <http://www.yperth.gr> >Πρόσβαση στη Γνώση > Βιβλιοθήκες > Σχολικές Βιβλιοθήκες Τελευταία ανάκτηση στις 10-10-2008.